

Hallituksen esitys eduskunnalle kuluttajien yhteisten etujen suojaamiseksi nostettavia edustajakanteita koskevan direktiivin täytäntöönpanoa koskevaksi lainsäädännöksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi laki kieltotoimenpiteitä koskevista edustajakanteista. Samalla kumottaisiin rajat ylittävistä kieltomenettelyistä annettu laki. Lisäksi ehdotetaan säädettäväksi laki kuluttajien yhteisiä etuja edistävien järjestöjen nimeämisestä oikeutetuiksi yksiköiksi. Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi ryhmäkannelakia, oikeudenkäynnistä markkina-oikeudessa annettua lakia, Kilpailu- ja kuluttajavirastosta annettua lakia, matkapalveluyhdistelmien tarjoajista annettua lakia, Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskuksesta annettua lakia, lääkelakia, Finanssivalvonnasta annettua lakia, Liikenne- ja viestintävirastosta annettua lakia, Sosiaali- ja terveystieteiden lupa- ja valvontavirastosta annettua lakia ja tietosuojalakia.

Ehdotetuilla laeilla pantaisiin täytäntöön kuluttajien yhteisten etujen suojaamiseksi nostettavia edustajakanteita koskeva Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi.

Kieltotoimenpiteitä koskevassa laissa säädettäisiin oikeutettujen yksiköiden oikeudesta panna vireille edustajakanne, jolla vaadittaisiin kieltotoimenpiteen määräämistä sellaista elinkeinonharjoittajaa vastaan, joka on menetellyt vastoin unionin lainsäädäntöä, jolla suojataan kuluttajien yhteisiä etuja. Kieltotoimenpiteellä elinkeinonharjoittajaa kiellettäisiin jatkamasta tai uudistamasta menettelyään. Kanteen voisi oikeutettuna yksikkönä panna vireille toimivaltainen viranomainen tai oikeutetuksi yksiköksi nimetty kuluttajien yhteisiä etuja edistävä rekisteröity yhdistys. Kieltotoimenpiteen määräisi markkinaoikeus.

Myös ryhmäkannelakia muutettaisiin siten, että kanteen menetyksiä kärsineen kuluttajaryhmän puolesta voisi jatkossa nostaa kuluttaja-asiamiehen lisäksi oikeutetuksi yksiköksi nimetty kuluttajien yhteisiä etuja edistävä rekisteröity yhdistys. Ryhmäkannelain soveltamisalaa laajennettaisiin direktiivin soveltamisalan mukaisesti nykyisestä siten, että perinteisten kuluttajansuojasäädösten rikkomistilanteiden lisäksi ryhmäkanteen voisi nostaa esimerkiksi tietosuojaa, rahoituspalveluja taikka liikennettä tai sähköistä viestintää koskevissa asioissa.

Lakia kuluttajien yhteisiä etuja edistävien järjestöjen nimeämisestä oikeutetuiksi yksiköiksi sovellettaisiin rekisteröityjen yhdistysten nimeämiseen oikeutetuksi yksiköksi panemaan vireille edustajakanteita ja ryhmäkanteita. Laissa säädettäisiin edellytyksistä, jotka oikeutetuksi yksiköksi nimettävän yhdistyksen tulisi täyttää. Asetettavien vaatimusten tarkoituksena olisi osaltaan varmistaa, ettei edustajakanteita tai ryhmäkanteita nostettaisi muutoin kuin kuluttajien yhteisten etujen turvaamiseksi ja kuluttajien oikeuksien toteutumiseksi. Näin estettäisiin perusteettomia tai vahingoittamistarkoituksessa nostettavia edustaja- ja ryhmäkanteita. Oikeusministeriö nimeäisi oikeutetut yksiköt.

Jotta yhdistyksillä olisi käytännössä mahdollisuus nostaa ryhmäkanteita, sallittaisiin ulkopuolinen rahoitus kanteiden nostamisesta syntyvien oikeudenkäyntikulujen kattamiseksi. Tällaiselle rahoitukselle asetettaisiin ryhmäkannelaissa tiukat ehdot perusteettomien oikeudenkäyntien estämiseksi ja kuluttajien oikeuksien turvaamiseksi.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 25.6.2023.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
PERUSTELUT	4
1 Asian tausta ja valmistelu	4
1.1 Tausta	4
1.2 Valmistelu	4
2 EU-säädöksen tavoitteet ja pääasiallinen sisältö.....	6
3 Nykytila ja sen arviointi.....	26
3.1 Nykytila.....	26
3.2 Nykytilan arviointi	33
4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset	39
4.1 Keskeiset ehdotukset.....	39
4.2 Pääasialliset vaikutukset.....	47
5 Muut toteuttamisvaihtoehdot	52
5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset.....	52
5.2 Muiden jäsenvaltioiden suunnittelemat tai toteuttamat keinot.....	56
6 Lausuntopalaute.....	57
6.1 Lausuntopyyntö.....	57
6.2 Lainsäädännön arviointineuvoston lausunto	65
7 Säännöskohtaiset perustelut.....	66
7.1 Laki kieltotoimenpiteitä koskevista edustajakanteista	66
7.2 Laki kuluttajien yhteisiä etuja edistävien järjestöjen nimeämisestä oikeutetuksi yksiköksi	75
7.3 Ryhmäkannelaki.....	79
7.4 Laki oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa	84
7.5 Laki Kilpailu- ja kuluttajavirastosta.....	84
7.6 Laki matkapalveluyhdistelmien tarjoajista annetun lain 23 ja 24 §:n kumoamisesta	84
7.7 Laki Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskuksesta	85
7.8 Laki lääkelain 93 a ja 93 b §:n kumoamisesta	85
7.9 Laki Finanssivalvonnasta	86
7.10 Laki Liikenne- ja viestintävirastosta	86
7.11 Laki Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta	86
7.12 Tietosuojalaki.....	86
8 Voimaantulo	86
9 Toimeenpano ja seuranta	87
10 Suhde muihin esityksiin.....	87
11 Suhde perustuslakiin ja säätämisyjärjestys	87
LAKIEHDOTUKSET	91
1. Laki kieltotoimenpiteitä koskevista edustajakanteista	91
2. Laki kuluttajien yhteisiä etuja edistävien järjestöjen nimeämisestä oikeutetuksi yksiköiksi	94
3. Laki ryhmäkannelain muuttamisesta.....	97
4. Laki oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain 1 luvun 6 §:n ja 5 luvun 2 §:n muuttamisesta	100
5. Laki Kilpailu- ja kuluttajavirastosta annetun lain 2 §:n ja 15 §:n muuttamisesta	101
6. Laki matkapalveluyhdistelmien tarjoajista annetun lain 23 ja 24 §:n kumoamisesta	101

HE 111/2022 vp

7. Laki Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskuksesta annetun lain 2 §:n muuttamisesta.....	102
8. Laki lääkelain 93 a ja 93 b §:n kumoamisesta	102
9. Laki Finanssivalvonnasta annetun lain 3 §:n muuttamisesta	103
10. Laki Liikenne- ja viestintävirastosta annetun lain 2 §:n muuttamisesta	103
11. Laki Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta annetun lain 2 §:n muuttamisesta.....	104
12. Laki tietosuojalain 14 §:n muuttamisesta.....	104
LIITTEET	106
RINNAKKAISTEKSTIT	106
3. Laki ryhmäkannelain muuttamisesta.....	106
4. Laki oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain 1 luvun 6 §:n ja 5 luvun 2 §:n muuttamisesta	110
5. Laki Kilpailu- ja kuluttajavirastosta annetun lain 2 §:n ja 15 §:n muuttamisesta	111
7. Laki Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskuksesta annetun lain 2 §:n muuttamisesta.....	112
9. Laki Finanssivalvonnasta annetun lain 3 §:n muuttamisesta	113
10. Laki Liikenne- ja viestintävirastosta annetun lain 2 §:n muuttamisesta	114
11. Laki Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta annetun lain 2 §:n muuttamisesta.....	114
12. Laki tietosuojalain 14 §:n muuttamisesta.....	115

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

1.1 Tausta

Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2020/1828 kuluttajien yhteisten etujen suojaamiseksi nostettavista edustajakanteista ja direktiivin 2009/22/EY kumoamisesta (jäljempänä edustajakannedirektiivi tai direktiivi) on annettu 25.11.2020, ja se on tullut voimaan 24.12.2020. Jäsenvaltioiden on direktiivin 24 artiklan 1 kohdan mukaan annettava direktiivin noudattamisen edellyttämät lait, asetukset ja hallinnolliset määräykset viimeistään 25.12.2022.

Hallituksen esitys sisältää ehdotukset tarpeellisiksi lainsäädäntömuutoksiksi direktiivin täytäntöönpanemiseksi Suomessa.

1.2 Valmistelu

EU-säädöksen valmistelu

Euroopan komissio antoi 11.4.2018 ehdotuksen Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi edustajakanteista kuluttajien yhteisten etujen suojaamiseksi ja kuluttajien etujen suojaamista tarkoittavista kieltokanteista annetun direktiivin 2009/22/EY kumoamisesta. Ehdotus, joka on annettu asiakirjassa KOM(2018) 184 final (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/?uri=CELEX%3A52018PC0184>), perustui Euroopan unionin toiminnasta tehtyyn sopimukseen ja erityisesti sen sisämarkkinoiden toimintaa koskevaan 114 artiklaan. Samanaikaisesti ehdotuksen kanssa annettiin ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi, joka koski neljään EU:n kuluttajansuojadirektiiviin sisältyvien säännösten muuttamista EU:n kuluttajansuojasäännösten täytäntöönpanon valvonnan parantamiseksi ja nykyaikaistamiseksi (KOM(2018) 185 final <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:52018PC0185&from=FR>).

Direktiiviehdotukset olivat osa komission ”Kuluttajat vahvempaan asemaan” -hanketta, jota koskeva tiedonanto KOM(2018) 183 final (<https://ec.europa.eu/transparency/regdoc/rep/1/2018/FI/COM-2018-183-FI-FI-MAIN-PART-1.PDF>) annettiin direktiiviehdotusten antamisen yhteydessä. Hankkeen tavoitteena oli edistää eurooppalaisten kuluttajien mahdollisuutta hyötyä täysimääräisesti unionin lainsäädännön heille turvaamista oikeuksista. Komissio julkaisi samalla myös arvioinnin edellä mainittujen direktiiviehdotusten vaikutuksista (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52018SC0096>). Vaikutustenarvioinnissa todettiin muun muassa, että riskit kuluttajien kollektiiviseen etuun kohdistuvista haitoista kasvavat globalisaation ja digitalisaation vuoksi. Lisäksi arvioinnissa tuotiin esiin, että kuluttajien kollektiiviset oikeussuojakeinot erityisesti hyvitysvaatimusten osalta ovat osittain tehottomia. Tämän taas katsottiin johtavan siihen, että kuluttajille aiheutuu menetyksiä, ja että elinkeinonharjoittajien välinen reilu kilpailu ja markkinoiden toimivuus häiriintyvät.

Edustajakannedirektiiviä koskevan ehdotuksen taustalla olivat muun muassa komission 11.6.2013 antama suositus (2013/396/EU) unionin lainsäädäntöön perustuvien oikeuksien loukkauksiin perustuvia kieltokanteita ja vahingonkorvausvaatimuksia koskeviin jäsenvaltioiden kollektiivisiin oikeussuojakeinoihin sovellettavista yhteisistä periaatteista (<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:32013H0396&from=EN>), sanotun suosituksen toimeenpanosta tehty arviointi (COM(2018) 40, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2018:0040:FIN:FI:PDF>) sekä alun perin jo vuonna 1998 annettu ja

vuonna 2009 uudelleenlaadittu direktiivi 2009/22/EY kuluttajien etujen suojaamista tarkoittavista kieltokanteista (jäljempänä kieltokannedirektiivi) ja sanotun direktiivin toimivuudesta tehty arviointi. Kieltokannedirektiivin toimivuuden arviointi on toteutettu osana EU:n kuluttaja- ja markkinalainsäädäntöä koskevaa REFIT-toimivuustarkastusta (SWD(2017) 209, 23.5.2017).

Koska kollektiivisia oikeussuojakeinoja koskeva suositus ja muu kuluttajansuoja-alan unionilainsäädäntö eivät riittävässä määrin olleet johtaneet kuluttajien oikeusaseman parantumiseen kaikissa jäsenvaltioissa, komissio katsoi välttämättömäksi, että unionissa jäsenvaltioita sitovasti säädettäisiin edustajakannejärjestelmän käyttöönottamisesta kuluttajien yhteisten etujen suojaamiseksi.

Suomessa direktiiviehdotusta käsiteltiin tavanomaisessa järjestyksessä. Oikeusministeriö järjesti ”Kuluttajat vahvempaan asemaan” –hankkeen direktiiviehdotuksista kuulemistilaisuuden 9.5.2018. Kuulemistilaisuuteen oli kutsuttu keskeiset viranomaiset ja elinkeinoelämän ja kuluttajien etujärjestöt. Ehdotusta koskeva U-kirjelmäluonnos käsiteltiin kirjallisessa menettelyssä EU-jaostossa 8 (sisämarkkinat).

Valtioneuvoston kirjelmä U 31/2018 vp annettiin eduskunnalle 7.6.2018. Kirjelmä sekä eduskunnassa kuultujen asiantuntijoiden ja asianomaisten valiokuntien lausunnot ovat luettavissa eduskunnan verkkosivuilla osoitteessa https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kasittelytiedot-Valtiopaivaasia/Sivut/U_31+2018.aspx. Valtioneuvoston kannan mukaisesti direktiivin tavoitteita pidettiin sinänsä kannatettavina. Ehdotukseen arvioitiin kuitenkin liittyvän monia kysymyksiä ja epäselvyyksiä direktiivin soveltamisalasta alkaen. Kirjelmässä todetun mukaisesti neuvotteluissa tuli pyrkiä varmistamaan, ettei direktiivi heikennä voimassa olevien julkiseen täytäntöönpanoon perustuvien järjestelmien toimivuutta ja kustannustehokkuutta. Direktiivin säännökset tuli kannan mukaan neuvotella mahdollisimman joustaviksi siten, että edustajakannejärjestelmä olisi toteutettavissa eri keinoin. Harmonisoidut menettelysäännökset tulisi voida yhteensovittaa kansallisten menettelysäännösten kanssa. Neuvotteluissa piti myös kiinnittää huomiota siihen, etteivät direktiivin mahdolliset vahingonkorvausta koskevat aineelliset säännökset olisi ristiriidassa kansallisen vahingonkorvauslainsäädännön kanssa.

Direktiiviehdotuksesta neuvoteltiin Brysselissä työryhmätasolla neuvoston kuluttajansuoja- ja kuluttajavalistustyöryhmässä 24–25.4.2018 alkaen. Neuvoston yleisnäkemyks edustajakannedirektiivistä hyväksyttiin kilpailukykyneuvostossa 28.11.2019. Euroopan parlamentti ja neuvosto saavuttivat poliittisen yhteisymmärryksen direktiiviehdotuksesta kesäkuussa 2020, ja direktiivi annettiin 25.11.2020 parlamentin hyväksyttyä neuvoston ensimmäisen lukemisen kannan muuttumattomana toisessa lukemisessaan 24.11.2020. Hyväksytty direktiivi on Suomen neuvottelutavoitteiden mukainen.

Hallituksen esityksen valmistelu

Oikeusministeriö asetti 23.4.2021 toimikaudeksi 1.5.2021–31.1.2022 työryhmän, jolle annettiin tehtäväksi valmistella edustajakannedirektiivin täytäntöönpanemiseksi tarpeelliset säännökset. Työryhmässä olivat jäseninä oikeusministeriön, työ- ja elinkeinoministeriön, markkinaoikeuden, Helsingin käräjäoikeuden, Kilpailu- ja kuluttajaviraston, Elinkeinoelämän keskusliitto EK:n, Kuluttajaliitto-Konsumentförbundet ry:n, Suomen Asianajaliiton ja Suomen Yrittäjät ry:n edustajat. Työryhmälle asetettiin tavoitteeksi panna täytäntöön edustajakannedirektiivi voimassa olevan lainsäädännön pohjalta mahdollisimman tarkoituksenmukaisella tavalla. Työryhmä kuuli valmistelun yhteydessä kuluttaja-asiamiestä, Kilpailu- ja kuluttajavirastoa, Energiavirastoa, Finanssivalvontaa, Liikenne- ja viestintävirasto Traficomia (jäljempänä Traficom), Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus Fimeaa (jäljempänä Fimea), Sosiaali- ja terveysalan

lupa- ja valvontavirasto Valviraa (jäljempänä Valvira), tietosuojavaltuutettua sekä Turvallisuus- ja kemikaalivirasto Tukesia (jäljempänä Tukes). Työryhmä laati ehdotuksensa hallituksen esityksen muotoon (<https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/handle/10024/163836>). Esitysehdotus on ollut lausuntokierroksella Lausuntopalvelu.fi –palvelussa 16.2.-31.3.2022. Hallituksen esityksen valmisteluasiakirjat ovat julkisessa palvelussa osoitteessa <https://oikeusministerio.fi/hankkeet-ja-saadostvalmistelu> tunnuksella OM029:00/2021.

Oikeusministeriö asetti 21.6.2021 myös seurantaryhmän, jonka tehtävänä oli seurata työryhmän työn edistymistä. Seurantaryhmässä olivat edustettuina oikeusministeriö, valtiovarainministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö, maa- ja metsätalousministeriö, liikenne- ja viestintäministeriö, Energiavirasto, Finanssivalvonta, Traficom, Fimea, Ruokavirasto, Tuomioistuinvirasto, Valvira, Akava ry, Energiateollisuus ry, Finanssiala ry, Keskuskauppakamari, Linja-autoliitto, Marketing Finland, Medialiitto, Osakesäästäjien keskusliitto, SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry, STTK ry, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry, Suomen Asiakkuusmarkkinointiliitto ry, Suomen Kaupan Liitto ry, Suomen Matkatoimistoalan Liitto SMAL ry, Tela, Vammaisfoorumi ry ja VR – Yhtymä Oy.

Edustajakannedirektiivin täytäntöönpanoa koskevasta hallituksen esityksen luonnoksesta pyydettiin ajalla 16.2.-31.3.2022 lausunto yhteensä 51 taholta Lausuntopalvelu.fi –palvelun kautta. Lainsäädännön arviointineuvosto arvioi esitysluonnoksen (VN/15537/2022-VNK-2). Lausumien sisällöstä kerrotaan jäljempänä jaksossa 6.

Jäsenvaltioiden täytäntöönpanotyön tukemiseksi perustettiin komission asiantuntijaryhmä, joka koostui unionin jäsenvaltioiden ja Euroopan talousalueeseen kuuluvien valtioiden täytäntöönpanosta vastaavista viranomaisista. Asiantuntijaryhmä kokoontui toukokuuhun 2022 mennessä neljä kertaa ja kuuli asiantuntijoita.

2 EU-säädöksen tavoitteet ja pääasiallinen sisältö

Tavoitteet

Edustajakannedirektiivin tavoitteena on edistää sisämarkkinoiden toimivuutta ja parantaa unionin kuluttajansuojalainsäädännön täytäntöönpanoa jäsenvaltioissa. Tämä tehdään varmistamalla, että kaikissa unionin jäsenvaltioissa olisi ainakin yksi tehokas ja vaikuttava oikeudenkäynti- tai vastaava hallinnollinen menettely, joka mahdollistaa, että niin sanottu oikeutettu yksikkö voisi nostaa edustajakanteen kuluttajien yhteisten etujen suojaamiseksi unionin lainsäädäntöä rikkonutta elinkeinonharjoittajaa vastaan. Menettelyssä tulee voida vaatia sekä elinkeinonharjoittajan toimintatavan kieltämistä että hyvitystä kuluttajille elinkeinonharjoittajan menettelystä aiheutuneesta menetyksestä tai vahingosta.

Edustajakanteita koskevat menettelyt vaihtelevat unionin eri jäsenvaltioissa sekä kieltojen että hyvitysvaatimusten osalta, ja ne tarjoavat eritasoista suojaa kuluttajille. Edustajakannedirektiivillä pyritään varmistamaan, että elinkeinonharjoittajat kaikissa jäsenvaltioissa noudattavat kuluttajien oikeuksia suojaavaa unionin lainsäädäntöä ja näin kilpailisivat markkinoilla samoin edellytyksin.

Tavoitteena on myös parantaa kuluttajien oikeussuojaa ja aineellisen oikeuden toteutumista mahdollistamalla sellaisten vaatimusten esittäminen tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa, joita ei muutoin saatettaisi tutkittavaksi oikeudenkäyntikuluriskin tai riittämättömien tietojen ja taitojen vuoksi.

Tavoitteena on myös parantaa kuluttajien oikeussuojaa ja aineellisen oikeuden toteutumista mahdollistamalla sellaisten vaatimusten esittäminen tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa, joita ei muutoin saatettaisi tutkittavaksi oikeudenkäyntikuluriskin tai riittämättömien tietojen ja taitojen vuoksi.

Pääasiallinen sisältö

Yleistä

Edustajakannedirektiivi ei ole täysharmonisoiva eikä myöskään minimiharmonisoiva, vaan osittaisharmonisoiva. Direktiivillä säädetään vain tietyistä direktiivin mukaisessa edustajakannenmenettelyssä noudatettavista periaatteista. Direktiivi on siksi suhteellisen väljä ja antaa jäsenvaltioille harkinnanvaraa täytäntöönpanossa.

Direktiivissä ei esimerkiksi säädetä niistä edustajakanteeseen liittyvistä edellytyksistä, joiden täytyessä asia voidaan ottaa tuomioistuimessa tai hallintoviranomaisessa käsiteltäväksi edustajakanteena. Esimerkiksi hyvitysvaatimusten samanlaisuudesta tai kuluttajaryhmän koosta ei direktiivissä säädetä. Nämä edellytykset on jätetty kansallisen lain varaan.

Direktiivissä vahvistetaan säännöt sen varmistamiseksi, että kaikissa jäsenvaltioissa on käytettävissä edustajakannejärjestelmä, jolla suojataan kuluttajien yhteisiä etuja, ja joka pitää sisällään asianmukaiset takeet perusteettomien oikeudenkäyntien välttämiseksi (1 artikla 1 kohta).

Direktiivillä ei estetä jäsenvaltioita säättämästä tai pitämästä voimassa menettelyllisiä keinoja kuluttajien yhteisten etujen suojaamiseksi kansallisella tasolla. Direktiivillä asetetaan kuitenkin jäsenvaltioille velvoite sisällyttää oikeusjärjestelmäänsä yksi direktiivin vaatimusten mukainen kielto- ja hyvitystoimenpiteitä koskeva edustajakannenmenettely. Edustajakannetyyppejä menettelyjä voi olla useita yhdessä jäsenvaltiossa.

Direktiivissä todetaan erikseen, ettei direktiivin täytäntöönpano saa olla perusteena kuluttajan suojan heikentämiselle liitteessä I lueteltujen säädösten soveltamisalaan kuuluvilla aloilla (1 artiklan 2 kohta). Jos jäsenvaltioilla on voimassa edustajakannetyypinen menettely, joka on kuluttajille edullisempi kuin direktiivissä edellytetty menettely, menettelyä ei tulisi direktiivin implementoinnin vuoksi muuttaa kuluttajien etua heikommin suojaavaksi. Vastaavasti direktiivi ei vaikuta mahdollisuuteen soveltaa direktiivin soveltamisalaan kuuluvien lainsäädäntöinstrumenttien sisältämiä omia oikeussuojakeinoja.

Direktiivin 1 artiklan 3 kohdan mukaan oikeutetuilla yksiköillä tulee olla vapaus valita mikä tahansa menettelyllinen keino, joka on niiden käytettävissä unionin oikeuden tai kansallisen lainsäädännön mukaisesti kuluttajien yhteisten etujen suojaamiseksi. Säännöksellä varmistetaan, että jäsenvaltioissa, joissa on useita edustajakannetyyppejä menettelyitä, direktiivissä tarkoitettuja oikeutettuja yksiköitä ei saisi sulkea muiden menettelyjen ulkopuolelle, vaan oikeutetun yksikön harkinnassa tulisi olla, mitä sen käytettävissä olevaa menettelyä yksikkö kulloinkin haluaa käyttää.

Soveltamisala

Direktiivin aineellinen soveltamisala on laaja. Edustajakanne tulee voida nostaa asiassa, jossa elinkeinonharjoittaja on toiminut direktiivin liitteessä I lueteltujen EU-lainsäädäntöinstrumenttien vastaisesti siten, että toiminta vahingoittaa tai voisi vahingoittaa kuluttajien yhteisiä etuja. Direktiivin liitteessä I on lueteltu seuraavat asetukset ja direktiivit:

1. Neuvoston direktiivi 85/374/ETY, annettu 25 päivänä heinäkuuta 1985, tuotevastuuta koskevien jäsenvaltioiden lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten lähentämisestä
2. Neuvoston direktiivi 93/13/ETY, annettu 5 päivänä huhtikuuta 1993, kuluttajasopimusten kohtuuttomista ehdoista
3. Neuvoston asetus (EY) N:o 2027/97, annettu 9 päivänä lokakuuta 1997, lentoliikenteen harjoittajien korvausvastuusta onnettomuustapauksissa
4. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 98/6/EY, annettu 16 päivänä helmikuuta 1998, kuluttajansuojasta kuluttajille tarjottavien tuotteiden hintojen ilmoittamisesta
5. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 1999/44/EY, annettu 25 päivänä toukokuuta 1999, kulutustavaroiden kauppaa ja niihin liittyviä takuita koskevista tietyistä seikoista
6. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2000/31/EY, annettu 8 päivänä kesäkuuta 2000, tietoyhteiskunnan palveluja, erityisesti sähköistä kaupankäyntiä, sisämarkkinoilla koskevista tietyistä oikeudellisista näkökohdista ("Direktiivi sähköisestä kaupankäynnistä"): 5–7 artikla sekä 10 ja 11 artikla
7. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2001/83/EY, annettu 6 päivänä marraskuuta 2001, ihmisille tarkoitettuja lääkkeitä koskevista yhteisön säännöistä: 86–90 artikla sekä 98 ja 100 artikla
8. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2001/95/EY, annettu 3 päivänä joulukuuta 2001, yleisestä tuoteturvallisuudesta: 3 ja 5 artikla
9. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2002/22/EY, annettu 7 päivänä maaliskuuta 2002, yleispalvelusta ja käyttäjien oikeuksista sähköisten viestintäverkkojen ja -palvelujen alalla (yleispalveludirektiivi): 10 artikla ja IV luku
10. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2002/58/EY, annettu 12 päivänä heinäkuuta 2002, henkilötietojen käsittelystä ja yksityisyyden suojasta sähköisen viestinnän alalla (sähköisen viestinnän tietosuojadirektiivi): 4–8 ja 13 artikla
11. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2002/65/EY, annettu 23 päivänä syyskuuta 2002, kuluttajille tarkoitettujen rahoituspalvelujen etämyynnistä ja neuvoston direktiivin 90/619/ETY sekä direktiivien 97/7/EY ja 98/27/EY muuttamisesta
12. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 178/2002, annettu 28 päivänä tammikuuta 2002, elintarvikelainsäädäntöä koskevista yleisistä periaatteista ja vaatimuksista, Euroopan elintarviketurvallisuusviranomaisen perustamisesta sekä elintarvikkeiden turvallisuuteen liittyvistä menettelyistä
13. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 261/2004, annettu 11 päivänä helmikuuta 2004, matkustajille heidän lennolle pääsynsä epäämisen sekä lentojen peruuttamisen tai pitkäaikaisen viivästymisen johdosta annettavaa korvausta ja apua koskevista yhteisistä säännöistä sekä asetuksen (ETY) N:o 295/91 kumoamisesta
14. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2005/29/EY, annettu 11 päivänä toukokuuta 2005, sopimattomista elinkeinonharjoittajien ja kuluttajien välisistä kaupallisista menettelyistä

sisämarkkinoilla ja neuvoston direktiivin 84/450/ETY, Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivien 97/7/EY, 98/27/EY ja 2002/65/EY sekä Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EY) N:o 2006/2004 muuttamisesta (sopimattomia kaupallisia menettelyjä koskeva direktiivi)

15. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2006/114/EY, annettu 12 päivänä joulukuuta 2006, harhaanjohtavasta ja vertailevasta mainonnasta

16. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2006/123/EY, annettu 12 päivänä joulukuuta 2006, palveluista sisämarkkinoilla: 20 ja 22 artikla

17. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 1107/2006, annettu 5 päivänä heinäkuuta 2006, vammaisten ja liikuntarajoitteisten henkilöiden oikeuksista lentoliikenteessä

18. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 1371/2007, annettu 23 päivänä lokakuuta 2007, rautatieliikenteen matkustajien oikeuksista ja velvollisuuksista

19. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2008/48/EY, annettu 23 päivänä huhtikuuta 2008, kulutusluottosopimuksista ja neuvoston direktiivin 87/102/ETY kumoamisesta

20. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2008/122/EY, annettu 14 päivänä tammikuuta 2009, kuluttajien suojaamisesta aikaosuuksia, pitkäkestoisia lomatuotteita, jälleenmyyntiä ja vaihtoa koskeviin sopimuksiin liittyvien tiettyjen seikkojen osalta

21. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 1008/2008, annettu 24 päivänä syyskuuta 2008, lentoliikenteen harjoittamisen yhteisistä säännöistä yhteisössä: 23 artikla

22. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EY) N:o 1272/2008, annettu 16 päivänä joulukuuta 2008, aineiden ja seosten luokituksesta, merkinnöistä ja pakkaamisesta sekä direktiivien 67/548/ETY ja 1999/45/EY muuttamisesta ja kumoamisesta ja asetuksen (EY) N:o 1907/2006 muuttamisesta: 1–35 artikla

23. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2009/65/EY, annettu 13 päivänä heinäkuuta 2009, siirtokelpoisiin arvopapereihin kohdistuvaa yhteistä sijoitustoimintaa harjoittavia yrityksiä (yhteissijoitusyritykset) koskevien lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten yhteensovittamisesta

24. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2009/72/EY, annettu 13 päivänä heinäkuuta 2009, sähköisen sisämarkkinoita koskevasta yhteisistä säännöistä ja direktiivin 2003/54/EY kumoamisesta: 3 artikla ja liite I

25. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2009/73/EY, annettu 13 päivänä heinäkuuta 2009, maakaasun sisämarkkinoita koskevasta yhteisistä säännöistä ja direktiivin 2003/55/EY kumoamisesta: 3 artikla ja liite I

26. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2009/110/EY, annettu 16 päivänä syyskuuta 2009, sähköisen rahan liikkeeseenlaskijalaitosten liiketoiminnan aloittamisesta, harjoittamisesta ja toiminnan vakauden valvonnasta, direktiivien 2005/60/EY ja 2006/48/EY muuttamisesta sekä direktiivin 2000/46/EY kumoamisesta

27. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2009/125/EY, annettu 21 päivänä lokakuuta 2009, energiaan liittyvien tuotteiden ekologiselle suunnittelulle asetettavien vaatimusten puitteista: 14 artikla ja liite I
28. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2009/138/EY, annettu 25 päivänä marraskuuta 2009, vakuutus- ja jälleenvakuutustoiminnan aloittamisesta ja harjoittamisesta (Solvenssi II): 183–186 artikla
29. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukset (EY) N:o 392/2009, annettu 23 päivänä huhtikuuta 2009, merten matkustajaliikenteen harjoittajan vastuusta onnettomuustapauksessa
30. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukset (EY) N:o 924/2009, annettu 16 päivänä syyskuuta 2009, rajatylittävistä maksuista yhteisössä ja asetuksen (EY) N:o 2560/2001 kumoamisesta
31. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukset (EY) N:o 1222/2009, annettu 25 päivänä marraskuuta 2009, renkaiden merkitsemisestä polttoainetaloudellisuuden ja muiden keskeisten ominaisuuksien osalta: 4–6 artikla
32. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukset (EY) N:o 1223/2009, annettu 30 päivänä marraskuuta 2009, kosmeettisista valmisteista: 3–8 artikla ja 19–21 artikla
33. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2010/13/EU, annettu 10 päivänä maaliskuuta 2010, audiovisuaalisten mediapalvelujen tarjoamista koskevien jäsenvaltioiden tiettyjen lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten yhteensovittamisesta (audiovisuaalisia mediapalveluja koskeva direktiivi): 9–11 artikla, 19–26 artikla ja 28 b artikla
34. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukset (EY) N:o 66/2010, annettu 25 päivänä marraskuuta 2009, EU-ympäristömerkistä: 9–10 artikla
35. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukset (EU) N:o 1177/2010, annettu 24 päivänä marraskuuta 2010, matkustajien oikeuksista meri- ja sisävesiliikenteessä sekä asetuksen (EY) N:o 2006/2004 muuttamisesta
36. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2011/61/EU, annettu 8 päivänä kesäkuuta 2011, vaihtoehtoisten sijoitusrahastojen hoitajista ja direktiivin 2003/41/EY ja 2009/65/EY sekä asetuksen (EY) N:o 1060/2009 ja (EU) N:o 1095/2010 muuttamisesta
37. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2011/83/EU, annettu 25 päivänä lokakuuta 2011, kuluttajan oikeuksista, neuvoston direktiivin 93/13/ETY ja Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 1999/44/EY muuttamisesta sekä neuvoston direktiivin 85/577/ETY ja Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 97/7/ETY kumoamisesta
38. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukset (EU) N:o 181/2011, annettu 16 päivänä helmikuuta 2011, matkustajien oikeuksista linja-autoliikenteessä sekä asetuksen (EY) N:o 2006/2004 muuttamisesta
39. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukset (EU) N:o 1169/2011, annettu 25 päivänä lokakuuta 2011, elintarviketietojen antamisesta kuluttajille, Euroopan parlamentin ja neuvoston asetusten (EY) N:o 1924/2006 ja (EY) N:o 1925/2006 muuttamisesta sekä komission direktiivin 87/250/ETY, neuvoston direktiivin 90/496/ETY, komission direktiivin 1999/10/EY, Euroopan

parlamentin ja neuvoston direktiivin 2000/13/EY, komission direktiivien 2002/67/EY ja 2008/5/EY sekä komission asetuksen (EY) N:o 608/2004 kumoamisesta

40. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2012/27/EU, annettu 25 päivänä lokakuuta 2012, energiatehokkuudesta, direktiivien 2009/125/EY ja 2010/30/EU muuttamisesta sekä direktiivien 2004/8/EY ja 2006/32/EY kumoamisesta): 9–11 a artikla

41. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukset (EU) N:o 260/2012, annettu 14 päivänä maaliskuuta 2012, euromääräisiä tilisiirtoja ja suoraveloituksia koskevista teknisistä ja liiketoimintaa koskevista vaatimuksista sekä asetuksen (EY) N:o 924/2009 muuttamisesta

42. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukset (EU) N:o 531/2012, annettu 13 päivänä kesäkuuta 2012, verkkovierailuista yleisissä matkaviestinverkoissa unionin alueella

43. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2013/11/EU, annettu 21 päivänä toukokuuta 2013, kuluttajariitojen vaihtoehtoisesta riidanratkaisusta sekä asetuksen (EY) N:o 2006/2004 ja direktiivin 2009/22/EY muuttamisesta (vaihtoehtoista kuluttajariitojen ratkaisua koskeva direktiivi): 13 artikla

44. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukset (EU) N:o 524/2013, annettu 21 päivänä toukokuuta 2013, kuluttajariitojen verkkovälitteisestä riidanratkaisusta sekä asetuksen (EY) N:o 2006/2004 ja direktiivin 2009/22/EY muuttamisesta (verkkovälitteistä kuluttajariitojen ratkaisua koskeva asetukset): 14 artikla

45. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2014/17/EU, annettu 4 päivänä helmikuuta 2014, kuluttajille tarkoitetuista kiinteää asunto-omaisuutta koskevista luottosopimuksista ja direktiivien 2008/48/EY ja 2013/36/EU sekä asetuksen (EU) N:o 1093/2010 muuttamisesta

46. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2014/31/EU, annettu 26 päivänä helmikuuta 2014, muiden kuin automaattisten vaakojen asettamista saataville markkinoilla koskevan jäsenvaltioiden lainsäädännön yhdenmukaistamisesta

47. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2014/35/EU, annettu 26 päivänä helmikuuta 2014, tietyllä jännitealueella toimivien sähkölaitteiden asettamista saataville markkinoilla koskevan jäsenvaltioiden lainsäädännön yhdenmukaistamisesta

48. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2014/65/EU, annettu 15 päivänä toukokuuta 2014, rahoitusvälineiden markkinoista sekä direktiivin 2002/92/EY ja direktiivin 2011/61/EU muuttamisesta: 23–29 artikla

49. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2014/92/EU, annettu 23 päivänä heinäkuuta 2014, maksutileihin liittyvien maksujen vertailukelpoisuudesta, maksutilien siirtämisestä ja mahdollisuudesta käyttää perusmaksutilejä

50. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukset (EU) N:o 1286/2014, annettu 26 päivänä marraskuuta 2014, vähittäismarkkinoille tarkoitettuja paketoituja ja vakuutusmuotoisia sijoitustuotteita (PRIIP-tuotteita) koskevista avaintietoasiakirjoista

51. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukset (EU) 2015/760, annettu 29 päivänä huhtikuuta 2015, eurooppalaisista pitkäaikaissijoitusrahastoista

52. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2015/2120, annettu 25 päivänä marraskuuta 2015, avointa internetyhteyttä koskevista toimenpiteistä ja säännellyn EU:n sisäisen viestinnän vähittäishinnoittelusta sekä direktiivin 2002/22/EY ja asetuksen (EU) N:o 531/2012 muuttamisesta

53. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2015/2302, annettu 25 päivänä marraskuuta 2015, matkapaketeista ja yhdistetyistä matkajärjestelyistä sekä asetuksen (EY) N:o 2006/2004 ja Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2011/83/EU muuttamisesta ja neuvoston direktiivin 90/314/ETY kumoamisesta

54. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2015/2366, annettu 25 päivänä marraskuuta 2015, maksupalveluista sisämarkkinoilla, direktiivien 2002/65/EY, 2009/110/EY ja 2013/36/EU ja asetuksen (EU) N:o 1093/2010 muuttamisesta sekä direktiivin 2007/64/EY kumoamisesta

55. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2016/97, annettu 20 päivänä tammikuuta 2016, vakuutusten tarjoamisesta: 17–24 artikla ja 28–30 artikla

56. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2016/679, annettu 27 päivänä huhtikuuta 2016, luonnollisten henkilöiden suojelusta henkilötietojen käsittelyssä sekä näiden tietojen vapaasta liikkuvuudesta ja direktiivin 95/46/EY kumoamisesta (yleinen tietosuoja-asetus)

57. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2017/745, annettu 5 päivänä huhtikuuta 2017, lääkinnällisistä laitteista, direktiivin 2001/83/EY, asetuksen (EY) N:o 178/2002 ja asetuksen (EY) N:o 1223/2009 muuttamisesta sekä neuvoston direktiivien 90/385/ETY ja 93/42/ETY kumoamisesta: II luku

58. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2017/746, annettu 5 päivänä huhtikuuta 2017, in vitro -diagnostiikkaan tarkoitetuista lääkinnällisistä laitteista sekä direktiivin 98/79/EY ja komission päätöksen 2010/227/EU kumoamisesta: II luku

59. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2017/1128, annettu 14 päivänä kesäkuuta 2017, verkkosisältöpalvelujen rajat ylittävästä siirrettävyydestä sisämarkkinoilla

60. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2017/1129, annettu 14 päivänä kesäkuuta 2017, arvopapereiden yleisölle tarjoamisen tai kaupankäynnin kohteeksi säännellyllä markkinalla ottamisen yhteydessä julkaistavasta esitteestä ja direktiivin 2003/71/EY kumoamisesta

61. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2017/1131, annettu 14 päivänä kesäkuuta 2017, rahamarkkinarahastoista

62. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2017/1369, annettu 4 päivänä heinäkuuta 2017, energiamerkintää koskevien puitteiden vahvistamisesta ja direktiivin 2010/30/EU kumoamisesta: 3–6 artikla

63. Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) 2018/302, annettu 28 päivänä helmikuuta 2018, perusteettomien maarajoitusten ja muiden asiakkaan kansallisuuteen tai asuin- tai sijoitautumispaikkaan perustuvien syrjinnän muotojen torjumisesta sisämarkkinoilla ja asetusten (EY) N:o 2006/2004 ja (EU) 2017/2394 sekä direktiivin 2009/22/EY muuttamisesta: 3–5 artikla

64. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2018/1772, annettu 11 päivänä joulukuuta 2018, eurooppalaisesta sähköisen viestinnän säännöstöstä: 88 artikla ja 98–116 artikla sekä liitteet VI ja VIII

65. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2019/770, annettu 20 päivänä toukokuuta 2019, tietyistä digitaalisen sisällön ja digitaalisten palvelujen toimittamista koskeviin sopimuksiin liittyvistä seikoista

66. Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2019/771, annettu 20 päivänä toukokuuta 2019, tietyistä tavarakauppaa koskeviin sopimuksiin liittyvistä seikoista, asetuksen (EU) 2017/2394 ja direktiivin 2009/22/EY muuttamisesta sekä direktiivin 1999/44/EY kumoamisesta

Kuten luettelosta ilmenee, direktiivi kattaa perinteisen kuluttajakaupan lisäksi lukuisia muita aloja, kuten tietosuoja-, rahoituspalvelu-, matkustus- ja matkailu-, energia-, televiestintä- ja ympäristöalan. Kaikki luettelon 66 säädöstä eivät sääntelee yksin elinkeinonharjoittajan ja kuluttajan välisiä suhteita. Edustajakannedirektiiviä sovelletaan kuitenkin vain näitä suhteita koskeviin edustajakanteisiin. Soveltamisalan täsmentämiseksi silloin, kun liitteessä I luetellut säädökset sisältävät säännöksiä, jotka eivät koske kuluttajien yhteisiä etuja, viitataan liitteen luettelossa aina sen ollessa mahdollista vain niihin nimenomaisiin artikloihin, jotka sisältävät kuluttajien etuja suojaavaa sääntelyä. Näin on pyritty yksinkertaistamaan direktiivin soveltamista käytännössä.

Vaikka direktiivin soveltamisala on rajoitettu liitteessä I lueteltuihin säädöksiin, direktiivi ei estä sitä, että niitä säännöksiä, joilla direktiivi on saatettu osaksi kansallista lainsäädäntöä, sovelletaan jäsenvaltioissa myös muihin aloihin kuin niihin, jotka kuuluvat sen soveltamisalaan. Jäsenvaltiot voivat pitää voimassa tai hyväksyä kansallista lainsäädäntöä, joka vastaa direktiivin säännöksiä, myös sellaisten riita-asioiden osalta, jotka eivät kuulu liitteen I soveltamisalaan (ks. johdanto-osan 18 perustelukappale).

Direktiivi tulee sovellettavaksi vain silloin, kun elinkeinonharjoittaja rikkoo sellaisia unionin oikeuden säännöksiä, joilla suojataan kuluttajien yhteisiä etuja. Direktiivin sovellettavaksi tulemisen osalta merkitystä ei ole sillä, suojataanko kysymyksessä olevassa unionin lainsäädännössä kuluttajia kuluttajina vai matkailijoina, käyttäjinä, asiakkaina, piensijoittajina, yksityisasiakkaina tai muina vastaavina luonnollisina henkilöinä.

Direktiivin 2 artiklan 1 kohdassa todetaan, ettei direktiivillä rajoiteta liitteessä I tarkoitettun unionin lainsäädännön säännösten soveltamista. Useat liitteen I säädökset sisältävät säännöksiä valvontaviranomaisten oikeudesta kieltää kulloinkin kysymyksessä olevan instrumentin vastainen toiminta. Edustajakannedirektiivi ei rajoita, muuta tai laajenna liitteessä lueteltujen säädösten soveltamista tai korvaa mitään kyseisten säädösten mahdollisesti sisältämiä täytäntöönpanomekanismeja (ks. johdanto-osan 15 perustelukappale). Esimerkiksi yleisessä tietosuojasetuksessa säädettyjä tai siihen perustuvia täytäntöönpanomekanismeja voidaan soveltuvin osin edelleen käyttää kuluttajien yhteisten etujen suojaamiseen.

Direktiiviä sovelletaan sekä kotimaisiin että rajat ylittäviin oikeudenloukkauksiin. Rajat ylittävällä oikeudenloukkauksella tarkoitetaan tilannetta, jossa yhdestä jäsenvaltiosta peräisin oleva menettely loukkaa kuluttajien yhteisiä etuja toisessa jäsenvaltiossa. Direktiivi tulee sovellettavaksi myös silloin, kun oikeudenloukkaukset ovat lakanneet ennen edustajakanteen nostamista tai silloin, kun kyseiset oikeudenloukkaukset lakkasivat ennen edustajakanteen vireilläolon päättymistä.

Direktiivin 2 artiklan 2 kohdan mukaan direktiivillä ei vaikuteta unionin oikeudessa tai kansallisessa lainsäädännössä oleviin sääntöihin, joissa kuluttajien käytettäväksi on asetettu sopimukseen perustuvia tai sopimukseen perustumattomia oikeussuojakeinoja oikeudenloukkausten varalta. Säännöksellä korostetaan sitä, että direktiivi tuo lisää, eikä näin ollen saisi rajoittaa jäsenvaltioissa olemassa olevia keinoja oikeussuojan saamiseksi.

Määritelmät

Direktiivissä käytetyt käsitteet on määritelty 3 artiklassa. *Kuluttajalla* tarkoitetaan luonnollista henkilöä, joka toimii sellaisessa tarkoituksessa, joka ei liity hänen elinkeino- tai ammattitoimintaansa, ja *elinkeinonharjoittajalla* luonnollista henkilöä tai yksityisessä tai julkisessa omistuksessa olevaa oikeushenkilöä, joka toimii tarkoituksessa, joka kuuluu kyseisen henkilön elinkeino- tai ammattitoimintaan, mukaan luettuna kyseisen henkilön nimissä tai puolesta toimiva muu henkilö. (1 ja 2 kohta)

Kuluttajien yhteisillä eduilla tarkoitetaan kuluttajien yleistä etua, ja erityisesti hyvitystoimenpiteiden yhteydessä tietyn kuluttajaryhmän etuja. Määritelmä on merkityksellinen. Oikeutettujen yksiköiden määräämät tai hakemat kieltotoimenpiteet eivät suojaa kuluttajia yksilötasolla, vaan suojan kohteeksi määriteltyä kuluttajaryhmää, esimerkiksi viestintäpalveluita käyttävät kuluttajat. Jos ryhmäkanteella vaaditaan esimerkiksi kuluttajaluotoista direktiivin vastaisesti perittyjen maksujen hyvittämistä, yleinen kuluttajakollektiivi ei ole oikeutettu hyvitykseen, vaan vain ne yksilöidyt kuluttajat, jotka ovat maksaneet kyseisiä maksuja. Määritelmä mahdollistaa näin sekä kieltokanteen nostamisen yleisen kuluttajakollektiivin hyväksi että hyvityskanteen tietyn sopimuksen tehneiden yksittäisten kuluttajien puolesta edellyttäen, että sanotut kuluttajat muodostavat ryhmän. (3 kohta)

Oikeutettu yksikkö on edustajakannemenettelyssä kantaja. *Oikeutetulla yksiköllä* tarkoitetaan mitä tahansa kuluttajien etuja edustavaa järjestöä tai julkista elintä, jonka jäsenvaltio on nimenyt direktiivin mukaisesti oikeutetuksi nostamaan edustajakanteita. Direktiivissä ei edellytetä, että direktiivin mukainen edustajakannejärjestelmä olisi kaikkien hyödynnettävissä. Jäsenvaltioilla on kantajakelpoisen tahon nimeämisen ja nimeämismenettelyn osalta huomattavasti harkinnanvaraa. (4 kohta)

Edustajakanteella tarkoitetaan kanteita, jonka avulla suojataan kuluttajien yhteisiä etuja ja jonka on nostanut kuluttajien puolesta kantajana toimiva oikeutettu yksikkö kieltotoimenpiteen, hyvitystoimenpiteen tai molempien hakemiseksi. (5 kohta)

Kanteella tarkoitetaan vaatimuksen esittämistä kuluttajien puolesta tuomioistuimessa tai hallintoviranomaisessa. *Kotimaisella edustajakanteella* tarkoitetaan edustajakannetta, jonka oikeutettu yksikkö on nostanut siinä jäsenvaltiossa, jossa oikeutettu yksikkö oli nimetty. *Rajat ylittävällä edustajakanteella* taas tarkoitetaan edustajakannetta, jonka oikeutettu yksikkö on nostanut muussa jäsenvaltiossa kuin siinä, jossa oikeutettu yksikkö oli nimetty. Määritelmien osalta ratkaisevaa on se, missä valtiossa oikeutettu yksikkö on nimetty ja missä valtiossa kanteita käsittelevä tuomioistuin tai hallintoviranomainen sijaitsee. Jos nimeämisvaltio on sama kuin tuomioistuin- tai viranomaisvaltio, kanne on kotimainen. Jos nämä valtiot eivät ole samat, kanne on rajat ylittävä. Määritelmän kannalta merkitystä ei ole sillä, missä valtiossa kuluttajien yhteisiä etuja on loukattu, onko loukkaus johtunut rajat ylittävästä toiminnasta tai missä valtiossa kuluttajilla on asuinpaikka. (6 ja 7 kohta)

Menettelyllä tarkoitetaan elinkeinonharjoittajan tekoa tai laiminlyöntiä (8 kohta) ja *lainvoimaisella päätöksellä* jäsenvaltion tuomioistuimen tai hallintoviranomaisen päätöstä, johon ei voida tai ei enää voida hakea muutosta varsinaisin muutoksenhakukeinoin (9 kohta).

Hyvitystoimenpiteellä tarkoitetaan toimenpidettä, joka velvoittaa elinkeinonharjoittajan tarjoamaan kuluttajille, joita kanne koskee, hyvitystä esimerkiksi maksamalla vahingonkorvausta, korjaamalla tai vaihtamalla tavara, alentamalla hintaa, purkamalla sopimuksen tai palauttamalla maksetun kauppahinnan tarpeen mukaan ja unionin oikeuden tai kansallisen lainsäädännön mukaisesti (10 kohta). Kieltotoimenpiteitä ei määritellä 3 artiklassa.

Toimivaltainen tuomioistuin

Direktiivin mukaan jäsenvaltiot saavat itse päättää, käsitelläänkö edustajakanteita tuomioistuimessa oikeudenkäyntimenettelyssä vai hallinnollisessa viranomaisessa hallintomenettelyssä, vaiko molemmissa (johdanto-osan 19 perustelukappale). Tarkoituksena on varmistaa, ettei jäsenvaltioiden tarvitse muuttaa oikeusjärjestelmäänsä tältä osin etenkin tilanteessa, jossa edustajakannetyypistä menettelystä on jo ennestään sääntelyä.

Direktiivissä ei säädetä tuomioistuimen tai viranomaisen kansallisen tai kansainvälisen toimivallan määräytymisestä. Direktiivissä ei myöskään säädetä sovellettavasta laista. Direktiivin 2 artiklan 3 kohdassa todetaan, ettei direktiivillä rajoiteta niiden unionin sääntöjen soveltamista, jotka koskevat kansainvälistä yksityisoikeutta, erityisesti tuomioistuimen toimivaltaa ja siviili- ja kauppaoikeudellisissa asioissa annettujen tuomioiden tunnustamista ja täytäntöönpanoa sekä sopimusvelvoitteisiin ja sopimukseen perustumattomiin velvoitteisiin sovellettavaa lakia koskevia sääntöjä. Tuomioistuimen toimivallasta siviili- ja kauppaoikeudellisissa asioissa säädetään ns. Bryssel Ia -asetuksessa (N:o 1215/2012) ja sovellettavasta laista säädetään Rooma I ja Rooma II -asetuksissa ((EY) N:o 864/2007 ja (EY) N:o 593/2008), ja näitä säädöksiä sovelletaan niiden tullessa sovellettaviksi myös edustajakanteisiin. Johdanto-osan 22 perustelukappaleessa todetaan, ettei Bryssel Ia -asetusta sovelleta hallintoviranomaisiin eikä hallintoviranomaisten tekemien päätösten tunnustamiseen tai täytäntöönpanoon. Hallintoviranomaisten kansainvälinen toimivalta ja hallintopäätösten tunnustaminen ja täytäntöönpano määräytyvät viime kädessä kansallisen lainsäädännön mukaan.

Kantaja

Direktiivin mukaan kanteen nostaa kuluttajakollektiivin edustajana toimiva oikeutettu yksikkö. Oikeutetuista yksiköistä säädetään direktiivin 4 ja 5 artikloissa. Osaa artiklojen säännöksistä sovelletaan kaikkiin oikeutettuihin yksikköihin, osaa vain kotimaisia edustajakanteita varten nimettyihin oikeutettuihin yksikköihin ja osaa vain rajat ylittäviä edustajakanteita varten nimettyihin oikeutettuihin yksikköihin.

Direktiivin 4 artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että oikeutetut yksiköt, jotka jäsenvaltiot ovat nimenneet edustajakanteiden nostamista varten, voivat niitä nostaa. Jäsenvaltioiden on myös artiklan 2 kohdan mukaan varmistettava, että yksiköt, erityisesti kuluttajajärjestöt, mukaan lukien useammassa kuin yhdessä jäsenvaltiossa olevia jäseniä edustavat kuluttajajärjestöt, voivat tulla nimetyiksi oikeutetuiksi yksiköiksi kotimaisten edustajakanteiden tai rajat ylittävien edustajakanteiden taikka molempien nostamista varten. Mainitsemalla erikseen sellaiset järjestöt, joilla on jäseniä useissa jäsenvaltioissa, pyritään varmistamaan, että esimerkiksi kattojärjestöt kuten BEUC (*The European Consumer Organisation*) voisivat nostaa kanteita oikeutettuina yksikköinä useassa jäsenvaltiossa.

Johdanto-osan 24 perustelukappaleessa korostetaan kuluttajajärjestöjen aktiivista roolia sen varmistamisessa, että asiaankuuluvia unionin oikeuden säännöksiä noudatetaan. Perustelukappaleessa kuitenkin todetaan, että myös julkisilla elimillä voisi kansallisista oikeusperinteistä riippuen olla aktiivinen rooli sen varmistamisessa, että asiaankuuluvia unionin oikeuden säännöksiä noudatetaan. Artiklan 2 kohdan sääntelyn tarkoituksena on kuitenkin varmistaa, että nimenomaan kuluttajajärjestöt voivat pyytää tulla nimetyiksi oikeutetuiksi yksiköiksi. Kohtaa sovelletaan niin kotimaisia kuin rajat ylittäviä edustajakanteita varten nimettäviin oikeutettuihin yksikköihin.

Direktiivin mukaan jäsenvaltiot päättäisivät itse niistä kriteereistä, jotka kotimaisia edustajakanteita varten nimetyn oikeutetun yksikön olisi täytettävä, mutta kriteereiden tulisi olla johdonmukaisia direktiivin kriteereiden kanssa (4 artiklan 4 kohta ja johdanto-osan 26 perustelukappale). Jäsenvaltiot voisivat myös soveltaa rajat ylittäviä edustajakanteita varten nimettäviin oikeutettuihin yksikköihin sovellettavia kriteereitä kotimaisia edustajakanteita varten nimettäviin oikeutettuihin yksikköihin.

Kotimaisia edustajakanteita varten nimettävät oikeutetut yksiköt voidaan nimetä etukäteen, mutta myös kannekohtainen *ad hoc* -nimeäminen sallitaan (4 artiklan 6 kohta). Esimerkiksi Alankomaissa tuomioistuimien hyväksyy ryhmäkanteen nostavan kantajan aina juttukohtaisesti, ja direktiivi sallii tällaisen menettelyn noudattamisen kansallisten edustajakanteiden osalta. Kysymyksessä on kuitenkin kompromissi. Kielteinen suhtautuminen *ad hoc* -nimeämiseen näkyy johdanto-osan 28 perustelukappaleessa, jossa jäsenvaltioita ei rohkaista tällaisen nimeämismenettelyn käyttöönottamiseen.

Oikeutetun yksikön nimeäminen rajat ylittäviä edustajakanteita varten edellyttäisi, että sanottu yksikkö täyttäisi direktiivissä asetetut vaatimukset (4 artiklan 3 kohta). Vaatimukset eivät mahdollista kansallista harkintaa direktiivin täytäntöönpanossa. Tarkoituksena on varmistaa, että rajat ylittäviä edustajakanteita varten oikeutettuihin yksikköihin sovelletaan samoja nimeämistä koskevia vaatimuksia kaikkialla unionissa. Oikeutettujen yksikköjen olisi oltava oikeushenkilöitä, jotka on perustettu nimeämisjäsenvaltion kansallisen lainsäädännön mukaisesti, ja joilla olisi tietyn tason pysyvyys ja julkista toimintaa. Niiden tulee olla luonteeltaan voittoa tavoittelemattomia ja niillä pitää olla sääntömääräisen tarkoituksensa perusteella oikeutettu intressi suojata kuluttajien etuja unionin oikeudessa säädetyllä tavalla. Oikeutetut yksiköt eivät saisi olla maksukyvyttömyysmenettelyn kohteina eivätkä maksukyvyttömyksiä todettuja. Niiden olisi oltava riippumattomia eivätkä niihin saisi vaikuttaa henkilöt, jotka eivät ole kuluttajia ja joilla on edustajakanteiden nostamiseen liittyviä taloudellisia intressejä. Tämä koskee erityisesti elinkeinonharjoittajia tai riskirahastoja. Oikeutetuilla yksiköillä tulee olla käytössään menettelyjä, joilla estetään ulkopuolinen vaikuttaminen ja asianomaisten yksiköiden, niiden rahoittajien ja kuluttajien etujen väliset eturistiriidat. Oikeutettujen yksiköiden on asetettava julkisesti saataville asianmukaisella tavalla, erityisesti verkkosivustoillaan, selkeällä ja ymmärrettävällä kielellä tiedot, jotka osoittavat, että ne täyttävät oikeutetuksi yksiköksi nimeämistä koskevat vaatimukset, sekä yleiset tiedot rahoituksensa lähteistä, organisaatio-, hallinto- ja jäsenyyssrakenteestaan, sääntömääräisestä tarkoituksestaan ja toiminnastaan.

Tiukoilla kriteereillä pyritään varmistamaan, ettei edustajakanteita nostettaisi kuin kuluttajien yhteisten etujen turvaamiseksi. Tarkoituksena on myös mahdollistaa rajat ylittäviä edustajakanteita varten nimettyjen oikeutettujen yksiköiden aseman vastavuoroinen tunnustaminen. Voimassa olevalla kieltokannedirektiivillä on mahdollistettu, että yhdessä jäsenvaltiossa oikeutetuksi yksiköksi nimetty taho voi saattaa vireille kieltomenettelyn toisen jäsenvaltion viranomaisessa tai tuomioistuimessa estääkseen sellaisen oikeudenloukkauksen jatkumisen, joka on peräisin toisesta jäsenvaltiosta, mutta jonka vaikutukset ilmenevät yksikön nimeämisvaltiossa. Saman tyyppinen rakennelma on sisällytetty edustajakannedirektiiviin. Nimeävä valtio tarkistaa,

että oikeutettu yksikkö täyttää direktiivin vaatimukset, ja oikeudenkäyntivaltion tuomioistuimien tai viranomaisen hyväksyy nimeämisen ja oikeutetun yksikön kanneoikeuden tutkimatta 4 artiklan 3 kohdan vaatimuksia toistamiseen (6 artiklan 3 kohta).

Kanneoikeuden vastavuoroinen tunnustaminen edellyttää, että yksikkö on nimetty etukäteen eli ennen kanteen nostamista (6 artiklan 1 kohta). Kanneoikeuden vastavuoroinen tunnustaminen ei rajoita asiaa käsittelevän tuomioistuimen tai hallintoviranomaisen oikeutta tutkia, onko oikeutetulla yksiköllä sääntömääräisen tarkoituksensa perusteella oikeus ryhtyä toimiin tietyssä tapauksessa (6 artiklan 3 kohta). Säännös vastaa voimassa olevan kieltokannedirektiivin 4 artiklan 1 kohtaa.

Jos oikeutetuksi yksiköksi nimetään viranomainen, 3 kohdan kriteereiden täyttymistä ei ole tarpeen arvioida (4 artiklan 7 kohta). Jäsenvaltiot voivat myös säätää, että julkiset elimet, jotka on jo aiemmin nimetty kieltokannedirektiivin 3 artiklassa tarkoitetuiksi oikeutetuiksi yksiköiksi, pysyvät oikeutetuiksi yksiköiksi nimettyinä edustajakannedirektiivin soveltamista varten.

Direktiivin 5 artiklassa säädetään oikeutettuja yksiköjä koskevista tiedoista ja niiden seurannasta. Säännös on osa vastavuoroisen kanneoikeuden tunnustamisen järjestelmää. Jäsenvaltioiden on toimitettava komissiolle tiedot rajat ylittävien edustajakanteiden nostamista varten nimeämistään yksiköistä. Jäsenvaltioiden on myös varmistettava, että tiedot etukäteen kotimaisia edustajakanteita varten nimetyistä oikeutetuista yksiköistä ovat julkisesti saatavilla. Komissio laatii luettelon jäsenvaltioiden ilmoittamista oikeutetuista yksiköistä ja asettaa sen julkisesti saataville. Jäsenvaltioiden on myös varmistettava, että tiedot oikeutetuista yksiköistä, jotka ne ovat etukäteen nimenneet kotimaisten edustajakanteiden nostamista varten, asetetaan julkisesti saataville. Tietoja *ad hoc* –nimetyistä oikeutetuista yksiköistä ei tarvitse asettaa saataville.

Jäsenvaltioiden on arvioitava vähintään joka viides vuosi sitä, täyttävätkö oikeutetut yksiköt edelleen 4 artiklan 3 kohdassa luetellut vaatimukset. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että oikeutettu yksikkö menettää asemansa, jos se ei enää täytä yhtä tai useampaa vaatimusta. Jos mikä tahansa jäsenvaltio tai komissio asettaa kyseenalaiseksi, täyttääkö oikeutettu yksikkö 4 artiklan 3 kohdassa luetellut vaatimukset, jäsenvaltion, joka on nimennyt kyseisen oikeutetun yksikön, on tutkittava asia. Tarvittaessa jäsenvaltioiden on peruutettava kyseisen oikeutetun yksikön nimeäminen, jos se ei enää täytä vaatimuksia. Myös yksittäisen edustajakanteen vastaajalla tulee olla mahdollisuus riitauttaa oikeutetun yksikön nimeäminen sillä perusteella, ettei oikeutettu yksikkö täytä 4 artiklan 3 kohdan vaatimuksia.

Jäsenvaltioiden on nimettävä kansallisia yhteyspisteitä edellä tarkoitettuja tilanteita varten. Tiedot yhteyspisteistä on ilmoitettava komissiolle. Komissio laatii luettelon kyseisistä yhteyspisteistä ja asettaa sen jäsenvaltioiden saataville.

Kanne

Yhteiset periaatteet

Kielto- ja hyvityskanteet on direktiivissä erotettu toisistaan. Tarkoituksena on tehdä julkisen toimeenpanon eli käytännössä viranomaisvalvonnan ja yksityisen toimeenpanon eli useiden yksittäisten kuluttajien menetysten korvaamisen väliset erot näkyviksi.

Edustajakannetta koskevat yleiset periaatteet on sijoitettu direktiivin 7 artiklaan. Näitä periaatteita sovelletaan sekä kiello- että hyvitystoimenpiteitä koskeviin edustajakanteisiin. Kieltotoimenpiteitä koskevista edustajakanteista säädetään direktiivin 8 artiklassa ja hyvitystoimenpiteitä koskevista kanteista 9 artiklassa.

Direktiivin 7 artiklan mukaan oikeutetun yksikön tulee voida vaatia tuomioistuimissa tai hallintoviranomaisissa edustajakanteella elinkeinonharjoittajan lainvastaisen toiminnan kieltämistä tai elinkeinonharjoittajan velvoittamista hyvittämään kuluttajille niiden kärsimän vahingon tai muun menetyksen. Jotta edustajakannemenettely olisi mahdollisemman tehokas, jäsenvaltiot voisivat implementoidessaan direktiivin päättää, että kiello- ja hyvitystoimenpiteitä voitaisiin ajaa yhdellä edustajakanteella yhdessä ja samassa menettelyssä. Jäsenvaltiot voivat kuitenkin myös päättää, että kieltotoimenpiteitä ja hyvitystoimenpiteitä koskevat vaatimukset on käsiteltävä eri menettelyissä. Jos sekä kiello- että hyvitystoimenpiteitä koskeva kanne voidaan nostaa samassa tuomioistuimessa tai hallintoviranomaisessa, jäsenvaltiot voivat säätää, että kyseisiä toimenpiteitä koskevat päätökset sisällytetään samaan päätökseen. Säännöksen tarkoituksena on varmistaa, että kiello- ja hyvitystoimenpiteitä voidaan vaatia samalla kanteella, jos tämä olisi jäsenvaltion kansallisen lain mukaan mahdollista. Vaatimusten yhteiskäsittely edellyttäisi, että jäsenvaltion lainsäädännön mukaan sama tuomioistuin tai viranomainen olisi toimivaltainen päättämään sekä kielloista että hyvityksistä. Direktiivi ei kuitenkaan edellytä tällaisen järjestelmän käyttöönottoa, koska enemmistössä jäsenvaltioita kieltotoimenpiteitä ja hyvitystoimenpiteitä koskevia vaatimuksia ei käsitellä samassa menettelyssä eikä välttämättä saman tuomioistuimen tai viranomaisen toimesta. Siksi direktiivi myös mahdollistaa, että oikeutetut yksiköt ensin vaativat kieltotoimenpiteitä määrättäväksi ja vasta myöhemmin nostavat hyvitystoimenpiteitä koskevan kanteen. On kuitenkin huomioitava, ettei kieltotoimenpidettä koskevaa päätöstä saa asettaa hyvitysvaatimusta koskevan kanteen nostamisen edellytykseksi (ks. 9 artiklan 8 kohta).

Artiklan 2 kohdan mukaan oikeutetun yksikön on nostaessaan edustajakanteen annettava tuomioistuimelle tai hallintoviranomaiselle riittävät tiedot kuluttajista, joita edustajakanne koskee. Säännöksen tarkoituksena on muun muassa varmistaa, että tuomioistuimella tai hallintoviranomaisella on kohtuulliset edellytykset arvioida, ovatko ne toimivaltaisia asiassa ja mitä lakia vaatimukseen olisi sovellettava. Jos kanne koskisi esimerkiksi sopimukseen perustumatonta vahingonkorvausta, kanteeseen tulisi sisällyttää tiedot siitä, missä kuluttajiin vaikuttava vahinko sattui tai saattaa sattua (ks. johdanto-osin 34 perustelukappale). Tietojen ei aina tarvitsisi olla yhtä täsmällisiä. Tarkkuustaso vaihtelisi sen mukaan, vaatiiko oikeutettu yksikkö kiello- tai hyvitystoimenpidettä ja sovelletaanko asiassa opt in vai opt out -järjestelmää.

Artiklan 6 kohdassa säädetään oikeutetun yksikön asemasta oikeudenkäynnissä tai vaihtoehtoisesti hallinnollisessa menettelyssä. Oikeutettu yksikkö on menettelyssä asianosainen, ja sillä on kantajan oikeudet ja velvollisuudet prosessissa. Johdanto-osan 36 perustelukappaleen mukaan jäsenvaltiot voisivat myöntää edustajakannetta koskevia tiettyjä oikeuksia yksittäisille kuluttajille, joita edustajakanne koskee, mutta kyseiset yksittäiset kuluttajat eivät voisi olla kantajan asemassa. Kuluttajat eivät saisi puuttua oikeutettujen yksiköiden tekemiin menettelyä koskeviin päätöksiin, pyytää erikseen todisteita esitettäväksi tai hakea erikseen muutosta edustajakannetta käsittelevän tuomioistuimen tai hallintoviranomaisen menettelyä koskeviin päätöksiin. Yksittäisillä kuluttajilla ei myöskään saisi olla edustajakannetta koskevia menettelyllisiä velvollisuuksia eikä heidän olisi jouduttava vastaamaan oikeudenkäyntikuluista, paitsi poikkeuksellisissa olosuhteissa (ks. 12 artiklan 2 ja 3 kohta). Direktiivin oikeudenkäyntikuluvastuuta koskevaa 12 artiklaa sovelletaan vain hyvitystoimenpiteitä koskeviin kanteisiin. Direktiivissä ei säädetä lainkaan oikeudenkäyntikuluvastuusta kieltotoimenpiteitä koskevissa edustajakannemenettelyissä. Oikeudenkäyntikuluvastuusta säättäminen on tältä osin jätetty kansallisen harkinnan varaan.

Kantajan tehtävänä on vaatia määrättäväksi tai tuomittavaksi asianmukaisia toimenpiteitä, myös hyvitystoimenpiteitä, niiden kuluttajien etujen mukaisesti, joita oikeudenloukkaus koskee, ja kyseisten kuluttajien puolesta (7 artiklan 6 kohta). Kuluttajien tulisi hyötyä hyväksytystä edustajakanteesta. Hyvitystoimenpiteitä koskevissa edustajakanteissa nämä hyödyt olisivat hyvityksiä, esimerkiksi vahingonkorvauksia, tavarain korjaaminen tai vaihtaminen, hinnanalennuksia, sopimuksen purkaminen tai maksetun kauppahinnan palauttaminen. Kieltotoimenpiteitä koskevissa edustajakanteissa hyöty kuluttajille, joita edustajakanne koskee, olisi oikeudenloukkauksen muodostavan menettelyn lakkaaminen tai kieltäminen (ks. johdanto-osan 37 perustelukappale).

Artiklan 7 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että tuomioistuimet tai hallintoviranomaiset voivat hylätä ilmeisen perusteettomat kanteet mahdollisimman varhaisessa käsitteilyvaiheessa kansallisen lainsäädännön mukaisesti.

Kieltotoimenpiteitä koskevat kanteet

Kieltotoimenpiteistä säädetään 8 artiklassa. Artiklan 1 kohdan mukaan määrättävissä olevat kieltotoimenpiteet olisivat ainakin väliaikainen toimenpide, jolla lopetetaan menettely tai tarvittaessa kielletään menettely, jos kyseisen menettelyn on katsottu muodostavan direktiivin 2 artiklan 1 kohdassa tarkoitetun oikeudenloukkauksen, ja lopullinen toimenpide, jolla lopetetaan menettely tai tarvittaessa kielletään menettely, jos kyseisen menettelyn on katsottu muodostavan 2 artiklan 1 kohdassa tarkoitetun oikeudenloukkauksen. Jäsenvaltiot voisivat myös 3 kohdan mukaan säätää mahdollisuudesta vahvistaa tietty toiminta, joka on jo päättynyt, kuluttajien suojattuja etuja loukkaavaksi. Tällä säännöksellä pyritään mahdollistamaan vahvistuskannetyyppisen kieltovaatimuksen esittämisen. Monet jäsenvaltiot pitivät säännöstä tarpeettomana, koska menettely voidaan lähtökohtaisesti kieltää sen toistamisen kieltämisen muodossa, vaikka elinkeinonharjoittaja olisikin vapaaehtoisesti lakannut käyttämästä menettelyä. Siksi vahvistamiskannetta koskevan säännöksen sisällyttäminen lainsäädäntöön on direktiivissä jätetty jäsenvaltioiden kansallisen harkinnan varaan. Kansallisen harkinnan varaan on myös jätetty säännös, joka velvoittaisi elinkeinonharjoittajan julkaisemaan kieltotoimenpidettä koskevan päätöksen kokonaan tai osittain tuomioistuimen tai hallintoviranomaisen asianmukaiseksi katsomassa muodossa tai julkaisemaan oikaisuilmoituksen.

Kieltotoimenpiteiden tavoitteena on kuluttajien yhteisten etujen suojaaminen riippumatta siitä, onko yksittäisille kuluttajille aiheutunut tosiasiallista vahinkoa (8 artiklan 3 kohdan a alakohta). Kieltotoimenpiteitä koskevaa päätöstä tehtäessä merkitystä ei olisi sillä, onko kyseinen menettely tahallinen tai tuottamuksellinen. Vaikka kieltotoimenpidettä koskevaa vaatimusta esitettäessä lähtökohtaisesti toimitaan kasvottoman kuluttajakollektiivin hyväksi, oikeutetun yksikön olisi kuitenkin annettava riittävät tiedot kuluttajaryhmästä, jota edustajakanne koskee. Direktiivi ei anna tämän tarkempaa ohjeistusta siitä, mitä riittävillä tiedoilla tarkoitetaan. Lähtökohtaisesti kuluttajaryhmästä annetut tiedot voisivat olla yleisluonteisia. Edustetun kuluttajaryhmän määrittely voi kuitenkin vaikuttaa esimerkiksi yksittäisten hyvitysvaatimusten vanhentumisaikojen keskeytymiseen tai lykkääntymiseen (16 artikla), jolloin elinkeinonharjoittajan oikeusturvan voidaan katsoa edellyttävän tarkempaa kuluttajaryhmän rajaamista. Viime kädessä annettavien tietojen riittävyys jäisi väistämättä asiaa käsittelevän tuomioistuimen tai hallintoviranomaisen ratkaistavaksi. Kieltotoimenpiteiden luonteen vuoksi opt-in-järjestelmän soveltaminen ei olisi sallittua. Kansallisessa lainsäädännössä ei näin ollen voida edellyttää, että yksittäisten kuluttajien olisi ilmoitauduttava osallistumisestaan kanteeseen, jotta he voisivat hyötyä siitä.

Kieltokanteiden osalta direktiivi sallii, että jäsenvaltiot säätävät niin sanotusta ennalta tapahtuvasta neuvottelusta (8 artiklan 4 kohta). Vastaava säännös on nykyisessä kieltokannedirektiivissä (5 artikla). Vaikka edustajakannedirektiivin 8 artikla koskee vain kieltokanteita, voidaan kansallisesti säätää, että neuvotteluvetoa sovelletaan myös hyvitystä koskeviin edustajakanteisiin (johdanto-osan 41 perustelukappale *in fine*). Neuvotteluvetoa koskevasta kansallisesta lainsäädännöstä olisi ilmoitettava komissiolle.

Hyvitystoimenpiteitä koskevat kanteet

Hyvitysvaatimuksista säädetään direktiivin 9 artiklassa. Hyvitystä voisi olla esimerkiksi korvaus, hinnanalennus, tuotteen korvaaminen uudella tai sen korjaaminen (1 kohta). Direktiivi ei pidä sisällään omia aineellisoikeudellisia säännöksiä esimerkiksi sopimukseen perustuvasta ja sopimukseen perustumattomasta hyvityksestä. Hyvitystoimenpiteitä koskeva edustajakanne voidaan nostaa ainoastaan siinä tapauksessa, että unionin oikeudessa tai kansallisessa lainsäädännössä on säädetty tällaisista aineellisoikeudellisista oikeuksista. Direktiivin perusteella ei saisi säätää rankaisevien vahingonkorvausten määräämisestä (ks. johdanto-osan 48 perustelukappale *in fine*).

Hyvitystä koskevaan ryhmäkanteeseen osallistumista varten direktiivi tunnistaa kaksi eri järjestelmää (2 kohta). Toinen perustuu siihen, että ryhmään mukaan ilmoittaudutaan nimenomaisesti (opt in –menettely) ja toinen siihen, että henkilö, jota kanne koskee, automaattisesti tulee ryhmän jäseneksi, jollei hän ilmoita, ettei halua tulla edustetuksi edustajakanteessa (opt out –menettely). Edustajakannedirektiivi jättää menettelyä koskevan valinnan jäsenvaltioiden kansallisen harkinnan varaan. Opt out –menettelyssä ei aina ole täysin ilmeistä, ketkä kuluttajat kuuluvat edustettujen kuluttajien ryhmään. Tämän vuoksi artiklan 5 kohdassa edellytetään, että hyvitystoimenpidettä koskevassa ratkaisussa on vähintäänkin kuvailtava niiden kuluttajien ryhmä, jolla on oikeus hyötyä hyvityksistä, jos edustajakanne menestyy.

Artiklan 2 kohdassa säädetään myös edustettujen ryhmään ilmoittautumisen määräajasta. Jäsenvaltiot voivat päättää, missä vaiheessa käsittelyä yksittäiset kuluttajat voivat käyttää oikeuttaan liittyä edustajakanteeseen tai jättäytyä siitä pois. Tämä säännös on siksi tärkeä, että esimerkiksi Ranskassa sallitaan niin sanottu myöhäinen ilmoittautuminen. Kuluttaja voi käytännössä ilmoittaa osallistuvansa kanteeseen jopa sen jälkeen, kun asia on ratkaistu tuomioistuimessa. Säännös on muotoiltu siten, että tämäkin menettely hyväksytään direktiivin mukaiseksi.

Ristiriitaisten tuomioiden välttämiseksi opt in -menettely olisi kuitenkin ainoa vaihtoehto hyvitystoimenpiteitä koskevissa edustajakanteissa silloin, kun kuluttajien asuinpaikka ei ole sen tuomioistuimen tai hallintoviranomaisen jäsenvaltiossa, jossa edustajakanne on nostettu (9 artiklan 3 kohta). Näin pyritään varmistamaan, ettei sama kuluttaja olisi edustettuna eri jäsenvaltioissa samaan aikaan vireillä olevissa, samaa asiaa koskevissa edustajakanteissa.

Direktiiviin on sisällytetty *lis pendens* -säännös varmistamaan, ettei yksi ja sama kuluttaja ole osallisena useassa samaa asiaa koskevassa oikeudenkäyntimenettelyssä. Direktiivin 9 artiklan 4 kohdassa edellytetään, että jäsenvaltiot varmistavat, että kuluttajat, jotka ovat opt in tai opt out -menettelyssä ilmaisseet haluavansa tulla edustetuiksi edustajakanteessa, eivät voi olla edustettuina muissa edustajakanteissa, jotka koskevat samaa asiaa ja joissa vastaajana on sama elinkeinonharjoittaja, ja etteivät he voi omissa nimissään nostaa kanteita, jotka koskevat samaa asiaa ja joissa vastaajana on sama elinkeinonharjoittaja. Jäsenvaltioiden on myös vahvistettava säännöt sen varmistamiseksi, että kuluttajat eivät saa korvausta useammin kuin kerran samasta asiasta samalta elinkeinonharjoittajalta.

Direktiivi edellyttää, että hyvitystä koskevalla edustajakanteella voidaan vaatia suoritusta yksittäisille kuluttajille. Vahvistuskannemenettely, jossa yksittäisten kuluttajien olisi itse vaadittava hyvitystä vahingostaan aiemmin annetun vahvistustuomion tai kieltotoimenpidettä koskevan tuomion perusteella, ei näin ollen olisi riittävä (9 artiklan 6 ja 8 kohta). Saksassa on vahvistuskannejärjestelmä, ja Saksa vastusti voimallisesti tämän säännöksen sisällyttämistä direktiiviin.

Artiklan 7 kohdan mukaan jäsenvaltioiden tulisi pitää voimassa tai säätää määräajasta, jonka puitteissa hyvitykseen oikeutetun kuluttajan olisi vaadittava hyvitystoimenpidettä itselleen. Jäsenvaltioille annetaan mahdollisuus säätää menettelystä, jonka mukaan elinkeinonharjoittajalta perimättä jääneet hyvitysvarat voidaan määrätä suoritettavaksi esimerkiksi kuluttajien yhteisiä etuja edistävälle järjestölle.

Rahoitus

Edustajakanteeseen ja vastaaviin kannemuotoihin liitetään paljon uhkakuvia. Kannemuodon katsotaan mahdollistavan perusteettomien kanteiden nostamisen esimerkiksi kiristämisen- tai vahingoittamistarkoituksessa.

Vaarana pidetään myös sitä, että kanteita nostetaan hyötymistarkoituksessa siten, että suurimman hyödyn saaja on joku muu taho kuin menetyksen kärsineet kuluttajat. Tätä pidetään mahdollisena riskinä tilanteessa, jossa riidan ulkopuolinen ns. kolmas osapuoli vastaa kanteen nostamisesta ja asian ajamisesta syntyvistä kustannuksista sitä vastaan, että kanteen menestyessä saa osan hyödyistä. Järjestelyä, jossa riidan ulkopuolinen taho vastaa oikeudenkäynnin kustannuksista, kutsutaan nimellä ”third party funding”, ja tällaisen järjestelyn rahoittajaa on kutsuttu vaihdellen ”riitasijoittajaksi” ja ”riitarahoittajaksi”.

Kannemuodon väärinkäytösten ehkäisemiseksi, vastaajan oikeusturvan takaamiseksi, kuluttajien edun toteutumisen turvaamiseksi ja erityisesti rahoittamiseen liittyvien uhkakuvien torjumiseksi direktiivissä on rahoitusta koskevia säännöksiä.

Direktiivin 4 artiklan 3 kohdan c alakohdan mukaan rajat ylittäviä edustajakanteita varten nimetty oikeutettu yksikkö ei saa tavoitella voittoa. Kohdan e alakohdan mukaan oikeutettuun yksikköön eivät saa vaikuttaa henkilöt, jotka eivät ole kuluttajia, ja joilla on taloudellinen intressi edustajakanteen nostamiseen, ”myös kolmansilta osapuolilta saatavan rahoituksen tapauksessa”, ja oikeutetulla yksiköllä on oltava menettelyjä, joilla estetään alakohdassa tarkoitettu vaikuttaminen, sekä oikeutetun yksikön, rahoittajien ja kuluttajien väliset eturistiriidat. Rahoittamista koskeva vaatimus koskee vain niitä oikeutettuja yksiköitä, joita nimitään rajat ylittäviä edustajakanteita varten. Tämä tarkoittaa sitä, että kotimaisia edustajakanteita varten nimettäville oikeutetuille yksiköille asetetut vaatimukset voivat rahoituksen osalta olla joko lievemmat tai ankarammat, kunhan ne ovat johdonmukaisia direktiivin tavoitteiden kanssa (4 artiklan 4 kohta).

Direktiivin 4 artiklan 3 kohdan e alakohta on yleinen, ja sitä sovelletaan oikeutettuun yksikköön riippumatta siitä, mitä yksikkö konkreettisesti tekee, koska se on nimeämisen edellytys. Yksittäisten kanteiden rahoittaminen ei kuitenkaan yleensä ajankohtaistu kieltokanteiden kohdalla, vaan se liittyy hyvitystä koskevien kanteiden nostamiseen. Hyvitystä koskevan edustajakanteen rahoittamisesta säädetäänkin erikseen direktiivin 10 artiklassa. Artikla koskee vain kolmannelta osapuolelta saatavaa rahoitusta, ja sen 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on riitarahoittamisen ollessa kansallisen lain mukaan sallittua, varmistettava, että eturistiriidat estetään ja ettei rahoitusmuoto, silloin kun rahoittajalla on taloudellinen intressi edustajakanteen nostamiseen tai sen

lopputulokseen, suuntaa edustajakannetta pois kuluttajien yhteisten etujen suojaamisesta. Tämä varmistettaisiin artiklan 2 kohdan mukaan muun muassa niin, ettei rahoittaja saa vaikuttaa epäasianmukaisesti edustajakanteen nostaneen oikeutetun yksikön prosessitoimiin kuluttajien yhteisten etujen kannalta haitallisella tavalla.

Direktiivin 10 artiklan 3 kohdan mukaan kannetta käsittelevillä tuomioistuimilla tai hallintoviranomaisilla tulee olla oikeus arvioida sitä, onko rahoitusta koskevia vaatimuksia noudatettu kulloinkin kysymyksessä olevassa yksittäisessä oikeusjutussa. Artiklan 4 kohdan mukaan tuomioistuimella tai hallintoviranomaisella tulee olla oikeus esimerkiksi kanneoikeuden epäämisen uhalla edellyttää, että kantaja muuttaa rahoitusjärjestelyä, jos se ei ole 10 artiklan vaatimusten mukainen.

Direktiivin 4 artiklassa on ensisijaisesti kysymys oikeutetun yksikön toiminnan rahoittamisesta ja 10 artiklassa yksittäisen kanteen nostamisen rahoittamisesta. Vaikka rajat ylittäviä edustajakanteita nostavia yksiköjä voidaan rahoittaa ulkopuolisin varoin (4 artiklan 3 kohdan e alakohta), 10 artiklan mukaan hyvitystoimenpidettä koskevan edustajakanteen nostamisen rahoittaminen ulkopuolisin varoin voi olla kansallisessa laissa kielletty. Sääntely antaa rahoittamisen osalta jäsenvaltioille liikkumavaraa direktiivin implementoinnissa.

Sovinnot

Direktiivin 11 artiklassa säädetään hyvitystä koskevista sovintoratkaisuista. Artiklaa ei sovelleta kieltomenettelyjä koskeviin edustajakanteisiin. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että oikeutetun yksikkö ja elinkeinonharjoittaja voivat hyvitystä koskevan edustajakanteen puitteissa ehdottaa tuomioistuimelle tai hallintoviranomaiselle sovintoratkaisua. Vastaavasti tuomioistuin tai hallintoviranomainen tulee voida kehottaa oikeutettua yksikköä ja elinkeinonharjoittajaa pyrkimään hyvitystä koskevaan sovintoon.

Jos asianosaiset sopivat asiasta, tuomioistuimen täytyy voida arvioida, onko sen kieltäydyttävä hyväksymästä sellaista sopimusta, joka on kansallisen lainsäädännön pakottavien säännösten vastainen tai joka sisältää ehtoja, joita ei voida panna täytäntöön. Säännöksen täytäntöönpanoa silmällä pitäen voidaan kiinnittää huomiota siihen, ettei direktiivi edellytä pakottavan lainsäädännön vastaisen sopimuksen hyväksymättä jättämistä, vaan vain sanotun seikan arvioimista hyväksymispäätöstä tehtäessä.

Direktiivin 11 artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltiot voivat vahvistaa sääntöjä, joiden perusteella tuomioistuin tai hallintoviranomainen voi kieltäytyä hyväksymästä sovintoratkaisua myös silloin, kun se katsoo, että sovintoratkaisu ei ole oikeudenmukainen. Säännöksen sisällyttäminen kansalliseen lakiin on jätetty jäsenvaltioiden harkinnan varaan.

Pääsäännön mukaan hyväksytyt sovintosopimukset sitovat oikeutettua yksikköä, elinkeinonharjoittajaa ja niitä yksittäisiä kuluttajia, joita sovintosopimus koskee. Tästä poiketen jäsenvaltiot voivat harkintansa mukaan antaa kuluttajille oikeuden hyväksyä tai hylätä sovintosopimus omassa asiassaan.

Oikeudenkäyntikulut

Direktiivin 12 artiklassa säädetään oikeudenkäyntikulujen korvaamisvelvollisuudesta. Artiklaa ei sovelleta kieltomenettelyjä koskeviin edustajakanteisiin. Artiklan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että hyvitystä koskevissa asioissa hävinnyt asianosainen veloitetaan korvaa-

maan voittaneen asianosaisen oikeudenkäyntikulut noudattaen tuomioistuimenmenettelyihin yleisesti sovellettavassa kansallisessa lainsäädännössä säädettyjä edellytyksiä ja poikkeuksia. Johdanto-osan 38 perustelukappaleen mukaisesti jutun hävinnyttä asianosaista ei saisi määrätä korvaamaan sellaisia vastapuolen oikeudenkäyntikuluja, jotka ovat aiheutuneet tarpeettomasti. Kuluvastuussa ovat oikeutettu yksikkö ja elinkeinonharjoittaja prosessin asianosaisina. Kuluttajat, joita hyvitystoimenpiteitä koskeva edustajakanne koskee, eivät saa joutua maksamaan oikeudenkäyntikuluja (12 artiklan 2 kohta). Yksittäinen kuluttaja voidaan kuitenkin poikkeuksellisesti olosuhteissa määrätä korvaamaan oikeudenkäyntikulut, jotka aiheutuivat kyseisen yksittäisen kuluttajan tahallisuudesta tai tuottamuksellisesta toiminnasta.

Tiedottaminen

Edustajakanteista tiedottamisesta säädetään 13 artiklassa. Artiklassa säädetään sekä käynnistyvästä tai vireillä olevasta oikeudenkäynnistä tai hallinnollisesta menettelystä tiedottamisesta että annettusta tuomiosta, muusta päätöksestä tai sovintosopimuksesta tiedottamisesta. Artikla koskee sekä kielto- että hyvitystoimenpiteitä.

Artiklan 1 kohdan mukaan oikeutettujen yksikköjen on tiedotettava erityisesti verkkosivuillaan sellaisista edustajakanteista, joita ne ovat päättäneet nostaa, nostamiensa edustajakanteiden käsittelevä vaiheista sekä edustajakanteiden lopputuloksesta. Kohtaa sovelletaan sekä kieltoa että hyvitystä koskeviin edustajakanteisiin. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että esimerkiksi kieltoon nostaneen valvontaviranomaisen on direktiivin mukaan tiedotettava verkkosivuillaan nostamastaan kanteesta ja myös siitä, miten jutussa kävi. Näin on toimittava myös silloin, kun kysymys on hyvityksen vaatimisesta yksittäisistä kuluttajista koskevan ryhmän eduksi. Jos kanne koskee hyvitystä, tiedot kanteesta on annettava riittävän aikaisin ja sillä tavalla, että kuluttajilla on mahdollisuus joko liittyä kanteeseen (opt in) tai ilmoittaa, etteivät halua tulla edustetuiksi (opt out).

Artiklan 3 kohdan mukaan kannetta käsittelevän tuomioistuimen tai hallintoviranomaisen on velvoitettava elinkeinonharjoittaja tiedottamaan omalla kustannuksellaan kuluttajille, joita kanne koskee, lainvoimaisista päätöksistä, joissa on määrätty kielloista tai hyvityksistä, tai hyväksytyistä sovintosopimuksista. Tieto tulee antaa soveltuvin keinoin ja määräaikaisten puitteissa. Kohdan mukaan hävinnyt asianosainen velvoitetaan tiedottamaan kuluttajille ratkaisusta. Jos sovintosopimus syntyy, elinkeinonharjoittaja on tiedottamisvelvollinen siitä. Elinkeinonharjoittajalle ei saa asettaa tiedottamisvelvoitetta, jos kuluttajille ilmoitetaan päätöksestä tai sovintosopimuksesta muulla tavoin. Näin pyritään estämään kallis ja turha kaksinkertainen tiedottaminen. Kohta on lähtökohtaisesti täysharmonisoiva. Jäsenvaltiot voivat kuitenkin harkintansa mukaan säätää, että elinkeinonharjoittajalle asetetaan edellä selostettu tiedottamisvelvoite vain oikeutetun yksikön vaatimuksesta.

Artiklan 4 kohdan mukaan kantajan eli oikeutetun yksikön olisi vastaavasti informoitava niitä kuluttajia, joita hyvitystä koskeva edustajakanne koskee, sellaisista ratkaisuista, joissa kanne on jätetty tutkimatta tai se on hylätty.

Artiklan 5 kohdan mukaan 1 ja 2 kohdan velvoitteista huolehtimisesta aiheutuneita kuluja tulee voida periä jutun hävinneeltä asianosaiselta oikeudenkäyntikuluina.

Sähköisistä tietokannoista

Direktiivin 14 artiklan 1 kohdan mukaan jäsenvaltiot voivat, jos haluavat, perustaa sähköisiä tietokantoja, joihin kerätään tietoja sekä kotimaisia että rajat ylittäviä edustajakanteita varten

etukäteen nimetyistä oikeutetuista yksiköistä. Tietokantoihin voi kerätä myös yleisiä tietoja viireillä olevista ja päätetyistä edustajakanteista. Tietokantojen tulisi olla julkisia. Jäsenvaltioiden olisi ilmoitettava komissiolle perustamistaan tietokannoista.

Komission on perustettava sähköinen tietokanta, jossa on tiedot rajat ylittävien edustajakanteiden nostamista varten nimetyistä oikeutetuista yksiköistä, nimeämisten peruutuksista sekä tiedot yhteyspisteistä, joihin toinen jäsenvaltio tai komissio voi olla yhteydessä silloin, kun epäilee, ettei oikeutettu yksikkö täytä sille asettuja vaatimuksia. Tietokannassa olisi myös oikeutettujen yksikköjen välistä yhteistyötä edistäviä tietoja.

Artiklassa säädetään keiden käytettävissä komission ylläpitämä tietokanta olisi. Nämä tahot olisivat kansalliset yhteyspisteet, tuomioistuimet ja hallintoviranomaiset, oikeutetut yksiköt ja komissio itse. Tiedot rajat ylittäviä edustajakanteita varten nimetyistä oikeutetuista yksiköistä on oltava julkisesti saatavilla.

Menettelystä kieltokanteiden käsittelyssä

Direktiivin 17 artiklassa todetaan, että kieltokanteet on käsiteltävä tarkoituksenmukaisessa menettelyssä, ja että väliaikaiset kieltovaatimukset tulee tarvittaessa voida käsitellä summaarisessa menettelyssä. Säännöksellä pyritään varmistamaan, että erityisesti kiello voidaan määrätä nopeassa menettelyssä.

Todisteiden esittämisestä säädetään 18 artiklassa, jonka mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että tuomioistuin tai hallintoviranomainen voi kansallisen prosessioikeuden mukaisesti määrätä oikeutetun yksikön, vastaajan tai kolmannen osapuolen esittämään asiankuuluvia todisteita.

Direktiivin 15 artiklassa säädetään kuluttajien yhteisten etujen loukkaamista koskevan lainvoimaisen tuomion tai päätöksen käyttämisestä todisteena muussa oikeudenkäynnissä tai menettelyssä, jossa vaaditaan hyvitystä saman menettelyn perustella samalta elinkeinonharjoittajalta. Säännöksellä pyritään varmistamaan, että tiettyä elinkeinonharjoittajan menettelyä koskevaan ratkaisuun, oli ratkaisussa todettu kuluttajien yhteisten etujen tulleen loukatuksi tai ei, tulee voida todisteena vedota samaa asiaa koskevassa myöhemmässä oikeudenkäynnissä. Vaikka ratkaisuun tulee voida vedota, se ei kuitenkaan sido tuomioistuinta tai hallintoviranomaista, kun tuomioistuin tai viranomainen myöhemmin käsittelee samaa elinkeinonharjoittajaa vastaan nostettua toista kannetta, jossa vaaditaan hyvitystä saman rikkomisen perusteella. Säännöksellä ei siten puututa tuomioistuimen tai viranomaisen vapaaseen todistusharkintaan.

Direktiivin 19 artiklassa jäsenvaltiot velvoitetaan säätämään asianosaiselle määrättävistä seuraamuksista silloin, kun tämä ei noudata tuomioistuimen tai hallintoviranomaisen asettamaa kieltoa tai jättää tiedottamatta edustajakanteen lopputuloksesta. Lainsäädäntöön on myös sisällytettävä seuraamuksia niitä tilanteita varten, jossa asianosainen tai kolmas osapuoli kieltäytyy noudattamasta editiota koskevaa päätöstä. Tällainen seuraamus voisi olla esimerkiksi uhkasakko.

Vanhentumisajat

Saatavan vanhentumisesta säädetään direktiivin 16 artiklassa. Jos kuluttajan oikeuteen nostaa hyvityksiasiassa kanne sovelletaan velan vanhentumista koskevia säännöksiä, jäsenvaltioiden on varmistettava, että kieltoa tai hyvitystä koskevan edustajakanteen nostaminen lykkää tai keskeyttää velan vanhentumisen niiden kuluttajien osalta, joita kanne koskee.

Yleinen periaate on, että saatavan vanhentumisaika keskeytyy, kun saatavaa koskeva kanne nostetaan. Kieltoanteilla ei kuitenkaan yleensä ole vanhentumisen lykkäävää tai keskeyttävää vaikutusta hyvityssaataviin, vaikka ne perustuvat kiellettävään oikeudenloukkaukseen. Tämä johtuu siitä, että prosessin kohde ei ole kieltomenettelyssä ja suorituskanteessa sama. Parantaakseen lainvastaisen menettelyn johdosta menetyksiä kärsineiden kuluttajien asemaa, direktiivi edellyttää, että jäsenvaltiot varmistavat, että vireillä oleva kieltoa koskeva edustajakanne lykkää tai keskeyttää sovellettavat vanhentumisaikat niiden kuluttajien osalta, joita kanne koskee. Näin varmistetaan, etteivät kyseiset kuluttajat tulisi estetyiksi nostamasta myöhemmin oikeudenloukkaukseen perustuvaa hyvitystoimenpiteitä koskevaa kannetta siksi, että vanhentumisaikat olisivat umpeutuneet kieltotoimenpiteitä koskevan edustajakanteen käsittelyn aikana. Samasta syystä oikeutetun yksikön on nostaessaan kieltotoimenpidettä koskevan edustajakanteen riittävän selvästi määriteltävä niiden kuluttajien ryhmä, joiden etuja oikeudenloukkaus koskee ja joilla voisi olla kyseiseen oikeudenloukkaukseen perustuva vaatimus, joka voisi vanhentua edustajakanteen käsittelyn aikana.

Oikeutetun yksikön tukemisesta

Jäsenvaltioiden on 20 artiklan mukaisesti pyrittävä sääntelyllä siihen, ettei oikeudenkäyntikuluriski estä oikeutettuja yksiköjä nostamasta direktiivissä tarkoitettuja edustajakanteita. Jäsenvaltiot voivat esimerkiksi rahoittaa oikeutettujen yksiköjen toimintaa, säätää alennetuista oikeudenkäyntimaksuista edustajakanteiden osalta tai säätää oikeutetuille yksiköille myönnettävästä oikeusavusta. Joissain jäsenvaltioissa ryhmäkanteeseen osallistuvalla ryhmän jäseneltä voidaan nykyisin periä osallistumismaksu. Osallistumismaksun periminen sallitaan direktiivin 20 artiklan 3 kohdassa.

Artiklassa asetetaan komissiolle ja jäsenvaltioille velvollisuus edistää oikeutettujen yksiköjen välistä yhteistyötä erityisesti tiedon jakamisessa.

Loppusäännöksistä

Kuten edellä on todettu, kumotaan direktiivillä nykyinen kieltokannedirektiivi. Viittauksia kumottuun direktiiviin pidetään viittauksina uuden edustajakannedirektiivin vastaaviin säännöksiin.

Jäsenvaltioiden on annettava direktiivin täytäntöönpaneva sääntely viimeistään 25.12.2022 ja sääntelyä on sovellettava 25.6.2023 lukien. Säädökset vastaavuustaulukkoineen on toimitettava komissiolle.

Koska edustajakannedirektiivi on prosessisäädös, tulevat sen täytäntöönpanemiseksi annetut lait ja muu sääntely sovellettavaksi edustajakanteisiin, jotka nostetaan 25.6.2023 tai sen jälkeen. Sitä ennen nostettuihin edustajakanteisiin sovelletaan kansallista sääntelyä, jolla on toimeenpantu kieltokannedirektiivi. Poikkeuksen muodostaa saatavan vanhentumista koskeva 16 artikla, johon perustuvaa sääntelyä sovelletaan vain sellaisiin hyvitystä koskeviin vaatimuksiin, joiden perusteena on oikeudenloukkaus, joka on tapahtunut 25.6.2023 tai sen jälkeen. Säännös estää saatavan vanhentumisen lykkäämistä ja keskeytymistä koskevan säännöksen tulemistä sovellettavaksi takautuvasti.

Jäsenvaltiot veloitetaan toimittamaan komissiolle tietoja nostettujen edustajakanteiden määrästä ja lajityypistä, oikeudenloukkausten luonteesta ja menettelyn osapuolista sekä edustajakanteiden lopputuloksesta ensimmäisen kerran 26.6.2027 ja vuosittain sen jälkeen. Komissio

laatii toimitettujen tietojen perusteella kertomuksen. Velvoitteen täytäntöönpanemiseksi on säädettävä tietojen keräämisestä ja toimittamisesta vastaavista tahoista.

3 Nykytila ja sen arviointi

3.1 Nykytila

Valvonta ja kieltomenettelyt

Unionin asetukset ovat jäsenvaltioissa suoraan sovellettavaa lainsäädäntöä, mutta sitä täydentää monesti kansallinen sääntely. Direktiivit on taas erikseen saatettava osaksi kansallista lainsäädäntöä. Edustajakannedirektiivin aineelliseen soveltamisalaan kuuluvaa sääntelyä on paljon. Voidaankin perustellusti sanoa, että edustajakannedirektiivin soveltamisala, siltä osin kuin se koskee kuluttajien yhteisiä etuja, muodostaa laajan sääntelykokonaisuuden, jota on vaikea hahmottaa. Sääntelyn noudattamista valvovat monet eri viranomaiset.

Direktiivin soveltamisalaan kuuluvan sääntelyn noudattamista valvotaan eri toimin, esimerkiksi ohjauksella ja neuvonnalla, mutta myös kieltopäätöksin ja määräämällä sanktioita rikkomuksista. Myös yhdistykset voivat lain sallieissa toimia valvovan viranomaisen tavoin. Esimerkiksi kieltomenettelylain 4 §:n 2 momentin mukaan kuluttajien etujen valvomiseksi toimivalla suomalaisella rekisteröidyllä yhdistyksellä on oikeus panna vireille kieltokanne kuluttaja-asiamiehen valontavaltaan kuuluvassa asiassa tilanteessa, jossa kuluttaja-asiamies on kieltäytynyt panemasta asiaa vireille. Vastaavanlainen säännös on sisällytetty oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain (100/2013) 5 luvun 3 §:ään. Säännöksen mukaan kuluttaja-asiamiehen kieltäytyessä saattamasta markkinaoikeuden käsiteltäväksi kuluttajansuojalain, Kilpailu- ja kuluttajavirastosta annetun lain, saatavien perinnästä annetun lain 13 §:n 1 momentin tai tietoyhteiskuntakaaren 330 §:n 2 momentin mukaista asiaa, joka koskee markkinointitoimen, sopimusehdon tai perintämenettelyn kieltämistä, luvun 1 §:ssä tarkoitetun hakemuksen voi tehdä palkansaajien ja kuluttajien etujen valvomiseksi toimiva rekisteröity yhdistys. Käytännössä yhdistykset eivät ole käyttäneet mainittuja toissijaisia valvontakeinoja.

Erilaiset kieltomenettelyt mahdollistavat, että viranomainen tai tuomioistuin viranomaisen pyynnöstä kieltää lainvastaisen menettelyn. Kielto asetetaan usein sakon uhalla. Sakot tuomitaan maksettavaksi, jos asetettuja kieltoja tai muita velvoitteita ei noudateta.

Tässä jaksossa selostetaan valvontaviranomaisten vastuualueita edustajakannedirektiivin soveltamisalalla kieltomenettelyjen kannalta.

Kuluttaja-asiamies

Kilpailu- ja kuluttajavirastossa toimiva kuluttaja-asiamies valvoo kuluttajansuojalain (38/1978) ja usean muun kuluttajan suojaksi säädetyn lain säännösten noudattamista. Kuluttaja-asiamiehen valvontatoiminnan perustan muodostaa se laaja yleistoimivalta, joka kuluttaja-asiamiehellä on kuluttajansuojalain noudattamisen valvojana. Kuluttaja-asiamies valvoo elinkeinonharjoittajien markkinointia, menettelyjä asiakassuhteessa ja sopimusehtoja. Kuluttaja-asiamiehen toimivaltaa rajaavat kuluttajansuojalakiin sisältyvät kuluttajan, elinkeinonharjoittajan ja kulutushyödykkeen määritelmät.

Markkinoinnista ja menettelystä asiakassuhteessa säädetään kuluttajansuojalain 2 luvussa. Luvun 16 §:n mukaan elinkeinonharjoittajaa voidaan, jos se on kuluttajansuojan kannalta tarpeellista, kieltää jatkamasta 2 luvun säännösten tai niiden nojalla annettujen säännösten vastaista

menettelyä taikka uudistamasta sellaista tai siihen rinnastettavaa menettelyä. Kieltoa on tehostettava uhkasakolla, jollei se erityisestä syystä ole tarpeetonta. Luvun 17 §:n mukaan 16 §:ssä tarkoitetun kiellon määrää markkinaoikeus. Markkinaoikeus voi antaa kiellon myös väliaikaisena, jolloin kielto on voimassa, kunnes asia on lopullisesti ratkaistu. Kuluttaja-asiamies voi kuitenkin määrätä 16 §:ssä tarkoitetun kiellon tai antaa kiellon väliaikaisena sen mukaan kuin Kilpailu- ja kuluttajavirastosta annetun lain (661/2012) 10 §:ssä säädetään. Luvun 19 §:ssä säädetään määräyksestä markkinointitoimen oikaisemiseksi. Säännöksen mukaan markkinaoikeus voi määrätessään 16 §:ssä tarkoitetun kiellon velvoittaa kiellon saaneen taikka markkinoinnin tilanteen tai suorittaneen elinkeinonharjoittajan määräajassa toimittamaan markkinointitoimen oikaisun, jos sitä markkinointitoimesta kuluttajille aiheutuvien ilmeisten haittojen vuoksi on pidettävä tarpeellisenä. Määräystä voidaan tehostaa uhkasakolla. Luvun 20 §:ssä säädetään valvonnasta ja asian käsittelystä. Markkinointia ja menettelyjä asiakassuhteessa kuluttajansuojan kannalta valvoo kuluttaja-asiamies. Kulutushyödykkeen hinnan ilmoittamista markkinoinnissa valvovat kuluttaja-asiamies ja aluehallintovirastot. Sopimusehtojen osalta vastaavat säännökset sisältyvät kuluttajansuojalain 3 lukuun. Kuluttajansuojalain 6, 7, 7 a ja 10 luku sisältävät viittaussäännökset lain 2 ja 3 lukuun. Asioiden käsittelystä markkinaoikeudessa säädetään muutoin oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetussa laissa.

Oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain 1 luvun 6 §:n 1 momentin 1 kohdan mukaan markkinaoikeus käsittelee markkinaoikeudellisina asioina asiat, jotka säädetään sen toimivaltaan kuuluviksi kuluttajansuojalaissa. Markkinaoikeudellisten asioiden käsittelystä säädetään lain 5 luvussa. Luvussa säädetään muun muassa siitä, milloin kuluttaja-asiamies on oikeutettu saattamaan kuluttajansuojalaissa tarkoitetun asian vireille markkinaoikeudessa. Luvussa säädetään myös muista oikeudenkäyntiin liittyvistä seikoista ja uhkasakon tuomitsemisesta maksettavaksi. Siltä osin kuin luvussa ei muuta säädetä, oikeudenkäyntiin sovelletaan mitä oikeudenkäymiskaaressa säädetään riita-asian käsittelystä.

Edustajakannedirektiivin liitteessä I ja luvussa 2 luetelluista ja numeroiduista asetuksista ja direktiiveistä kuluttaja-asiamiehen valvontavaltaan kuuluvat osittain tai kokonaan säädökset nro 1-6, 9-11, 13-16, 18-21, 23-25, 29, 33, 35, 37-38, 41-45, 52-54, 61 sekä 63-66.

Kilpailu- ja kuluttajavirasto

Kilpailu- ja kuluttajavirastolle (jäljempänä KKV) on kuluttajansuojan alalla säädetty kuluttaja-asiamiehestä erillinen valvontavalta eräissä asioissa. Valvontavalta on yleensä jaettu kuluttaja-asiamiehen tai aluehallintovirastojen kanssa. KKV:n edustajakannedirektiivin kannalta merkityksellisistä toimivaltuuksista säädetään kuluttajansuojalain 7 ja 7 a luvussa sekä matkapalveluyhdistelmien tarjoajista annetussa laissa (921/2017). Edustajakannedirektiivin liitteessä I luetelluista säädöksistä KKV:n valvontavaltaan kuuluvat osittain kulutusluottodirektiivi 2008/48/EY (nro 19), direktiivi kuluttajille tarkoitetuista kiinteää asunto-omaisuutta koskevista luottosopimuksista 2014/17/EU (nro 45) ja direktiivi matkapaketeista ja yhdistetyistä matkajärjestelyistä (EU) 2015/2302 (nro 53).

Finanssivalvonta

Finanssivalvonnan tehtävänä on Finanssivalvonnasta annetun lain (878/2008) 3 §:n mukaan valvoa finanssimarkkinoilla toimivien toimintaa niin kuin kyseisessä laissa ja muussa laissa säädetään. Lain 4 §:n mukaan Finanssivalvonnan valvottavia ovat muun muassa luottolaitokset, maksulaitokset, vahinko- ja henkivakuutusyhtiöt sekä muut vakuutusallalla toimivat, sijoituspalveluyritykset sekä rahastoyhtiöt. Lain 5 §:n tarkoittamia muita finanssimarkkinoilla toimivia ovat muun muassa Finanssivalvonnan rekisteröimät tahot kuten maksulaitoslain (297/2010) 7 §:ssä tarkoitetut maksupalvelun tarjoajat. Finanssivalvonnan toimivalta valvoa markkinointia ja

sopimusehtojen käyttöä sekä kuluttajan kannalta hyvän tavan vastaista tai muutoin sopimatonta menettelyä asiakassuhteessa koskevia säännöksiä perustuu Finanssivalvonnasta annetun lain 45 §:ään.

Finanssivalvonnasta annetun lain 33 ja 33 a §:ssä säädetään Finanssivalvonnan toimivallasta määrätä toimeenpanokieltoja ja antaa oikaisukehotuksia sekä asettaa uhkasakkoja. Lain 4 luvussa säädetään sanktioista. Finanssivalvonta tekee itse päätökset edellä mainituista toimenpiteistä. Finanssivalvonnan tulee kuitenkin ennen ryhtymistä 33 tai 33 a §:n taikka 4 luvun mukaisesti toimenpiteisiin pyytää asiassa kuluttaja-asiamieheltä lausunto, jos se havaitsee, että 45 §:ssä tarkoitettu finanssimarkkinoilla toimiva toimii kuluttajansuojalain vastaisesti. Finanssivalvonnan tulee pyytää kuluttaja-asiamiehen lausunto myös ennen seuraamusmaksun määräämistä kuluttajansuojaviranomaisten eräistä toimivaltuuksista annetun lain nojalla. Finanssivalvonnan päätökseen haetaan Finanssivalvonnasta annetun lain 73 §:n 1 momentin mukaan muutosta valittamalla Helsingin hallinto-oikeuteen. Muutoksenhaussa noudatetaan, mitä oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa (808/2019) säädetään.

Finanssivalvonnan valvontavaltaan kuuluvat edustajakannedirektiivin liitteessä I luetelluista ja luvussa 2 mainituista asetuksista ja direktiiveistä osittain tai kokonaan säädökset nro 2, 11, 14, 19, 23, 26, 28, 30, 36, 41, 45, 48-51, 54, 55, 60 ja 61.

Liikenne- ja viestintävirasto Traficom

Traficom hoitaa liikenteen ja sähköisen viestinnän viranomaistehtäviä. Traficomin toimivaltuuksista edustajakannedirektiivin soveltamisalaan kuuluvan sääntelyn valvonnassa säädetään liikenteen palveluista annetussa laissa (320/2017) ja sähköisen viestinnän palveluista annetussa laissa (917/2014). Traficom valvoo kuluttaja-asiamiehen ohella matkustajien oikeuksia sekä sähköisiä ja audiovisuaalisia palveluita koskevien säännösten noudattamista. Traficomin yksinomaisessa valvonnassa on vammaisten ja liikuntarajoitteisten matkustajien oikeuksia koskevien säännösten noudattaminen. Traficom voi itse sakon uhalla velvoittaa sen, joka rikkoo kyseisiä lakeja tai niiden nojalla annettuja säännöksiä, korjaamaan virheensä tai laiminlyöntinsä. Traficomin päätöksiin haetaan muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen. Edustajakannedirektiivin liitteessä I luetelluista ja luvussa 2 mainituista asetuksista ja direktiiveistä Traficomin valvontavaltaan kuuluvat osittain tai kokonaan säädökset nro 6, 9, 10, 13, 17-19, 31, 33, 35, 38, 42, 45, 52 ja 64.

Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus Fimea

Fimea valvoo lääkkeiden valmistusta, maahantuontia, jakelua, markkinointia ja kulutukseen luovuttamista. Fimean toimivaltuuksista edustajakannedirektiivin soveltamisalaan kuuluvan sääntelyn valvonnassa säädetään läkelain (395/1987) 92 a – 93 b §:ssä sekä eräistä EU-direktiiveissä säädetyistä lääkinnällisistä laitteista annetun lain (629/2010) 7 ja 8 luvuissa. Fimea voi sakon uhalla itse kieltää säännösten vastaisen toiminnan. Fimea voi myös määrätä kiellon saaneen toimittamaan markkinoinnin oikaisun, jos sitä lääketurvallisuuden vaarantumisen vuoksi on pidettävä tarpeellisenä. Fimean päätöksiin haetaan muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen. Edustajakannedirektiivin liitteessä I luetelluista asetuksista ja direktiiveistä Fimean valvontavaltaan kuuluvat kokonaan tai osittain kuluttaja-asiamiehen ohella direktiivi ihmisille tarkoitettuja lääkkeitä koskevista yhteisön säännöistä 2001/83/EY (nro 7), direktiivi sopimattomista elinkeinonharjoittajien ja kuluttajien välisistä kaupallisista menettelyistä sisämarkkinoilla 2005/29/EY (nro 14), audiovisuaalisia mediapalveluja koskeva direktiivi 2010/13/EU (nro 33), asetus lääkinnällisistä laitteista (EU) 2017/745 (nro 57) ja asetus in vitro -diagnostiikkaan tarkoitetuista lääkinnällisistä laitteista (EU) 2017/746 (nro 58).

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira

Valvira edistää ohjauksen ja valvonnan keinoin oikeusturvan toteutumista ja palvelujen laatua sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä elinympäristön ja väestön terveysriskien hallintaa. Valvira valvoo alkoholijuomien markkinointia alkoholilain (1102/2017) ja elintarvikelain (297/2021) nojalla ja tupakkatuotteiden markkinointia tupakkalain (549/2016) nojalla. Valviran toimivaltuuksista edustajakannedirektiivin soveltamisalaan kuuluvan sääntelyn valvonnassa säädetään alkoholilain 68 ja 70 §:ssä, elintarvikelain 66 ja 68 §:ssä sekä tupakkalain 99 ja 105 §:ssä. Valvira voi sakon uhalla kieltää jatkamasta tai toistamasta säännösten vastaista menettelyä. Alkoholilain ja tupakkalain mukaisen kieltopäätöksen voi hakemuksella saattaa markkinaoikeuden käsiteltäväksi. Elintarvikelain nojalla tehtyyn päätökseen haetaan muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen. Edustajakannedirektiivin liitteessä I luetelluista säädöksistä Valviran valvontavaltaan kuuluvat osittain kuluttaja-asiamiehen ohella direktiivi sopimattomista elinkeinonharjoittajien ja kuluttajien välisistä kaupallisista menettelyistä sisämarkkinoilla 2005/29/EY (nro 14) ja audiovisuaalisia mediapalveluja koskeva direktiivi 2010/13/EU (nro 33).

Tietosuoja-valtuutettu

Tietosuoja-valtuutetun toimivallasta säädetään tietosuojalaissa (1050/2018). Laki täydentää suoraan sovellettavaa unionin yleistä tietosuoja-asetusta, joka kuuluu edustajakannedirektiivin soveltamisalaan. Tietosuoja-valtuutetun tehtävänä on valvoa yleisen tietosuoja-asetuksen noudattamista siten kuin asetuksessa säädetään. Tietosuoja-valtuutettu valvoo myös verkkosisältöpalvelujen rajat ylittävästä siirrettävyydestä sisämarkkinoilla annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2017/1128 8 artiklan soveltamista tietosuojan kannalta (ks. yleinen tietosuoja-asetus 94 artikla). Tietosuojalain 22 §:n mukaan tietosuoja-valtuutettu voi asettaa tietosuoja-asetuksen 58 artiklan 2 kohdan c–g ja j alakohdassa tarkoitetun määräyksen tehosteeksi uhkasakon. Uhkasakon asettamisesta ja tuomitsemisesta maksettavaksi säädetään uhkasakko-laissa (1113 /1990). Tietosuoja-valtuutetun päätökseen haetaan tietosuojalain 25 §:n mukaan muutosta hallintotuomioistuimelta. Edustajakannedirektiivin liitteessä I luetelluista asetuksista ja direktiiveistä tietosuoja-valtuutetun valvontavaltaan kuuluvat kokonaan tai osittain direktiivi sähköisestä kaupankäynnistä 2000/31/EY (nro 6), sähköisen viestinnän tietosuojadirektiivi 2002/58/EY (nro 10), yleinen tietosuoja-asetus (EU) 2016/679 (nro 56) ja asetus verkkosisältöpalvelujen rajat ylittävästä siirrettävyydestä sisämarkkinoilla (EU) 2017/1128 (nro 59).

Turvallisuus- ja kemikaalivirasto Tukes

Tukes valvoo toimialallaan tuotteiden turvallisuutta ja muuta vaatimustenmukaisuutta. Tuke-silla on toimivalta puuttua markkinoilla oleviin vaatimustenvastaisiin tuotteisiin. Tukesin toimivaltuuksista edustajakannedirektiivin soveltamisalaan kuuluvan sääntelyn valvonnassa säädetään kuluttajaturvallisuuslaissa (920/2011), kemikaalilaissa (599/2013), laissa kosmeettisista valmisteista (492/2013), laissa tuotteiden ekologiselle suunnittelulle ja energiamerkinnälle asetettavista vaatimuksista (1005/2008), mittauslaitelaissa (707/2011) ja sähköturvallisuuslaissa (1135/2016). Tukes voi sakon uhalla kieltää jatkamasta tai toistamasta säännösten vastaista menettelyä tai määrätä muutoin täyttämään laissa säädettyt velvollisuudet. Tukesin päätöksiin haetaan muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen. Edustajakannedirektiivin liitteessä I luetelluista ja luvussa 2 mainituista asetuksista ja direktiiveistä Tukesin valvontavaltaan kuuluvat osittain tai kokonaan säädökset nro 8, 22, 27, 32, 46, 47 ja 62.

Energiavirasto

Energiaviraston tehtäviin kuuluu muun muassa sähkönsiirtoverkon ja maakaasumarkkinoiden hinnoittelun valvonta sekä energiatehokkuuslain (1429/2014) säännösten noudattamisen valvonta. Energiaviraston toimivaltuuksista edustajakannedirektiivin soveltamisalaan kuuluvan sääntelyn valvonnassa säädetään sähkö- ja maakaasumarkkinoiden valvonnasta annetun lain (590/2013) 9 §:ssä sekä energiatehokkuuslain 30 §:ssä. Energiavirasto voi velvoittaa säännöksiä rikkoneen korjaamaan menettelynsä. Lisäksi Energiavirasto voi sähkö- ja maakaasumarkkinoiden valvonnasta annetun lain 9 §:n mukaan määrätä palauttamaan asiakkaalle virheellisesti peritty maksu, jos palautukseen ei sovelleta kyseisen lain 14 §:ssä säädettyä palautusmenettelyä. Energiaviraston päätöksiin haetaan muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen. Edustajakannedirektiivin liitteessä I luetelluista säädöksistä Energiaviraston valvontavaltaan kuuluvat osittain tai kokonaan sähkömarkkinadirektiivi 2009/72/EY (nro 24), maakaasumarkkinadirektiivi 2009/73/EY (nro 25) ja energiatehokkuusdirektiivi 2012/27/EU (nro 40).

Muut valvontaviranomaiset

Muita viranomaisia, joilla on valvontavaltaansa kuuluvassa asiassa oikeus joko määrätä kieltoja sakon uhalla tai pyytää tuomioistuimelta kiellon määräämistä, ovat aluehallintovirastot ja Ruokavirasto. Aluehallintovirastojen toimivaltuuksista edustajakannedirektiivin soveltamisalaan kuuluvan sääntelyn valvonnassa säädetään kuluttajansuojalain 2, 7 ja 7 a luvussa, matkapalveluyhdistelmien tarjoajista annetussa laissa sekä mittauslaitelaissa, ja valvontavalta on yleensä jaettu kuluttaja-asiamiehen, KKV:n tai Tukesin kanssa. Edustajakannedirektiivin liitteessä I luetelluista säädöksistä aluehallintovirastojen valvontavaltaan kuuluvat osittain direktiivi kuluttajansuojasta kuluttajille tarjottavien tuotteiden hintojen ilmoittamisesta 98/6/EY (nro 4), kulusluottodirektiivi 2008/48/EY (nro 19), direktiivi kuluttajille tarkoitetuista kiinteää asunto-omaisuutta koskevista luottosopimuksista 2014/17/EU (nro 45), vaakadirektiivi 2014/31/EU (nro 46) ja direktiivi matkapaketeista ja yhdistetyistä matkajärjestelyistä (EU) 2015/2302 (nro 53).

Ruokavirasto valvoo elintarvikkeiden turvallisuutta ja laatua sekä elintarvikkeita koskevien tietojen antamista kuluttajille. Ruokaviraston toimivaltuuksista edustajakannedirektiivin soveltamisalaan kuuluvan sääntelyn valvonnassa säädetään elintarvikelain 24 §:ssä ja 9 luvussa. Ruokaviraston kieltopäätökseen haetaan muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen. Edustajakannedirektiivin liitteessä I luetelluista säädöksistä Ruokaviraston valvontavaltaan kuuluvat asetukset elintarvikelainsäädäntöä koskevista yleisistä periaatteista ja vaatimuksista (EY) N:o 178/2002 (nro 12) ja elintarviketietojen antamisesta kuluttajille (EU) N:o 1169/2011 (nro 39).

Lisäksi Ympäristömerkintä Suomi Oy:n valvoo edustajakannedirektiivin liitteessä I luetelluista säädöksistä asetusta EU-ympäristömerkistä (EY) N:o 66/2010 (nro 34) siten kuin EU-ympäristömerkistä annetussa laissa (832/2014) säädetään.

Rajat ylittävä kieltomenettely

Edustajakannedirektiivi korvaa tullessaan sovellettavaksi nykyisen kieltokannedirektiivin. Kieltokannedirektiivi on Suomessa pantu täytäntöön rajat ylittävstä kieltomenettelystä annetulla lailla (kieltomenettelylaki). Lain 2 §:n 1 momentin mukaan Euroopan talousalueeseen kuuluvan valtion (jäljempänä ETA-valtio) viranomaisella ja järjestöllä on oikeus vaatia Suomessa sellaisen toiminnan kieltämistä, joka on vastoin kieltokannedirektiivin liitteessä mainittujen kuluttajansuojadirektiivien säännöksiä, jos Suomesta peräisin oleva toiminta loukkaa kyseisen valtion kuluttajien yleisiä etuja. Kaikki kieltokannedirektiivin soveltamisalaan kuuluvat säädökset on sisällytetty edustajakannedirektiivin liitteeseen I.

Markkinaoikeus käsittelee kieltomenettelylain 2 §:n 2 momentin mukaan ulkomaisen viranomaisen tai järjestön vaatimuksen. Kuluttaja-asiamies voi 2 §:n 3 momentin mukaan asiaa markkinaoikeudessa käsiteltäessä toimia ulkomaisen viranomaisen tai järjestön oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana. Kuten vastaavissa kansallisissa asioissa, markkinaoikeus voi lain 3 §:n mukaan määrätä uhkasakolla tehostetun kiellon tai markkinointitoimen oikaisun.

Lääkkeiden markkinointia koskevissa tapauksissa toimivaltainen viranomainen on Valvira, ja valmismatkaliikkeen harjoittamista ilman edellytettyjä vakuuksia ulkomaisen viranomaisen tai järjestön esittämiä kieltovaatimuksia käsittelee KKV (2 §:n 2 momentti).

Laissa säädetään lisäksi suomalaisten viranomaisten ja kuluttajajärjestöjen oikeudesta panna asia vireille toisessa ETA-valtiossa sieltä peräisin olevan lainvastaisen toiminnan lopettamiseksi. Rajat ylittävästä kieltomenettelystä annetun lain 4 §:n 1 momentissa luetellaan viranomaiset, joilla on laissa tarkoitettu oikeus panna vireille kieltokanne toisessa ETA-valtiossa. Nämä viranomaiset ovat kuluttaja-asiamies, Fimea, KKV, Valvira, Traficom ja Finanssivalvonta. Pykälän 2 momentin mukaan oikeus vireillepanoon on myös kuluttajien etujen valvomiseksi toimivalla suomalaisella rekisteröidyllä yhdistyksellä silloin, kun kuluttaja-asiamies valvontavaltaansa kuuluvassa asiassa kieltäytyy panemasta asiaa vireille. Lain 5 §:n mukaan oikeusministeriö ilmoittaa komissiolle tiedot niistä viranomaisista ja kuluttajien etujen valvomiseksi toimivista suomalaisista yhdistyksistä, joilla on oikeus panna vireille kieltomenettely toisessa ETA-valtiossa. Edellä mainitut valvontaviranomaiset on ilmoitettu komissiolle. Yhdistyksiä ei ole ilmoitettu, ja tietävästi mikään yhdistys ei myöskään ole ilmoittanut oikeusministeriölle haluavansa tulla ilmoitetuksi kieltomenettelylaissa tarkoitetuksi oikeutetuksi yksiköksi.

Hyvitysmenettelyt

Ryhmäkannelaki

Suomessa ainoa varsinainen edustajakannedirektiivin tapainen menettely, jota voidaan soveltaa myös hyvitystoimenpiteitä koskevissa asioissa, on ryhmäkanne. Eräänlaisena hyvitysmenettelynä voidaan kuitenkin pitää myös edellä mainittua Energiaviraston mahdollisuutta määrätä palauttamaan asiakkaalle virheellisesti peritty sähkö- tai maakaasuverkon siirto- tai jakelumaksu.

Ryhmäkannelaki tuli voimaan 1.10.2007. Ryhmäkannelaissa säädetään lain soveltamisalasta, ryhmäkanteen edellytyksistä, toimivaltaisesta tuomioistuimesta, kanneoikeudesta, tuomion oikeusvoimasta, oikeudenkäyntikuluvastuusta ja muutoksenhausta. Muilta osin ryhmäkannemenettelyssä sovelletaan oikeudenkäymiskaaren riita-asian käsittelyyn sovellettavia säännöksiä ja oikeusperiaatteita.

Ryhmäkanteella tarkoitetaan kannetta, jota ajetaan ilman nimenomaista valtuutusta kanteessa määritellyn ryhmän puolesta siten, että asiassa annettu tuomio tulee ryhmän jäseniä sitovaksi. Lakia sovelletaan kuluttaja-asiamiehen toimivallan mukaisessa laajuudessa kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan välisten riita-asioiden käsittelyyn ryhmäkanteena yleisissä tuomioistuimissa. Lakia ei kuitenkaan sovelleta arvopaperin liikkeeseenlaskijan tai julkisen ostotarjouksen tekijän menettelyä koskeviin kuluttajariitoihin.

Laki koskee viranomaisaloitteista ryhmäkannetta. Koska lakia sovelletaan kuluttajasuhteita koskevissa riita-asioissa, kanteen voi nostaa vain kuluttaja-asiamies. Muilla tahoilla, esimerkiksi järjestöillä tai yksittäisellä ryhmän jäsenellä muun ryhmän edustajana, ei ole Suomessa oikeutta nostaa ryhmäkannetta.

Asian käsittely ryhmäkanteena edellyttää, että usealla henkilöllä on samaa vastaajaa vastaan vaatimus, joka perustuu samoihin tai samankaltaisiin seikkoihin. Lisäksi asian käsittelyn ryhmäkanteena tulee olla tarkoituksenmukaista ottaen huomioon asiassa esitettävien vaatimusten sisältö sekä asiassa esitettävä todistelu. Ryhmän tulee myös olla riittävän täsmällisesti määritelty.

Ryhmän jäsenen määritelmän täyttävä henkilö ei ole automaattisesti ryhmän jäsen. Ryhmäkanteeseen osallistuminen ryhmän jäsenenä edellyttää ilmoittautumista (opt in -menettely) ja asiassa annettu tuomio sitoo asianosaisten lisäksi vain näitä henkilöitä. Tuomioistuimien ei tee erillistä päätöstä asian käsittelystä ryhmäkanteena.

Laissa ei ole erityisiä säännöksiä asian valmistelusta ja pääkäsittelystä, vaan tältä osin menettelyyn sovelletaan oikeudenkäymiskaaren 5 ja 6 luvun säännöksiä. Laissa on kuitenkin säännöksiä tiettyjä erityistilanteita varten esimerkiksi kanteen laajentamisesta tai rajaamisesta. Kanteen laajentamisen ja rajaamisen puitteissa on mahdollista tarkistaa ryhmän määritelmää oikeudenkäynnin aikana. Kantajan vaatimusten muuttamiseen sovelletaan oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 2 §:n säännöksiä. Kanteen ei näin ollen oikeudenkäynnin aikana saa muuttaa siten, että se muutoksen johdosta muuttuisi toiseksi.

Laissa säädetään ryhmän jäsenen mahdollisuudesta perua ilmoittautumisensa ryhmään. Ennen asian siirtämistä pääkäsittelyyn ryhmään ilmoittautunut jäsen voi irrottautua ryhmästä ilmoittamalla siitä kirjallisesti tuomioistuimelle. Tällöin kanteen jätetään irrottautuneen jäsenen osalta siltä. Pääkäsittelyn alettua irrottautuminen edellyttää vastaajan suostumusta. Säännös on oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 5 §:n mukainen ja se turvaa vastaajan oikeuksia. Sen jälkeen, kun asia on jätetty päätettäväksi, ryhmästä ei voi enää irrottautua.

Ryhmäkanteenasiassa annettu tuomio sitoo asianosaisten lisäksi myös ryhmän jäseniä. Kantaja on vastaavasti myös oikeutettu sopimaan asian ryhmän jäsenen puolesta. Jotta kantajan tekemä sovintosopimus sitoisi ryhmän jäseniä, tuomioistuimen on vahvistettava se siten kuin oikeudenkäymiskaaren 20 luvussa säädetään.

Tuomion sisällöstä ei säädetä erikseen ryhmäkanteenlaissa, vaan tuomioon sovelletaan oikeudenkäymiskaaren 24 luvun säännöksiä. Tuomiossa on mainittava ne ryhmän jäsenet, joita tuomio koskee ja mitä tuomitaan kenenkin hyväksi tai häntä vastaan. Ryhmän jäsen ei vastaa oikeudenkäyntikuluista.

Tuomioon voi ryhmän puolesta hakea muutosta ainoastaan kantaja. Jos kantaja hakee muutosta ratkaisuun, ryhmän jäsenellä ei ole itsenäistä muutoksenhakuoikeutta asiassa. Jos kantaja ei hae muutosta ryhmäkanteen johdosta annettuun ratkaisuun, ryhmän jäsenellä on oikeus hakea ratkaisuun muutosta omalta osaltaan. Sama mahdollisuus ryhmän jäsenellä on myös tilanteessa, jossa kantaja hakee muutosta ratkaisuun vain osittain eikä valita ratkaisusta siltä osin kuin se koskee kyseisen ryhmän jäsenen vaatimusta.

Tuomion täytäntöönpanoon sovelletaan ulosottokaaren (705/2007) säännöksiä. Jos riidan hävinnyt elinkeinonharjoittaja ei maksa tuomittuja suorituksia vapaaehtoisesti, ryhmän jäsenet voivat hakea omaa saatavaansa ulosoton kautta. Ulosottohakemuksen voi tehdä sähköisessä asiointipalvelussa tai hakemuksen voi lähettää sähköpostilla tai postilla taikka toimittaa suoraan Ulosottolaitokselle. Ulosottohakemukseen tulee liittää jäljennös tuomiosta. Ulosottomenettelyssä voi käyttää asiamiestä.

Ryhmävalitus

Kuluttajariitalautakunnasta annetussa laissa (8/2007) säädetään ryhmäkannetta vastaavasta ryhmävalitusmenettelystä. Lain 4 §:n mukaan kuluttajariitalautakunta voi käsitellä asian ryhmävalituksena, jos useilla kuluttajilla on tai voidaan olettaa olevan oikeus esittää samaa elinkeinonharjoittajaa kohtaan sellaisia vaatimuksia, jotka voidaan ratkaista yhdellä päätöksellä. Asian käsittelemisestä ryhmävalituksena päättää viime kädessä kuluttajariitalautakunta.

Ryhmävalituksen voi tehdä kuluttaja-asiamies. Kuluttaja-asiamies voi toimia omasta aloitteestaan tarvitsematta yhdenkään kuluttajan valtuutusta tai edes pyyntöä. Kuluttajaryhmän tulee olla riittävän selkeästi määritelty, mutta jäseniä ei tarvitse yksilöidä valituksessa. Osallistuakseen ryhmävalitukseen kuluttajien ei siis tarvitse erikseen ilmoittautua ryhmään eikä myöskään irtottautua siitä.

Kuluttajariitalautakunnan ratkaisut ovat luonteeltaan suosituksia, eivätkä näin ollen saa oikeusvoimaa eivätkä ole täytäntöönpanokelpoisia. Lautakuntamenettely on maksuton eikä menettelyyn liittyvää kuluvastuuta ole. Näistä syistä lautakunnan menettelytapoja ei ole ollut tarpeen säännellä tiukasti. Asian käsittelemiselle ryhmävalituksena ei myöskään ole tarkasti säänneltyjä muodollisia edellytyksiä. Olennaista on vain se, että kuluttajaryhmää koskeva asia on ratkaistavissa yhdellä päätöksellä. Yksittäisen kuluttajan harkintaan jää se, vetoaako hän omalta osaltaan annettuun ratkaisusuositukseen.

Vaikka ryhmävalitusmenettelyssä annettu päätös ei ole täytäntöönpanokelpoinen, lisää ryhmäkannelaki osaltaan valitusmenettelyn painoarvoa. Tilanteessa, jossa vastapuoli ei vapaaehtoisesti noudattaisi ryhmävalituksen johdosta annettua suositusta, kuluttaja-asiamiehellä on mahdollisuus viedä asia ryhmäkanteena tuomioistuimeen täytäntöönpanokelpoisen ratkaisun saamiseksi.

3.2 Nykytilan arviointi

Direktiivistä johtuvat muutostarpeet

Kuten edellä direktiivin sisältöä koskevassa jaksossa 2 todetaan, edustajakannedirektiivi ei ole täysharmonisoiva eikä myöskään minimiharmonisoiva, vaan osittaisharmonisoiva. Direktiivillä säädetään tietyistä direktiivin mukaisessa edustajakannemenettelyssä noudatettavista periaatteista, ja se antaa jäsenvaltioille harkinnanvaraa täytäntöönpanossa. Direktiivillä asetetaan jäsenvaltioille velvoite sisällyttää oikeusjärjestelmänsä yksi direktiivin vaatimusten mukainen kielto- ja hyvitystoimenpiteitä koskeva edustajakannemenettely. Nykytilaa kuluttajansuojan toteutumisen kannalta ei kuitenkaan saa heikentää. Jos kuluttajien yhteisiä etuja suojaavat menettelyt ovat kuluttajien kannalta paremmat kuin edustajakannedirektiivin mukainen menettely, näitä menettelyjä ei saa muuttaa kuluttajien vahingoksi.

Suomessa ei ole voimassa kieltotoimenpiteitä ja hyvitystoimenpiteitä koskevia menettelyjä, jotka täyttäisivät kaikki direktiivin vaatimukset. Kansallista lainsäädäntöä on joko muutettava tai nykyisten menettelyiden rinnalle on säädettävä uusi direktiivin vaatimukset täyttävä menettely. Rajat ylittävästä kieltomenettelystä annettu laki, jolla edustajakannedirektiivillä kumottu kieltokannedirektiivi on saatettu osaksi kansallista lainsäädäntöä, on kuitenkin kieltokannedirektiivin tavoin kumottava ja korvattava uudella lainsäädännöllä.

Kuten edellä jaksosta 3.1 ilmenee, edustajakannedirektiivin soveltamisalaan liittyviä kieltotoimenpiteitä koskevia menettelyitä on lukuisia. Niitä määräävät monet viranomaiset itsenäisesti, ja hakemuksesta kieltoja asettavat sekä markkinaoikeus että muutoksenhakuasteena hallinto- tuomioistuimet. Tämän kieltomenettelyiden kirjavuuden vuoksi ei ole tarkoituksenmukaista muuttaa niitä edustajakannedirektiivin mukaisiksi. Esityksessä ehdotetaankin, että voimassa

olevan lainsäädännön rinnalle säädetään erillinen laki, joka sisältäisi säännökset kieltotoimenpiteitä koskevasta direktiivin mukaisesta edustajakannemenettelystä.

Suomen ryhmäkannelaki on rakenteeltaan ja sisällöltään pääosin edustajakannedirektiivin mukainen siltä osin kuin direktiivi koskee hyvitystoimenpiteitä. Koska direktiivin täytäntöönpano ei edellytä tehtäväksi suuria muutoksia, tarkoituksenmukaisin ratkaisu on muuttaa nykyinen laki vastaamaan edustajakannedirektiivin asettamia vaatimuksia. Ryhmäkannelain soveltamisalaa koskevaa säännöstä olisi esimerkiksi muutettava siten, että laki kattaisi direktiivin soveltamisalan kuitenkin niin, ettei soveltamisala kaventuisi nykyisestä. Kanneoikeutta olisi myös tarkistettava. Muutos kanneoikeuteen olisi keskeinen, koska voimassa olevan lain mukaan vain viranomaisaloitteinen ryhmäkanne on mahdollinen.

Edustajakannedirektiivin mukaan jäsenvaltioiden nimeämät oikeutetut yksiköt toimivat edustajakanteen kantajina. Nämä olisivat ensisijaisesti kuluttajien etuja edistäviä järjestöjä, mutta myös viranomaiset voisivat tulla nimetyiksi oikeutetuiksi yksiköiksi sekä kotimaisia että rajat ylittäviä edustajakanteita varten. Järjestön nimeämisestä oikeutetuksi yksiköksi sekä nimeämisen edellytyksistä olisi säädettävä. Rajat ylittävien edustajakanteiden osalta järjestön nimeämiselle asetetut kriteerit ovat täysharmonisoituja ja ne on otettava sellaisenaan kansalliseen lakiin. Kotimaisia edustajakanteita varten nimeämiskriteereistä olisi mahdollista päättää kansallisesti.

Edustajakannedirektiivin soveltamisalaan kuuluvia säädöksiä valvovat useat eri viranomaiset. Koska voimassa olevaa lainsäädäntöä ei ole mahdollista muuttaa kuluttajien vahingoksi, kuluttaja-asiamies jatkaisi ryhmäkannelaissa tarkoitettuna kantajana. Muiden valvontaviranomaisten tehtäviä ei ole erityisesti määritelty koskemaan kuluttajien ja elinkeinonharjoittajien välisiä sopimussuhteita tai kuluttajia koskevaa lainsäädäntöä, ja kanneoikeuden tarkoituksenmukaisuutta olisi siksi arvioitava erikseen viranomaisen muiden tehtävien kannalta ottaen erityisesti huomioon viranomaisen mahdollisuudet toimia riita-asiassa kuluttajaryhmän edustajana.

Ryhmäkannelaissa olisi myös säädettävä toisessa ETA-valtiossa rajat ylittäviä edustajakanteita varten oikeutetuksi yksiköksi nimetyn tahon – sekä järjestön että viranomaisen – kanneoikeudesta Suomessa.

Hyvitystoimenpiteiden osalta olisi säädettävä myös kanteiden rahoittamisesta. Tällainen rahoitus on joko sallittava tai kiellettävä. Jos rahoitus sallitaan hyvitystoimenpiteitä koskevia edustajakanteita varten, järjestelmän on täytettävä direktiivissä rahoitukselle asetetut vaatimukset.

Kuluttajariitalautakunnan ryhmävalituksen johdosta antamat ratkaisut ovat luonteeltaan suosituksia. Ne eivät saa oikeusvoimaa eivätkä myöskään ole täytäntöönpanokelpoisia. Edustajakannedirektiivissä ei säädetä tämän tyyppisistä menettelyistä, eikä direktiivin täytäntöönpano siten edellytä ryhmävalitusmenettelyä koskevan lainsäädännön muuttamista.

Direktiivin säännökset, jotka eivät edellytä muutoksia lainsäädäntöön

Osa edustajakannedirektiivin säännöksistä on periaatetasoisia, eikä siksi ole välttämättä tarkoituksenmukaista arvioida jokaisen säännöksen vastaavuutta voimassa olevan lainsäädännön kanssa. Tässä jaksossa selostetaan kuitenkin menettelyittäin niitä keskeisiä säännöksiä, jotka eivät edellytä erityisiä lainsäädäntötoimenpiteitä.

Kieltomenettelyt

Kuten edellä todetaan, edustajakannedirektiivin soveltamisalaan kuuluvia kieltotoimenpiteitä koskevia menettelyitä on lukuisia eri laeissa, minkä vuoksi ei ole tarkoituksenmukaista muuttaa

näitä menettelyitä edustajakannedirektiivin mukaisiksi. Esityksessä ehdotetaan tämän takia, että voimassa olevan lainsäädännön rinnalle säädetään erillinen laki, joka sisältäisi säännökset kieltotoimenpiteitä koskevasta direktiivin mukaisesta edustajakannemenettelystä. Jos kieltotoimenpiteitä koskevasta edustajakannemenettelystä säädetään kokonaan uusi laki, tarvetta ei ole arvioida sitä, vastaako olemassa oleva lainsäädäntö direktiivin asettamia velvoitteita vai ei. Nykyisen kieltomenettelylain säännökset olisi kuitenkin tarpeellisilta osin sisällytettävä uuteen lakiin, minkä vuoksi on esityksen kannalta eduksi arvioida täytäntöönpanotarpeita ja ratkaisuja kieltomenettelylain perusteella. Esityksessä ehdotetaan, että kieltotoimenpiteitä koskevat edustajakanteet käsitellään nykyisten rajat ylittävien kieltojen tapaan markkinaoikeudessa markkinaoikeudellisten asioiden käsittelemisestä säädettyssä järjestyksessä siten kuin oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetussa laissa säädetään. Tästä seuraa, ettei direktiivin menettelyä koskevia säännöksiä ole tarpeen sisällyttää ehdotettuun erityislakiin silloin, kun ne vastaavat markkinaoikeudessa markkinaoikeudellisten asioiden käsittelyssä noudatettua lainsäädäntöä.

Edustajakannedirektiivin 3 artiklan 1 ja 2 kohtaan sisältyvät kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan määritelmät sekä saman artiklan 8 ja 9 kohtaan menettelyn ja lainvoimaisen päätöksen määritelmät. Kuluttajalla tarkoitetaan luonnollista henkilöä, joka toimii sellaisessa tarkoituksessa, joka ei liity hänen elinkeino- tai ammattitoimintaansa. Kuluttajakäsite on direktiivissä erityisen laaja, ja direktiivin soveltamisalaan kuuluvissa säädöksissä kuluttajiin voidaan viitata muun muassa kuluttajina, matkailijoina, käyttäjinä, asiakkaina, piensijoittajina, yksityisasiakkaina ja rekisteröityinä. Direktiivin mukainen kuluttajan määritelmä ei siten selkeyttäisi lain soveltamisalaa, vaan voisi ennemminkin aiheuttaa sekaannusta. Kun määritelmän sisällyttämistä ei voida pitää välttämättömänä, sitä ei ehdoteta otettavaksi lakiin. Elinkeinonharjoittaja on Suomessa käsitteenä vakiintunut, eikä määritelmää ole senkään vuoksi tarpeen ottaa lakiin. Direktiivissä menettelyllä tarkoitetaan elinkeinonharjoittajan tekoa tai laiminlyöntiä. Suomen kuluttajansuojalainsäädännön kannalta on selvää, että menettelyllä tarkoitetaan sekä tekoa että laiminlyöntiä. Myös lainvoimainen päätös on käsitteenä yksiselitteinen. Vakiintuneet käsitteet vastaavat edustajakannedirektiivien määritelmiä eikä niitä ole tarpeen sisällyttää lakiin.

Direktiivin 6 artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että silloin kun unionin oikeuden rikkominen vaikuttaa kuluttajiin eri jäsenvaltioissa, useat oikeutetut yksiköt eri jäsenvaltioista voivat nostaa edustajakanteen jäsenvaltion tuomioistuimessa tai hallintoviranomaisessa. Oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain 6 luvun 4 §:ssä säädetään markkinaoikeudellisten asioiden käsittelemisestä samassa oikeudenkäynnissä. Mainitun pykälän mukaan samojen tai eri asianosaisten väliset markkinaoikeudelliset asiat voidaan käsitellä samassa oikeudenkäynnissä, jos se edistää asioiden selvittämistä. Kieltotoimenpiteitä koskevat edustajakanteet ehdotetaan käsiteltäviksi markkinaoikeudessa markkinaoikeudellisina asioina, eikä 6 artiklan 2 kohta siten edellytä erillistä täytäntöönpanoa.

Kieltotoimenpiteitä koskevassa laissa ei ole tarpeen säätää kuluttajien määräytyistä kieltotoimenpiteistä hyötymisestä direktiivin 7 artiklan 6 kohdassa tarkoitettulla tavalla. Kieltotoimenpiteellä velvoitetaan elinkeinonharjoittaja toimimaan kuluttajien oikeuksia suojaavan lainsäädännön mukaisesti. Tällaisen velvoitteen toimeenpanosta hyötyvät lähtökohtaisesti kaikki kuluttajat kuin myös lainsäädäntöä noudattavat elinkeinonharjoittajat. Kuluttajien hyötymisestä ei ole tarpeen erikseen säätää.

Kuten edellä todetaan, käsiteltäisiin edustajakannedirektiivissä tarkoitettut kieltotoimenpiteitä koskevat asiat markkinaoikeudessa markkinaoikeudellisina asioina. Markkinaoikeudelliset asiat käsitellään riita-asioista säädettyssä menettelyssä, jollei oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetusta laista muuta johdu. Edustajakannedirektiivin 7 artiklan 7 kohta, jonka mukaan on varmistettava, että tuomioistuin voi hylätä ilmeisen perusteettomat kanteet mahdollisimman

varhaisessa vaiheessa, ei edellytä erityisiä täytäntöönpanotoimenpiteitä, koska oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 6 §:n 2 momentin mukaan tuomioistuimen on hylättävä kanne tuomiolla siltä osin kuin se on selvästi perusteeton. Säännöstä sovelletaan myös oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain 5 luvun 17 §:n nojalla markkinaoikeudellista asiaa käsiteltäessä.

Edustajakannedirektiivin 8 artiklan 3 kohdan mukaan kieltotoimenpidettä koskevan edustajakanteen nostaminen ei saa edellyttää valtuutusta niiltä kuluttajilta, joita kanne koskee tahi näyttöä siitä, että kuluttajat ovat kärsineet kiellettävästä menettelystä vahinkoa tai että elinkeinonharjoittaja on toiminut huolimattomasti tai tahallisesti. Säännös vastaa kieltomenettelyihin yleisesti sovellettavia oikeusperiaatteita eikä edellytä erillistä täytäntöönpanoa.

Direktiivin 17 artiklassa todetaan, että kieltokanteet on käsiteltävä tarkoituksenmukaisessa menettelyssä, ja että väliaikaiset kieltovaatimukset tulee tarvittaessa voida käsitellä summaarisessa menettelyssä. Säännöksellä pyritään varmistamaan, että erityisesti väliaikainen turvaamistoimityyppinen kieltö voidaan määrätä nopeassa menettelyssä. Lähtökohta on, että tuomioistuinmenettelyt ovat tarkoituksenmukaisia ja että väliaikaiset määräykset annetaan tavallista nopeammassa menettelyssä. Oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain 5 luvun 9 §:n 1 momentin mukaan vaatimus väliaikaisen kiellon määräämisestä voidaan käsitellä kirjallisessa menettelyssä. Suomen lainsäädäntö vastaa näin ollen direktiivin säännöstä.

Todisteiden esittämisestä säädetään 18 artiklassa. Artikla on täysharmonisoiva. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 9 ja 40 §:n säännöksiä editiosta sovelletaan myös markkinaoikeudessa. Direktiivin täytäntöönpano ei edellytä artiklan osalta erityisiä täytäntöönpanotoimia.

Direktiivin 19 artiklan 1 kohdan mukaan lainsäädäntöön on myös sisällytettävä seuraamuksia niitä tilanteita varten, jossa asianosainen tai kolmas osapuoli kieltäytyy noudattamasta todisteiden esittämistä koskevaa päätöstä. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 40 §:n 3 momentin mukaan tuomioistuin voi velvoittaa asianomaisen henkilön tuomaan esineen tai asiakirjan tuomioistuimeen sakon uhalla. Tuomioistuin voi myös määrätä, että ulosottomies noutaa asiakirjan tai esineen. Säännöstä sovelletaan myös markkinaoikeudellisen asian käsittelyssä. Seuraamuksia voidaan pitää riittävinä direktiivin täytäntöönpanon kannalta, eikä artiklan 1 kohta edellytä erillisiä täytäntöönpanotoimia tältä osin.

Direktiivin 20 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on pyrittävä sääntelyllä siihen, ettei oikeudenkäyntikuluriski estä oikeutettuja yksiköjä nostamasta direktiivissä tarkoitettuja edustajakanteita. Jäsenvaltiot voivat esimerkiksi rahoittaa oikeutettujen yksikköjen toimintaa, määrätä alennetuista oikeudenkäyntimaksuista tai myöntää oikeutetuille yksiköille oikeusapua. Jäsenvaltiot voivat näin ollen edistää kanteiden nostamista eri keinoin. Valvontaviranomaisten toimintaa rahoitetaan yleensäkin verovaroin. Suomen valtio tukee myös monien yleishyödyllisten järjestöjen toimintaa. Tällainen järjestö on esimerkiksi kuluttajien etuja valvova Kuluttajaliitto-Konsumentförbundet ry. Oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain 5 luvun 16 §:n mukaan markkinaoikeudellisessa asiassa asianosaiset vastaavat itse oikeudenkäyntikuluistaan. Säännöksen voidaan katsoa helpottavan kieltotoimenpiteitä koskevien kanteiden nostamista edustajakannedirektiivin 20 artiklassa tarkoitettulla tavalla. Lisätoimenpiteistä säätäminen ei ole tarpeen artiklan täytäntöönpanemiseksi.

Hyvitysmenettelyt

Ryhmäkannelaki on ehyt kokonaisuus. Sen muuttaminen vastaamaan direktiivin sanamuotoa ja rakennetta ei ole tarpeen, vaan ryhmäkannelakiin on tehtävä vain direktiivin edellyttämät välttämättömät muutokset. Tämä vastaa direktiivin yleistä tavoitetta varmistaa, että yksi hyvitystoimenpiteitä koskeva menettely vastaa direktiivin periaateratkaisuja.

Ryhmäkanteet käsiteltäisiin nykyiseen tapaan ensimmäisessä oikeusasteessa Helsingin kärjäoikeudessa. Direktiivin täytäntöönpano ei edellytä säännöksen muuttamista.

Ryhmäkannelakiin ei ole tarpeen sisällyttää direktiivin 3 artiklan mukaisia määritelmiä. Ne eivät sopisi lain rakenteeseen, ne eivät kaikki ole tarpeen ja määritelmien sisältö ilmenee tarpeellisilta osin kyseistä seikkaa koskevasta pykälästä.

Direktiivin 6 artiklan 2 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että silloin kun unionin oikeuden rikkominen vaikuttaa kuluttajiin eri jäsenvaltioissa, useat oikeutetut yksiköt eri jäsenvaltioista voivat nostaa edustajakanteen jäsenvaltion tuomioistuimessa. Ryhmäkannemennettelyssä sovelletaan ryhmäkannelain 1 §:n 3 momentin mukaan oikeudenkäymiskaaren riitasasian käsittelyyn sovellettavia säännöksiä. Oikeudenkäymiskaaren 18 luvun 2 §:n mukaan usean kantajan yhtä tai useampaa vastaajaa vastaan samanaikaisesti nostamat kanteet on käsiteltävä samassa oikeudenkäynnissä, jos ne johtuvat olennaisesti samasta perusteesta. Artiklan 2 kohta ei näin ollen edellytä erityisiä täytäntöönpanotoimenpiteitä.

Ryhmäkannelaissa ei ole tarpeen säätää kuluttajien kanteesta hyötymisestä direktiivin 7 artiklan 6 kohdassa tarkoitettulla tavalla. Asian käsittely ryhmäkanteena edellyttää ryhmäkannelain 2 §:n mukaan, että usealla henkilöllä on samaa vastaajaa vastaan vaatimus, joka perustuu samoihin tai samankaltaisiin seikkoihin. Tuomion sisällöstä ei säädetä erikseen ryhmäkannelaissa, vaan tuomioon sovelletaan oikeudenkäymiskaaren 24 luvun säännöksiä. Tästä seuraa, että tuomiossa on mainittava ne ryhmän jäsenet, joita tuomio koskee ja mitä tuomitaan kenenkin hyväksi tai häntä vastaan. Jos ryhmäkanne menestyy, ryhmän jäsenet hyötyvät kanteesta. Artiklan 6 kohta ei edellytä erityisiä täytäntöönpanotoimenpiteitä.

Direktiivin 7 artiklan 7 kohdan mukaan tuomioistuimen tulee voida hylätä ilmeisen perusteettomat kanteet mahdollisimman varhaisessa vaiheessa kansallisen lainsäädännön mukaisesti. Oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 6 §:n mukaan tuomioistuimen on jätettävä kanne tutkimatta, jos haastehakemus on niin puutteellinen, epäselvä tai sekava, ettei se kelpaa oikeudenkäynnin perustaksi ja ilmeisen perusteeton kanne on hylättävä tuomiolla. Laki vastaa artiklan 7 kohtaa, eikä kohtaa näin ollen ole tarpeen panna erikseen täytäntöön.

Direktiivin 9 artikla sallii hyvityskanteeseen osallistumisessa sekä opt in- että opt out –menettelyn. Opt in –menettely on kuitenkin ainoa vaihtoehto silloin, kun kuluttajien asuinpaikka ei ole sama kuin tuomioistuimen, jossa edustajakanne on nostettu (9 artikla 2 ja 3 kohta). Ryhmäkannelain 8 §:ssä säädetään opt in –menettelystä. Koska ryhmäkannelakiin on tarkoitus tehdä vain direktiivin edellyttämät tarpeelliset muutokset, opt out –menettelystä ei ole tarpeen säätää. Näin ollen ei myöskään ole tarpeen sisällyttää lakiin erityistä sääntelyä niitä tilanteita varten, joissa kuluttajien asuinpaikka on muussa valtiossa kuin Suomessa.

Direktiiviin 9 artiklaan on sisällytetty lis pendens -säännös varmistamaan, ettei yksi ja sama kuluttaja ole osallisena useassa samaa asiaa koskevassa oikeudenkäyntimenettelyssä. Jäsenvaltioiden on myös vahvistettava säännöt sen varmistamiseksi, että kuluttajat eivät saa korvausta useammin kuin kerran samasta asiasta samalta elinkeinonharjoittajalta (9 artikla 4 kohta). Lisäksi direktiivi edellyttää, että hyvitystä koskevalla edustajakanteella voidaan vaatia suoritusta yksittäisille kuluttajille, ja ettei hyvityskanteen nostaminen edellytä aikaisempaa vahvistustuomiota (9 artikla 6 ja 8 kohta). Lis pendens –periaatteen soveltamisesta ryhmäkanteessa säädetään ryhmäkannelain 11 §:ssä. Perusteettoman edun saanut on voimassa olevan oikeuden mukaan velvollinen palauttamaan sen. Periaatetta ei ole kodifioitu lailla, mutta jo Olaus Petrin tuomarinohjeissa todetaan, että väärin saatu ei ole saatua. Periaate on vakiintunut osa Suomen oikeusjärjestelmää, eikä säännöksen täytäntöönpano siten edellytä ryhmäkannelain muuttamista.

Direktiivin 9 artiklan 7 kohdan mukaan jäsenvaltioiden tulisi pitää voimassa tai säätää määräajasta, jonka puitteissa hyvitykseen oikeutetun kuluttajan olisi vaadittava hyvitystoimenpidettä itselleen. Saatavan vanhentumisesta säädetään velan vanhentumisesta annetussa laissa (728/2003). Velan vanhentumisesta ulosottoperusteen täytäntöönpanokelpoisuutta koskevan määräajan umpeen kulumisen johdosta säädetään ulosottoaaren 2 luvun 27 §:ssä. Lainsäädäntö täyttää direktiivin vaatimukset, eikä kohta edellytä täytäntöönpanoa.

Direktiivin 11 artiklassa säädetään sovinnosta hyvitystoimenpiteitä koskevassa asiassa. Ryhmäkannelaissa ei säädetä erikseen sovinnosta, vaan sovinnon tekemiseen ja sen vahvistamiseen sovelletaan oikeudenkäymiskaaren 20 luvun säännöksiä. Jotta kantajan ryhmäkannemenettelyssä tekemä sopimus olisi ryhmän jäseniä sitova, tuomioistuimen olisi vahvistettava se siten kuin oikeudenkäymiskaaren 20 luvussa säädetään. Oikeudenkäymiskaaren 20 luvun 3 §:n mukaan sovintoa ei saa vahvistaa, jos se on lain vastainen tai selvästi kohtuuton taikka jos se loukkaa sivullisen oikeutta. Artiklan täytäntöönpano ei edellytä muutoksien tekemistä ryhmäkannelaikiin.

Direktiivin 12 artiklassa säädetään oikeudenkäyntikulujen korvaamisvelvollisuudesta. Artiklan mukaan jäsenvaltioiden on varmistettava, että hyvitystä koskevissa asioissa hävinnyt asianosainen velvoitetaan korvaamaan voittaneen asianosaisen oikeudenkäyntikulut noudattaen tuomioistuinmenettelyihin yleisesti sovellettavassa kansallisessa lainsäädännössä säädettyjä edellytyksiä ja poikkeuksia. Kuluttajat, joita hyvitystoimenpiteitä koskeva edustajakanne koskee, eivät saa joutua maksamaan oikeudenkäyntikuluja, mutta yksittäinen kuluttaja voidaan poikkeuksellisissa olosuhteissa määrätä korvaamaan oikeudenkäyntikulut, jotka aiheutuivat kyseisen yksittäisen kuluttajan tahallisesta tai tuottamuksellisesta toiminnasta. Ryhmäkannelain 17 §:n säännös on direktiivin mukainen eikä artiklan täytäntöönpano edellytä lainsäädännön muuttamista.

Direktiivin 13 artiklan 5 kohdan mukaan edustajakanteiden tiedottamisvelvoitteista huolehtimisesta aiheutuneita kuluja tulee voida periä jutun hävinneeltä asianosaiselta oikeudenkäyntikuluina. Ryhmäkannelain 17 §:n mukaan ryhmäkannemenettelyssä oikeudenkäyntikuluista on voimassa, mitä oikeudenkäymiskaaren 21 luvussa säädetään. Oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 1 §:n mukaan asianosainen, joka häviää asian, on velvollinen korvaamaan kaikki vastapuolensa tarpeellisista toimenpiteistä johtuvat kohtuulliset oikeudenkäyntikulut, jollei muualla laissa toisin säädetä. Tiedottaminen oikeudenkäynnin aikana on välttämätöntä ja tiedottamisvelvollisuudesta aiheutuneet kulut ovat oikeudenkäynnin kannalta tarpeellisia kuluja. Oikeudenkäymiskaaren säännös on näin ollen direktiivin mukainen, eikä artiklan täytäntöönpano tältä osin edellytä lainsäädäntötoimenpiteitä.

Direktiivin 15 artiklassa säädetään kuluttajien yhteisten etujen loukkaamista koskevan lainvoimaisen tuomion tai päätöksen käyttämisestä todisteena muussa oikeudenkäynnissä, jossa vaaditaan hyvitystä saman menettelyn perusteella samalta elinkeinonharjoittajalta. Ryhmäkannelain 1 §:n 3 momentin mukaan ryhmäkanne käsitellään riita-asian käsittelystä säädettyssä menettelyssä, jollei ryhmäkannelaista muuta johdu. Ryhmäkannelaissa ei ole todistelua koskevaa säännöstä. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 1 §:n mukaan asianosaisella on oikeus esittää haluamansa näyttö asian tutkivalle tuomioistuimelle sekä lausua jokaisesta tuomioistuimessa esitetystä todisteesta, jollei laissa toisin säädetä. Tuomioistuimen on esitettyjä todisteita ja muita asian käsittelyssä esiin tulleita seikkoja harkittuaan päätettävä, mitä asiassa on näytetty tai jäänyt näyttämättä. Tuomioistuimen on perusteellisesti ja tasapuolisesti arvioitava todisteiden ja muiden seikkojen näyttöarvo vapaalla todistusharkinnalla, jollei laissa toisin säädetä. Suomessa asianosaiset voivat näin ollen voimassa olevan lainsäädännön mukaan vedota kaikkeen haluamansa todisteluun, eikä säännöksellä puututa tuomioistuimen vapaaseen todistusharkintaan. Direktiivin 15 artikla ei edellytä lainsäädäntömuutoksia.

Todisteiden esittämisestä säädetään 18 artiklassa. Artikla on täysharmonisoiva. Suomessa on velvollisuus todistaa oikeudenkäynnissä. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 9 ja 40 §:n säännöksiä editiosta sovelletaan myös ryhmäkanteella vireille tullessa oikeudenkäynnissä. Direktiivin täytäntöönpano ei edellytä artiklan osalta erityisiä täytäntöönpanotoimia.

Direktiivin 19 artiklan 1 kohdan mukaan lainsäädäntöön on sisällytettävä seuraamuksia niitä tilanteita varten, joissa asianosainen tai kolmas osapuoli kieltäytyy noudattamasta todisteiden esittämistä koskevaa päätöstä. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 40 §:n 3 momentin mukaan tuomioistuin voi velvoittaa asianomaisen henkilön tuomaan esineen tai asiakirjan tuomioistuimeen sakon uhalla. Tuomioistuin voi myös määrätä, että ulosottomies noutaa asiakirjan tai esineen. Seuraamuksia voidaan pitää riittävinä direktiivin soveltamisen täytäntöönpanon kannalta, eikä artikla edellytä erillisiä täytäntöönpanotoimia.

Jäsenvaltioiden on 20 artiklan mukaisesti pyrittävä sääntelyllä siihen, ettei oikeudenkäyntikuluriski estä oikeutettuja yksiköjä nostamasta direktiivissä tarkoitettuja edustajakanteita. Siltä osin kuin oikeutetun yksikön tehtävää hoitaa viranomainen, valtio vastaa kuluriskistä. Muun oikeutetun yksikön suora tukeminen oikeudenkäyntikulujen osalta olisi vaikeammin toteutettavissa. Järjestöt voivat kuitenkin saada perustoimintaansa valtion tukea sekä hankekohtaista rahoitusta. Lisäksi esityksessä ehdotetaan, että yksittäisten kanteiden rahoittaminen ulkopuolisin varoin sekä artiklan 3 kohdan mukaisen kohtuullisen ilmoittautumismaksun periminen olisi sallittua. Näillä keinoilla edistetään järjestöjen toimintamahdollisuuksia. Direktiivi ei edellytä yksittäisen kanteen nostamisen suoraa tukemista valtion varoin, eikä tällaista voida pitää tarkoituksenmukaisena ottaen huomioon, että kysymys on viime kädessä yksityisoikeudellisesta asiasta. Lakia ei ole tältä osin tarpeen muuttaa.

4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1 Keskeiset ehdotukset

Yleistä

Edustajakannedirektiivi ehdotetaan pantavaksi täytäntöön säätämällä uusi laki kieltotoimenpiteitä koskevista edustajakanteista. Lailla kumottaisiin voimassa oleva laki rajat ylittävistä kieltomenettelyistä. Esityksessä ehdotetaan myös ryhmäkannelain muuttamista vastaamaan direktiivin asettamia vaatimuksia. Lisäksi ehdotetaan säädettäväksi uusi laki järjestön nimeämisestä oikeutetuksi yksiköksi sekä muista näihin oikeutettuihin yksiköihin liittyvistä velvoitteista.

Jäsenvaltiot saavat direktiivin mukaan itse päättää, käsitelläänkö edustajakanteita tuomioistuimessa oikeudenkäyntimenettelyssä vai hallinnollisessa viranomaisessa hallintomenettelyssä, vaiko molemmissa.

Kieltokanteen nostaminen on keino, jolla viranomainen voi toimeenpanna valvontatehtävänsä tilanteessa, jossa valvottava ei vapaaehtoisesti noudata lainsäädäntöä ja valvontaviranomaisen kehotusta. Suomessa tällaisia kieltoja asettavat valvontaviranomaiset tai markkinaoikeus viranomaisen, tai sen ollessa sallittua, rekisteröidyn yhdistyksen hakemuksesta. Kieltojen asettamista koskevia valituksia käsitellään myös hallinto-oikeuksissa.

Hyvitystoimenpiteissä on kysymys yksittäisen kuluttajan kärsimän vahingon, menetyksen tai muun oikeudenloukkauksen korvaamisesta. Hyvitystoimenpiteitä koskevat erimielisyydet ovat yksittäisten oikeussubjektien välisiä riita-asioita silloinkin, kun useilla kuluttajilla on samaan menettelyyn perustuvia samaa elinkeinonharjoittajaa koskevia vaatimuksia. Tällaiset vaatimuk-

set käsitellään lähtökohtaisesti riita-asiana yleisessä tuomioistuimessa. Ryhmäkannelain mukaan nostetut ryhmäkanteet käsitellään Helsingin käräjäoikeudessa. Lakia ei ehdoteta tältä osin muutettavaksi.

Kieltotoimenpiteitä koskevat edustajakanteet ehdotetaan käsiteltäväksi markkinoiden toimivuutta turvaavan luonteensa vuoksi markkinaoikeudessa markkinaoikeudellisina asioina. Ryhmäkannelakia sovellettaisiin hyvitystoimenpiteitä koskevien vaatimusten käsittelyyn, ja toimivaltainen tuomioistuin olisi Helsingin käräjäoikeus, jonka tuomiopiirinä ryhmäkanteasioissa on koko maa. Ryhmäkannelain nimeä ei ehdoteta muutettavaksi edustajakannelaiksi, ja hyvitystä koskevaa edustajakannetta kutsuttaisiin vakiintuneesti ryhmäkanteeksi. Kieltotoimenpiteitä koskevat edustajakanteet olisivat näin ollen edustajakanteita ja hyvitystoimenpiteitä koskevat edustajakanteet ryhmäkanteita.

Järjestöjen nimeämisestä oikeutetuksi yksiköksi sekä muista näihin oikeutettuihin yksiköihin liittyvistä velvoitteista säädettäisiin erillisessä laissa. Lakiin sisällytettäisiin säännökset oikeutetun yksikön nimeämismenettelystä ja kriteereistä, jotka järjestön tulisi täyttää, jotta se voisi tulla nimetyksi oikeutetuksi yksiköksi. Laissa olisi myös erinäisiä hallinnollisia velvoitteita koskevia säännöksiä.

Direktiivi velvoittaa lähtökohtaisesti unionin jäsenvaltioita ja sitä sovelletaan jäsenvaltioissa. Säädös on kuluttajansuojaa koskevana kuitenkin tavanomaisesta kansainvälisen siviiliprosessi-oikeuden alan yhteistyöstä poiketen merkityksellinen myös Euroopan talousalueen kannalta, ja siksi sitä sovelletaan myös kaikissa ETA-valtioissa, joita ovat EU:n jäsenvaltioiden lisäksi Islanti, Liechtenstein ja Norja. Ehdotetuissa laeissa käytettäisiin siksi tosiasiallista tilannetta ilmentävää käsitettä ”ETA-valtio” eikä direktiivin ”jäsenvaltiota.”

Laki kieltotoimenpiteitä koskevista edustajakanteista

Laissa säädettäisiin kieltotoimenpiteitä koskevasta direktiivin mukaisesta edustajakannemenettelystä. Lakiin sisällytettäisiin säännökset muun muassa toimivaltaisesta tuomioistuimesta, kanneoikeudesta, edustajakanteen edellytyksistä ja kanteista tiedottamisesta sekä edustajakanteen vaikutuksesta saatavan vanhentumiseen.

Markkinoiden toimivuutta turvaavan luonteensa takia kieltotoimenpiteitä koskevat kanteet ehdotetaan käsiteltävän markkinaoikeudessa markkinaoikeudellisina asioina. Siltä osin kuin oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetusta laista ei muuta johdu, menettelyssä noudatettaisiin sanotun lain mukaisesti oikeudenkäymiskaaren säännöksiä riita-asioden käsittelemisestä yleisessä tuomioistuimessa.

Lakia sovellettaisiin edustajakannedirektiivissä tarkoitettuihin kieltotoimenpiteitä koskeviin kotimaisiin ja rajat ylittäviin edustajakanteisiin. Lain aineellinen soveltamisala määräytyisi niin sanotun dynaamisen viittauksen kautta suoraan edustajakannedirektiivin soveltamisalan mukaan. Soveltamisalapykälä ei näin ollen sisältäisi luetteloa edustajakannedirektiivin liitteessä I luetelluista asetuksista ja direktiiveistä. Lain soveltamisala ei olisi pääteltävissä suoraan laista, vaan lain sovellettavaksi tulemista arvioitaessa olisi tutkittava myös edustajakannedirektiivin liitettä I. Ratkaisu on tavanomaisesta poikkeava, ja siihen voidaan kohdistaa tiettyä arvostelua lain tarkkarajaisuuden kannalta. Ehdotus on kuitenkin harkittu.

Edustajakannedirektiivin liitteessä I on 66 eri säädöstä, jotka rajaavat direktiivin aineellista soveltamisalaa. Luettelon säädösten sisällyttäminen sellaisenaan lain soveltamisalaa koskevaan pykälään olisi lainsäädäntöteknisesti kömpelö ratkaisu. Lisäksi direktiivin soveltamisala on

käytännössä jatkuvan muutoksen kohteena. Edustajakannedirektiivin johdanto-osan 17 perustelukappaleen mukaan aina kun hyväksytään sellainen uusi unionin säädös, jolla on merkitystä kuluttajien yhteisten etujen suojaamisen kannalta, lainsäätäjän olisi harkittava, tulisiko uusi säädös sisällyttää edustajakannedirektiivin liitteeseen I. Esimerkiksi komission 15.12.2020 antaman ehdotuksen Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukseksi digitaalisten palvelujen sisämarkkinoista (digipalvelusäädös) ja direktiivin 2000/31/EY muuttamisesta (COM/2020/825 final) 72 artiklan mukaan sanottu digipalvelusäädös lisättäisiin edustajakannedirektiivin liitteeseen I. Jos lain soveltamisalaa määräävät unionin säädökset lueteltaisiin laissa, lakia olisi jatkuvasti muutettava, jotta se olisi ajantasainen. Voidaan pitää todennäköisenä, ettei näin aina tehtäisi. Tästä seuraisi, ettei lain soveltamisala kuitenkaan olisi tavoitellulla tavalla ajantasaisesti tarkkarajainen, eikä lainsäädäntöteknisesti kömpelö ratkaisu siten tuottaisi tavoiteltua tulosta. Hyödyntämällä ehdotettua dynaamisen viittauksen tekniikkaa lain soveltamisala päivittyisi automaattisesti, kun direktiivin liitteeseen I lisätään uusia säädöksiä. Koska viittaustekniikka edellyttäisi lainkäyttäjältä direktiivin liitteen I luettelon tarkistamista, tulisi tämä myös tietoiseksi mahdollisista soveltamisalaan tehdyistä muutoksista.

Uusi laki ei rajoittaisi muun lainsäädännön mukaisten kieltojen ja vastaavien toimenpiteiden määräämistä. Lailla ei siten olisi vaikutusta kuluttajansuojalaissa tai sektorikohtaisessa lainsäädännössä oleviin menettelyihin, vaan tulisi vaihtoehtona sovellettavaksi muun kuluttajien yhteisiä etuja suojaavan lainsäädännön rinnalle. Esimerkiksi kuluttaja-asiamies voisi edelleen hakea kieltoja markkinaoikeudelta kuluttajansuojalain perusteella ja Valvira voisi suoraan kieltää alkoholilain vastaisen markkinoinnin.

Lain mukaan kanteen voisi nostaa oikeutettu yksikkö. Oikeutettuna yksikkönä voisi toimia oikeutetuksi yksiköksi nimetty järjestö tai viranomainen. Oikeutettuina yksikköinä toimivista viranomaisista säädettäisiin laissa. Ehdotuksen mukaan oikeutettuina yksikköinä toimisivat käytännössä pääosin ne viranomaiset, joiden tehtäviin kuuluu valvoa edustajakannedirektiivin liitteessä I mainittujen säädösten noudattamista. Lakiehdotuksen mukaan vireillepano-oikeus kotimaisissa ja rajat ylittävissä edustajakanteissa olisi näin ollen kuluttaja-asiamiehellä, KKV:lla, Finanssivalvonnalla, Traficomilla, Fimeallalla, Valviralla ja tietosuojavaltuutetulla tilanteissa, joissa elinkeinonharjoittajan menettely on loukannut kuluttajien yhteisiä etuja Suomessa. Viranomaisen tehtävänä ei olisi valvoa lainsäädännön noudattamista suhteessa muiden valtioiden kuluttajiin. Tämä ei olisikaan mahdollista, koska jäsenvaltioiden kuluttajia suojaa kulloinkin kysymyksessä olevan valtion lainsäädäntö, ja tämän lainsäädännön noudattamista valvovat sanotun valtion viranomaiset, eivät muiden valtioiden viranomaiset.

Lainsäädännön perustana on nykytila, jota ei direktiivin mukaan saa muuttaa kuluttajien oikeuksien toteutumisen kannalta huonompaan suuntaan. Ehdotuksessa oikeutetuiksi yksiköiksi nimettäviksi esitetyillä viranomaisilla on nykyäänkin valvontavaltaansa kuuluvissa asioissa oikeus määrätä tai pyytää määrättäväksi kieltotoimenpiteitä EU- ja kansallisen lainsäädännön noudattamiseksi. Enemmistöllä viranomaisista on myös voimassa olevan kieltomenettelylain mukaan oikeus panna vireille kieltomenettely toisessa ETA-valtiossa. Koska kollektiivisten oikeussuojakeinojen järjestelmää ei saa heikentää nykyisestä, nämä viranomaiset on joka tapauksessa nimettävä oikeutetuiksi yksiköiksi kieltotoimenpiteitä koskevia rajat ylittäviä edustajakanteita varten. Jos näin ei tehtäisi, mahdollisuus toimia tilanteessa, jossa kuluttajien yhteisiä etuja koskeva oikeudenloukkaus on rajat ylittävä, olisi vastaisuudessa nykyistä heikompi. Nykyisen kieltomenettelylain mukaan kyseinen vireillepano-oikeus on kuluttaja-asiamiehellä, KKV:lla, Finanssivalvonnalla, Traficomilla, Fimealla ja Valviralla.

Edustajakannedirektiivin soveltamisala on laajempi kuin kieltokannedirektiivin. Edustajakannedirektiivin soveltamisalaan kuuluvan lainsäädännön noudattamista valvovat kieltomenettely-

laissa mainittujen viranomaisten lisäksi aluehallintovirastot, Energiavirasto, Ruokavirasto, tietosuojavaltuutettu sekä Tukes. Lakiehdotusta valmisteltaessa oli lainsäädännön johdonmukaisuuden varmistamiseksi ja katvealueiden syntymisen välttämiseksi syytä harkita myös kyseisten viranomaisten lisäämistä oikeutetuiksi yksiköiksi. Tietosuojavaltuutetun toimisto suhtautui myönteisesti siihen, että se nimettäisiin oikeutetuksi yksiköksi kieltotoimenpiteitä koskeviin edustajakanteisiin, vaikkakaan kieltokanteen nostaminen ei olisi ensisijainen keino muihin tietosuojavaltuutetun toimiston toimivaltuuksiin nähden. Energiavirasto ja Tukes vastustivat nimeämistään oikeutetuksi yksiköksi, koska pitivät jo nykyisin käytössä olevia kieltomenettelyitä nopeampina ja tehokkaampina kuin edustajakannedirektiiviin perustuvaa järjestelmää. Lisäksi ne pitivät edustajakannemenettelyn käyttöä erittäin epätodennäköisenä. Aluehallintovirastojen valvontavalta edustajakannedirektiivin soveltamisalalla ei ole itsenäistä vaan yhteistä jonkin keskusviranomaisen kanssa. Ruokaviraston valvontavalta on puolestaan verraten suppea.

Ehdotuksen mukaan oikeutetuiksi yksiköiksi sekä kotimaisiin että rajat ylittäviin edustajakanteisiin nimettäisiin kieltomenettelylaissa olevien viranomaisten lisäksi tietosuojavaltuutettu. Kaikkien nimettäviksi esitettyjen viranomaisten toimivaltaan kuuluu kieltojen määrääminen tai hakeminen, joten uusi menettely ei edellyttäisi viranomaisilta lisäresursseja tai uutta osaamista.

Ehdotuksella ei pyritä kattamaan kaikkia katvealueita nimeämällä oikeuteuksi yksiköksi viranomaisia, koska kanneoikeus on myös oikeutetuksi yksiköksi nimettävillä kuluttajajärjestöillä. Aluehallintovirastoja, Energiavirastoa, Ruokavirastoa ja Tukesia ei ehdoteta nimettäväksi oikeutetuiksi yksiköiksi. Energiavirastolla ja Tukesilla jo käytössä olevat kieltomenettelyt ovat tehokkaampia ja nopeampia kuin edustajakannemenettely, joten tarvetta saada kuluttajien saatavien vanhentumisen keskeyttävää menettelyä ei ole. Tukesin osalta ei myöskään ole perusteltua yhdistää tuoteturvallisuusvalvontaa ja kuluttajansuojaa. Edustajakannedirektiivin soveltamisalalla aluehallintovirastojen valvontavalta on epäitsenäistä ja Ruokaviraston suppea. Kyseisiä virastoja ei ole tarkoituksenmukaista nimetä oikeutetuksi yksiköksi eikä niiden nimeämättä jättäminen heikennä nykytilaa.

Laissa säädettäisiin myös toisessa ETA-valtiossa rajat ylittäviä edustajakanteita varten nimetyn oikeutetun yksikön oikeudesta panna vireille rajat ylittävä edustajakanne Suomessa. Tältä osin ehdotus vastaisi voimassa olevaa lakia rajat ylittävistä kieltomenettelyistä.

Lakiehdotuksen mukaan kuluttajajärjestöt, myös useammassa kuin yhdessä jäsenvaltiossa olevia jäseniä edustavat kuluttajajärjestöt, voisivat tulla nimetyiksi oikeutetuiksi yksiköiksi kotimaisten edustajakanteiden tai rajat ylittävien edustajakanteiden taikka molempien nostamista varten. Järjestölle asetetuista vaatimuksista ja nimeämismenettelystä säädettäisiin erillisessä laissa, jonka sisältöä selostetaan jäljempänä.

Oikeutetuksi yksiköksi nimetyn järjestön kanneoikeus olisi rajattu sen sääntömääräiseen tarkoitukseen kuuluviin asioihin sekä kotimaisissa että rajat ylittävissä edustajakanteissa. Tällä tarkoitetaan sitä, että järjestö voisi nostaa edustajakanteen vain asioissa, jotka kuuluvat sen säännöissä määritellyn edunvalvonnan piiriin. Raja ei tarkoittaisi sitä, että järjestön säännöissä pitäisi yhtenä tarkoituksena olla edustajakanteiden nostaminen, vaan että kanteen pitäisi liittyä asiaan, jota varten järjestö toimii.

Kieltotoimenpidettä haettaessa kiellon kohteena on elinkeinonharjoittajan tietty lainvastainen menettely, jolla voi olla nimenomainen kohderyhmä. Nimenomainen kohderyhmä voisi olla esimerkiksi elinkeinonharjoittajan kanssa tietyn sopimuksen tehneet kuluttajat. Kohderyhmä voi kuitenkin myös olla yleinen. Edustajakanteen voisi panna vireille yleisen kuluttajakollektiivin hyväksi siten, että kiellettäväksi haetaan menettely, joka ei ole voimassa olevan lainsäädännön mukainen.

Lakiin ehdotetaan otettavaksi säännös neuvotteluvollisuudesta. Neuvotteluvollisuutta koskeva säännös on nykyisinkin Kilpailu- ja kuluttajavirastosta annetun lain 9 §:ssä. Säännöksen mukaan kuluttaja-asiamiehen on havaitessaan elinkeinonharjoittajan ryhtyneen lainvastaiseen toimenpiteeseen pyrittävä saamaan elinkeinonharjoittaja vapaaehtoisesti luopumaan siitä. Edustajakannellaissa neuvotteluvolvoite säädettäisiin koskemaan vain viranomaisia niiden toimiessa oikeutettuina yksikköinä. Neuvotteluvollisuus on osa viranomaisten neuvovaa ja ohjeistavaa toimintaa, jollaista velvoitetta ei ole tarkoituksenmukaista asettaa oikeutettuna yksikkönä toimivalle järjestölle. Myöskään oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain 5 luvun 3 §:n mukaisen toissijaisen kanneoikeuden käyttäminen ei edellytä järjestöiltä elinkeinonharjoittajan kanssa käytäviä neuvotteluja, ja tällaisen velvoitteen säätämistä edustajakanteen vireillepano-oikeuden käyttämisen edellytykseksi ei voida siksikään pitää perusteltuna. Sen sijaan tällainen ehto saattaisi vaikeuttaa järjestöjen edustajakantejärjestelmän käyttämistä tavalla, joka on ristiriidassa direktiivin yleisten tavoitteiden kanssa. Jos elinkeinonharjoittaja esimerkiksi välttelisi järjestön yhteydenottoa, voisi tämä hidastaa edustajakanteen vireillepanoa. Järjestöllä olisi myös viranomaisia vähemmän keinoja neuvottelupyynnön perillemenon varmistamiseksi, minkä vuoksi kysymys neuvotteluvolvoitteen täyttymisestä voisi oikeudenkäynnin edellytyksiä koskevana seikkana tarkoituksettomalla tavalla tulla tutkittavaksi kieltotoimenpidettä koskevassa oikeudenkäynnissä.

Lakiin ehdotetaan otettavaksi oma säännös edustajakanteen vireillepanosta ja sisällöstä. Markkinaoikeus voisi hakemuksesta määrätä uhkasakolla tehostetun kiellon ja tarvittaessa velvoittaa kiellon saaneen elinkeinonharjoittajan julkaisemaan oikaisuilmoituksen. Kiireellisissä tapauksissa kiello voitaisiin määrätä väliaikaisena. Lisäksi markkinaoikeus voisi oikeutetun yksikön vaatimuksesta velvoittaa kiellon saaneen elinkeinonharjoittajan tiedottamaan kuluttajia kieltotoimenpidettä koskevasta lainvoimaisesta ratkaisusta. Suomen oikeudenkäyntiä koskevassa lain-säädännössä ei ole ennestään velvoitetta hävinneelle asianosaiselle informoida vastapuolta tuomion lopputuloksesta, eikä tällainen velvoite lähtökohtaisesti lakiin hyvin sovi. Tarkoituksenmukaista ei ole myöskään se, että sekä oikeutettu yksikkö että elinkeinonharjoittaja tiedottaisivat kuluttajille ratkaisun sisällöstä. Tästä syystä ehdotetaan, että vastaajalle määrättävä tiedottamisvelvoite olisi riippuvainen oikeutetun yksikön vaatimuksesta. Lakiin sisällytettäisiin myös tarvittavat säännökset oikeutettujen yksiköiden yleisestä tiedottamisvelvollisuudesta.

Laissa säädettäisiin velan vanhentumisen keskeytymisestä. Suomessa viranomaisen tai järjestön nostama kieltotoimenpidettä koskeva kanne ei keskeytä kiellettävään menettelyyn perustuvan hyvityssaatavan vanhentumista. Lakiin ehdotetaankin säännöstä, jonka mukaan oikeutetun yksikön vireille paneman edustajakanteen vireilletulo keskeyttää kieltotoimenpiteen kohteena olevaan menettelyyn perustuvan saatavan vanhentumisen niiden kuluttajien osalta, joita edustajakanne koskee. Vanhentuminen keskeytyisi edustajakanteen käsittelyn ajaksi ja vanhentuminen jatkuisi käsittelyn päätyttyä.

Laki kuluttajien yhteisiä etuja edistävien järjestöjen nimeämisestä oikeutetuksi yksiköksi

Laissa säädettäisiin kuluttajien yhteisiä etuja edistävien järjestöjen nimeämisestä oikeutetuksi yksiköksi sekä muista näihin oikeutettuihin yksiköihin liittyvistä velvoitteista. Laissa ei siten säädettäisi viranomaisten nimeämisestä oikeutetuksi yksiköiksi, vaan viranomaiset nimettäisiin kieltotoimenpiteitä koskevasta edustajakanteista annetussa laissa ja ryhmäkannellaissa.

Ehdotetussa laissa säädettäisiin niistä kriteereistä, jotka järjestön olisi täytettävä, jotta se voitaisiin nimetä oikeutetuksi yksiköksi kotimaisia ja rajat ylittäviä edustajakanteita ja ryhmäkanteita varten.

Kriteerit vastaisivat edustajakannedirektiivin 4 artiklan 3 kohdassa lueteltuja kriteereitä. Kriteerit olisivat samat riippumatta siitä, nimettäisiinkö järjestö oikeutetuksi yksiköksi kotimaisia vai rajat ylittäviä kielto- tai hyvitystoimenpiteitä varten. Laissa ei näin ollen hyödynnettäisi mahdollisuutta säätää erilaisista kriteereistä kotimaisia ja rajat ylittäviä edustajakanteita varten.

Järjestöille asetettaisiin lukuisia ehtoja. Oikeutetuksi yksiköksi nimettävän järjestön olisi muun muassa oltava yhdistyslaissa tarkoitettu rekisteröity yhdistys. Yhdistyksellä on tullut olla tosi-asiallista julkista toimintaa vähintään 12 kuukautta ennen nimeämistä koskevan hakemuksen tekemistä ja sillä olisi oltava sääntömääräisen tarkoituksensa mukaisesti oikeutettu intressi suojata kuluttajien etuja. Yhdistyksen olisi lisäksi oltava voittoa tavoittelematon, eikä se saisi olla konkurssissa. Yhdistyksen olisi myös oltava riippumaton eikä siihen saisi vaikuttaa henkilöt, jotka eivät ole kuluttajia ja joilla on edustajakanteiden nostamiseen liittyviä taloudellisia intressejä. Tämä koskee erityisesti elinkeinonharjoittajia tai riskirahastoja. Yhdistyksellä tulisi edelleen olla käytössään menettelyjä, joilla estetään ulkopuolinen vaikuttaminen sekä itsensä, rahottajansa ja kuluttajien etujen väliset eturistiriidat.

Kriteerien tarkoituksena on varmistaa, että oikeutetuiksi yksiköiksi nimetään vain sellaisia järjestöjä, jotka pystyvät vastaamaan tehtävän asettamiin vaatimuksiin. Järjestöllä olisi oltava riittävästi asiantuntemusta omalta alaltaan ja kokemusta edunvalvonnasta sanotulla alalla. Järjestöllä itsellään tulisi olla sellaista osaamista, jonka perusteella se pystyisi arvioimaan edustaja- tai ryhmäkanteen menestymisen mahdollisuuksia. Tämä on keskeistä esimerkiksi ryhmäkanteeseen ilmoittautuvan kuluttajan oikeusturvan kannalta. Vastaavasti osaamisella estettäisiin perusteettomia kanteita, mikä olisi elinkeinonharjoittajan oikeusturvan kannalta keskeistä. Kriteerit eivät kuitenkaan tarkoittaisi, että oikeutetuilta yksiköiltä edellytettäisiin sellaista juridista osaamista, että ne voisivat ajaa omaa edustajakannettaan tuomioistuimessa ilman oikeudenkäyntiavustajaa tai -asiamiestä.

Ehdotetussa laissa säädettäisiin myös nimeämismenettelystä ja edustajakanteisiin liittyvistä hallinnollisista tehtävistä. Oikeusministeriö nimeäisi hakemuksesta järjestön oikeutetuksi yksiköksi. Nimeämispäätöksessä olisi todettava, mitä kannetyyppejä varten järjestö on nimetty ja siinä olisi myös mainittava järjestön sääntömääräinen tarkoitus. Lisäksi oikeusministeriö hoitaisi edustajakannedirektiivin jäsenvaltion hoidettavaksi säätämät hallinnolliset tehtävät. Oikeusministeriö toimisi esimerkiksi 5 artiklan 5 kohdassa tarkoitettuna yhteyspisteenä, jolle komissio tai jäsenvaltiot voisivat toimittaa pyynnöt tutkia, täyttääkö Suomessa oikeutetuksi yksiköksi nimetty järjestö oikeutetulle yksikölle säädetyt kriteerit.

Laki ryhmäkannelain muuttamisesta

Yleistä

Ryhmäkannelakia muutettaisiin edustajakannedirektiivin täytäntöönpanon edellyttämällä tavalla. Tehtävät muutokset koskisivat lain soveltamisalaa, kanneoikeutta, kanteista tiedottamista ja kanteiden rahoittamista. Muilta osin lakia ei muutettaisi.

Soveltamisala

Ryhmäkannelain aineellisoikeudellista soveltamisalaa laajennettaisiin siten, että soveltamisala kattaisi direktiivin soveltamisalan kuitenkin niin, ettei soveltamisala muutoksen myötä kaventuisi nykyisestä. Jotta soveltamisala ei kaventuisi, määräytyisi se sekä kuluttaja-asiamiehen toimivallan että dynaamisen viittauksen kautta edustajakannedirektiivin soveltamisalan mukaan. Näin varmistettaisiin, että esimerkiksi saatavien perinnästä annetun lain (513/1999) vastaiseen toimintaan perustuvien vaatimusten käsittely ryhmäkanteena olisi edelleen mahdollista, vaikka

perintälain kuluttajia suojaavat säännökset eivät perustu edustajakannedirektiivin liitteessä I olevaan säädökseen.

Ryhmäkannelain 1 §:n 1 momentin soveltamisalarajauksesta, jonka mukaan ryhmäkannelakia ei sovelleta arvopaperimarkkina- ja arvopaperin liikkeeseenlaskijan tai julkisen ostotarjouksen tekijän menettelyä koskevassa riita-asiassa, luovutettiin.

Kanneoikeus

Myös kanneoikeutta tarkistettaisiin direktiivin edellyttämällä tavalla. Ryhmäkannelain 4 §:n mukaan kuluttaja-asiamies panee kantajana vireille ryhmäkanteen. Edustajakannedirektiivin mukaan oikeutettu yksikkö toimii edustajakanteen kantajana. Oikeutetuksi yksiköksi voidaan nimetä kuluttajien yhteisiä etuja edistävä järjestö tai viranomainen.

Järjestöjen kanneoikeus on soveltamisalajennuksen ohella uudistuksen keskeisimpiä muutoksia. Viranomaisaloitteisen ryhmäkanteen lisäksi myös järjestöryhmäkanteen sallittaisiin. Ryhmäkanteen voisi nostaa sekä järjestö, joka on Suomessa nimetty oikeutetuksi yksiköksi kotimaisia ryhmäkanteita varten, että toisessa ETA-valtiossa rajat ylittäviä edustajakanteita varten nimetty oikeutettu yksikkö, joka voi olla joko järjestö tai viranomainen. Järjestöjen nimeämisestä säädettäisiin erillisessä laissa.

Vastaavasti kuin kieltotoimenpiteiden osalta oikeutetuksi yksiköksi nimetyn järjestön kanneoikeus olisi rajattu sen sääntömääräiseen tarkoitukseen liittyviin asioihin. Toisin sanoen järjestö voisi nostaa edustajakanteen vain riita-asioissa, jotka kuuluvat sen säännöissä määritellyn edunvalvonnan piiriin. Sääntömääräisyysvaatimus ei siten tarkoittaisi sitä, että järjestön tarkoituksena tulisi olla ryhmäkanteiden ajaminen, vaan että kanteen pitäisi liittyä järjestön toiminnallaan edistämään asiaan.

Esityksen mukaan kuluttaja-asiamies nimettäisiin kanneoikeuden omaavaksi oikeutetuksi yksiköksi valvontavaltaansa kuuluvissa asioissa. Kuluttaja-asiamiehen kanneoikeus säilyisi näin ollen lähes ennallaan. Edustajakannedirektiivin soveltamisalaan kuuluu kuitenkin huomattava määrä säädöksiä, joiden noudattamista valvovat muut viranomaiset. Esityksessä ei kuitenkaan ehdoteta näiden viranomaisten nimeämistä oikeutetuksi yksiköksi. Toisin kuin kuluttaja-asiamiehellä, muilla direktiivin soveltamisalaan kuuluvien säädösten noudattamista valvovilla viranomaisilla on myös muita etutahoja, joiden intressiä ne valvovat, ja lisäksi laajalti muita hallinnollisia tehtäviä. Niiden tehtävänä ei ole nimenomaisesti kuluttajien tai kuluttaja-asemassa olevien henkilöiden oikeuksien turvaaminen taikka kuluttajien oikeuksiinsa pääsyn edistäminen esimerkiksi avustamalla kuluttajia oikeudenkäynnissä. Kantajana toimiminen riita-asiassa kuluttajaryhmän edustajana ei tästä syystä sovi hyvin edes niiden viranomaisten tehtäväkuvaan, jotka tässä esityksessä ehdotetaan nimettäväksi oikeutetuksi yksiköksi kieltotoimenpiteitä koskevia edustajakanteita varten. Tämän vuoksi ryhmäkannelain kanneoikeutta ei ehdoteta laajennettavaksi muihin viranomaisiin. Vaatimukset, jotka perustuvat sellaisen säädöksen vastaiseen menettelyyn, joka ei kuulu kuluttaja-asiamiehen valvontavaltaan, voisi näin ollen saattaa ryhmäkanteena tuomioistuimen ratkaistavaksi vain oikeutetuksi yksiköksi nimetty järjestö.

Tiedottaminen

Samoin kuin kieltotoimenpiteitä koskevassa laissa ryhmäkannelaissa säädettäisiin oikeutettujen yksiköiden, sekä järjestöjen että viranomaisten, yleisestä velvollisuudesta tiedottaa verkkosivuillaan suunnitelluista ja nostetuista ryhmäkanteista, ryhmäkanteiden käsittelyvaiheista sekä käsittelyn päättämisestä ja lopputuloksesta.

Laissa säädettäisiin myös tuomiosta tai muusta ratkaisusta ilmoittamisesta ryhmän jäsenille. Lähtökohtaisesti oikeutettu yksikkö eli kantaja olisi velvollinen ilmoittamaan tuomiosta ja muista tuomioistuimen ratkaisuksista ryhmän jäsenille. Tuomioistuin voisi kuitenkin kantajan vaatimuksesta velvoittaa vastaajan antamaan nämä tiedot ryhmän jäsenille. Ajateltavissa olisi, että tällainen velvollisuus voisi ajankohtaistua, jos ryhmä olisi erityisen iso ja tiedottaminen kallista. Tällaisen velvollisuuden asettaminen vastaajalle edellyttäisi luonnollisesti sitä, että kanne on menestynyt.

Kanteiden rahoitus

Ryhmäkannetyypin edustajakanteen rahoittamisesta säädetään edustajakannedirektiivin 10 artiklassa. Artikla koskee kolmannelta osapuolelta saatavaa rahoitusta, ja sen 1 kohdan mukaan jäsenvaltioiden on riitarahoittamisen ollessa kansallisen lain mukaan sallittua varmistettava, että eturistiriidat estetään ja ettei rahoitusmuoto, silloin kun rahoittajalla on taloudellinen intressi edustajakanteen nostamiseen tai sen lopputulokseen, suuntaa edustajakannetta pois kuluttajien yhteisten etujen suojaamisesta. Tämä turvattaisiin artiklan 2 kohdan mukaan muun muassa niin, ettei rahoittaja saa vaikuttaa epäasianmukaisesti edustajakanteen nostaneen oikeutetun yksikön prosessitoimiin kuluttajien yhteisten etujen kannalta haitallisella tavalla.

Ryhmäkannelaissa ei säädetä kanteiden rahoittamisesta, mikä onkin luonnollista, kun kanne oikeus on vain viranomaisella, kuluttaja-asiamiehellä. Oikeudenkäymiskaaressa, jonka säännöksiä sovelletaan ryhmäkannelakia täydentävästi, ei myöskään säädetä kanteiden rahoittamisesta. Tätäkin voidaan pitää luonnollisena, koska riitarahoittamisen markkinat ovat Suomessa pienet, eikä rahoitusmallia tietyllä tavalla yleisissä tuomioistuimissa käytävissä prosesseissa esiinny, vaikka riitarahoittaminen on maailmalla ja myös Euroopassa vakiintunut vaihtoehto arvostaan suurien riita-asioiden kustannusten kattamiseksi.

Kun riitarahoittamista ei ole kielletty, se on katsottava sallituksi. Riitarahoittamisen kieltäminen vain kuluttajariitoja koskevissa ryhmäkanteissa olisi vaikeasti perusteltavissa. Kieltäminen johtaisi esimerkiksi siihen, että suuret yritykset voisivat rahoittaa oikeudenkäyntejään ulkopuolisin varoin, mutta samojen yritysten menettelystä menetyksiä kärsineet kuluttajat eivät voisi hankkia ulkopuolista rahoitusta ryhmäkannemenettelyn aloittamiseksi. Esityksessä ehdotetaan tämän vuoksi, että oikeutettu yksikkö saisi rahoittaa nostamansa ryhmäkanteen ulkopuolisin varoin direktiivissä asetuin rajoituksin.

Kolmannen osapuolen rahoituksen salliminen edistäisi kollektiivisten oikeussuojakeinojen käyttämistä, mikä on edustajakannedirektiivin keskeisin tavoite. Kolmannen osapuolen järjestämä rahoitus mahdollistaa kanteen nostamisen tilanteissa, joissa kuluttajien vaatimukset ovat perusteltuja, mutta heillä itsellään tai heitä edustavalla oikeutetulla yksiköllä ei ole varoja oikeudenkäynnin kustannusten rahoittamiseen. Sisällyttämällä lakiin direktiivin edellyttämät turvataesäonnokset varmistettaisiin, ettei kanteita nostettaisi perusteettomasti eikä niin, että kanteesta hyötyisi kuluttajien sijaan lähinnä rahoittaja. Rahoittaja ei siten saisi olla kanteen vastaajan kilpailija tai vastaajasta riippuvainen eikä vaikuttaa epäasiallisesti oikeutetun yksikön tekemisiin prosessiratkaisuihin. Lisäksi ryhmäkannelaissa säädettäisiin keinoista puuttua lainvastaiseen rahoitukseen.

Euroopan parlamentin tutkimusyksikön julkaisussa ([https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/662612/EPRS_STU\(2021\)662612_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2021/662612/EPRS_STU(2021)662612_EN.pdf)) riitarahoittamisen ilmiötä on käsitelty perusteellisesti eri näkökulmista. Kolmannen osapuolen järjestämän rahoituksen katsotaan mahdollistavan kanteen nostamisen tilanteissa, joissa yrityksellä, järjestöllä tai yksityishenkilöllä on perusteltuja vaatimuksia, mutta ei varoja oikeudenkäynnin rahoit-

tamiseen. Riitarahoituksen sallimisella voidaan edistää myös kollektiivisten oikeussuojakeinojen käyttämistä kuluttajansuojan alalla ja näin parantaa oikeuden saatavuutta tilanteissa, joissa vastaajan taloudellinen asema on parempi kuin yksittäisten kuluttajien tai kuluttajakollektiivina edustavan tahon.

Toisaalta riitarahoituksen käyttämisen on katsottu voivan olla myös riski sekä kantajalle että vastaajalle. Vaikka riitarahoitus voisi lisätä kantajan oikeussuojan saatavuutta, kolmannen osapuolen rahoitus voi myös lisätä perusteettomia kanteita vastaajan oikeusturvaa loukkaavalla tavalla. Esimerkiksi ryhmäkanteiden osalta uhkana on pidetty sitä, että suuriin korvausvaatimuksiin liittyvä taloudellinen kannustin luo perustan väärinkäytöksille ja lisää sekä epävarmoja että perusteettomia korvauskanteita. Vaarana on myös se, että kanteita nostetaan rahoittajan aloitteesta hyötymistarkoituksessa siten, että suurimman hyödyn saaja on rahoittaja itse eivätkä vahinkoa kärsineet kuluttajat.

Yhtenä ongelmana ryhmäkanteen riitarahoittamisessa on pidetty myös eturistiriitoja varsinkin kantajan ja rahoittajan välillä. Esimerkiksi sovinnon tekeminen kesken prosessin saattaa olla rahoittajan etu, vaikka se ei olisi kantajan ja kuluttajakollektiivin etu. Jos juttu sovitaan, rahoittaja saa sijoituksensa tuoton nopeammin ja varmemmin, mutta kantaja tai ryhmäkanteessa ryhmän jäsenet voivat saada pienemmän korvauksen kuin mitä olisivat saaneet, jos asia olisi käsitelty loppuun tuomioistuimessa. Rahoittajan intressissä on myös pitää rahoituksen riskit mahdollisimman pienenä, koska tämä vastaa sopimuksesta riippuen ainakin osin menetyksistä tappiotilanteessa. Olennaista onkin varmistaa, ettei rahoittaja voi vaikuttaa kantajan päätöksiin kantajan intressin vastaisesti oikeudenkäynnin aikana. Tämä on erityisen tärkeää ryhmäkante-tilanteessa, jossa kantaja edustajaa ryhmää, joka ei ole itse aktiivinen osapuoli oikeudenkäynnissä.

Eturistiriitoja voi syntyä myös kantajan ja kantajan asiamiehen välille, sillä riitarahoitustilanteissa asianajaja saa palkkionsa yleensä rahoittajalta eikä päämieheltään. Tällöin saattaa syntyä epäselvyyttä siitä, kuka varsinainen päämies oikein on. Lisäksi kantajan kannalta keskeinen riski on, että rahoittajien tuotto-osuudet ja kantajalta rahoituksesta mahdollisesti perittävät maksut kasvavat. Vastaajalle puolestaan riskinä ovat tilanteet, joissa vastaaja voittaa jutun, mutta hävinnyt kantaja ei maksakaan vastaajan kuluja. Vastaaja ei voi vaatia oikeudenkäyntikuluja suoraan oikeudenkäynnin ulkopuoliselta rahoittajalta, joka ei ole oikeudenkäynnin osapuoli, ellei siitä erikseen säädetä, ja kantaja voi olla maksukyvytön.

Yhteenvetona voidaan todeta, että riitarahoittaminen edistää oikeussuojan saatavuutta, mutta se sisältää myös riskejä. Jos riskit minimoidaan sääntelyllä, rahoittamisen hyödyt ovat kuitenkin haittoja suuremmat.

4.2 Pääasialliset vaikutukset

Valtiontaloudelliset vaikutukset ja vaikutukset viranomaisten toimintaan

Esityksellä arvioidaan olevan vain vähäisiä vaikutuksia julkistalouteen.

Uudessa laissa kieltoimenpiteitä koskevista edustajakanteista säädettäisiin lähtökohtaisesti sellaisten kieltojen ja oikaisuvelvoitteiden määrittämisestä, joita voidaan nykyäänkin asettaa voimassa olevan lainsäädännön nojalla.

Lakiehdotuksen mukaan vireillepano-oikeus kotimaisissa edustajakanteissa olisi kuluttaja-asiamiehellä, KKV:lla, Finanssivalvonnalla, Traficomilla, Fimealla, Valviralla ja tietosuojavaltuutetulla tilanteissa, joissa elinkeinonharjoittajan menettely on loukannut kuluttajien yhteisiä etuja

Suomessa. Sanottujen viranomaisten valvontavastuita ei lailla laajennettaisi nykyisestä, mutta kieltotoimenpiteitä koskeva edustajakanne tulisi vaihtoehtona sovellettavaksi muun kuluttajien yhteisiä etuja suojaavan lainsäädännön sisältämien valvontakeinojen rinnalle. Ottaen huomioon, että edellä mainituilla valvontaviranomaisilla on jo nykyisin käytössään tehokkaita menettelyitä, uuden menettelyvaihtoehdon käyttämisestä ei aiheutuisi viranomaiselle lisäkustannuksia, koska edustajakannemenettelyä käytettäisiin tällöin toisen menettelyn sijaan.

Rajat ylittävien edustajakanteiden osalta uusiksi oikeutetuiksi yksiköiksi nimettäisiin nykyisessä kieltomenettelylaissa olevien viranomaisten lisäksi tietosuojavaltuutettu. Tehtävä olisi tälle uusi. Nykyisin toimivaltaiset viranomaiset eivät kuitenkaan ole saattaneet rajat ylittävän kieltomenettelylain nojalla vireille ainoatakaan kieltomenettelyä muissa ETA-valtioissa. Tämän tosiasian valossa ja ottaen lisäksi huomioon, että eri jäsenvaltioiden kuluttajansuojaviranomaisilla on jo nykyisin käytössään toimivia matalan kynnyksen rajat ylittäviä yhteistyöverkostoja, voidaan pitää epätodennäköisenä, että kieltomenettelyjä koskevia rajat ylittäviä edustajakanteita saatettaisiin vireille nykyistä useammin. Lähtökohtaisesti uudistuksesta ei voida katsoa seuraavan lisäkustannuksia kuin niissä poikkeukselliseksi jäävissä yksittäisissä tapauksissa, joissa viranomainen panisi vireille tällaisen kanteen.

Vaikka ryhmäkannelain aineellista soveltamisalaa laajennettaisiin nykyisestä, esityksessä ei ehdoteta kanneoikeutta säädettäväksi uusille viranomaisille. Viranomaisaloitteisen ryhmäkanteen voisi näin ollen jatkossakin nostaa vain kuluttaja-asiamies. Kuluttaja-asiamies ei ole tähän mennessä nostanut ryhmäkannetta. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että lainsäädäntö olisi jäänyt tyhjäksi kirjaimeksi. Kuluttaja-asiamies käynnisti ryhmäkannemenettelyn vuonna 2019 kolmea niin sanottua pikavippiyritystä vastaan. Ryhmäkanteet eivät kuitenkaan johtaneet tuomioistuin-käsittelyyn, koska yritykset suostuivat korvaamaan kuluttajien kohtuuttomien sopimusehtojen perusteella maksamat ylisuuret korot ja kulut. Kuluttaja-asiamies on myös useissa muissa tapauksissa päässyt neuvotteluteitse sovinnolliseen ratkaisuun asioissa, joissa elinkeinonharjoittajan on katsottu toimineen kuluttaja-asiamiehen valvontavaltaan kuuluvan lainsäädännön vastaisesti. Ryhmäkanteen voidaan siten todeta olleen merkityksellinen, jopa keskeinen väline kuluttajien oikeussuojan toteutumisen kannalta kysymyksissä olevissa tapauksissa.

On selvää, että neuvotteluista, ryhmäkannemenettelyjen käynnistämisestä ja niihin liittyvistä hallinnollisista toimista on aiheutunut ja aiheutuu vastaisuudessaakin kuluja kuluttaja-asiamiehelle ja KKV:lle. Nämä kulut on kuitenkin katettu viraston toimintamenoista ja on tässä vaiheessa vaikeaa arvioida, aiheutuuko uudistuksista, esimerkiksi mahdollisista rajat ylittävistä hyvitystoimenpiteistä koskevista ryhmäkanteista, lisäkustannuksia. Samalla on kuitenkin painotettava sitä, että ryhmäkanteen käytön mahdollistaminen edellyttää, että kuluttaja-asiamiehellä on riittävät voimavarat sekä rahoituksen että henkilöstövuosien osalta. Ryhmäkanteen osoittautunut tehokkaaksi oikeussuojakeinoksi, vaikka kanneoikeus on ollut vain viranomaisella.

Kieltotoimenpiteitä koskevat edustajakanteet käsiteltäisiin markkinaoikeudessa ja ryhmäkanteet ensimmäisessä oikeusasteessa Helsingin kärjäoikeudessa. Uudistus laajentaisi osin tuomioistuinten toimivaltaa erityisesti rajat ylittävien edustaja- ja ryhmäkanteiden osalta. Myös järjestöjen kanneoikeus voisi tuoda uusia edustaja- ja ryhmäkanteita tuomioistuinten käsiteltäväksi. Vaikka tietosuojalainsäädännön noudattaminen ei kuulu kuluttaja-asiamiehen valvontavaltaan, voisivat tietosuojalainsäädännön rikkomiseen perustuvat vahingonkorvausvaatimukset tulla järjestöryhmäkanteina Helsingin kärjäoikeuden käsiteltäväksi. Järjestöryhmäkanteiden mahdollistumisen kautta ryhmäkannelainsäädännön aineellisen soveltamisalan laajentaminen voisi toteutua käytännössä. Jos ryhmäkanteen tulisi vireille Helsingin kärjäoikeudessa, sen käsitteleminen vaatisi voimavaroja. Toisaalta potentiaalisten kanteiden pienestä lukumäärästä johtuen uudistuksella ei ainakaan lähtökohtaisesti olisi merkittäviä vaikutuksia näiden tuomiois-

tuinten toiminnasta aiheutuneisiin kustannuksiin tai kyseisten tuomioistuinten henkilöstötarpeeseen. Vaikka uudistuksen arvioidaan vaikuttavan tuomioistuinten työmäärään vain vähän, useiden eri aikoina toteutettavien yksittäisten uudistusten kokonaisvaikutus saattaa olla huomattava. Lisäksi yksittäiset edustaja- ja ryhmäkanteet saattavat olla luonteeltaan laajoja. Kanteista aiheutuvaa työmäärää ja sen mahdollisia vaikutuksia henkilöstötarpeisiin on siten seurattava tarkasti.

Esityksessä ehdotetaan oikeusministeriölle etenkin järjestöjen nimeämiseen oikeutetuiksi yksiköiksi liittyviä tehtäviä. Myös muut direktiivin edellyttämät hallintotehtävät, yhteydenpito komissioon ja tiedonvaihto esitetään annettavaksi oikeusministeriölle siltä osin kuin tehtävät eivät kuuluisi oikeutettujen yksikköjen itsensä hoidettaviksi. Oikeusministeriölle on säädetty vastaavan tapaisia tehtäviä kieltomenettelylain 5 §:ssä. Nykyisten tehtävien hoitaminen ei ole vaikuttanut oikeusministeriön resurssi- tai henkilötöyvuositarpeeseen. Ei ole todennäköistä, että esityksen mukaisten tehtävien hoitamisesta syntyisi tarvetta lisätä ministeriön resursseja tai henkilöstöä.

Vaikutukset kuluttajiin, elinkeinonharjoittajiin ja kuluttajien yhteisiä etuja edistäviin järjestöihin

Vaikutukset kuluttajiin

Esityksen tavoitteena on kehittää nykyistä kollektiivisia intressejä koskevaa oikeudenkäyntijärjestelmää niin kieltotoimenpiteiden kuin hyvitystoimenpiteidenkin osalta siten, että kuluttajien perustellut oikeudet voisivat toteutua nykyistä useammin ja tehokkaammin.

Kieltotoimenpiteiden osalta uudistuksen vaikutukset kuluttajia ja yleisemminkin kotitalouksia suojaavan lainsäädännön toimeenpanoon eivät välttämättä olisi merkittäviä, sillä Suomessa on jo ennestään toimivat valvontajärjestelmät vastuuviranomaisineen. Jossain tilanteissa kieltotoimenpiteitä koskevan edustajankanteen vaikutus kiellettävään menettelyyn perustuvan saatavan vanhentumiseen voisi kuitenkin olla merkittävä. Vahinkoa kärsinyt kuluttaja voisi oikeuttaan menettämättä jäädä odottamaan kielloasiassa annettavaa ratkaisua, ja vasta sen jälkeen päättää, vaatiiko hyvitystä elinkeinonharjoittajalta tai nostaako suorituskanteen tuomioistuimessa.

Uudistukset painottuvat kuitenkin ryhmäkannelakiin tehtäväksi ehdotettuihin muutoksiin ja erityisesti kanneoikeuden laajentamiseen koskemaan myös oikeutetuksi yksiköiksi nimettyjä järjestöjä.

Lainsäädännön uudistaminen siten, että myös kuluttajien yhteisiä etuja edistävät järjestöt voisivat toimia ryhmäkanteen kantajana, voidaan katsoa nykyistä tehokkaammin edistävän oikeus-suojan toteutumista sellaisissa kuluttajariidoissa, joissa samanlainen oikeudenloukkaus on kohdistunut suureen ryhmään samassa asemassa olevia henkilöitä. Kanneoikeuden ja ryhmäkannelain soveltamisalan laajentaminen voisi johtaa siihen, että korvausvastuu sellaisten oikeudenloukkausten osalta, joita ei tällä hetkellä saateta tuomioistuimen tutkittavaksi, toteutuisi nykyistä useammin. Samoin kuin nykyisellä ryhmäkannelainsäädännöllä, näillä muutoksilla olisi myös oikeudenloukkauksia ennaltaehkäiseviä vaikutuksia. Oikeutetuksi yksiköiksi nimetyillä järjestöillä olisi nykyistä parempi neuvotteluasema, ja samalla kun tämä parantaisi kuluttajien ja yleisemminkin kotitalouksien asemaa ja oikeusturvaa, se edistäisi myös kansalaisyhteiskunnan toimivuutta. Jos esimerkiksi kuluttajien luottamus kuluttajansuojalain säännösten toteutumiseen käytännössä uudistusten myötä lisääntyisi, parantaisi tämä kuluttajien luottamusta oikeusjärjestelmän toimivuuteen. Jos kuluttajat enenevässä määrin voisivat luottaa siihen, että heidän lainsäädännössä turvatut oikeutensa toteutuvat myös käytännössä, edistäisi tämä markkinoiden toimivuutta.

Direktiivin soveltamisala on erittäin laaja, ja se kattaa perinteisen kuluttajakäytön lisäksi lukuisia muita aloja, kuten tietosuojan, rahoituspalvelun, matkustuksen ja matkailun, energian, televiestintän ja ympäristöalan. Vaikutukset riippuvat siten lopulta siitä, minkälaiset järjestöt hakevat oikeutetuksi yksiköksi nimeämistä, ja mitä asioita ne vievät tuomioistuimeen. Siksi ei ole mahdollista arvioida vaikutuksia kuluttajaryhmittäin. Lähtökohtaisesti järjestöjen kanneoikeus kuitenkin parantaa kaikkien kuluttajien asemaa nykyisestä.

Myös riitarahoitusta koskeva sääntely lisääisi mahdollisuuksia ryhmäkanteiden nostamiseen. Järjestöjen kannalta kysymys olisi tärkeästä muutoksesta. Vaikka riitarahoitus olisi nykyäänkin hyväksyttyä, uusi sääntely voi lisätä ulkopuolisen rahoituksen saatavuutta jo sitä kautta, että se tulisi näkyväksi ja todettaisiin sallituksi keinoksi kattaa ryhmäkanteen nostamisesta aiheutuvia oikeudenkäyntikuluja.

Ryhmäkanteen on keino toteuttaa kuluttajakollektiivin oikeuksia tilanteessa, jossa vaatimukset perustuvat oikeudenloukkaukseen, joka on kohdistunut suureen ryhmään samassa asemassa olevia henkilöitä. Neuvottelutie ilman täytäntöönpanokelpoista tuomiota ei riitä turvaamaan kuluttajille lainvastaisen toiminnan aiheuttamien menetysten hyvittämistä. Hyvä esimerkki tällaisesta tilanteesta on niin kutsuttu Dieselgate, jossa Volkswagen oli markkinoinut laittomilla pakokaasujen käsittelyjärjestelmillä varustettuja dieselautoja useissa maissa. EU:n alueella Volkswagen on suostunut maksamaan korvauksia ainoastaan kuluttajille, jotka asuivat auton hankinta-ajankohtana Saksassa. Dieselgate oli korostetusti esillä, kun komissio vuonna 2018 antoi edustajakannedirektiiviehdotuksensa. Jo tuolloin oli käynyt ilmeiseksi, että kollektiivisten kuluttajasuojakeinojen saatavuus selvästi vaikutti kuluttajien mahdollisuuksiin saada eri jäsenvaltioissa korvausta kärsimistään menetyksistä.

Vaikutukset elinkeinonharjoittajiin

Suomessa ryhmäkannelaki on ollut voimassa vuodesta 2007. Erinäiset viranomaiskiellot, joita voivat vaatia määrättäväksi myös kuluttajien etuja edistävät järjestöt, ovat olleet osa oikeusjärjestelmää sitäkin kauemmin. Hallituksen esitystä edeltävää mietintöä valmistelleen työryhmän tehtäväksi oli annettu laatia ehdotus, jossa direktiivi saatettaisiin osaksi kansallista lainsäädäntökehikkoa mahdollisimman vähäisin lainsäädäntömuutoksia. Nyt tehtäväksi ehdotetut muutokset eivät siksikään ole siten suuret, että ne merkittävästi muuttaisivat elinkeinonharjoittajien toimintaympäristöä nykyisestä.

Esitetyistä uudistuksista ei aiheudu elinkeinonharjoittajille välittömiä taloudellisia rasitteita. Voidaan jopa katsoa, että ehdotetut uudistukset eivät aiheuta lainsäädäntöä noudattaville elinkeinonharjoittajille lainkaan uusia rasitteita tai velvoitteita. Uudistuksilla pyritäisiin näet vain siihen, että lainvastaisesta toiminnasta kuluttajille aiheutuneet menetykset kohdentuisivat nykyistä tehokkaammin kyseisen toiminnan harjoittajan kannettavaksi.

Lisäämällä ryhmäkanteen käyttömahdollisuuksia soveltamisalaa laajentamalla ja ulottamalla kanneoikeus myös järjestöihin elinkeinonharjoittajien mahdollisuudet perusteettoman kilpailun tai muun taloudellisen edun saamiseksi heikentyisivät etenkin sellaisessa tilanteessa, jossa ai-neellisen lainsäädännön noudattamatta jättämisestä olisi yksittäiselle kuluttajalle aiheutunut vain suhteellisen vähäisiä taloudellisia menetyksiä, mutta kuluttajien yhteismäärä olisi suuri. Jos kysymys on laajamittaisesta toiminnasta, kuten ryhmäkannetapauksissa yleensä on, lainvastaaisella toiminnalla saatu kilpailuhyöty suhteessa alalla toimiviin muihin yrityksiin voisi olla merkittäväkin.

Voidaankin todeta, että Volkswagenin ryhmäkanteella toteutunut korvausvelvoite oli myös muiden autonvalmistajien kannalta markkinoiden toimivuutta parantava asia. Huijausjärjestelmää käyttänyt autonvalmistaja menetti saamansa taloudellisen hyödyn ja kärsi suuren imago-tappion. Lisäksi tapauksen ennaltaehkäisevä vaikutus on mitä todennäköisemmin ollut merkittävä.

Vaikka ryhmäkannemenettelyitä käynnistettäisiin vastaisuudessa vain harvakseltaan, tämä ei vähentäisi lain ennaltaehkäisevää vaikutusta. Kun todennäköisyys aineellisen lainsäädännön toteutumiselle yksittäistapauksessa kasvaa, kehittää tämä välillisenä vaikutuksena myös yritysten toimintaympäristöä tasavertaisempaan suuntaan. Koska lainvastaisesta toiminnasta ei olisi saatavissa kilpailuetua, lisäisi tämä yritystoiminnan puitteiden ennustettavuutta. Tämä parantaisi osaltaan yritysten välistä kilpailua ja näin markkinoiden toimivuutta.

Luonnollisesti ryhmäkannelain soveltamisalan laajeneminen ja järjestökanteen salliminen lisäisi omalta osaltaan myös yritysten riskiä joutua oikeusprosessin kohteeksi. Tämän voitaisiin katsoa heikentävän yrittäjyyttä. Yleisellä tasolla tavoite on kuitenkin se, että yrittäminen ja yritystoiminta tapahtuvat lainsäädännön puitteissa. Edellä selostettuja oikeusturvan kehittämiseen ja kilpailun parantamiseen liittyviä näkökohtia olisi näin ollen pidettävä huomattavasti tärkeämpinä kuin yritystoiminnan prosessiriskin lisääntymiseen liittyviä haittoja.

Ryhmäkanteeseen on liitetty myös muita uhkakuvia. Ryhmäkannemahdollisuus on katsottu heikentävän Suomen kilpailukykyä kansainvälisten yritysten sijoittautumispaikkana suhteessa sellaisiin valtioihin, joissa kyseistä kannemuotoa ei ole tai jossa sen soveltamisala on suppeampi. Ei ole kuitenkaan mitään näyttöä siitä, että näin olisi ryhmäkannelain säätämisen jälkeen käynyt. Lisäksi tämä seikka ei tässä yhteydessä ole enää kovin relevantti, koska kysymys on direktiivin edellyttämän lainsäädännön täytäntöönpanosta ja Suomen tärkeimmät kauppakumppanit ja myös kilpailijat ovat unionin jäsenvaltioita. Ainoastaan jos esitetyt lainsäädäntömuutokset olisivat elinkeinonharjoittajien kannalta merkittävästi epäedullisempia kuin muiden jäsenvaltioiden vastaavat toimenpiteet, voisivat vaikutukset elinkeinotoiminnan kannalta olla kielteisiä. Tällöinkin kielteinen arvio todennäköisesti perustuisi siihen, että lainsäädäntö voisi johtaa vahingoittamistarkoituksessa nostettuihin perusteettomiin kanteisiin, jotka lisäisivät elinkeinonharjoittajan välillisiä kuluja. Ehdotetuissa laeissa perusteettomia kanteita on pyritty mahdollisimman tehokkaasti estämään, jolloin myöskään välillisiä kustannuksia ei aiheutuisi.

Vaikutukset kuluttajien yhteisiä etuja edistäviin järjestöihin

Johdanto-osan 24 perustelukappaleessa korostetaan kuluttajajärjestöjen aktiivista roolia sen varmistamisessa, että asiaankuuluvia unionin oikeuden säännöksiä noudatetaan. Sääntelyn tarkoituksena onkin varmistaa, että nimenomaan kuluttajansuojajärjestöt voivat pyytää tulla nimeytyiksi oikeutetuiksi yksiköiksi. Unionin kuluttajansuojalainsäädännön täytäntöönpanon edistämisen lisäksi direktiivin keskeisiä tavoitteita on järjestöjen aseman vahvistaminen kuluttajansuojan alalla. Tämä tavoite ja sen toteutuminen ovat tärkeitä etenkin niissä jäsenvaltioissa, joissa yhteiskunnan ylläpitämät instituutiot eivät aina toimi parhaalla mahdollisella tavalla.

Antamalla järjestöille kanneoikeus niiden toimintamahdollisuuksia parannetaan. Edustajakanne olisi järjestöille uusi työkalu niissä valtioissa, kuten Suomessa, joissa järjestöryhmäkanne ei ennestään ole mahdollinen. Järjestöjen asema elinkeinonharjoittajien neuvottelukumppanina tasavertaistuisi. Koska oikeutetuiksi yksiköiksi nimettävien järjestöjen toiminta täyttäisi ennalta säädetyt tiukat kriteerit, järjestelmä lisäisi osaltaan luottamusta näiden järjestöjen toimintaan laajemminkin yhteiskunnallisella tasolla ja myös elinkeinoelämän piirissä.

Kolmannen osapuolen rahoituksen salliminen mahdollistaisi järjestöille kanteiden nostamisen tilanteissa, joissa kuluttajien vaatimukset ovat perusteltuja, mutta järjestöillä ei ole varoja oikeudenkäyntikulujen rahoittamiseen. Rahoituksen salliminen parantaisi järjestöjen toimintamahdollisuuksia ja tekisi osaltaan niistä entistä vahvempia toimijoita.

Mahdollisuus toimia oikeutettuna yksikkönä ja hankkia tarvittavaa rahoitusta kanteiden nostamiseen lisäisivät järjestöjen keinoja edistää niitä kuluttajien etuja, joita ne valvovat. Mahdollisia oikeutettuja yksiköitä voisivat olla sekä yleiset kuluttajajärjestöt että tiettyyn asiaan tai kuluttajaryhmään keskittyvät järjestöt. Se, että kuluttajien etuja edistävillä ja asiantuntevasti toimivilla järjestöillä on myös tosiasiallisia mahdollisuuksia nostaa edustaja- ja ryhmäkanteita, edistää kansalaisyhteiskunnan toimivuutta laajemminkin, ei pelkästään yksittäisten kuluttajien kanalta.

5 Muut toteuttamisvaihtoehdot

5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset

Kansallisen harkintavallan käyttö

Edustajakannedirektiivi ei ole täysharmonisoiva eikä myöskään minimiharmonisoiva, vaan osittaisharmonisoiva. Direktiivillä säädetään vain tietyistä direktiivin mukaisessa edustajakannenmenettelyssä noudatettavista periaatteista. Direktiivi on siksi väljä ja antaa jäsenvaltioille huomattavasti harkinnanvaraa täytäntöönpanossa. Direktiivissä ei esimerkiksi säädetä niistä edustajakanteeseen liittyvistä edellytyksistä, joiden täyttyessä asia voidaan ottaa tuomioistuimessa tai hallintoviranomaisessa käsiteltäväksi edustajakanteena. Esimerkiksi hyvitysvaatimusten samanlaisuudesta tai kuluttajaryhmän koosta ei direktiivissä säädetä. Nämä edellytykset on jätetty kansallisen lain varaan. Kansallista harkintavaltaa esitetään käytettäväksi niin, että voimassa olevassa lainsäädännössä olevat mekanismit säilytetään silloin, kuin ne eivät ole ristiriidassa direktiivin säännösten kanssa. Menettely tarkoittaa, että kansallisesti olisi ollut mahdollista tehdä enemmän muutoksia voimassa olevaan lainsäädäntöön, mutta tätä mahdollisuutta ei ole pidetty aiheellisena hyödyntää.

Soveltamisala

Direktiivin mukaan edustajakanne tulee voida nostaa asiassa, jossa elinkeinonharjoittaja on toiminut direktiivin liitteessä I lueteltujen EU-lainsäädäntöinstrumenttien vastaisesti siten, että toiminta vahingoittaa tai voisi vahingoittaa kuluttajien yhteisiä etuja. Edustajakannedirektiivi ei kuitenkaan estä soveltamisalaltaan laajempien edustajakannejärjestelmien käyttöönottoa tai säilyttämistä eli käytännössä direktiivin edellyttämän järjestelmän soveltamista muissa kuin direktiivin soveltamisalaan kuuluvissa asioissa (ks. johdanto-osan 18 perustelukappale).

Oikeusministeriön 1.6.2012 asettaman neuvottelukunnan valmistelemassa oikeudenhoidon uudistamisohjelmassa vuosille 2013-2025 ehdotetaan keskipitkän aikavälin tavoitteena selvitettäväksi mahdollisuudet laajentaa voimassa olevan ryhmäkannelain soveltamisalaa siten, että sen piiriin tulisi myös muita kuin kuluttajasopimuksia koskevia riita-asioita (Oikeusministeriön mietintöjä ja lausuntoja 16/2013 s. 37). Työsopimusriidat ja ympäristövahinkoasiat mainitaan esimerkkeinä riidoista, joiden sisällyttämistä ryhmäkannejärjestelmän soveltamisalaan olisi selvitettävä.

Edustajakannedirektiivi ei estä soveltamisalaltaan laajempien edustajakannejärjestelmien käyttöönottoa. Edustajakannedirektiivin täytäntöönpanoa valmistelevan työryhmän tehtäväksi ei kuitenkaan annettu arvioida ryhmäkannelainsäädännön soveltamisalan laajentamista yli sen,

mitä direktiivin täytäntöönpano edellyttää. Tämä johtui muun muassa aikataulullisista syistä, mutta oli myös oikeuspoliittisen harkinnan tulos. Soveltamisalan laajentamisen nähtiin edellyttävän laajempaa yhteiskunnallista keskustelua kuin mikä olisi mahdollista toteuttaa direktiivin implementointityön yhteydessä. Ryhmäkannelainsäädännön laajentaminen koskemaan myös muita oikeudenaloja tulee näin ollen arvioitavaksi ehdotetun lainsäädännön voimaantulon jälkeen.

Oikeutetut yksiköt

Direktiivin 4 artiklan 4 kohdan mukaan jäsenvaltiot päättäisivät itse niistä kriteereistä, jotka kotimaisia edustajakanteita varten nimetyn oikeutetun yksikön olisi täytettävä, mutta kriteereiden tulisi olla johdonmukaisia direktiivin kriteereiden kanssa. Artiklan 5 kohdan mukaan jäsenvaltiot voisivat myös soveltaa rajat ylittäviä edustajakanteita varten nimettäviin oikeutettuihin yksikköihin sovellettavia kriteereitä kotimaisia edustajakanteita varten nimettäviin oikeutettuihin yksikköihin. Artiklan 6 kohdan mukaan kotimaisia edustajakanteita varten nimettävät oikeutetut yksiköt voidaan nimetä myös kannekohtaisesti (*ad hoc* -nimeäminen), mutta jäsenvaltioita ei rohkaista *ad hoc* -nimeämisen käyttöönottamiseen.

Oikeutetuille yksiköille asetettujen vaatimusten tarkoituksena on varmistaa yksiköiden toiminnan laatua ja estää perusteettomia kanteita. Jos kotimaisia edustajakanteita varten nimettäville järjestöille asetettaisiin lievemmat kriteerit kuin rajat ylittäviä kanteita varten nimettäville järjestöille, edustajakanteita ajavien toimijoiden kenttä saattaisi olla tasoltaan hyvin epäyhtenäinen. Kriteereillä ei tällöin myöskään voisi varmistaa samanlaista asiantuntemusta ja kokemusta edunvalvonnasta kuin nyt ehdotetuilla. Jos taas kriteerit olisivat kotimaisia kanteita varten nimettäville järjestöille tiukemmat, se tarkoittaisi käytännössä sitä, että kantajaksi hyväksyttäisiin sellainen direktiivin kriteerit täyttävä yhdistys, joka on rekisteröity toisessa jäsenvaltiossa, vaikka Romaniassa, mutta vastaavanlaista yhdistystä ei hyväksyttäisi kantajaksi, jos yhdistys on rekisteröity Suomessa. Jotta kriteerit olisivat mahdollisimman selkeitä ja yhdenmukaisia, ja jotta ne osaltaan vahvistaisivat luottamusta asianmukaisesti toimiviin oikeutettuihin yksikköihin, esityksessä ei ehdoteta eri kriteereitä kansallisia edustajakanteita varten nimettäville järjestöille eikä *ad hoc* -nimeämistä otettaisi käyttöön.

Jäsenvaltiot voivat nimetä oikeutetuiksi yksiköiksi viranomaisia, mutta niiden nimeäminen ei ole välttämätöntä. Suomessa toimii useita viranomaisia, joilla on valvontavaltaansa kuuluvissa asioissa oikeus määrätä ja/tai pyytää määrättäväksi kieltotoimenpiteitä kuluttajansuojaa koskevan lainsäädännön noudattamiseksi. Luontevaa siten on, että toimivaltaiset valvontaviranomaiset nimetään oikeutetuiksi yksiköiksi kieltotoimenpiteitä varten. Hyvitystoimenpiteitä varten ei nimettäisi oikeutetuiksi yksiköiksi muita viranomaisia kuin kuluttaja-asiamies, jolla on nykyisin toimivalta nostaa ryhmäkanne. Ratkaisua on perusteltu edellä jaksossa 4.1.

Kielto- ja hyvitystoimenpiteiden käsittely

Edustajakannedirektiivin 7 artiklan 5 kohdan mukaan jäsenvaltiot voivat säätää, että kieltotoimenpiteitä ja hyvitystoimenpiteitä koskevat vaatimukset käsitellään ja ratkaistaan samassa menettelyssä eli käytännössä samassa tuomioistuimessa tai hallintoviranomaisessa. Mahdollista olisi siten säätää kokonaan uudesta edustajakannedirektiivin mukaisesta menettelystä, jossa käsiteltäisiin sekä lainsäädännön noudattamisen valvontaan liittyviä kieltoja että yksittäisten oikeussubjektien välisiä hyvityksiä koskevia riita-asioita.

Suomessa markkinoiden toimivuutta varmistavia kieltoja ja velvoiteoikeudellisia riita-asioita käsitellään eri tuomioistuimissa. Kieltotoimenpiteiden määräämisestä yleisen kuluttajakollek-

tiivin hyväksi päättää joko valvontavastuussa oleva viranomainen tai markkinaoikeus viranomaisen hakemuksesta. Jos viranomainen itse määrää kiellon, päätöksen haetaan muutosta joko markkinaoikeudelta tai hallinto-oikeudelta. Hyvityksistä taas päättävät yleiset tuomioistuimet, ja ryhmäkanteita käsittelee ensimmäisenä asteena ainoastaan Helsingin kärjäoikeus. Kaksi eri menettelyä saattaa pidentää kokonaiskäsitelyaikaa sekä lisätä kantajina toimivien oikeutettujen yksiköiden ja vastaajina olevien elinkeinonharjoittajien oikeudenkäyntikuluriskiä. Lainsäädännön muuttaminen joko siten, että markkinaoikeus voisi kieltotoimenpidettä koskevan menettelyn yhteydessä ratkaista kuluttajaryhmään kuuluvien kuluttajien hyvitysvaatimukset, tai siten, että Helsingin kärjäoikeus voisi kollektiivisten hyvitysvaatimusten yhteydessä ratkaista markkinoiden toimivuutta koskevia kieltovaatimuksia, muuttaisi kuitenkin oikeusjärjestelmän rakennetta merkittävästi ja edellyttäisi perusteellista ja laajaa lainvalmistelua. Työryhmälle, jonka tehtävänä oli valmistella tarpeelliset säännökset, asetettiin tavoitteeksi panna täytäntöön edustajakannedirektiivi voimassa olevan lainsäädännön pohjalta mahdollisimman tarkoituksenmukaisella tavalla. Nykytilan ja oikeusjärjestelmän keskeisten rakenteiden muuttaminen direktiivin täytäntöönpanon yhteydessä ei olisi ollut mahdollista eikä tarkoituksenmukaista.

Loukkausten vahvistaminen

Jäsenvaltiot voivat 8 artiklan 2 kohdan mukaan säätää mahdollisuudesta vahvistaa kieltotoimenpidettä koskevalla edustajakanteella tietty jo päättynyt toiminta kuluttajien suojattuja etuja loukkaavaksi. Tällä säännöksellä pyritään mahdollistamaan vahvistuskannetyypin kieltovaatimuksen esittäminen. Monet jäsenvaltiot, Suomi mukaan lukien, pitivät säännöstä tarpeettomana, koska menettely voidaan lähtökohtaisesti kieltää sen toistamisen kieltämisen muodossa, vaikka elinkeinonharjoittaja olisikin vapaaehtoisesti lakannut käyttämästä menettelyä. Siksi vahvistuskannetta koskevan säännöksen sisällyttäminen lainsäädäntöön on direktiivissä jätetty jäsenvaltioiden kansallisen harkinnan varaan. Kansallisen harkinnan varaan on myös jätetty säännös, joka velvoittaisi elinkeinonharjoittajan julkaisemaan kieltotoimenpidettä koskevan päätöksen kokonaan tai osittain tuomioistuimen tai hallintoviranomaisen asianmukaiseksi katsomassa muodossa tai julkaisemaan oikaisuilmoituksen.

Esityksessä ehdotetaan, että kieltotoimenpiteitä koskevaan lakiin otetaan säännös, jonka mukaan markkinaoikeus voi kieltää elinkeinonharjoittajaa jatkamasta tai uudistamasta lainvastaiseksi katsomaansa menettelyä. Erityistä vahvistuskanteen tyyppistä menettelyä ei ole katsottu tarpeelliseksi. Markkinaoikeus voi myös velvoittaa elinkeinonharjoittajan julkaisemaan oikaisuilmoituksen, jos sitä on pidettävä tarpeellisenä. Häpeärangaistuksen tyyppistä velvoitetta päätöksen julkaisemisesta ei myöskään oikeusjärjestelmään huonosti sopivana esitetä otettavaksi lakiin. Suomi käyttäisi siten 8 artiklan 2 kohdan mukaista harkintavaltaa ja säilyttäisi lainsäädäntönsä sellaisena kuin se nykyisinkin on.

Neuvotteluvollisuus

Kieltotoimenpiteitä koskevien kanteiden osalta direktiivi sallii, että jäsenvaltiot säätävät niin sanotusta ennalta tapahtuvasta neuvottelusta (8 artiklan 4 kohta). Vaikka edustajakannedirektiivin 8 artikla koskee vain kieltokanteita, kansallisesti voidaan säätää, että neuvotteluvollitetta sovelletaan myös hyvitystä koskeviin edustajakanteisiin (johdanto-osan 41 perustelukappale *in fine*).

Kieltotoimenpiteitä koskevaan lakiin ehdotetaan otettavaksi säännös neuvotteluvollisuudesta, joka koskisi viranomaisia niiden toimiessa oikeutettuina yksikköinä. Vaihtoehtona olisi säätää neuvotteluvollisuus koskemaan kaikkia oikeutettuja yksiköitä ja myös hyvitystoimenpiteitä.

Neuvotteluvelvollisuus on osa viranomaisten neuvovaa ja ohjeistavaa toimintaa. Järjestöillä ei ole toiminnassaan vastaavia neuvonta- ja ohjaustehtäviä, joten myöskään neuvotteluvelvoitetta ei ole tarkoituksenmukaista asettaa oikeutettuna yksikkönä toimivalle järjestölle. Kanteen nostaminen riita-asiassa ei edellytä ennalta käytäviä neuvotteluja vastapuolen kanssa, vaikkakin tällaisia neuvotteluja käytännössä aina käydään. Neuvottelupakkoa ei siten ole tästäkään syystä perusteltua säätää yksittäistä kannetyyppeä eli ryhmäkanteita varten.

Perimättä jääneiden varojen siirtäminen kolmannelle

Direktiivin 9 artiklan 7 kohdan mukaan jäsenvaltioilla on mahdollisuus säätää menettelystä, jonka mukaan tilanteessa, jossa ryhmäkanteen on menestynyt, mutta kaikki hyvitykseen oikeutetut kuluttajat eivät ole perineet saataviaan, perimättä jääneet varat voidaan määrätä suoritettavaksi esimerkiksi kuluttajien yhteisiä etuja edistävälle järjestölle.

Tätä mahdollisuutta ei esitetä hyödynnettäväksi. Vahingonkorvauslainsäädännön mukaan oikeus korvaukseen on sillä, joka on kärsinyt vahinkoa. Jos korvausrahat säädettäisiin annettavaksi vaikkakin vain toissijaisesti esimerkiksi yleishyödylliselle yhdistykselle, muuttaisi tämä merkittävällä tavalla voimassa olevaa aineellista lainsäädäntöä. Tällaisia muutoksia ei voida tehdä ilman perusteellista lainvalmistelua oikeudenkäyntimenettelyä koskevan lainsäädännön muuttamisen ohessa.

Ryhmäkanteiden rahoittaminen

Direktiivin 10 artiklan mukaan hyvitystoimenpidettä koskevan edustajakanteen rahoittaminen ulkopuolisin varoin voidaan myös kieltää kansallisella lailla. Jos rahoitus sallitaan, on varmistettava, ettei rahoittaja ole kanteen vastaajan kilpailija tai vastaajasta riippuvainen tai vaikuta epäasiallisesti prosessiratkaisuihin. Kanteiden rahoittamisen edellytyksiä on kuvattu edellä jaksossa 4.1. Suomessa ei ole säännöksiä siitä, miten kolmas osapuoli voi rahoittaa oikeudenkäyntejä. Kun rahoitusta ei ole säännelty, sen on katsottava olevan yleisesti sallittua. Jos riitarahoittamista pidetään yleisemmin ilmiönä, johon pitää puuttua lainsäädännöllä, tulisi sitä pohtia laajemmin kaikkien riita-asioiden osalta, ei ainoastaan yksittäisten kuluttajansuojaa koskevien ryhmäkanteiden osalta. Edustajakanteiden rahoitusmuotoja ja niiden vaikutuksia olisi myös hyvä seurata ja selvittää ennen kuin harkittaisiin rahoituksen kokonaan kieltämistä. Tässä vaiheessa ei siten ole perusteltua kieltää riitarahoittamista yksittäisessä kuluttajansuojaa koskevassa kannetyypissä.

Osallistumismaksu

Jäsenvaltiot voivat direktiivin 20 artiklan 3 kohdan mukaan kansallisesti säätää siitä, että ryhmäkanteeseen osallistuvalla ryhmän jäseneltä peritään osallistumismaksu. Suomessa valtion viranomaisten suoritteiden maksullisuudesta säädetään valtion maksuperustelaissa (150/1992). Jotta viranomaisella eli kuluttaja-asiamiehellä olisi periaatteella ryhmäkanteeseen osallistumisesta maksun, siitä pitäisi säätää erikseen. Kuluttaja-asiamiehen tehtävänä on turvata kuluttajien asemaa muun muassa valvomalla usean kuluttajan suojaksi säädetyn lain säännösten noudattamista. Kuluttaja-asiamiehen tehtävään ja kuluttajien aseman turvaamiseen ei sopisi luontevasti osallistumismaksun periminen. Järjestöjen oikeudesta periaatteella direktiivin 20 artiklan 3 kohdassa tarkoitettu osallistumismaksu ehdotetaan säädettäväksi erikseen.

Sähköiset tietokannat

Direktiivin 14 artiklan mukaan jäsenvaltiot voivat perustaa sähköisiä tietokantoja, joissa annettaisiin tietoja kotimaisten ja rajat ylittävien edustajakanteiden nostamista varten etukäteen nimetyistä oikeutetuista yksiköistä ja yleisiä tietoja vireillä olevista ja päätökseen saatetuista edustajakanteista. Suomessa on useita sähköisiä tietokantoja, muun muassa kaikille avoin Finlex -tietokanta, jossa julkaistaan tietoja lainsäädännöstä ja oikeuskäytännöstä. Lisäksi esimerkiksi Edilex-tietokanta sisältää sekä kaikille avointa tietoa säädöksistä, oikeuskäytännöstä ja oikeudellisista tutkimuksista että maksullisia lakitietopalveluita. Uuden tietokannan rakentaminen pelkästään edustajakanteita koskevia tietoja varten vaatisi resursseja. Tietokanta olisi myös osittain jo olemassa olevien tietokantojen kanssa päällekkäinen, eikä sitä siten voida pitää tarpeellisenä. Esityksessä ei siksi ehdoteta erillisen tietokannan perustamista.

5.2 Muiden jäsenvaltioiden suunnittelemat tai toteuttamat keinot

Direktiivin täytäntöönpano on kesken käytännössä kaikissa jäsenvaltioissa, minkä vuoksi niiden harkitsemista toimista ei voida vielä tehdä selkoa.

Komissio kuitenkin antoi jo 25.1.2018 kertomuksen unionin lainsäädäntöön perustuvien oikeuksien loukkauksiin perustuvia kieltokanteita ja hyvitysvaatimuksia koskeviin jäsenvaltioiden kollektiivisiin oikeussuojakeinoihin sovellettavista yhteisistä periaatteista annetun komission suosituksen (2013/396/EU) täytäntöönpanosta. Kertomuksesta ilmenee, että kaikissa jäsenvaltioissa oli jo tuolloin käytössä kieltotoimenpiteitä koskevia kollektiivisia menettelyitä, jotka liittyvät kieltokannedirektiivin soveltamisalaan kuuluvaan kuluttajansuojalainsäädäntöön. Lisäksi joissakin jäsenvaltioissa kollektiivisia kieltokanteita oli mahdollista käyttää myös erityisaloilla, lähinnä kilpailuasioissa taikka ympäristöön, työllisyyteen tai syrjinnän torjumiseen liittyvissä asioissa.

Kertomuksen mukaan useissa jäsenvaltioissa oli myös hyvitysvaatimuksia koskevia kollektiivisia oikeussuojakeinoja lähinnä kuluttajansuoja-asioita varten. Muita oikeudenaloja, joilla korvauksia oli mahdollista vaatia kollektiivisesti, olivat kilpailu, rahoituspalvelu, työoikeus, ympäristö ja yhdenvertaisuus.

Kysymys kanneoikeudesta ryhmäkannetyyppisissä menettelyissä on ratkaistu eri tavoin eri jäsenvaltioissa. Esimerkiksi Ruotsissa mahdollisia ovat sekä yksityinen ryhmäkante, järjestöryhmäkante että julkinen ryhmäkante, ja Tanskassa kansalaisjärjestöt jakavat kanneoikeuden viranomaisien kanssa. Monissa valtioissa järjestökanteet ovat mahdollisia.

Eroavaisuuksia jäsenmaiden sääntelyssä on myös siltä osin, mitä vaatimuksia asetetaan yhteisöille, jotta ne voivat edustaa ryhmää kollektiivisissa kiello- ja hyvityskanteissa. Kuluttajia koskevien kieltokanteiden osalta kieltokannedirektiivissä säädetään, että kieltokannemenettelyyn voivat panna vireille yhteisöt, jotka on perustettu kansallisen lainsäädännön mukaisesti ja joiden tarkoituksena on kuluttajien yhteisten etujen turvaaminen. Direktiivissä jätetään muut mahdollisesti sovellettavat kriteerit jäsenvaltioiden harkintavaltaan. Yleisimmät vaatimukset, joita jäsenvaltiot soveltavat kollektiivisiin hyvitys- ja kieltokanteisiin, koskevat yhteisön voittoa tavoittelematonta luonnetta ja kohteen merkityksellisyyttä yhteisön toiminnan tavoitteiden kannalta. Joissakin jäsenvaltioissa on asetettu asiantuntemusta, kokemusta ja edustavuutta koskevia lisäedellytyksiä.

Myös kollektiiviseen hyvityskanteeseen liittymistä koskevat lainsäädännölliset valinnat vaihtelevat jäsenmaittain. Suuri osa niistä jäsenvaltioista, joissa ryhmäkannetyyppinen menettely on mahdollinen, soveltaa liittymiseen yksinomaan opt in -periaatetta, osa, muun muassa Alankomaat, Belgia ja Tanska, rinnakkain molempia, ja esimerkiksi Portugali vain opt out -periaatetta.

Jäsenvaltioiden ratkaisut poikkeavat myös ulkopuolisen rahoituksen sääntelyssä. EU:n jäsenvaltiosta kollektiivikanteen rahoittaminen ulkopuolisin varoin on kielletty Irlannissa ja Kreikassa. Saksassa ulkopuolisen rahoituksen hankkiminen on kiellettyä kilpailuoikeudellisissa omaisuustakavarikkokanteissa. Sloveniassa ulkopuolinen rahoitus on nimenomaisesti sallittu kollektiivisissa hyvityskanteissa. Myös Alankomaissa ulkopuolinen rahoitus on sallittua. Muissa jäsenvaltioissa ei ole säädetty siitä, miten kollektiivisen kanteen nostaminen saadaan rahoittaa.

6 Lausuntopalaute

6.1 Lausuntopyyntö

Johdanto

Edustajakannedirektiivin täytäntöönpanoa koskevasta hallituksen esityksen luonnoksesta pyydettiin ajalla 16.2.-31.3.2022 lausunto yhteensä 51 taholta Lausuntopalvelu.fi –palvelun kautta. Lausunnot ovat saatavilla Lausuntopalvelu.fi –palvelussa (<https://www.lausuntopalvelu.fi/>). Lausunnon antoi yhteensä 36 tahoa: Akava, Asiakkuusmarkkinointiliitto ry, Electronic Frontier Finland - Effi ry, Elinkeinoelämän keskusliitto EK, Energiavirasto, Erikoiskaupan liitto Etu ry, Finanssiala ry, Finanssivalvonta, Helsingin hovioikeus, Kaupan liitto ry, Keskuskauppakamari, Kilpailu- ja kuluttajavirasto, Kuluttajaliitto - Konsumentförbundet ry, Kynnys ry, Liikenne- ja viestintävirasto Traficom, Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus FIMEA, Lääketeollisuus ry, Markkinaoikeus, Oikeuskanslerinvirasto, Ruokavirasto, SAMS – Samarbetsförbundet kring funktionshinder rf, Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto Valvira, STTK ry, Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö SAK ry, Suomen Asianajajaliitto, Suomen Matkatoimistoalan Liitto SMAL ry, Suomen Osakesäästäjät ry, Suomen Yrittäjät, Takuusäätiö sr, Tietoliikenteen ja tietotekniikan keskusliitto FiCom ry, Tietosuojavaltuutetun toimisto, Tuomioistuinvirasto, Turvallisuus- ja kemikaalivirasto Tukes, työ- ja elinkeinoministeriö, Vammaisfoorumi ry ja ympäristöministeriö.

Eduskunnan oikeusasiamies, korkein hallinto-oikeus, maa- ja metsätalousministeriö, opetus- ja kulttuuriministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö sekä Työeläkevakuuttajat TELA ilmoittivat, etteivät anna lausuntoa tai ettei niillä ole asiassa lausuttavaa.

Kielto- ja hyvityskanteiden käsittely eri prosesseissa

Lausunnoissa suhtauduttiin yhtäältä myönteisesti ja toisaalta kriittisesti ehdotukseen, jonka mukaan kielto- ja hyvityskanteet käsiteltäisiin eri menettelyssä.

EK, FiCom, Keskuskauppakamari, Lääketeollisuus ja Suomen Yrittäjät kannattivat mietinnön esitystä, jonka mukaan kieltotoimenpiteitä koskevat edustajakanteet käsiteltäisiin markkinaoikeudessa ja hyvitystä koskevat ryhmäkanteet Helsingin käräjäoikeudessa.

Akava, Asianajajaliitto, Effi, KKV, Kuluttajaliitto, Kynnys, Osakesäästäjät, SAK, SAMS, STTK, Takuusäätiö ja Vammaisfoorumi suhtautuivat kielteisesti siihen, että kielto- ja hyvityskanteet käsiteltäisiin erillisissä prosesseissa ja katsoivat edustajakannedirektiivin tavoitteiden toteutumisen edellyttävän laajempaa lainsäädännön uudistamista siten, että kielto- ja hyvityskanteet olisi mahdollista käsitellä ainakin joiltain osin yhdessä markkinaoikeudessa käytävässä prosessissa. Kielto- ja hyvitysprosessit olisivat jatkossakin kuluttajan ja resurssien käytön näkökulmasta liian raskaita ja aikaa vieviä, eikä hyvitysten saaminen käytännössä paranisi. KKV ja Kuluttajaliitto totesivat, että kuluttajien menetykset eräissä massahyvitystapauksissa ovat tyy-

piltään ja sisällöltään samanlaisia kaikkien kuluttajien osalta. Osa kuluttajien massahyvitystapauksista on myös varsin yksinkertaisia ja kuluttajille kuuluva hyvitys on saatettu määritellä tarkemmin jo säännösten tasolla. Markkinaoikeudelle kuuluu jo nykyään korvausvaatimusten käsittely tietyissä teollis- ja tekijänoikeudellisissa sekä liikesalaisuusasioissa. Mahdollista olisi kuluttajien oikeusaseman ja EU-säädösten tehokkaan täytäntöönpanon turvaamiseksi säätää tässä vaiheessa, että silloin kun lainvastaisen menettelyn seuraamukset on riittävästi täsmennetty säädösten tasolla, markkinaoikeus päättäisi myös kuluttajien oikeudesta hyvityksiin.

Teollis- ja tekijänoikeudellisia asioita koskeva ratkaisutoiminta on keskitetty markkinaoikeuteen. Hyvityksistä taas päättävät yleiset tuomioistuimet ja kollektiivisia hyvitysvaatimuksia käsittelee ensimmäisenä asteena Helsingin käräjäoikeus. Lainsäädännön muuttaminen siten, että markkinaoikeus voisi kieltotoimenpidettä koskevan menettelyn yhteydessä ratkaista kuluttajaryhmään kuuluvien kuluttajien hyvitysvaatimukset, muuttaisi oikeusjärjestelmän rakennetta merkittävästi ja tekisi erityistuomioistuimen toimivallasta osittain päällekkäistä käräjäoikeuden toimivallan kanssa. Lausunnot eivät siksi tältä osin aiheuta muutosta ehdotuksiin.

Kahden erillisen prosessin ratkaisuun varsinaisesti kantaa ottamatta Oikeuskanslerinvirasto kiinnitti huomiota siihen, että direktiivi ja sen täytäntöönpanon edellyttämä sääntely ovat perusoikeusnäkökulmasta tärkeitä varsinkin perustuslain 21 §:n valossa, ja että esitettävää tulisi arvioida säätämisympäristöperusteluissa. Oikeuskanslerinviraston mukaan on perusoikeusnäkökulmasta ongelmallista, jos direktiivin tavoitteet tehokkaaseen oikeuksiin pääsemiseksi kuluttajasioissa jäävät toteutumatta sillä perusteella, että se edellyttäisi laaja-alaisempia muutoksia kansalliseen sääntelyyn, kun mitä on alun perin ajateltu. Esityksen säätämisympäristöperusteluita on täsmennetty tältä osin.

Ryhmäkannelain soveltamisalan laajentaminen

Ryhmäkannelain soveltamisalaa ei ehdotettu laajennettavan yli sen, mitä direktiivi edellyttää. Ympäristöministeriö ehdotti sen selvittämistä, olisiko järjestelmää syytä kehittää edelleen kattamaan laajemmin muun muassa ympäristöasioita. Ympäristölainsäädännössä, esimerkiksi kansallisen ilmastolain piirissä, on viime aikoina selvitetty muutoksenhakuoikeuksiin liittyviä kysymyksiä. Myös Helsingin hovioikeus kannatti ryhmäkannelain soveltamisalan laajentamista ympäristövahinkoasioihin ja työ sopimusriitoihin. Soveltamisalan laajentaminen parantaisi oikeussuojan toteutumista näillä aloilla ja lisäisi ryhmäkanteen merkitystä käytännössä. Soveltamisalaa ei ehdoteta laajennettavaksi tässä yhteydessä, vaan ryhmäkanteen käyttöalan lisäämisen laajempi arviointi jätetään tehtäväksi sopivassa yhteydessä myöhemmin.

Opt in – opt out –menettely

Ehdotus opt in –menettelyn säilyttämisestä ryhmäkannelaissa jakoi lausunnonantajien näkemykset.

Asianajajaliitto, FiCom, Keskuskauppakamari, Lääketeollisuus ja Suomen Yrittäjät kannattivat opt in –menettelyn säilyttämistä hyvityskanteissa, jolloin kanteeseen yhtyvä kuluttaja yksilöidään prosessin alussa. Asianajajaliitto katsoi, että siltä osin kuin järjestöt tietyin edellytyksin tulevat saamaan mahdollisuuden nostaa hyvityskanteita, kysymys on merkittävästä muutoksesta suomalaisen oikeusjärjestelmään, jolloin on kohtuullista edellyttää resurssien käyttämistä myös edustettujen kuluttajien ryhmän keräämiseen ja määrittelyyn.

Effi, Kuluttajaliitto, Kynnys, SAMS, Takuusäätiö ja Vammaisfoorumi puolestaan katsoivat, että opt out -menettely mahdollistaisi laajemmän kuluttajaryhmän etujen puolesta toimimisen ja

olisi monien tuomioistuimessa ajettavien kuluttaja-asioiden ja niiden tiedottamisen osalta tehokkaampi ja tarkoituksenmukaisempi toimintamalli, joka ajaisi kaikkien samassa asemassa olevien kuluttajien etua. Kynnys, SAMS, ja Vammaisfoorumi totesivat, että opt out -menettely suojaisi merkittävästi paremmin vammaisten kuluttajien asemaa ja oikeussuojaa. Opt in -menettely on ongelmallinen ns. digitaalisesta kuilusta kärsivien vammaisten henkilöiden näkökulmasta. Näennäisesti neutraali menettely asettaa tosiasiallisesti monet vammaiset henkilöt muita heikompaan asemaan heidän vammastaan ja digitaalisista valmiuksista johtuen.

Ryhmäkannelaissa säädetään opt in –menettelystä, joka on ainoa vaihtoehto silloin, kun kuluttajien asuinpaikka ei ole sama kuin tuomioistuimen, jossa edustajakanne on nostettu. Koska ryhmäkannelakiin on tarkoitus tehdä vain direktiivin edellyttämät tarpeelliset ja välttämättömät muutokset, opt out –menettelyä ei ehdoteta lisättäväksi opt in –järjestelmän rinnalle. Lausunnot eivät siten tältä osin aiheuta muutosta ehdotuksiin.

Viranomaisten nimeäminen oikeutetuksi yksiköksi

Lausunnoissa suhtauduttiin yhtäältä myönteisesti ja toisaalta kriittisesti ehdotukseen nimetä viranomaisia oikeutetuksi yksiköiksi kieltokannelain 5 ja 6 §:ssä ehdotetun mukaisesti. Oikeuskanslerinvirasto, Osakesäästäjät, SMAL, tietosuojavaltuutetun toimisto sekä työ- ja elinkeinoministeriö suhtautuivat myönteisesti kanneoikeutettujen viranomaisten piiriin laajentamiseen ja Ruokavirasto kannatti sitä, ettei sitä ehdoteta nimettäväksi oikeutetuksi yksiköksi. Energiavirasto ja Tukes vastustivat nimeämistään oikeutetuksi yksiköksi, Traficom suhtautui toimivaltuuksiensa laajentamiseen varauksellisesti ja FiCom suhtautui ehdotukseen kielteisesti. Fimea ja Lääketeollisuus eivät suoranaisesti ottaneet kantaa Fimean nimeämiseen oikeutetuksi yksiköksi, mutta ne korostivat oikeutetun yksikön valinnanvapautta tehokkaiden kieltotoimenpiteiden valinnassa.

Tietosuojavaltuutetun toimisto totesi, ettei edustajakannelain mukainen kieltokanteen nostaminen ole ensisijainen keino muihin toimiston toimivaltuuksiin nähden. Ruokaviraston mukaan kuluttajien etujen suojeleminen ei edellytä Ruokaviraston lisäämistä kanneoikeutettujen piiriin, koska sen valvontavalta on direktiivin soveltamisalalla verraten suppea. Toimialalla on lukuisia muita kieltokannetta paremmin soveltuvia keinoja puuttua havaittuihin rikkomuksiin, ja näin suojata kuluttajia säädösten vastaiselta toiminnalta. Traficom kiinnitti huomiota siihen, että sen toimivalta direktiivin kattamilla aloilla ei kaikilta osin pidä sisällään kuluttajansuojaa tähtääviä tehtäviä. Esimerkiksi tieliikenteen markkina- ja valvontatehtävät perustuvat yksinomaan tuotteiden vaatimusten mukaisuuden ja tuoteisiin liittyvien riskien valvontaan. Fimea piti tärkeänä, ettei viranomaiselle aseteta velvollisuutta panna vireille edustajakannetta, vaan kuhunkin tilanteeseen parhaiten sopivan kieltomenettelyn tulee olla viranomaisen omassa harkinnassa. Lääketeollisuus totesi, että Fimealla on jo lääkelakiin perustuva toimivalta puuttua elinkeinonharjoittajien virheelliseen markkinointiin kieltopäätöksin, joita voidaan tehostaa uhkasakoilla. Suomessa lääkkeiden käyttäjiä suojaa myös erityinen lääkevahinkovakuutusjärjestelmä, joka antaa kuluttajalle mahdollisuuden saada tavanomaista tuotevastuuta kattavammin ja yksinkertaisemmin korvauksen lääkkeestä aiheutuneesta henkilövahingosta. Uusi laki ei rajoittaisi muun lainsäädännön mukaisten kieltojen ja vastaavien toimenpiteiden määräämistä. Lailla ei siten olisi vaikutusta sektorikohtaisessa lainsäädännössä oleviin menettelyihin, vaan se tulisi vaihtoehtona sovellettavaksi muun kuluttajien yhteisiä etuja suojaavan lainsäädännön rinnalle. Lausunnot eivät tältä osin aiheuta muutosta ehdotuksiin.

Energiavirasto ja Tukes katsoivat, että niiden nykyiset toimivaltuudet mahdollistavat nopeamman ja tehokkaamman puuttumisen epäkohtiin kuin kieltokanteet. Energiavirasto voi sakon uhalla velvoittaa elinkeinonharjoittajan korjaamaan lainvastaisen toiminnan, ja sen päätökset vaikuttavat kaikkien samassa asemassa olevien kuluttajien tilanteeseen. Oikeutetun yksikön rooli

edellyttäisi Energiavirastolle lisäresursseja. Energiavirasto piti lainsäädännön johdonmukaisuuden kannalta ristiriitaisena ratkaisuna sitä, että se nimettäisiin oikeutetuksi yksiköksi, mutta aluehallintovirastoja ja Ruokavirastoa ei. Tukes katsoi, että uusi toimivalta toisi kokonaan uuden näkökulman tuotevalvonnan lainsäädäntöön. Jos Tukes nimetään oikeutetuksi yksiköksi, Tukesin ja kuluttajansuojaviranomaisten tehtävät ja rooli sekoittuisivat, mikä lisäisi muun muassa neuvontavelvollisuuden sekoittumista ja resurssien ohjaamista samoihin tehtäviin eri viranomaisille. Lisäksi Tukes kiinnitti huomiota siihen, että kuluttajaviraston tuoteturvallisuusvalvonnan tehtävät siirrettiin Tukesiin 1.1.2010 sillä perusteella, että tuloksellisuuden kannalta olisi tarkoituksenmukaista, jos tuoteturvallisuusvalvonta olisi sellaisen organisaation yhteydessä, jonka ydintehtävänä on kansalaisten turvallisuuteen liittyvä valvonta. Uudistuksessa tuoteturvallisuusvalvonta ja kuluttajansuoja eroteltiin toisistaan. Toimintojen keskittämistä perusteltiin synergiaeduilla, yhden luukun periaatteella, osaamisen paremmalla hyödyntämisellä ja resurssien käytön tehostumisella. Samoilla perusteilla kuluttajansuojaa ja tuoteturvallisuusvalvontaa ei ole syytä nytkään yhdistää.

Direktiivin mukaan jäsenvaltiot voivat nimetä oikeutetuiksi yksiköiksi viranomaisia, mutta nimeäminen ei ole välttämätöntä. Tilannetta ei kuitenkaan saa muuttaa kuluttajien oikeuksien toteutumisen kannalta nykyistä huonompaan suuntaan. Nykyisen kieltomenettelylain perusteella kanneoikeus on kuluttaja-asiamiehellä, KKV:llä, Finanssivalvonnalla, Traficomilla, Fimealla ja Valviralla. Koska kollektiivisten oikeussuojakeinojen järjestelmää ei saa heikentää nykyisestä, kyseiset viranomaiset on nimettävä oikeutetuiksi yksiköiksi kieltotoimenpiteitä koskevia rajat ylittäviä edustajakanteita varten. Edustajakannedirektiivin soveltamisala on laajempi kuin kieltokannedirektiivin, ja edustajakannedirektiivin soveltamisalaan kuuluvan lainsäädännön noudattamista valvovat edellä mainittujen viranomaisten lisäksi aluehallintovirastot, Energiavirasto, Ruokavirasto, tietosuojavaltuutettu sekä Tukes. Aluehallintovirastojen valvontavalta edustajakannedirektiivin soveltamisalalla ei ole itsenäistä vaan yhteistä jonkin keskusviranomaisen kanssa. Ruokaviraston valvontavalta on puolestaan verraten suppea. Ruokavirastoa ja aluehallintovirastoja ei ole ehdotettu oikeutetuiksi yksiköiksi niiden suppean tai rinnakkaisen valvontavallan takia. Ehdotuksella ei siten ole pyritty kattamaan kaikkia katvealueita, koska kanneoikeus on myös oikeutetuksi yksiköksi nimettävillä kuluttajajärjestöillä. Energiavirastolla ja Tukesilla jo käytössä olevat kieltomenettelyt ovat tehokkaampia ja nopeampia kuin edustajakannemenettely. Tukesin osalta ei ole perusteltua yhdistää tuoteturvallisuusvalvontaa ja kuluttajansuojaa. Näitä ei siten ole tarkoituksenmukaista nimetä oikeutetuksi yksiköksi. Energiaviraston ja Tukesin nimeämättä jättäminen ei heikennä nykytilaa. Esitystä on täsmennetty kieltokannelain 5 ja 6 §:n osalta.

FiCom, Fimea, Energiavirasto, Finanssivalvonta, SMAL, tietosuojavaltuutetun toimisto ja Traficom suhtautuvat myönteisesti siihen, että kotimaisia ja rajat ylittäviä hyvityskanteita voisi panna vireille kuluttaja-asiamies. Muun viranomaisen kuin kuluttaja-asiamiehen nostama hyvityskanne jonkin tietyn kuluttajaryhmän hyväksi olisi ristiriidassa asianomaisen viranomaisen puolueettomuusvaatimuksen kanssa ja sekoittaisi viranomaisten rooleja. KKV puolestaan esitti, että myös Finanssivalvonta ja Traficom voisivat nostaa ryhmäkanteen kuluttajahyvitysten turvaamiseksi, koska esimerkiksi sähköisiin viestintäpalveluihin ja tiettyihin finanssipalveluihin liittyvien massahyvitysten toteuttamisen valvonta jää muuten yksin kuluttajajärjestöjen tehtäväksi. Toisin kuin kuluttaja-asiamiehen muiden direktiivin soveltamisalaan kuuluvien säädösten noudattamista valvovien viranomaisten tehtävänä ei ole nimenomaisesti kuluttajien tai kuluttaja-asemassa olevien henkilöiden oikeuksien turvaaminen taikka kuluttajien oikeuksiinsa pääsyn edistäminen esimerkiksi avustamalla kuluttajia oikeudenkäynnissä. Kantajana toimiminen riita-asiassa kuluttajaryhmän edustajana ei siten sopisi niiden tehtävään eikä puolueettoman valvojan asemaan. Lausunnot eivät tältä osin aiheuta muutosta ehdotuksiin.

Järjestön nimeäminen oikeutetuksi yksiköksi ja oikeutettujen yksiköiden valvonta

Energiavirasto, Helsingin hovioikeus, Traficom sekä työ- ja elinkeinoministeriö suhtautuivat järjestöjen kanneoikeuteen yleisellä tasolla myönteisesti. Energiavirasto ja Helsingin hovioikeus katsoivat, että järjestöjen kanneoikeus voisi tuoda uusia edustaja- ja ryhmäkanteita tuomioistuinten käsiteltäväksi, ja korvausvastuu toteutuisi nykyistä useammin sellaisten oikeudenloukkausten osalta, joita ei tällä hetkellä saateta tuomioistuimen tutkittavaksi. EK, FiCom, Keskuskauppakamari, Kaupan liitto, Lääketeollisuus, SMAL ja Suomen Yrittäjät pitivät perusteltuna, että oikeutetuille yksiköille asetetut kriteerit ovat kansallisten edustajakanteiden ja rajat ylittävien edustajakanteiden osalta yhtäläiset. Keskuskauppakamari piti hyvänä myös sitä, ettei ad hoc-nimeämismahdollisuutta esitetä otettavaksi kansallisesti käyttöön.

Helsingin hovioikeus totesi, että vakiintuneen toiminnan keston vaatimuksen alentaminen vuotta lyhyemmäksi ajaksi voisi olla perusteltua kotimaisten edustajakanteita varten nimettävien järjestöjen osalta, jotta järjestön hyvityskanteen nostamista varten ehtisi perustaa vielä markkinaoikeuden kieltoratkaisun antamisen jälkeen ennen kuin velka mahdollisesti vanhentuisi vuoden kuluttua kieltoratkaisusta. Asianajajaliitto puolestaan katsoi, että järjestön toimintaa tulisi pitää vakiintuneena vasta, kun järjestöllä on ollut tosiasiallista julkista toimintaa vähintään 24-36 kuukautta. Myös Osakesäästäjien mukaan määritelmä yhden vuoden toimineista yhdistyksistä on liian lyhyt. Direktiivin 4 artiklan 3 kohta edellyttää, että rajat ylittäviä edustajakanteita varten nimetyllä oikeutetulla yksiköllä tulee olla ollut tosiasiallista julkista toimintaa kuluttajien etujen suojaamisen alalla vähintään 12 kuukautta. Edellytyksen osalta ei ole kansallista harkintavaltaa. Oikeutetuille yksiköille asetettujen vaatimusten tarkoituksena on varmistaa yksiköiden toiminnan laatua ja estää perusteettomia kanteita. Jos kotimaisia edustajakanteita varten nimettäville järjestöille asetettaisiin lievemmat kriteerit kuin rajat ylittäviä kanteita varten nimettäville järjestöille, edustajakanteita ajavien toimijoiden kenttä saattaisi olla tasoltaan epäyhtenäinen. Kriteereillä ei tällöin myöskään voisi varmistaa samanlaista asiantuntemusta ja kokemusta edunvalvonnasta kuin nyt ehdotetuilla. Jos taas kriteerit olisivat kotimaisia kanteita varten nimettäville järjestöille tiukemmat, se tarkoittaisi käytännössä sitä, että kantajaksi hyväksyttäisiin sellainen direktiivin kriteerit täyttävä yhdistys, joka on rekisteröity toisessa jäsenvaltiossa, mutta vastaavanlaista yhdistystä ei hyväksyttäisi kantajaksi, jos yhdistys on rekisteröity Suomessa. Jotta kriteerit olisivat mahdollisimman selkeitä ja yhdenmukaisia, ja jotta ne osaltaan vahvistaisivat luottamusta asianmukaisesti toimiviin oikeutettuihin yksiköihin, esityksessä ei ehdoteta eri kriteereitä kansallisia edustajakanteita varten nimettäville järjestöille. Lausunnot eivät tältä osin aiheuta muutosta ehdotuksiin.

Keskuskauppakamari ja Suomen Yrittäjät katsoivat, että sääntelyä tulisi tarkentaa sen osalta, milloin järjestön riippumattomuus voisi vaarantua. Riippumattomuus on yhdistetty lähinnä taloudellisiin intresseihin ja rahoitukseen liittyvään vaikuttamiseen, vaikka riippumattomuus voi vaarantua myös muusta syystä. Ehdotetussa 2. laissa säädettäisiin niistä kriteereistä, jotka järjestön olisi täytettävä, jotta se voitaisiin nimetä oikeutetuksi yksiköksi kotimaisia ja rajat ylittäviä edustajakanteita ja ryhmäkanteita varten. Kriteerit vastaisivat myös riippumattomuuden osalta direktiivissä lueteltuja kriteereitä, joissa mainitaan sekä riippumattomuus yleisesti että taloudellisiin intresseihin liittyvä muiden kuin kuluttajien vaikuttaminen. Lausunnot eivät tältä osin aiheuta muutosta ehdotuksiin.

Asiakkuusmarkkinointiliitto, EK, Erikoiskaupan liitto, Kaupan liitto, Keskuskauppakamari, Lääketeollisuus, SMAL ja Suomen Yrittäjät katsoivat, että oikeutettujen yksiköiden valvontaan ja sen resursseihin tulisi kiinnittää esitettyä enemmän huomiota sen varmistamiseksi, ettei edustajakanteita nosteta muissa tarkoituksissa kuin kuluttajien yhteisten etujen turvaamiseksi. Valvontaviranomaiselle tulisi asettaa oma-aloitteinen ja aktiivisiin toimiin, kuten pistokokeisiin ja valvontakäynteihin, perustuva valvontavelvollisuus. Valvonta pelkkien ilmoitusten perusteella ei täytä direktiivin vaatimuksia. EK, Kaupan liitto ja Lääketeollisuus eivät pitäneet tuomioistuinosuuden prosessissa tapahtuvaa prosessinedellytysten tutkintaa riittävänä sen varmistamiseksi, että

oikeutetulle yksikölle esitetyt vaatimukset toteutuvat. Asianajajaliitto katsoi, että sääntelyä tulisi tarkentaa sen osalta, miten oikeudenkäynnissä tulee menetellä, mikäli kesken edustajakan-nemenettelyn oikeusministeriö peruuttaa järjestön nimeämisen oikeutetuksi yksiköksi. Direktiivin mukaan jäsenvaltioiden on arvioitava vähintään joka viides vuosi, täyttävätkö oikeutetut yksiköt edelleen niille asetetut vaatimukset. Ehdotetun 2. lain 5 ja 6 §:ssä säädettäisiin oikeute-tun yksikön velvollisuudesta ilmoittaa muuttuneista tiedoista sekä määräjain päivittää tiedot. Jos oikeutettu yksikkö ei enää täyttäisi nimeämisen asetettuja vaatimuksia tai jos tietoja ei oikeusministeriön pyynnöstä huolimatta ilmoitettaisi, oikeusministeriö peruuttaisi nimeämisen. Ehdotetuilla säännöksillä toteutetaan valvonta direktiivin säännösten mukaisesti. Lisäksi yksit-täisessä kanteessa vastaajalla on mahdollisuus riitauttaa kantajana toimivan oikeutetun yksikön kannekelpoisuus. Oikeutetun yksikön kanneoikeudesta säädetään 1. lakiehdotuksen 5-7 §:ssä ja 3. lakiehdotuksen 4 §:ssä. Lausunnot eivät tältä osin aiheuta muutosta ehdotuksiin.

Tietosuoja-valtuutettu katsoi, että liittyen järjestön oikeuteen toimia oikeutettuna yksikkönä tu-lisi arvioida esitetyn sääntelyn suhde yleisen tietosuoja-asetuksen 80 artiklan 2 kohdan mukai-seen menettelyyn. FiCom piti epäselvänä kanneoikeutettujen viranomaisten ja järjestöjen kes-kinäistä toimivaltaa. Traficom katsoi, että ehdotuksessa olisi hyvä selkiyttää toimivallan jakoa tilanteessa, jossa useammalla kuin yhdellä viranomaisella on vireillepano-oikeus tai eri viran-omaiset valvovat samaa säädestä vain tietyiltä osin. Ehdotetuilla laeilla ei olisi vaikutusta sek-torikohtaisessa lainsäädännössä oleviin menettelyihin, vaan se tulisi vaihtoehtona sovelletta-vaksi muun lainsäädännön rinnalle. Esityksen mukaan jokaisella oikeutetulla yksiköllä olisi it-senäinen muista toimijoista riippumaton kanneoikeus, ja viranomaisten kanneoikeus olisi rajattu niiden valvontavaltaan kuuluviin asioihin ja järjestöjen kanneoikeus niiden sääntömääräiseen tarkoitukseen kuuluviin asioihin. Lausunnot eivät aiheuta muutosta ehdotuksiin.

Neuvotteluvollisuus

Useat lausunnonantajat esittivät kritiikkiä siitä, että 1. lakiehdotuksen 4 §:n 2 momentin mukai-nen neuvotteluvollisuus koskisi vain viranomaisia, eikä oikeutetuiksi yksiköiksi nimettyjä järjestöjä. Neuvotteluvollisuuden laajentamista perusteltiin elinkeinonharjoittajien oikeus-turvalla ja yhdenvertaisella kohtelulla. Laajempi neuvotteluvolvoite voisi olla tehokas keino so-vintoratkaisujen saavuttamiseksi ja lainvastaisen menettelyn lopettamiseksi. Asianajajaliitto ve-tosi myös siihen, että asianajajia velvoittavien tapaohjeiden mukaan asianajaja ei voi ilman eri-tyistä syytä ryhtyä oikeudellisiin toimenpiteisiin ilmoittamatta vastapuolelle asiakkaansa vaati-muksia ja varaamatta vastapuolelle kohtuullista harkinta-aikaa sekä tilaisuutta asian sovinnolli-seen selvittämiseen. Keskuskauppakamari katsoi, että neuvotteluvollisuuden voisi toteuttaa esimerkiksi siten, että ennen kanteen nostamista oikeutetuksi yksiköksi nimetty järjestö pyytäisi kuluttaja-asiamiestä käyttämään asiassa neuvotteluvaltuuksiaan. Neuvotteluvollisuus on osa viranomaisten neuvovaa ja ohjeistavaa toimintaa. Järjestöillä ei ole toiminnassaan vastaavia neuvonta- ja ohjaustehtäviä, joten myöskään neuvotteluvolvoitetta ei ole tarkoituksenmukaista asettaa oikeutettuna yksikkönä toimivalle järjestölle. Lausunnot eivät aiheuta muutosta ehdo-tuksiin.

Ryhmäkanteiden rahoitus ja oikeutettujen yksiköiden tukeminen

Lausunnonantajien näkemykset jakautuivat kahteen ryhmäkanteiden rahoituksen ja oikeutettu-jen yksiköiden tukemisen osalta.

Asiakkuusmarkkinointiliitto, EK, Erikoiskaupan liitto, FiCom, Finanssiala, Kaupan liitto, Kes-kuskauppakamari, Lääketeollisuus, Osakesäästäjät, SMAL ja Suomen Yrittäjät katsoivat, että kolmansien osapuolien rahoitus tulisi joko kieltää kokonaan tai vähintään tulisi hyödyntää di-

rektiivin sallimaa mahdollisuutta rajoittaa kanteiden tai niitä ajavien kuluttajajärjestöjen ulkopuolista rahoitusta. Kanteiden ulkopuolinen rahoitus voi lisätä riskejä riitarahoituksesta, joka heikentää riitojen ennakoitavuutta ja edelleen kuluttajien ja yritysten oikeusturvaa. Ulkopuolinen rahoitus voi myös hankaloittaa sovintoratkaisujen saavuttamista ja mahdollistaa kanteiden rahoittajien vaikuttamisen oikeutettujen yksikön tekemiin päätöksiin.

Asianajajaliitto suhtautui myönteisesti riitarahoittamisen sallimiseen, koska rahoittamista ei ole muissakaan asioissa kielletty. Asianajajaliitto piti riitarahoittamiseen liittyvien riskien toteutumista harvinaisena, mutta suositteli niihin varautumista, koska riitarahoittamisen sallimisen toteuttaminen lainsäädännössä ensimmäistä kertaa saattaa johtaa riitarahoituksen yleistymiseen muissakin asioissa. Asianajajaliiton mukaan ehdotetut rajoitukset riitarahoituksen käyttämiseen edustajakanteiden yhteydessä ja tuomioistuimille annettavat valtuudet puuttua epäkohtiin ovat perusteltuja, joskin osin puutteellisia tai tulkinnanvaraisia.

Effi, Kuluttajaliitto, Kynnys ja Vammaisfoorumi puolestaan katsoivat, ettei kolmannen osapuolen rahoituksen salliminen ole riittävää, vaan järjestöille tulisi esittää kanteiden rahoitukseen myös direktiivin mahdollistamaa suoraa taloudellista tukea kuten oikeudenkäyntimaksujen alentamista, oikeusapua tai valtion tukea, jotta järjestöillä olisi tosiasiallisia mahdollisuuksia kanteiden ajamiseen. Kuluttajaliiton mukaan ulkopuolisen rahoituksen kieltäminen tai esitettyä voimakkaampi rajoittaminen heikentäisivät kuluttajien oikeussuojan toteutumista entisestään. Oikeutetuille yksiköille esitetyt tiukat kriteerit vähentävät perusteita tai haitan aiheuttamistarcoituksessa nostettavien kanteiden riskiä riittävästi. Edustajakanteiden ajaminen on uusi tehtävä kaikille järjestöille, eikä kanteita pystytä rahoittamaan järjestöjen tavanomaiseen toimintaan tarkoitettulla valtionrahoituksella. Järjestöjen saama valtionrahoitus on usein myös hankekohtaista, jolloin rahojen käyttö on tiukasti sidottu tietyn hankkeen toteutukseen. Ehdotetuilla prosessuaalisilla säännöillä ja prosesseihin liittyvällä huomattavan suurella kuluriskillä kuluttajajärjestöjen mahdollisuudet saada ulkopuolista riitarahoitusta edustajakanteiden ajamiseksi ovat vähäiset. Vammaisfoorumi totesi, että vammaiset henkilöt ovat yleensä muita ihmisryhmiä heikommissa sosioekonomisessa asemassa, jolloin näennäisesti tasapuolinen taloudellinen kuormitus voi olla tosiasiaa juuri vammaisia välillisesti syrjivää.

Direktiivi edellyttää säännöksiä hyvitystoimenpiteitä koskevien kanteiden rahoittamisesta ulkopuolisin varoin. Lisäksi jäsenvaltioiden on pyrittävä sääntelyllä siihen, ettei oikeudenkäyntikuluriski estä oikeutettuja yksiköjä nostamasta direktiivissä tarkoitettuja edustajakanteita. Suomessa ei ole säännöksiä siitä, miten kolmas osapuoli voi rahoittaa oikeudenkäyntejä. Kun rahoitusta ei ole säännelty, se on yleisesti sallittua. Riitarahoittamisen kieltäminen vain kuluttajariitoja koskevissa ryhmäkanteissa olisi vaikeasti perusteltavissa. Kieltäminen johtaisi siihen, että suuret yritykset voisivat rahoittaa oikeudenkäyntejään ulkopuolisin varoin, mutta samojen yritysten menettelystä menetyksiä kärsineet kuluttajat eivät. Esityksessä ehdotetaan tämän vuoksi, että oikeutettu yksikkö saisi rahoittaa nostamansa ryhmäkanteen ulkopuolisin varoin direktiivissä asetetuin rajoituksin. Kolmannen osapuolen rahoituksen salliminen edistäisi kollektiivisten oikeussuojakeinojen käyttämistä, mikä on edustajakannedirektiivin keskeisin tavoite. Suoraa taloudellista tukea kanteiden nostamiseen ei ehdoteta, vaan järjestöille mahdollisuutta hankkia ulkopuolista rahoitusta. Lisäksi oikeutetuksi yksiköksi nimetty järjestö voisi edellyttää ryhmäkanteeseen osallistuvalla kohtuullisen ilmoittautumismaksun suorittamista. Yksittäisen kanteen nostamisen suoraa tukemista valtion varoin ei voida pitää tarkoituksenmukaisena ottaen huomioon, että kysymys on viime kädessä yksityisoikeudellisesta asiasta. Siltä osin kuin oikeutetun yksikön tehtävää hoitaa viranomainen, valtio vastaa kuluriskistä. Lausunnot eivät aiheuta muutosta ehdotuksiin.

Muuta

KKV esitti täsmennettäväksi, mitä kanteen nostamisen edellytyksenä olevalla haitan aiheuttamisella kieltokannelain 4 §:ssä tarkoitetaan ja miten sitä tulee arvioida suhteessa siihen, ettei direktiivin 8 artiklan 3 kohdan mukaan kuluttajille aiheutuneista vahingoista ja elinkeinonharjoittajan tahallisuudesta tai huolimattomuudesta edes saa edellyttää näyttöä. Direktiivin 2 artiklan mukaan direktiiviä sovelletaan edustajakanteisiin, jotka perustuvat siihen, että elinkeinonharjoittajat ovat rikkoneet direktiivin liitteessä 1 tarkoitettuja säännöksiä ja että kyseiset rikkomiset aiheuttavat tai saattavat aiheuttaa haittaa kuluttajien yhteisille eduille. Lähtökohtaisesti se, että säännöksiä rikotaan, saattaa aiheuttaa haittaa kuluttajien yhteisille eduille. Esityksen perusteluja on täsmennetty tältä osin.

KKV piti lainvoimaisesta ratkaisusta ilmoittamista koskevaa sääntelyä merkityksellisenä kuluttajien oikeuksien toteutumisen kannalta. KKV totesi, että ratkaisusta ilmoittamisen tulee olla ensisijaisesti henkilökohtaista ja tiettyyn kuluttajaryhmään kohdistettua sekä olla siten muotoiltua, ettei se ole sekoitettavissa elinkeinonharjoittajan mainontaan tai muuhun kaupalliseen viestintään. Ehdotuksen mukaan tuomioistuimien voisi velvoittaa kiellon saaneen elinkeinonharjoittajan tai ryhmäkanteen vastaajan ilmoittamaan ratkaisusta kuluttajille, joita ratkaisu koskee. Se, mikä tiedottamistapa olisi kulloinkin kysymyksessä olevassa tapauksessa tarkoituksenmukainen, riippuisi muun muassa siitä, mitä tietoja elinkeinonharjoittajalla on kuluttajista. Siksi ei ole tarpeen eikä perusteltua säätää ilmoituksen muotovaatimuksista. Lausunto ei aiheuta muutosta ehdotuksiin.

KKV esitti, että myös seuraamusmaksuhakemuksen tulisi mahdollistaa velan vanhentumisen keskeytyminen, koska toisinaan kieltihakemuksen sijasta olisi perustellumpaa saattaa asia viereille seuraamusmaksuhakemuksella. Vastaavasti vanhentumissäännöksen tulisi kattaa myös tilanteet, joissa kuluttaja-asiamies määrää kiellon. Vanhentumisen katkaisemista koskeva säännös voitaisiin toteuttaa säätämällä asiasta Kilpailu- ja kuluttajavirastosta annettuun lakiin lisättävällä 10 a pykälällä. Suomessa viranomaisen nostama kieltotoimenpidettävä koskeva kanne ei lähtökohtaisesti lykkää tai keskeytä kiellettävään menettelyyn perustuvan yksittäisen kuluttajan mahdollisen saatavan vanhentumista, vaan direktiivin edellyttämä 1. lakiehdotuksen 11 §:n vanhentumissäännös olisi uusi ja muuttaisi nykyistä asetelmaa. Koska tietoja vanhentumissäännöksen käytännön vaikutuksista ei ole, uutta pääsäännöstä poikkeavaa vanhentumissäännöstä ei ole perusteltua laajentaa tässä yhteydessä muihin menettelyihin. Vanhentumissäännöksen soveltamisen laajentamisen arviointi on jätetty tehtäväksi sopivassa yhteydessä myöhemmin.

Helsingin hovioikeus totesi, että ryhmäkannelaissa olisi hyvä tuoda nimenomaisesti esille se, että ryhmäkanteena vireillä olevassa asiassa voitaisiin oikeudenkäymiskaaren 20 luvun mukaisesti vahvistaa ratkaisuksi sovinto, johon ovat asian osaisten lisäksi sidotut myös ryhmän jäsenet, joiden puolesta kantaja ajaa ryhmäkannetta. Voimassa olevan ryhmäkannelain 1 §:n 3 momentin mukaan ryhmäkanteen käsittelystä on lain lisäksi soveltuvin osin voimassa, mitä riita-asian käsittelystä muutoin säädetään. Näin ollen ryhmäkanteen käsittelyyn sovelletaan muun muassa oikeudenkäymiskaaren 20 luvun säännöksiä sovinnosta, mikä on todettu myös ryhmäkannelain esitöissä (HE 154/2006). Lausunto ei aiheuta muutosta ehdotuksiin.

Helsingin hovioikeus totesi, että yhdenvertaisen kohtelun kannalta olisi tärkeää määritellä kuluttajaryhmä mahdollisimman kattavasti siten, ettei kuluttajakollektiivin ulkopuolelle jäisi siihen kuuluvien kuluttajien kanssa samanlaisessa tilanteessa olevia kuluttajia. SAMS katsoi, että sääntelyssä tulee huomioida kuluttajaa muistuttavassa asemassa olevat henkilöt, kuten sosiaalishoidon palvelusetelien käyttäjät ja opiskelijat, jotka käyttävät yliopistojen tai muiden oppilaitosten ostamia palveluita. Direktiivin 3 artiklan 1 kohdan mukaan kuluttajalla tarkoitetaan luonnollista henkilöä, joka toimii sellaisessa tarkoituksessa, joka ei liity hänen elinkeino- tai ammatitoimintaansa. Direktiivin soveltamisalaan kuuluvissa säädöksissä kuluttajiin voidaan viitata

muun muassa kuluttajina, matkailijoina, käyttäjinä, asiakkaina, piensijoittajina, yksityisasiakkaina ja rekisteröityinä. Kuluttajakäsite on siten hyvin laaja, eivätkä lausunnot aiheuta muutosta ehdotuksiin.

Markkinaoikeus ja Tuomioistuinvirasto kiinnittävät huomiota siihen, että vaikka yksittäisen uudistuksen arvioidaan vaikuttavan tuomioistuinten työmäärään ja resurssitarpeisiin vain vähän, useiden eri aikoina toteutettujen yksittäisten uudistusten kokonaisvaikutus saattaa olla varsin huomattava. Lisäksi on huomioitava se, että vaikka edustajakanteiden lukumäärä jäisikin alhaiseksi, ne ovat todennäköisesti luonteeltaan ja tätä kautta myös resurssivaikutuksiltaan laajoja. Uudistuksen vaikutuksia tuomioistuinten työmäärään onkin seurattava tarkasti ja tuomioistuimille on turvattava lisääntyvää työmäärää vastaavat resurssit. Esityksen vaikutuksia on täsmennetty tältä osin.

6.2 Lainsäädännön arviointineuvoston lausunto

Lainsäädännön arviointineuvosto arvioi esitysluonnoksen. Arviointineuvoston lausunnon 15.6.2022 (VN/15537/2022-VNK-2) mukaan esitys oli pääosin huolellisesti valmisteltu, mutta vaikutuksia etenkin kuluttajien näkökulmasta tulisi täydentää. Vaikutuksia ei ole kuvattu erilaisten ihmisryhmien näkökulmasta, eikä ehdotuksessa myöskään kuvata tyypillisiä järjestöjä, jotka voisivat nostaa edustajakanteen. Esityksessä tulisi huomioida, että kuluttajat ovat moninainen ryhmä. Arviointineuvoston mukaan esityksessä tulisi käsitellä perusteellisemmin myös ehdotettaviin muutoksiin sisältyviä riskejä. Lisäksi arviointineuvosto katsoi, että esityksessä tulisi kuvata tarkemmin kansallisen harkintavallan käyttöä ja muiden toteuttamisvaihtoehtojen vaikutuksia. Esityksestä ei saa vaivatta käsitystä siitä, mikä olisi kuluttajien, elinkeinoharjoittajien ja viranomaisten näkökulmasta tehokkain vaihtoehto direktiivin tavoitteiden toteutumiseksi, ja edellyttäisikö tavoitteiden tehokas toteutuminen laajempia muutoksia kansalliseen sääntelyyn.

Järjestöjen kanneoikeus on yksi uudistuksen keskeisimpiä muutoksia. Järjestöllä olisi oikeus tulla nimetyksi oikeutetuksi yksiköksi, jos se täyttäisi nimeämiselle asetetut vaatimukset. Vaatimukset olisivat kaikille järjestöille samat, ja niiden tarkoituksena olisi osaltaan varmistaa, ettei edustajakanteita tai ryhmäkanteita pantaisi vireille muutoin kuin kuluttajien oikeuksien toteuttamiseksi. Oikeutettuja yksiköitä voisivat olla sekä yleiset kuluttajajärjestöt että tiettyyn asiaan tai kuluttajaryhmään keskittyvät järjestöt. Kolmannen osapuolen rahoituksen salliminen mahdollistaisi kanteen nostamisen tilanteessa, jossa järjestöllä ei ole varoja oikeudenkäyntikulujen rahoittamiseen. Lisäksi järjestö voisi edellyttää ryhmäkanteeseen osallistuvalla kohtuullisen ilmoittautumismaksun suorittamista. Näillä keinoilla parannettaisiin järjestöjen tosiasiallisia toimintamahdollisuuksia riippumatta siitä, minkä kokoisia ne olisivat tai millä alalla ne toimisivat. Vaikutuksia kuluttajaryhmittäin ei kuitenkaan ole mahdollista arvioida. Direktiivin soveltamisala on erittäin laaja, ja se kattaa perinteisen kuluttajakaupan lisäksi lukuisia muita aloja, kuten tietosuojaa-, rahoituspalvelu-, matkustus- ja matkailu-, energia-, televiestintä- ja ympäristöalan. Vaikutukset riippuvat siten lopulta siitä, minkälaiset järjestöt hakevat oikeutetuksi yksiköksi, ja mitä asioita ne vievät tuomioistuimeen. Lähtökohtaisesti järjestöjen kanneoikeus parantaa kaikkien kuluttajien asemaa. Esityksen vaikutuksia on täsmennetty tältä osin. Järjestöjen kanneoikeutta ja toimintamahdollisuuksia sekä rahoitusta ja siihen liittyviä riskejä on kuvattu muun muassa jaksoissa 4.1, 4.2 ja 7.1-7.3.

Direktiivi antaa jäsenvaltioille harkinnanvaraa muun muassa siinä, käsitelläänkö kielto- ja hyvitystoimenpiteitä koskevat vaatimukset samassa vai eri menettelyissä. Suomessa markkinoiden toimivuutta varmistavien kieltojen määräämisestä päättää joko valvontavastuussa oleva viranomainen tai markkinaoikeus. Hyvityksistä taas päättävät yleiset tuomioistuimet, ja ryhmäkanteen

teita käsittelee ensimmäisenä asteena Helsingin käräjäoikeus. Kaksi eri menettelyä saattaa pidentää kokonaiskäsitelyaikaa, jos kantaja esimerkiksi odottaa ratkaisua kieltokanteeseen ennen kuin nostaa hyvityskanteen. Kaksi eri menettelyä myös lisää kantajina toimivien oikeutettujen yksiköiden sekä vastaajina olevien elinkeinonharjoittajien oikeudenkäyntikuriskia. Kielto- ja hyvitysvaatimusten käsitteleminen samassa menettelyssä voisi lyhentää kokonaiskäsitelyaikaa ja vähentää oikeudenkäyntikuriskia. Lainsäädännön muuttaminen joko siten, että markkina-oikeus voisi kieltotoimenpidettä koskevan menettelyn yhteydessä ratkaista kuluttajaryhmään kuuluvien kuluttajien hyvitysvaatimukset, tai siten, että Helsingin käräjäoikeus voisi kollektiivisten hyvitysvaatimusten yhteydessä ratkaista markkinoiden toimivuutta koskevia kieltovaatimuksia, muuttaisi oikeusjärjestelmän rakennetta merkittävästi ja tekisi erityistuomioistuimen toimivallasta osittain päällekkäistä käräjäoikeuden toimivallan kanssa. Nykytilan ja oikeusjärjestelmän keskeisten rakenteiden muuttaminen direktiivin täytäntöönpanon edellyttämässä aikataulussa ei ole mahdollista eikä tarkoituksenmukaista. Esityksen jaksoa 5 toteuttamisvaihtoehtoja ja niiden vaikutuksista on täsmennetty tältä osin. Harkintavallan käyttöä ja vaihtoehtojen vaikutuksia on kuvattu myös jaksossa 11.

7 Säännöskohtaiset perustelut

7.1 Laki kieltotoimenpiteitä koskevista edustajakanteista

1 §. Soveltamisala. Laissa säädettäisiin kieltotoimenpiteiden määräämistä koskevien hakemusten käsittelystä edustajakanteena sekä oikeutettujen yksikköjen oikeudesta nostaa edustajakanne toisessa Euroopan talousalueeseen kuuluvassa valtiossa. Lain 1 §:ssä säädettäisiin lain soveltamisalasta. Lain aineellinen soveltamisala määräytyisi pykälän sisältämän viittauksen kautta suoraan edustajakannedirektiivin soveltamisalan mukaan. Pykälä ei, toisin kuin esimerkiksi kieltomenettelylain soveltamisalaa koskeva 1 §, sisältäisi luetteloa edustajakannedirektiivin liitteessä I luetelluista asetuksista ja direktiiveistä. Ehdotusta on tästä osin perusteltu edellä jaksossa 4.1. Ratkaisu poikkeaa vallitsevasta lainsäädäntötekniikasta, mutta varmistaa parhaalla mahdollisella tavalla säännöksen pysymisen ajan tasalla. Viittauksen kautta lain soveltamisala päivittyisi automaattisesti sitä myöten kuin direktiivin liitteeseen I lisätään uusia säädöksiä.

Lakia sovellettaisiin edustajakannedirektiivissä tarkoitettuihin kieltotoimenpiteitä koskeviin kotimaisiin ja rajat ylittäviin edustajakanteisiin. Nämä lain soveltamisen kannalta keskeiset käsitteet määriteltäisiin 2 §:ssä ja niiden sisältöä selostetaan jäljempänä sanotun säännöksen perusteluissa. Laki ei vaikuttaisi muun lainsäädännön mukaisten kieltojen ja vastaavien toimenpiteiden määräämiseen.

Pykälällä pantaisiin täytäntöön edustajakannedirektiivin 2 artiklan 1 kohta kieltotoimenpiteitä koskevien edustajakanteiden osalta.

2 §. Määritelmät. Pykälässä määriteltäisiin uuden lain soveltamisalan kannalta tarpeelliset käsitteet. Kaikkien direktiivien määritelmien osalta ei ole kansallisesti vakiintuneita tai yleisesti lainsäädännössä käytettäviä käsitteitä.

Pykälän 1 kohdan mukaan *kuluttajien yhteisillä eduilla* tarkoitettaisiin kuluttajien yleistä etua tai tietyn kuluttajaryhmän etuja. Yhteisillä eduilla tarkoitetaan tässä yhteydessä direktiivin liitteen I säädöksillä suojattuja kuluttajien oikeuksia. Tilanteesta riippuen yhteinen etu voisi siten koskea kuluttajien oikeuksia yleisellä tasolla tai tietyn rajatun kuluttajaryhmän, kuten tietyn sähkösopimuksen tehneiden kuluttajien tai tietyn Internet-palvelun käyttäjien oikeuksia. Määritelmä olisi tarpeellinen myös oikeutetun yksikön kanneoikeuden takia. Osa järjestöistä edistää tiettyjä kuluttajien etuja yleisellä tasolla, joidenkin järjestöjen tarkoitus taas on erittäin rajattu. Yhteisellä edulla tarkoitetaan siten tilanteen mukaan yleistä tai tiettyyn erottuvaan ryhmään

kuuluvien kuluttajien rajattua etua. Määritelmä vastaisi edustajakannedirektiivin 3 artiklan 3 kohtaa.

Pykälän 2 kohdan mukaan *oikeutetulla yksiköllä* tarkoitettaisiin kuluttajien etuja edustavaa viranomaista tai järjestöä, jonka Euroopan talousalueeseen kuuluva valtio, *ETA-valtio*, on nimenyt oikeutetuksi panemaan vireille edustajakanteita. Määritelmä olisi siten yleinen, että sillä katettaisiin sekä Suomessa että toisessa ETA-valtiossa nimetyt oikeutetut yksiköt. Määritelmä vastaisi edustajakannedirektiivin 3 artiklan 4 kohtaa.

Pykälän 3 kohdan mukaan *edustajakanteella* tarkoitettaisiin kannelta, jonka tarkoituksena on suojata kuluttajien yhteisiä etuja ja jonka on pannut vireille kuluttajien puolesta toimiva oikeutettu yksikkö kieltotoimenpiteen määräämistä varten. Edustajakanteen tarkoituksena olisi kieltää menettely, joka loukkaa kuluttajaryhmän sellaista oikeutta, jota edustajakannedirektiivin soveltamisalaan kuuluva lainsäädäntö suojaa.

Ehdotuksen mukaan laissa tarkoitettut edustajakanteet käsiteltäisiin Suomessa markkinaoikeudessa markkinaoikeudellisina asioina. Oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain mukaan markkinaoikeudelliset asiat pannaan vireille markkinaoikeuteen toimitettavalla hakemuksella. Ottaen huomioon, että edustajakanteen määritelmä kattaa sekä Suomessa että toisessa ETA-valtiossa vireille pantavat edustajakanteet, kanteen nimeäminen määritelmässä hakemukseksi ei olisi mahdollista. Jos määritelmä sisällytetään lakiin, olisi sen vastattava direktiivin määritelmää, eikä sitä ole mahdollista muuttaa vastaamaan Suomeen vakiintunutta käsitteistöä. Määritelmä vastaisi edustajakannedirektiivin 3 artiklan 5 kohtaa kieltotoimenpiteiden osalta.

Pykälän 4 kohdan mukaan *kotimaisella edustajakanteella* tarkoitettaisiin edustajakannetta, jonka Suomessa nimetty oikeutettu yksikkö on pannut vireille Suomessa. Määritelmä vastaisi edustajakannedirektiivin 3 artiklan 6 kohtaa.

Pykälän 5 kohdan mukaan *rajat ylittävällä edustajakanteella* tarkoitettaisiin edustajakannetta, jonka oikeutettu yksikkö on pannut vireille muussa ETA-valtiossa kuin siinä, jossa se on nimetty. Määritelmä vastaisi edustajakannedirektiivin 3 artiklan 7 kohtaa.

Pykälän 4 ja 5 kohtien määritelmien osalta ratkaisevaa olisi se, missä valtiossa oikeutettu yksikkö on nimetty ja missä valtiossa kannelta käsittelevä tuomioistuin tai hallintoviranomainen sijaitsee. Jos oikeutettu yksikkö on nimetty siinä valtiossa, jossa kanne on tarkoitus panna vireille, kysymyksessä on kotimainen edustajakanne. Jos oikeutettu yksikkö on nimetty muussa kuin siinä valtiossa, jossa kannelta käsittelevä tuomioistuin tai hallintoviranomainen sijaitsee, kanne olisi rajat ylittävä. Määritelmien kannalta merkitystä ei olisi sillä, missä valtiossa kuluttajien yhteisiä etuja on loukattu, onko loukkaus johtunut rajat ylittävästä toiminnasta tai missä valtiossa kuluttajilla on asuinpaikka.

Pykälän 6 kohdan mukaan *kieltotoimenpiteellä* tarkoitettaisiin määräystä, jossa elinkeinonharjoittajaa kielletään jatkamasta tai uudistamasta menettelyä. Määritelmä esitetään otettavaksi lakiin lain rakenteen selventämiseksi. Edustajakannedirektiivin 3 artiklassa ei määritellä kieltotoimenpidettä. Kieltotoimenpide on kuitenkin käsitteenä siinä määrin vieras, että sen määrittelemisen on eduksi lain ymmärtämiselle. Määritelmä vastaisi sitä, mitä kieltotoimenpiteiden edellytetään direktiivin 8 artiklan 1 kohdan b alakohdan mukaan olevan.

Kuten jaksossa 3.2 on todettu, toisin kuin direktiivi pykälä ei sisältäisi kuluttajan, elinkeinonharjoittajan, menettelyn eikä lainvoimaista päätöksen määritelmää.

3 §. Toimivaltainen tuomioistuin. Pykälän mukaan markkinaoikeus olisi toimivaltainen tuomioistuin käsittelemään kieltotoimenpiteitä koskevia edustajakanteita Suomessa. Laissa tarkoitettujen edustajakanteiden käsittelyyn markkinaoikeudessa sovellettaisiin oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annettua lakia, jollei laista muuta johtuisi. Oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetussa laissa säädetystä menettelystä poikkeaisivat ehdotetun lain 4–8 §:n säännökset edustajakanteen edellytyksistä, kanneoikeudesta ja vireillepanosta. Niistäkin esimerkiksi edustajakanteen vireillepanoa koskevat säännökset vastaisivat pitkälti oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain säännöksiä. Kieltotoimenpiteitä koskevat edustajakanteet käsiteltäisiin niiden markkinoiden toimivuutta turvaavan luonteensa vuoksi markkinaoikeudessa markkinaoikeudellisina asioina, ja sitä koskeva säännös lisättäisiin oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annettuun lakiin.

4 §. Edustajakanne. Pykälän 1 momentissa säädettäisiin siitä, kuka voisi panna vireille edustajakanteen ja millä edellytyksillä. Vireillepano-oikeus olisi 2 §:n 2 kohdan määrittelyn mukaisella oikeutetulla yksiköllä.

Oikeutettu yksikkö voisi panna vireille edustajakanteen sellaista elinkeinonharjoittajaa vastaan, joka on menetellyt edustajakannedirektiivin liitteessä I luetelluissa säädöksissä olevien kuluttajien yhteisiä etuja suojaavien säännösten vastaisesti. Lisäksi edellytyksenä olisi, että elinkeinonharjoittajan menettely aiheuttaisi tai saattaisi aiheuttaa haittaa kuluttajien yhteisille eduille. Lähtökohtaisesti säännösten rikkominen saattaa aiheuttaa haittaa kuluttajien yhteisille eduille.

Oikeudenkäyntimenettelyä koskevan käsitteistön selventämiseksi pykälässä todettaisiin, että edustajakanne pannaan markkinaoikeudessa vireille hakemuksella vastaavasti kuin muut markkinaoikeudelliset asiat. Pykälän 1 momentilla pantaisiin täytäntöön edustajakannedirektiivin 2 artiklan 1 kohdan ensimmäisen virke ja 7 artiklan 1 kohta.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin oikeutettuna yksikkönä toimivan viranomaisen velvollisuudesta ilmoittaa elinkeinonharjoittajalle havaitsemastaan virheellisestä menettelystä. Neuvotteluvollisuus koskisi ainoastaan viranomaisia, ei oikeutetuiksi yksiköiksi nimettyjä järjestöjä.

Neuvotteluvollisuus on osa viranomaisten neuvovaa ja ohjeistavaa toimintaa, jollaista velvoitetta ei ole tarkoituksenmukaista asettaa oikeutettuna yksikkönä toimivalle järjestölle. Oikeutettuna yksikkönä toimivan viranomaisen, joka katsoisi elinkeinonharjoittajan menettelleen direktiivin soveltamisalaan kuuluvien säännösten vastaisesti, tulisi ennen edustajakanteen vireillepanoa ilmoittaa asiasta elinkeinonharjoittajalle. Tällöin elinkeinonharjoittajalla olisi mahdollisuus vapaaehtoisesti luopua säännösten vastaisesta menettelystä ilman että oikeutetun yksikön tarvitsisi panna edustajakannetta vireille.

Neuvotteluvollisuus koskisi sekä kotimaisia että rajat ylittäviä tilanteita, joissa edustajakanne pantaisiin vireille markkinaoikeudessa. Säännöstä sovellettaisiin näin ollen myös toisessa ETA-valtiossa rajat ylittäviä edustajakanteita varten nimettyihin oikeutettuihin yksikköihin silloin, kun yksiköt ovat viranomaisia.

Neuvotteluvollisuus ei koskisi tilanteita, joissa haetaan väliaikaista kieltoa. Toisinaan kuluttajien etujen turvaaminen edellyttää välitöntä puuttumista toimintaan, esimerkiksi jos elinkeinonharjoittajan menettely kohdistuu kuluttajien tärkeisiin etuihin ja aiheuttaa kohtuutonta vahinkoa. Väliaikainen kielto toimii eräänlaisena turvaustoimenpiteenä, eikä tällaisissa tilanteissa olisi tarkoituksenmukaista edellyttää kiellon asettamista edeltävien neuvottelujen käymistä.

Viranomaisen olisi annettava ilmoitus tiedoksi Kilpailu- ja kuluttajavirastolle, ellei se olisi ilmeisen tarpeetonta. Ilmeisen tarpeetonta se olisi esimerkiksi silloin, kun oikeutettu yksikkö olisi kuluttaja-asiamies tai Kilpailu- ja kuluttajavirasto itse, tai jos oikeutettu yksikkö olisi kysynyt menettelytavoista neuvoa Kilpailu- ja kuluttajavirastolta ennen ilmoituksen lähettämistä. Pykälä ei sisältäisi säännöksiä siitä, minkälainen ilmoituksen tulisi olla, eikä ilmoituksen tekemättä jättäminen olisi este edustajakanteen vireille panemiselle ja tutkimiselle markkinaoikeudessa.

Momentissa ei täysimääräisesti hyödynnettäisi edustajakannedirektiivin 8 artiklan 4 kohdan 1 alakohdan liikkumavaraa neuvotteluvelvollisuudesta. Kyse olisi ainoastaan kansallisesta säännöksestä, jolla kannustettaisiin neuvotteluun ja edistettäisiin sovinnollisia ratkaisuja.

5 §. *Oikeutettu yksikkö kotimaisia edustajakanteita varten.* Pykälässä säädettäisiin siitä, mitkä viranomaiset toimisivat oikeutettuina yksiköinä ja voisivat siten panna vireille edustajakanteen. Pykälässä säädettäisiin myös siitä, millä edellytyksillä kuluttajien yhteisiä etuja edistävät järjestöt voisivat panna vireille edustajakanteen. Pykälä koskisi vain kotimaisia edustajakanteita.

Pykälän 1 momentin mukaan kuluttaja-asiamies, KKV, Finanssivalvonta, Traficom, Fimea, Valvira ja tietosuojavaltuutettu voisivat oikeutettuna yksikkönä panna vireille kotimaisen edustajakanteen omaan valvontavaltaansa kuuluvassa asiassa. Oikeutetuiksi yksiköiksi nimettäisiin näin keskeiset viranomaiset, jotka valvovat direktiivin soveltamisalaan kuuluvien säännösten noudattamista Suomessa. Kuten edellä jaksossa 4.1 on todettu, uusi menettely ei rajoittaisi nykyisten kieltotoimenpiteiden käyttöä, vaan viranomaisilla olisi nykyisten kieltomenettelyiden lisäksi käytettävissään uusi edustajakannemenettely. Pykälän 1 momentilla pantaisiin täytäntöön edustajakannedirektiivin 4 artiklan 1 ja 2 kohdat.

Pykälän 2 momentin mukaan kotimaisen edustajakanteen kuluttajien yhteisten etujen suojaamiseksi voisi panna vireille myös kuluttajien yhteisiä etuja edistävä järjestö, joka on nimetty oikeutetuksi yksiköksi kotimaisia edustajakanteita varten.

Vireillepano-oikeus olisi rajoitettu järjestön sääntömääräiseen tarkoitukseen kuuluviin asioihin. Järjestön tarkoitus määritellään järjestön säännöissä, ja tarkoitus rajaisi sitä, missä asioissa järjestö voisi panna edustajakanteen vireille. Sääntömääräisyyteen rajaaminen ei tarkoittaisi sitä, että järjestön yhtenä tarkoituksena olisi kanteiden nostaminen tai oikeudenkäyntien hoitaminen, vaan että kanteen pitäisi liittyä asiaan, jota järjestö toiminnallaan edistää. Esimerkiksi omakotitaloasujien etuja edistävä järjestö voisi panna edustajakanteen vireille vain omakotiasujien etua koskevassa asiassa, kuten kaapelointia koskevassa asiassa, eikä esimerkiksi lääkkeiden markkinointia koskevassa asiassa. Vastaavasti osakesäästäjien toimintaa varten perustettu järjestö voisi panna vireille vain sijoittamiseen ja säästämiseen liittyvän asian, mutta ei talopakettien myyntiä koskevaa asiaa.

Kuluttajien yhteisten etujen suojaaminen tarkoittaisi sekä kuluttajien yleisten etujen että tietyn kuluttajaryhmän etujen suojaamista. Yhteinen etu -käsitettä selostettiin edellä 2 §:n 1 kohdassa. Kieltotoimenpidettä haettaessa kohteena on elinkeinonharjoittajan tietty menettely, jolla voi olla oma kohderyhmä. Kohderyhmä voi olla yleinen siten, että kyse on lainsäädännön noudattamisesta suhteessa kaikkiin kuluttajiin. Kysymyksessä voi kuitenkin olla myös tietty selkeästi rajattava kuluttajaryhmä, joka on erityisesti joutunut elinkeinonharjoittajan menettelyn kohteeksi (esimerkiksi tietyn sopimuksen tehneet kuluttajat). Edustajakanteen voisi panna vireille molemmissa tapauksissa.

Käytännössä kieltotoimenpidettä koskevan järjestöedustajakanteen vireillepanolle olisi kolme edellytystä: kanteen panee vireille järjestö, joka on nimetty oikeutetuksi yksiköksi, asia liittyy

kysymyksessä olevan järjestön sääntömääräiseen tarkoitukseen ja kanteen tarkoituksena on kuluttajien yhteisten etujen suojaaminen.

Momentissa olisi informatiivinen viittaus kuluttajien yhteisiä etuja edistävien järjestöjen nimeämisestä oikeutetuksi yksiköksi koskevaan lakiin, jossa säädettäisiin muun muassa nimeämismenettelyistä ja nimeämiselle asetetuista vaatimuksista. Pykälän 2 momentti olisi osa edustajakannedirektiivin 4 artiklan 1, 2 ja 4 kohtien täytäntöönpanoa.

6 §. *Oikeutettu yksikkö rajat ylittäviä edustajakanteita varten.* Pykälässä määriteltäisiin viranomaiset, jotka voisivat toimia oikeutettuina yksiköinä rajat ylittävissä edustajakanteissa. Lisäksi pykälässä säädettäisiin siitä, millä edellytyksillä kuluttajien yhteisiä etuja edistävät järjestöt voisivat panna vireille rajat ylittävän edustajakanteen. Pykälässä olisi vastaava informatiivinen viittaus kuin 5 §:ssä.

Pykälän 1 momentin mukaan kuluttaja-asiamies, KKV, Finanssivalvonta, Traficom, Fimea, Valvira ja tietosuojavaltuutettu voivat valvontavaltaansa kuuluvassa asiassa panna vireille rajat ylittävän edustajakanteen toisessa ETA-valtiossa, jos elinkeinonharjoittajan menettely loukkaisi viranomaisen suojaamia kuluttajien yhteisiä etuja Suomessa 4 §:n 1 momentissa tarkoitetulla tavalla. Samat viranomaiset voisivat siten toimia oikeutettuina yksiköinä sekä kotimaisissa että rajat ylittävissä edustajakanteissa. Pykälän 1 momentti olisi osa edustajakannedirektiivin 20 artiklan 2 kohdan täytäntöönpanoa.

Pykälän 2 momentin mukaan rajat ylittäviä edustajakanteita varten oikeutetuksi yksiköksi nimetty kuluttajien yhteisiä etuja edistävä järjestö voisi panna vireille 4 §:ssä tarkoitetun edustajakanteen toisessa ETA-valtiossa, jos kieltotoimenpiteen kohteena oleva menettely loukkaisi järjestön suojaamia kuluttajien yhteisiä etuja. Myös rajat ylittävissä edustajakanteissa vireillepano-oikeus olisi rajoitettu järjestön sääntömääräiseen tarkoitukseen kuuluviin asioihin. Vastaavasti kuin kotimaisissa edustajakanteissa, edustajakanteen voisi panna vireille sekä silloin, kun elinkeinonharjoittajan menettely loukkaisi kuluttajien yleisiä etuja, että silloin kun menettely olisi vastoin tietyn kuluttajaryhmän etuja. Lisäksi 2 momentissa olisi informatiivinen viittaus kuluttajien yhteisiä etuja edistävien järjestöjen nimeämisestä oikeutetuksi yksiköksi koskevaan lakiin. Pykälän 2 momentti olisi osa edustajakannedirektiivin 4 artiklan 2 kohdan täytäntöönpanoa.

7 §. *Oikeus panna vireille rajat ylittävä edustajakanne Suomessa.* Pykälässä säädettäisiin toisessa ETA-valtiossa nimetyn oikeutetun yksikön vireillepano-oikeudesta Suomessa sekä kuluttaja-asiamiehen mahdollisuuksista toimia ulkomaisen oikeutetun yksikön avustajana.

Pykälän 1 momentin mukaan toisessa ETA-valtiossa rajat ylittäviä edustajakanteita varten nimetty oikeutettu yksikkö, joka olisi merkitty edustajakannedirektiivin 5 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuun luetteloon, voisi panna vireille rajat ylittävän edustajakanteen Suomessa, jos kieltotoimenpiteen kohteena oleva menettely loukkaisi oikeutetuksi yksiköksi nimetyn viranomaisen tai järjestön suojaamia kuluttajien yhteisiä etuja. Järjestön vireillepano-oikeus olisi rajoitettu järjestön sääntömääräiseen tarkoitukseen kuuluviin asioihin. Pykälä vastaisi voimassa olevan kieltomenettelylain 2 §:n momenttia muuten, mutta järjestöjen vireillepano-oikeutta täsmennettäisiin. Pykälän 1 momentilla pantaisiin täytäntöön edustajakannedirektiivin 6 artiklan 1 ja 3 kohdat.

Pykälän 1 momentissa ei säädettäisi suomalaisen tuomioistuimen kansainvälisestä toimivallasta käsitellä rajat ylittäviä edustajakanteita. Kuten edustajakannedirektiivin johdanto-osan 21 perustelukappaleessa todetaan, direktiivi ei vaikuta sellaisen kansainvälisen yksityisoikeuden sääntöjen soveltamiseen, jotka koskevat tuomioistuimen toimivaltaa, tuomioiden tunnustamista

ja täytäntöönpanoa tai sovellettavaa lakia, eikä direktiivillä vahvisteta tällaisia sääntöjä. Esimerkiksi tuomioistuimen kansainvälisestä toimivallasta siviili- ja kauppaoikeudellisissa asioissa säädetään niin sanotussa Bryssel Ia -asetuksessa, jota sovellettaisiin myös edustajakanteena vireille pantuihin kieltovaatimuksiin edellyttäen, että vaatimus kuuluu asetuksen soveltamisalaan.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin, että kuluttaja-asiamies voisi harkintansa mukaan toimia toisessa ETA-valtiossa nimetyn oikeutetun yksikön oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana, kun 1 momentissa tarkoitettua edustajakannetta käsiteltäisiin tuomioistuimessa. Momentti vastaisi voimassa olevan kieltomenettelylain 2 §:n 3 momenttia muutoin, mutta kuluttaja-asiamiehen harkintavaltaa vahvistettaisiin täsmentämällä momenttia niin, että kuluttaja-asiamies voisi toimia asiamiehenä tai avustajana harkintansa mukaan. Oikeudenkäyntiasiamiehenä tai -avustajana toimiminen olisi siten vapaaehtoista kuten nykyisinkin. Luontevaa kuluttaja-asiamiehen avustajana toimiminen saattaisi olla asioissa, jotka kuuluvat kuluttaja-asiamiehen valvontavaltaan Suomessa.

8 §. Edustajakanteen vireille paneminen. Pykälässä säädettäisiin edustajakanteen vireilletulosta ja edustajakannetta koskevan hakemuksen sisällöstä.

Pykälän 1 momentin mukaan edustajakanne tulisi vireille markkinaoikeudelle toimitettavalla kirjallisella hakemuksella. Momentti vastaisi oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain 5 luvun 1 §:ää, jossa säädetään markkinaoikeudellisen asian vireilletulosta.

Pykälän 2 momentin 1 kohdan mukaan hakemuksessa olisi ilmoitettava yksilöity vaatimus ja 2 kohdan mukaan seikat, joita vaatimus koskee. Tiedossa olevat vaatimukset tulisi ilmoittaa niin täsmällisinä kuin mahdollista. Momentin 1 kohta vastaisi sisällöllisesti oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain 5 luvun 4 §:n 1 momentin 1 kohtaa ja ehdotettu momentin 2 kohta mainitun lain 5 luvun 4 §:n 1 momentin 2 kohtaa.

Momentin 3 kohdan mukaan hakemuksessa olisi ilmoitettava myös kuluttajien yleinen etu, johon vaatimus liittyy, jos vaatimus ei liity selkeästi määriteltävissä olevaan kuluttajaryhmään. Kieltotoimenpiteiden hakemisessa on kyse lain noudattamisen valvonnasta eikä esimerkiksi yksittäisille kuluttajille aiheutuneiden vahinkojen toteamisesta. Direktiivin 8 artiklan 3 kohdan mukaan kuluttajille aiheutuneista vahingoista ja elinkeinonharjoittajan tahallisuudesta tai huolimattomuudesta ei edes saa edellyttää näyttöä. Kieltotoimenpidettä koskevaa vaatimusta esitetäessä toimitaan kuluttajakollektiivin hyväksi, ja lähtökohtaisesti direktiivin soveltamisalaan kuuluvan säädöksen rikkominen loukkaa kuluttajien yleistä etua. Momentin 3 kohdan perusteella ilmoitettava kuluttajien yleinen etu voisi siten tarkoittaa esimerkiksi sen ilmoittamista, mitä kuluttajien etua suojaavaa säädöstä elinkeinonharjoittaja on menettelyllään rikkonut.

Direktiivi edellyttää, että oikeutettu yksikkö ilmoittaa riittävät tiedot kuluttajista, joita edustajakanne koskee. Se kuinka täsmälliset tiedot kuluttajaryhmästä tulisi ilmoittaa, riippuisi siitä mitä toimenpidettä oikeutettu yksikkö vaatisi. Momentin 4 kohdan mukaan hakemuksessa tulisi olla riittävät tiedot sen kuluttajaryhmän määrittelemiseksi, jota edustajakanne koskee, jos vaatimus liittyy rajattuun kuluttajaryhmään kohdistuneeseen menettelyyn ja edustajakanteen vireilläolo voisi johtaa menettelyyn perustuvan saatavan vanhentumisen keskeytymiseen siten kuin 11 §:ssä säädetään. Kuluttajaryhmän määrittelemisen olisi siten tarpeen tilanteissa, joissa tarkoituksena on keskeyttää elinkeinonharjoittajan menettelyyn perustuvan saatavan vanhentuminen. Tällöinkään kuluttajia ei tarvitsisi yksilöidä henkilöinä, vaan kuluttajaryhmän voisi rajata esimerkiksi kuluttajiin, joiden kanssa tehdyissä sopimuksissa on tietynä ajanjaksona käytetty tiettyjä vakioituja ehtoja. Ryhmää voisi täsmentää myös kertomalla esimerkiksi sen, mitä, milloin ja missä jollekin rajatulle ryhmälle on markkinoitu. Tällöin ryhmä voisi olla esimerkiksi tietyn ikäryhmän nuoret, joille on markkinoitu autokoulua. Mahdolliset puutteet kuluttajaryhmän

määrittelyssä eivät kuitenkaan voisi johtaa kanteen tutkimatta jättämiseen, vaan niillä voisi käytännössä olla vaikutusta lähinnä siihen, keiden kuluttajien osalta elinkeinonharjoittajan menettelyyn perustuvan velan vanhentuminen keskeytyisi.

Vaikka 3 ja 4 kohtien vaatimukset olisivat uudennaisia, käytännössä nykyisinkin kieltotoimenpiteitä haettaessa on kerrottava, milloin elinkeinonharjoittaja on menettänyt kuluttajansuojasäädösten vastaisesti ja keihin kuluttajiin se on vaikuttanut.

Momentin 5 kohdassa säädettäisiin, että mahdollisuuksien mukaan olisi lisäksi ilmoitettava ne todisteet, jotka oikeutettu yksikkö aikoo vaatimuksensa tueksi esittää, sekä mitä tämä kullakin todisteella aikoo näyttää toteen. Ehdotettu 5 momentti vastaisi sisällöllisesti oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain 5 luvun 4 §:n 1 momentin 3 kohtaa.

Pykälän 2 momentilla pantaisiin täytäntöön direktiivin 7 artiklan 2 kohta.

Pykälän 3 momentin mukaan hakemuksessa olisi ilmoitettava asianosaisten, eli oikeutetun yksikön ja elinkeinonharjoittajan, nimet, yhteystiedot ja kotipaikat sekä heidän laillisen edustajansa tai asiamiehensä yhteystiedot sekä se postiosoite ja mahdollinen muu osoite, johon asiaa koskevat kutsut, kehotukset ja ilmoitukset voidaan lähettää eli prosessiosoite. Jos jokin tieto muuttuisi, oikeutetun yksikön tulisi viipymättä ilmoittaa siitä markkinaoikeudelle. Ehdotettu 3 momentti vastaisi sisällöllisesti oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain 5 luvun 4 §:n 3 momenttia.

Pykälän 4 momentin mukaan oikeutetun yksikön tai, jollei oikeutettu yksikkö itse ole sitä laatinut, sen laatijan olisi allekirjoitettava hakemus. Laatijan olisi samalla ilmoitettava ammattinsa ja asuinpaikkansa. Ehdotettu 4 momentti vastaisi sisällöllisesti oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain 5 luvun 4 §:n 4 momenttia.

Hakemuksessa ilmoitettavat tiedot olisivat pääosin samoja tietoja kuin mitä markkinaoikeudellisen asian hakemuksessa on jo nykyisinkin ilmoitettava. Ainoastaan kuluttajien yleinen etu ja riittävät tiedot kuluttajaryhmästä olisivat uusia ilmoitettavia tietoja. Kyseiset tiedot olisivat välttämättömiä uusien velan vanhentumista koskevien säännösten takia.

9 §. Edustajakanteista tiedottaminen. Pykälässä säädettäisiin oikeutettujen yksiköiden tiedottamisvelvollisuudesta. Oikeutettuna yksikkönä toimivan viranomaisen sekä oikeutetuksi yksiköksi nimetyn järjestön olisi tiedotettava yleisölle verkkosivustoillaan vireille panemistaan edustajakanteista, niiden käsittelyvaiheesta sekä niiden ratkaisusta. Käytännössä tämä tarkoittaisi sitä, että edustajakanteen vireille panneen valvontaviranomaisen olisi tiedotettava siitä verkkosivuillaan ja myös lopputuloksesta. Samanlaista velvollisuutta ei tällä hetkellä ole, vaan säännös olisi uusi. Pykälällä pantaisiin täytäntöön direktiivin 13 artiklan 1 kohta. On huomattava, ettei säännös edellytä esimerkiksi valvontaviranomaisia tiedottamasta muun lain perusteella vireille panemistaan kieltomenettelyistä tai niiden johdosta annetuista kieltopäätöksistä.

10 §. Kiellon määrääminen. Pykälässä säädettäisiin siitä, millaisia kieltoja ja määräyksiä sekä millaisilla uhilla markkinaoikeus voisi ne antaa.

Pykälän 1 momentin mukaan markkinaoikeus voisi oikeutetun yksikön vaatimuksesta kieltää elinkeinonharjoittajaa jatkamasta edustajakannedirektiivin liitteessä I mainituissa säädöksissä olevia kuluttajien yhteisiä etuja suojaavia säännöksiä rikkovaa menettelyä taikka uudistamasta sitä tai siihen rinnastettavaa menettelyä. Kieltoa olisi tehostettava uhkasakolla, jollei se olisi erityisestä syystä tarpeetonta. Kielto voitaisiin erityisestä syystä kohdistaa myös elinkeinonharjoittajan palveluksessa olevaan tai muuhun, joka toimii hänen lukuunsa.

Pykälän 2 *momentin* mukaan kieltä olisi mahdollista määrätä myös väliaikaisena, jolloin se olisi voimassa, kunnes asia olisi lopullisesti ratkaistu tai asiassa ole toisin määrätty eli asiaa käsittelevä markkinaoikeus asiasta toisin määräisi. Toisinaan kuluttajien etujen turvaaminen edellyttää välitöntä puuttumista toimintaan. Tällaisesta voi olla kysymys silloin, kun toiminta kohdistuu kuluttajien tärkeisiin etuihin ja siten aiheuttaa kohtuutonta vahinkoa kuluttajille tai kun toiminta on muutoin erityisen törkeätä taikka kun on pelättävissä, että elinkeinonharjoittaja siirtää toimintansa muualle viranomaisten toimenpiteitä välttääkseen. Väliaikainen kieltä toimii eräänlaisena turvaamistoimenpiteenä, ja se mahdollistaa kuluttajien etujen turvaamisen kiireellisissä tapauksissa. Väliaikaisen kiellon määrääminen edellyttää, että oikeutettu yksikkö saattaa todennäköiseksi, että toiminta on lainvastaista.

Ehdotetun pykälän 1 ja 2 momentit vastaisivat voimassa olevan kieltomenettelylain 3 §:n 1 ja 2 momentteja. Markkinaoikeudella olisi sama toimivalta puuttua direktiivin säännösten vastaiseen toimintaan kuin sillä on kuluttajansuojalain mukaisia asioita käsitellessään.

Kiellon määräämisen yhteydessä markkinaoikeus voisi 3 *momentin* mukaan oikeutetun yksikön vaatimuksesta velvoittaa kiellon saaneen elinkeinonharjoittajan julkaisemaan oikaisuilmoituksen, jos sitä kuluttajille aiheutuvien ilmeisten haittojen vuoksi olisi pidettävä tarpeellisenä. Oikaisuilmoitus voisi olla esimerkiksi harhaanjohtavan markkinoinnin korjaamiseksi tehty uusi markkinointi-ilmoitus. Ilmeistä haittaa voisi aiheutua esimerkiksi silloin, kun kuluttajille markkinoidaan terveydelle vaarallisia tuotteita. Myös oikaisumääräystä voitaisiin tehostaa uhkasakolla.

Pykälän 4 *momentissa* säädettäisiin, että markkinaoikeus voisi velvoittaa kiellon saaneen elinkeinonharjoittajan antamaan tiedon kieltotoimenpidettä koskevasta lainvoimaisesta ratkaisusta niille kuluttajille, joita edustajakanne koskee. Elinkeinonharjoittaja voitaisiin velvoittamaan tiedottamaan lainvoimaisesta ratkaisusta ainoastaan kantajana toimivan oikeutetun yksikön vaatimuksesta. Määräystä voitaisiin tehostaa uhkasakolla.

Vastaavaa säännöstä ei ole voimassa olevassa kuluttajansuojalainsäädännössä. Elinkeinonharjoittajan tiedottamisvelvollisuus voisi ajankohtaistua esimerkiksi tilanteessa, jossa kuluttajien yhteystiedot ovat elinkeinonharjoittajan tiedossa, mutta eivät välttämättä kantajana toimivan oikeutetun yksikön tiedossa. Se, mikä tiedottamistapa olisi kulloinkin kysymyksessä olevassa tapauksessa tarkoituksenmukainen, riippuisi muun muassa siitä, mitä tietoja elinkeinonharjoittajalla on kuluttajista. Esimerkiksi tietyn sopimuksen tehneille kuluttajille ratkaisusta voisi tiedottaa kullekin henkilökohtaisesti esimerkiksi sähköpostilla tai kirjeitse, mutta kielletyn markkinoinnin kohteena olleille tiedotettaisiin kiellosta esimerkiksi elinkeinonharjoittajan verkkosivustoilla, sosiaalisessa mediassa tai laajalevikkisessä sanomalehdissä.

Pykälän 5 *momentin* mukaan asetetun uhkasakon tuomitsemista maksettavaksi hakisi kieltotoimenpiteen määräämistä hakenut oikeutettu yksikkö.

Pykälällä pantaisiin täytäntöön edustajakannedirektiivin 8 artiklan 1 ja 3 kohdat sekä 19 artiklan 1 ja 2 kohdat. Lisäksi pykälässä käytettäisiin 8 artiklan 2 kohdan b alakohdan mukaista liikkumavaraa määrättävistä toimenpiteistä ja 13 artiklan 3 kohdan liikkumavaraa elinkeinonharjoittajan tiedottamisvelvollisuudesta. Direktiivin 8 ja 13 artiklojen liikkumavaraa on selostettu tarkemmin edellä esimerkiksi luvussa 2.

11 §. Velan vanhentumisen keskeytyminen. Pykälän mukaan edustajakanteen vireilletulo keskeyttäisi kieltotoimenpiteen kohteena olevaan menettelyyn perustuvan velan vanhentumisen

niiden kuluttajien osalta, joita edustajakanne koskee. Vanhentuminen keskeytyisi edustajakanteen käsittelyn ajaksi, ja velan vanhentuminen jatkuisi käsittelyn päätyttyä. Velka vanhentuisi kuitenkin aikaisintaan vuoden kuluttua edustajakanteen käsittelyn päättymisestä.

Direktiivissä edellytetään, että kieltoa koskevan edustajakanteen nostaminen lykkää tai keskeyttää velan vanhentumisen niiden kuluttajien osalta, joita kanne koskee. Suomessa viranomaisen tai järjestön nostama kieltotoimenpidettävä koskeva kanne ei lykkää tai keskeytä yksittäisten kuluttajien kiellettävään menettelyyn perustuvan mahdollisen saatavan vanhentumista. Tämä johtuu siitä, että kieltotoimenpide koskee elinkeinonharjoittajan menettelyä, kun taas hyvitystoimenpide koskee sitä menetystä, jonka kuluttaja on menettelyn johdosta kärsinyt ja jota hän vaatii hyvitetäväksi. Kieltoprosessissa ei siten käsitellä kuluttajan mahdollista saatavaa, ja tästä syystä prosessi ei myöskään keskeytä saatavan vanhentumista. Ehdotettu säännös, jonka mukaan näin tapahtuisi, olisi uusi ja muuttaisi edellä selostettua asetelmaa.

Silloin kun on kyse saatavaa koskevasta oikeustoimesta, kuten velkomuskanteen käsittelystä käräjäoikeudessa, velan vanhentuminen keskeytyy menettelyn ajaksi ja katkeaa sinä päivänä, jona lainvoimaiseksi tullut tuomio on annettu tai asian käsittely on muutoin päättynyt. Velan vanhentumisen katkaisemisesta alkaa kulua uusi, entisen pituinen vanhentumisaika. Direktiivi ei edellytä, että saatavan vanhentuminen prosessin päätyttyä katkeaisi, vaan menettelyn päätyttyä vanhentuminen voisi jatkua ikään kuin menettelyä ei olisi ollutkaan. Koska kieltotoimenpidettä koskevassa ratkaisussa ei oteta kantaa siihen, onko kuluttaja kärsinyt elinkeinonharjoittajan menettelystä menetyksiä vai ei, ei olisikaan perusteltua, että kieltomenettelyn johdosta annettu päätös katkaisisi saatavan vanhentumisaajan. Keskeytymisen tarkoituksena on antaa hyvitykseen oikeutetulle mahdollisuus vaatia saatavaansa elinkeinonharjoittajalta kieltoprosessin päätyttyä viime kädessä nostamalla asiaa koskeva kanne yleisessä tuomioistuimessa. Jotta kuluttajilla olisi säällinen aika toimia omassa asiassaan, saatava vanhentuisi aikaisintaan vuoden kuluttua edustajakanteen käsittelyn päättymisestä.

Ajateltavissa olisi esimerkiksi tilanne, jossa kauneuskirurgiassa on otettu käyttöön rintaimplantti, joka on tällaisiin implantteihin sovellettavan lainsäädännön vastainen. Jos tällaisia implantteja valvova viranomainen tai kuluttajajärjestö oikeutettuna yksikkönä panee vireille kieltotoimenpidettä koskevan edustajakanteen, voisivat lainvastaisen implantin saaneet henkilöt odottaa kieltomenettelyn lopputulosta menettämättä oikeuttaan vaatia hyvitystä aiheutuneesta vahingosta sen vuoksi, että vahingonkorvaussaatava olisi vanhentunut kieltoprosessin aikana.

Käytännössä vanhentumisen keskeytyminen alkaisi, kun asia tulee vireille markkinaoikeudessa ja päättyisi siihen, kun markkinaoikeus antaa asiassa ratkaisun tai jos asiassa haettaisiin muutosta, siihen kun korkein oikeus antaa asiassa ratkaisun.

Pykälässä käytettäisiin hyvitykseen sijaan käsitettä velka, jotta se vastaisi velan vanhentumisesta annetussa laissa (jäljempänä *vanhentumislaki*) käytettyjä käsitteitä. Velka tarkoittaa vaikiintuneesti sekä rahavelkaa että muita velvoitteita. Velka tarkoittaisi siten mitä tahansa oikeutta, jonka elinkeinonharjoittajan kieltotoimenpiteen kohteena oleva menettely on kuluttajalle luonut, esimerkiksi oikeutta hyvitykseen kärsitystä vahingosta.

Pykälällä pantaisiin täytäntöön edustajakannedirektiivin 16 artiklan 1 kohta.

Vanhentumislain 13 a §:ssä säädetään velan lopullisesta vanhentumisesta. Säännöksen mukaan luonnollisen henkilön sopimukseen perustuva rahavelka vanhentuu viimeistään, kun 20 vuotta on kulunut velan erääntymisestä. Jos velkoja on luonnollinen henkilö, vanhentumisaika on 25 vuotta. Pykälän mukaan vanhentumisaikaa ei voida katkaista. Säännös voisi edustajakannelain

kannalta olla merkityksellinen niissä hyvin poikkeuksellisissa tilanteissa, joissa kuluttajan saatava perustuu kiellettävään sopimusehtoon, elinkeinonharjoittaja on luonnollinen henkilö ja sopimus on lakannut olemasta voimassa kauan ennen kuin kieltotoimenpidettä koskeva edustajakanne pantiin vireille. Vaikka ehdotettu säännöstä velan vanhentumisen keskeytymisestä koskisi unionin lain ensisijaisuuden vuoksi myös velan lopullista vanhentumista, on vaikea nähdä, että asialla olisi käytännössä mitään merkitystä.

12 §. Ilmoitusvelvollisuus. Pykälässä säädettäisiin oikeusministeriön velvollisuudesta ilmoittaa 6 §:n 1 momentissa tarkoitetut viranomaiset sekä niiden tehtävät Euroopan komissiolle edustajakannedirektiivin 5 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua luetteloa varten. Lisäksi pykälässä olisi informatiivinen viittaus kuluttajien yhteisiä etuja edistävien järjestöjen nimeämisestä oikeutetuiksi yksiköiksi annettavan lain 7 §:ään. Pykälällä pantaisiin täytäntöön direktiivin 5 artiklan 1 kohta.

13 §. Voimaantulo ja siirtymäsäännökset. Pykälä sisältäisi direktiivin mukaiset voimaantulo- ja siirtymäsäännökset.

Pykälän 1 momentissa olisi yleinen voimaantulosäännös.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin rajat ylittävästä kieltomenettelystä annetun lain kumoamisesta. Laki kumottaisiin, koska edustajakannedirektiivillä kumotaan kieltokannedirektiivi, joka on pantu täytäntöön kieltomenettelylailla.

Pykälän 3 momentissa olisi siirtymäsäännös, jonka mukaan ennen lain voimaantuloa vireille tulleisiin rajat ylittäviin kieltomenettelyihin sovellettaisiin lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

Pykälän 4 momentissa säädettäisiin, että vanhentumisen keskeyttämistä koskevaa 11 §:ää ei sovellettaisi velkaan, jonka peruste olisi syntynyt ennen lain voimaantuloa. Näin varmistettaisiin, ettei vanhentumisen keskeyttämistä koskeva säännös tulisi takautuvasti sovellettavaksi saataviin, jotka ovat syntyneet ennen lain voimaantuloa. Siirtymäkausi vanhentumisen keskeyttämisen osalta tulee siten olemaan pitkä. Kuten 11 §:n perusteluissa on todettu, velka tarkoittaisi mitä tahansa rahavelkaa, velvoitetta tai oikeutta. Peruste tarkoittaisi elinkeinonharjoittajan menettelyä, joka olisi kieltotoimenpiteen kohteena ja joka olisi loukannut kuluttajien yhteisiä etuja.

Pykälällä pantaisiin täytäntöön direktiivin 21 artikla, 22 artiklan 2 ja 3 kohdat sekä 24 artiklan 1 kohdan 2 alakohta.

7.2 Laki kuluttajien yhteisiä etuja edistävien järjestöjen nimeämisestä oikeutetuksi yksiköksi

1 §. Oikeutettu yksikkö. Pykälässä säädettäisiin siitä, miten järjestö voisi tulla nimetyksi oikeutetuksi yksiköksi ja mitä kannetyyppejä varten.

Pykälän 1 momentin mukaan järjestö, joka edistäisi kuluttajien yhteisiä etuja, voisi hakemuksesta tulla nimetyksi edustajakannedirektiivissä tarkoitetuksi oikeutetuksi yksiköksi. Yhteiset edut tarkoittaisivat samoin kuin 1. lakiehdotuksessa sekä kuluttajien yleisiä etuja että tietyn kuluttajaryhmän etuja. Järjestö voisi tulla nimetyksi oikeutetuksi yksiköksi panemaan vireille joko kieltotoimenpiteitä koskevia kotimaisia tai rajat ylittäviä edustajakanteita taikka hyvitystoimenpiteitä koskevia kotimaisia ryhmäkanteita tai rajat ylittäviä edustajakanteita. Ehdotuksen mukaan kieltotoimenpiteitä koskevat edustajakanteet olisivat edustajakanteita ja hyvitystoimenpiteitä koskevia kotimaisia edustajakanteita kutsuttaisiin ryhmäkanteiksi.

Pykälän 2 *momentin* mukaan järjestö voisi samalla hakemuksella hakea nimeämistä joko vain yhden kannetyypin, esimerkiksi hyvitystoimenpiteitä koskevan ryhmäkanteen, tai useamman, kuten kaikkien kannetyypien vireille panemista varten.

Pykälä olisi osa edustajakannedirektiivin 4 artiklan 1 ja 2 kohtien täytäntöönpanoa.

2 §. Hakemus. Pykälässä säädettäisiin oikeutetuksi yksiköksi nimeämistä koskevan hakemuksen sisällöstä.

Pykälän 1 *momentin* mukaan hakemus osoitettaisiin oikeusministeriölle. Hakemuksessa olisi esitettävä tiedot, jotka tarvittaisiin sen arvioimiseksi, täyttäisikö järjestö kaikki oikeutetulle yksikölle 3 §:ssä asetetut vaatimukset. Käytännössä järjestön pitäisi ilmoittaa esimerkiksi tiedot järjestön rekisteröimisestä ja sääntömääräisestä tarkoituksesta, selvitystä tosiasiallisesta toiminnasta, taloudellisesta tilanteesta ja rahoituslähteistä sekä organisaatorakenteesta ja toiminnassa mukana olevista tahoista.

Pykälän 2 *momentin* mukaan hakemuksessa olisi lisäksi ilmoitettava, mitä kannetyyppejä tai -tyyppejä hakemus koskee. Hakemuksessa olisi siten yksilöitävä, hakisiko järjestö nimeämistä oikeutetuksi yksiköksi kotimaisia vai rajat ylittäviä hyvitys- vai kieltotoimenpiteitä koskevia edustajakanteita varten.

Pykälä olisi osa edustajakannedirektiivin 4 artiklan täytäntöönpanoa.

3 §. Oikeutettua yksikköä koskevat vaatimukset. Pykälässä säädettäisiin kriteereistä, jotka oikeutetuksi yksiköksi nimettävän tulee täyttää. Vaatimukset olisivat samat kotimaisia ja rajat ylittäviä edustajakanteita varten nimettäville oikeutetuille yksiköille.

Ensinnäkin pykälän 1 *kohdan* mukaan oikeutetun yksikön tulisi olla yhdistyslaissa tarkoitettu rekisteröity yhdistys. Oikeutetuiksi yksiköiksi voisivat siten tulla nimetyiksi vain aatteellisen tarkoituksen toteuttamista varten perustetut yhdistykset, eivätkä esimerkiksi säätiöt tai voittoa tuottavaa taloudellista toimintaa varten perustetut yhteisöt.

Pykälän 2 *kohdan* mukaan yhdistyksen toiminnan pitäisi olla tosiallista ja julkista, sen tulisi tapahtua kuluttajien etujen suojaamiseksi ja toimintaa olisi pitänyt olla vähintään 12 kuukautta ennen kuin järjestö hakee oikeutetuksi yksiköksi nimeämistä. Vaatimuksella vähintään 12 kuukauden toiminnasta varmistettaisiin se, että yhdistyksen toiminta on vakiintunutta.

Pykälän 3 *kohdan* mukaan yhdistyksellä tulisi olla sääntömääräisen tarkoituksensa mukaisesti oikeutettu intressi suojata kuluttajien etuja edustajakannedirektiivin soveltamisalalla. Järjestön tarkoituksena voisi olla esimerkiksi kuluttajien etujen ja oikeuksien ajaminen yleisesti tai tiettyjen kuluttajien oikeuksien edistäminen. Esimerkiksi Kuluttajaliitto on yleinen ja kaikille avoin kuluttajien edunvalvonta-, koulutus- ja neuvontajärjestö. Osa järjestöistä taas edistää tietyn kuluttajaryhmän etua yleisellä tasolla, kuten omakoti- ja vapaa-ajan asukkaiden etuja. Joidenkin järjestöjen tarkoitus taas on erittäin rajattu; esimerkiksi edistää jäsentensä etuja sijoittamiseen ja säästämiseen liittyvissä asioissa. Oikeutetuksi yksiköksi nimeämisessä olennaista on, että yhdistyksen sääntömääräinen tarkoitus liittyy kuluttajien etujen suojaamiseen direktiivin soveltamisalaan kuuluvissa asioissa. Ratkaisevaa ei ole se, onko kyseessä yleinen vai tietyn kuluttajaryhmän etu.

Pykälän 4 *kohdan* mukaan yhdistyksen tulisi olla voittoa tavoittelematon. Yhdistys saisi harjoittaa yhdistyslaissa tarkoitettua taloudellista toimintaa, josta on määrätty sen säännöissä tai joka muuten välittömästi liittyy sen tarkoituksen toteuttamiseen, mutta sen tarkoituksena ei voisi

olla voiton tai muun välittömän taloudellisen edun hankkiminen. Kohdan 3 vaatimus seuraa jo siitä, että yhdistyksen tulee olla yhdistyslaissa tarkoitettu rekisteröity yhdistys. Koska ehto on direktiivissä omana kohtanaan, vaatimus voittoa tavoittelemattomuudesta ehdotetaan selvyiden vuoksi otettavaksi myös pykälään omaksi kohdakseen.

Pykälän 5 kohdan mukaan oikeutetuksi yksiköksi nimitettävä järjestö ei saisi olla asetettu konkurssiin. Direktiivin 4 artiklan 3 kohdan d alakohdan mukaan oikeutetuksi yksiköksi nimettävä ei saa olla maksukyvyttömyysmenettelyn kohteena eikä maksukyvyttömäksi todettu.

Suomessa järjestöjä koskevia maksukyvyttömyysmenettelyjä ovat konkurssi ja yrityssaneeraus, jotka molemmat ovat EU:n maksukyvyttömyysasetuksen (EU) 2015/848 soveltamisalaan kuuluvia maksukyvyttömyysmenettelyjä. Yrityksen saneerauksesta annetun lain (47/1993) 2 §:n mukaan saneerausmenettelyn kohteena voi olla muun muassa taloudellista toimintaa harjoittava yhdistys. Yhdistyslaissa tarkoitettut aatteelliset yhdistykset jäävät lain soveltamisalan ulkopuolelle. Oikeutetuksi yksiköksi nimettävän tulee olla yhdistyslaissa tarkoitettu rekisteröity yhdistys ja voittoa tavoittelematon, joten se jää yrityssaneerailain soveltamisalan ulkopuolelle, ja ainoa sovellettavaksi tuleva maksukyvyttömyysmenettely on konkurssi.

Direktiivin sanamuodon mukaan järjestö ei saa olla maksukyvyttömyysmenettelyn kohteena. Menettelyn kohteena oleminen tarkoittaa Suomessa sitä, että yhdistys on asetettu konkurssiin. Se, että yhdistys olisi haettu konkurssiin ilman, että päätöstä konkurssiin asettamisesta olisi tehty, ei tarkoita, että yhdistys olisi konkurssissa. On tärkeää varmistaa, että yhdistyksen oikeutetuksi yksiköksi nimeämistä ja käytännössä kanneoikeuden saamista ei voi estää perusteettomalla konkurssihakemuksella.

Pykälän 6 kohdan mukaan järjestön tulisi olla riippumaton, eivätkä siihen saisi vaikuttaa muut henkilöt kuin kuluttajat, erityisesti elinkeinonharjoittajat tai ulkopuoliset rahoittajat, joilla on edustajakanteiden nostamiseen liittyvä taloudellinen intressi. Kiellettyä vaikuttamista voisi olla esimerkiksi se, että tietyllä alalla toimiva elinkeinonharjoittaja rahoittaisi ja rahoituksellaan ohjaisi kuluttajayhdistyksen toimintaa siten, että yhdistys erityisesti seuraisi ja arvostelisi elinkeinonharjoittajan kilpailijoiden toimintaa.

Järjestön riippumattomuutta ei vaarantaisi se, että se saisi esimerkiksi valtiolta suoria avustuksia tai hankerahoitusta. Suomessa useiden järjestöjen toimintaa yleisellä tasolla tuetaan valtion avustuksella tai eri säätiöiden myöntämillä rahoituksilla. Myöskään kattojärjestön taloudellisen tai muun tuen ei voitaisi katsoa rajoittavan järjestön riippumattomuutta.

Pykälän 7 kohdan mukaan yhdistyksellä tulisi olla käytössään menettelyt, joilla estetään riippumattomuuden vaarantuminen ja muiden kuin kuluttajien pyrkimykset vaikuttaa yhdistyksen toimintaan. Käytännössä tämä tarkoittaisi sitä, että yhdistyksellä pitäisi olla ajantasaiset tiedot jäsenistään ja rahoituksestaan sekä organisaatio, johon kuuluu sisäinen tarkastus, jotta mahdolliset vaikutusyritykset olisi mahdollista havaita.

Pykälän 8 kohdan mukaan yhdistyksen tulisi kertoa julkisesti ainakin verkkosivuillaan tiedot, jotka osoittavat sen, että yhdistys täyttää oikeutetuille yksiköille asetettavat vaatimukset. Yhdistyksen verkkosivuilla pitäisi olla selkeällä kielellä tiedot rahoituksen lähteistä yleisellä tasolla, organisaatio-, hallinto- ja jäsenyysrakenteesta sekä yhdistyksen sääntömääräisestä tarkoituksesta ja toiminnasta.

Tiukkojen kriteerien tarkoituksena on osaltaan varmistaa, ettei edustajakanteita nostettaisi muuten kuin kuluttajien yhteisten etujen turvaamiseksi.

Pykälällä pantaisiin täytäntöön edustajakannedirektiivin 4 artiklan 3 ja 4 kohdat. Lisäksi pykälässä käytettäisiin 4 artiklan 5 kohdan liikkumavaraa, jonka mukaan jäsenvaltiot voivat asettaa kotimaisia edustajakanteita varten nimettäville oikeutetuille yksiköille samat edellytykset kuin mitä direktiivissä on määritelty rajat ylittäviä edustajakanteita varten nimettäville oikeutetuille yksiköille.

4 §. Nimeäminen. Pykälässä säädettäisiin oikeusministeriön velvollisuudesta nimetä järjestö oikeutetuksi yksiköksi, jos järjestö täyttäisi kaikki lain 3 §:ssä säädetyt vaatimukset. Nimeämisestä pitäisi ilmetä, mitä kannetyppejä varten oikeutettu yksikkö on nimetty sekä oikeutetun yksikön sääntömääräinen tarkoitus. Kannetyypin ja yhdistyksen sääntömääräisen tarkoituksen ilmoittaminen olisi tarpeen, jotta suomalainen tuomioistuin taikka toisen ETA-valtion tuomioistuin tai hallintoviranomainen voisi varmistua järjestön kanneoikeudesta tietyssä yksittäisessä jutussa.

Oikeusministeriön nimeämisestä koskeva päätös olisi valituskelpoinen hallintopäätös, johon voisi hakea muutosta siten kuin oikeudenkäynnistä hallintoasioissa annetussa laissa (808/2019) säädetään.

Pykälä olisi osa edustajakannedirektiivin 4 artiklan 3 kohdan täytäntöönpanoa.

5 §. Tietojen muuttuminen. Pykälässä säädettäisiin oikeutetun yksikön velvollisuudesta ilmoittaa muuttuneista tiedoista. Oikeutetun yksikön tulisi ilman aiheetonta viivytystä ilmoittaa oikeusministeriölle, jos hakemuksessa oikeutetuksi yksiköksi kerrotut tiedot muuttuisivat. Jos oikeutettu yksikkö ei muutoksen takia tai muusta syystä enää täyttäisi nimeämiselle asetettuja vaatimuksia, oikeusministeriö peruuttaisi nimeämisen. Nimeäminen voitaisiin peruuttaa esimerkiksi silloin, jos järjestöllä ei enää olisi tosiasiallista toimintaa kuluttajien etujen suojaamiseksi taikka jos järjestön organisaatorakenteet tai rahoitus muuttuisivat niin, ettei järjestöä enää voitaisi pitää laissa tarkoitetulla tavalla riippumattomana.

Pykälä olisi osa edustajakannedirektiivin 5 artiklan 3 kohdan täytäntöönpanoa.

6 §. Tietojen päivittäminen. Pykälässä säädettäisiin oikeutetun yksikön velvollisuudesta määräajoin päivittää tiedot, joihin oikeutetuksi yksiköksi nimeäminen on perustunut. Tultuaan nimeytyksi oikeutetun yksikön olisi viiden vuoden välein ilmoitettava oikeusministeriölle lain 2 §:ssä tarkoitettavat tiedot eli tiedot, jotka tarvitaan sen arvioimiseksi, täyttääkö yksikkö kaikki oikeutetulle yksikölle asetetut vaatimukset. Vaikka oikeutetun yksikön tulisi ehdotetun 5 §:n mukaan aina ilmoittaa tietojen muuttumisesta, tietojen päivittämisestä määräajoin säädettäisiin erikseen. Tällä varmistettaisiin se, että oikeusministeriö voisi viiden vuoden välein arvioida sen, täyttääkö oikeutettu yksikkö yhä nimeämiselle asetetut vaatimukset. Jos tietoja ei oikeusministeriön pyynnöstä huolimatta ilmoitettaisi, oikeusministeriö peruuttaisi nimeämisen. Jollei ilmoitetuista tiedoista muuta johtuisi, oikeutettu yksikkö jatkaisi asemassaan ilman oikeusministeriön eri päätöstä.

Pykälä olisi osa edustajakannedirektiivin 5 artiklan 3 kohdan täytäntöönpanoa.

7 §. Ilmoitusvelvollisuus. Pykälässä säädettäisiin oikeutettuihin yksiköihin liittyvästä oikeusministeriön hallinnollisesta tehtävästä.

Pykälän 1 momentin mukaan oikeusministeriön tehtävänä olisi ilmoittaa komissiolle rajat ylittäviä edustajakanteita varten nimetyt yhdistykset ja niiden tehtävät sekä muutokset kyseisissä tiedoissa.

Pykälän 2 *momentin* mukaan oikeusministeriön tehtävänä olisi myös ilmoittaa julkisesti kotimaisten edustajakanteiden ja ryhmäkanteiden vireille panemista varten nimetyt oikeutetut yksiköt ja niiden tehtävät.

Pykälä olisi osa edustajakannedirektiivin 5 artiklan 1 ja 2 kohtien täytäntöönpanoa.

8 §. Yhteyspiste. Pykälässä säädettäisiin oikeutettuihin yksiköihin liittyvästä oikeusministeriön hallinnollisesta tehtävästä vastaavasti kuin 7 §:ssä. Oikeusministeriö toimisi edustajakannedirektiivin 5 artiklan 5 kohdassa tarkoitettuna yhteyspisteenä, jolle komissio tai toiset jäsen- tai ETA-valtiot voisivat toimittaa pyynnot tutkia, täyttääkö Suomessa rajat ylittäviä edustajakanteita varten oikeutetuksi yksiköksi nimetty järjestö oikeutetulle yksikölle säädetyt kriteerit. Pyynnön jälkeen oikeusministeriö tutkisi, täyttäisikö järjestö yhä lain 3 §:ssä säädetyt vaatimukset. Jos oikeutetuksi yksiköksi nimetty järjestö ei enää täyttäisi nimeämisen asetettuja vaatimuksia, oikeusministeriö peruuttaisi nimeämisen. Tällainen tilanne voisi olla esimerkiksi silloin, jos järjestön säännöt olisivat muuttuneet niin, ettei sen tarkoituksena enää olisi kuluttajien etujen suojaaminen, tai jos järjestön rahoituslähteet olisivat vaihtuneet siten, ettei järjestöä enää voitaisi pitää riippumattomana.

Pykälällä pantaisiin täytäntöön direktiivin 5 artiklan 4 ja 5 kohdat.

9 §. Seuranta. Pykälässä säädettäisiin yhdestä oikeutettuihin yksiköihin liittyvästä oikeusministeriön hallinnollisesta tehtävästä vastaavasti kuin 7 ja 8 §:ssä. Oikeusministeriön tehtävänä olisi toimittaa komissiolle edustajakannedirektiivin 23 artiklan 2 kohdassa tarkoitetut tiedot Suomessa käsitellyistä edustajakanteista. Ilmoitettavia tietoja olisivat edustajakanteiden määrät ja kannetyypit, eli koskisivatko ne hyvitys- vai kieltotoimenpiteitä ja olisivatko ne kotimaisia vai rajat ylittäviä. Lisäksi tulisi ilmoittaa rikkomusten tyyppi eli käytännössä se, mitä edustajakannedirektiivin soveltamisalaa kuuluvia säännöksiä olisi rikottu ja miten. Ilmoitettavia tietoja olisivat myös edustajakanteiden osapuolet sekä kyseisten kanteiden lopputulokset. Tiedot tulisi toimittaa vuosittain kesäkuusta 2027 lähtien.

Pykälällä pantaisiin täytäntöön direktiivin 23 artiklan 2 kohta.

10 §. Voimaantulo. Pykälä sisältäisi voimaantulosäännöksen.

7.3 Ryhmäkannelaki

1 §. Soveltamisala. Pykälän 1 *momentin* nykyinen rajausta, jonka mukaan lakia ei sovelleta arvopaperimarkkina- (495/1989) tarkoitetun arvopaperin liikkeeseenlaskijan tai julkisen ostopaperin tekijän menettelyä koskevassa riita-asiaa, poistettaisiin. Lakia sovellettaisiin näin ollen kuluttaja-asiamiehen toimivallan mukaisessa laajuudessa kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan välisen riita-asian käsittelyyn ryhmäkanteena.

Pykälän 2 *momentissa* lain soveltamisalaa laajennettaisiin edustajakannedirektiivin vaatimusten mukaiseksi. Lain aineellinen soveltamisala määräytyisi osin *momentin* sisältämän viittauksen kautta suoraan edustajakannedirektiivin soveltamisalan mukaan. Säädösteknistä ratkaisua on perusteltu 1. lakiehdotuksen 1 §:n säännöskohtaisissa perusteluissa. Lakia sovellettaisiin sen aineellisen soveltamisalan puitteissa edustajakannedirektiivissä tarkoitettuihin hyvitystoimenpiteitä koskeviin kotimaisiin ja rajat ylittäviin edustajakanteisiin. Lakia ei näin ollen sovellettaisi edustajakannedirektiivissä tarkoitettuja kieltotoimenpiteitä koskevien vaatimusten käsittelyyn, vaan kieltotoimenpiteitä koskevien vaatimusten käsittelystä säädettäisiin 1. lakiehdotuksessa. *Momentilla* pantaisiin täytäntöön direktiivin 2 artiklan 1 kohta hyvitystoimenpiteiden osalta.

Pykälän 2 momentilla ei kavennettaisi kuluttaja-asiamiehen toimivaltaa nykyisestä. Ryhmäkannelain soveltamisalaan kuuluisivat 1 momentin nojalla edelleen kaikki nykyisin ryhmäkannelain soveltamisalan piiriin kuuluvat asiaryhmät, vaikka kuluttajia suojaavat säännökset eivät perustuisi edustajakannedirektiivin liitteessä I olevaan säädökseen. Esimerkiksi saatavien perinnästä annetun lain vastaiseen toimintaan perustuvat vaatimukset kuuluisivat edelleen ryhmäkannelain soveltamisalaan.

Nykyisen 1 §:n 2 ja 3 momentti siirtyisivät sisällöllisesti muuttumattomina 3 ja 4 momenteiksi.

1 a §. *Vireillepano-oikeus toisessa Euroopan talousalueeseen kuuluvassa valtiossa.* Ryhmäkannelakia sovelletaan sen soveltamisalaan kuuluvien vaatimusten käsittelyyn ryhmäkanteena Suomen tuomioistuimissa. Se ei lähtökohtaisesti sisällä säännöksiä ryhmä- tai edustajakanteiden käsittelystä muiden valtioiden tuomioistuimissa. Siksi lakiin ehdotetaan otettavaksi täsmäntävä säännös, jossa todettaisiin laissa säädettävän myös oikeutetun yksikön oikeudesta nostaa edustajakannedirektiivissä tarkoitettu hyvitystoimenpidettä koskeva edustajakanne toisessa ETA-valtiossa.

2 a §. *Ryhmäkanteen rahoitus.* Pykälässä olisi kokonaan uudet säännökset siitä, millä edellytyksillä oikeutettu yksikkö voisi hankkia rahoitusta ns. kolmannelta osapuolelta oikeudenkäynnistä aiheutuvien kustannusten kattamiseen. Pykälässä käytettäisiin direktiivin 10 artiklan 1 kohdan liikkumavaraa, jonka mukaan voidaan sallia ryhmäkanteiden rahoittamisen ulkopuolisen varoin. Liikkumavaraa on selostettu tarkemmin edellä jaksossa 2.

Ehdotetun 1 momentin mukaan ulkopuolinen rahoitus sallittaisiin, ja kanteiden nostamista voisi rahoittaa esimerkiksi joukkorahoituksella, mutta rahoittajan ja vastaajan väliset eturistiriidat pitäisi voida estää. Ulkopuolinen rahoittaja ei saisi olla ryhmäkanteen vastaajan kilpailija tai vastaajasta riippuvainen. Rahoittajana ei voisi olla esimerkiksi elinkeinonharjoittaja, joka toimisi vastaajan kanssa samoilla markkinoilla, eikä vastaajan kanssa samaan konserniin kuuluva yritys.

Rahoittaja ei myöskään saisi vaikuttaa kantajan ryhmäkanteen käsittelyn puitteissa tekemiin päätöksiin kuluttajien yhteisten etujen kannalta haitallisella tavalla. Epäasiallista ja kuluttajien etujen kannalta haitallista vaikuttamista voisi olla esimerkiksi se, että rahoittaja kannustaisi jatkamaan prosessia saadakseen paremman vastikkeen itselleen, vaikka kuluttajien edun mukaista olisi sopia asia. Kuluttajien kannalta haitallisena voitaisiin pitää myös rahoittajan pyrkimystä vaikuttaa omaksi edukseen sovintosopimuksen tekemiseen tai siitä neuvottelemiseen, vaikka kuluttajien etu olisi jatkaa prosessia. Sitä vastoin esimerkiksi kannetta rahoittavan kattojärjestön ohjeet alajärjestölle suositeltavista prosessitoimista eivät olisi epäasianmukaista vaikuttamista.

Säännösten tarkoituksena olisi estää perusteettomien kanteiden nostamista. Niillä pyritään myös estämään kanteiden nostamista hyötymistarkoituksessa siten, että suurimman hyödyn saaja on rahoittaja eivätkä menetystä tai vahinkoa kärsineet kuluttajat. Momentilla pantaisiin täytäntöön direktiivin 10 artiklan 2 kohta.

Pykälän 2 momentissa säädettäisiin rahoituksen arvioimista koskevasta menettelystä sekä toimenpiteistä, mitä 1 momentin vastaisesta rahoituksesta voisi seurata. Jos ilmenisi perusteltuja epäilyjä, että ryhmäkanteen rahoittaja olisi ryhmäkanteen vastaajan kilpailija tai vastaajasta riippuvainen taikka pyrkisi vaikuttamaan kantajaan epäasianmukaisesti 1 momentissa tarkoitettulla tavalla, tuomioistuimen olisi kehotettava kantajaa määräajassa toimittamaan selvitys kanteen rahoituksesta ja mahdollisista korjaavista toimenpiteistä. Käytännössä järjestelmä toimisi siten, että vastaaja esittäisi perustellun väitteen siitä, että rahoitus olisi 1 momentin vastainen, minkä perusteella tuomioistuin esittäisi pyynnön selvityksen antamisesta. Vaikka rahoitus ei täyttäisi

1 momentin vaatimuksia, kantajalla olisi mahdollisuus korjata rahoitus vaatimusten mukaiseksi, kuten luopua 1 momentin vastaisesta rahoituksesta ja hankkia uusi rahoittaja.

Samalla kun tuomioistuim pyytäisi kantajalta selvitystä rahoituksesta, kantajalle olisi ilmoitettava, että kanne voidaan jättää tutkimatta, jos kantaja ei noudata kehotusta. Jos kanteen rahoitus olisi järjestetty 1 momentin vastaisesti eikä kantaja korjaisi tilannetta, tai jos kantaja ei noudattaisi kehotusta rahoitus selvityksen antamisesta, tuomioistuimen olisi jätettävä kanne tutkimatta. Kannetta ei siis hylättäisi. Kanteen tutkimatta jättäminen prosessiesteen takia ei näin vaikuttaisi niiden kuluttajien oikeuksiin, joita kanne koskee. Tuomioistuimen tulee jättää kanne tutkimatta heti, kun tutkimatta jättämisen edellytykset ovat selvillä. Ehdotettu säännös tulisi kuitenkin tyypillisesti sovellettavaksi oikeusprosessin valmisteluvaiheessa vasta vastaajan vastauksen jälkeen.

Momentilla pantaisiin täytäntöön direktiivin 10 artiklan 3 ja 4 kohdat.

4 §. Kanneoikeus. Pykälässä säädettäisiin siitä, kenellä on asiavaltuus saattaa vireille ryhmäkanne. Voimassa olevan 4 §:n mukaan kanneoikeus on vain kuluttaja-asiamiehellä. Edustajakannedirektiivi edellyttää kanneoikeuden antamista myös järjestöille oikeutettuina yksikköinä. Selvyyden vuoksi kanneoikeutta koskevaa säännöstä muutettaisiin niin, että kuluttaja-asiamiehen sijaan puhuttaisiin oikeutetun yksikön kanneoikeudesta. Kuluttaja-asiamiehen kannalta kyse olisi teknisestä muutoksesta, koska kuluttaja-asiamies nimettäisiin lain 4 a §:ssä oikeutetuksi yksiköksi.

4 a §. Oikeutettu yksikkö. Pykälässä säädettäisiin siitä, mitkä tahot olisivat ehdotetussa laissa tarkoitettuja oikeutettuja yksiköjä.

Pykälän 1 kohdan mukaan kuluttaja-asiamies olisi oikeutettu yksikkö valvontavaltaansa kuuluvassa asiassa. Kuluttaja-asiamiehen kanneoikeus pysyisi siten nykyistä vastaavana.

Pykälän 2 kohdan mukaan oikeutettu yksikkö olisi myös sääntömääräiseen tarkoitukseensa kuuluvassa asiassa kuluttajien yhteisiä etuja edistävä järjestö, jonka oikeusministeriö olisi nimennyt oikeutetuksi yksiköksi laissa tarkoitettuja ryhmäkanteita varten. Vastaavasti kuin ehdotetussa laissa kieltotoimenpiteitä koskevista edustajakanteista kanneoikeus olisi rajoitettu järjestön sääntömääräiseen tarkoitukseen kuuluviin asioihin. Järjestön tarkoitus määritellään järjestön säännöissä, ja tarkoitus rajaisi sitä, missä asioissa järjestö voisi panna edustajakanteen vireille. Tämä ei tarkoittaisi sitä, että järjestön yhtenä tarkoituksena tulisi olla kanteiden ajaminen, vaan että kanteen tulisi liittyä asiaan, jonka edistämiseksi järjestö toimii.

Lisäksi järjestön tulisi edistää kuluttajien yhteisiä etuja eli joko yleisiä etuja tai tietyn kuluttajaryhmän etuja. Oikeutettuna yksikkönä toimiminen edellyttäisi, että oikeusministeriö olisi nimennyt järjestön oikeutetuksi yksiköksi nimenomaan hyvitystoimenpiteitä koskevia ryhmäkanteita varten.

Pykälän 3 kohdan mukaan laissa tarkoitettu oikeutettu yksikkö olisi myös sääntömääräiseen tarkoitukseensa kuuluvassa asiassa toisessa ETA-valtiossa edustajakannedirektiivissä tarkoitettuja rajat ylittäviä edustajakanteita varten nimetty oikeutettu yksikkö, joka olisi merkitty komission laatimaan luetteloon rajat ylittäviä edustajakanteita varten nimetyistä oikeutetuista yksiköistä.

Kyse on oikeutettujen yksiköiden kanneoikeuden vastavuoroisesta tunnustamisesta. Toisessa ETA-valtiossa oikeutetuksi yksiköksi rajat ylittäviä edustajakanteita varten nimetty järjestö tai

viranomainen voisi panna vireille edustajakanteen Suomessa, eikä käräjäoikeus tutkisi sitä, täyttääkö yksikkö oikeutetuksi yksiköksi nimeämisen vaatimukset. Kanneoikeuden vastavuoroinen tunnustaminen ei kuitenkaan rajoittaisi asiaa käsittelevän tuomioistuimen oikeutta tutkia sitä, onko oikeutetulla yksiköllä sääntömääräisen tarkoituksensa perusteella oikeus ryhtyä toimiin kysymyksessä olevassa yksittäisessä tapauksessa. Esimerkiksi jos oikeutetuksi yksiköksi nimetty järjestö, jonka tarkoituksena on omakotitaloasujien etujen edistäminen, nostaisi kanteen rahastosopimuksia koskevassa asiassa, tuomioistuin voisi jättää kanteen tutkimatta sillä perusteella, ettei järjestöllä ole nimeämisestään huolimatta kanneoikeutta kyseisessä yksittäisessä asiassa. Samoin kuin 2 momentissa, kanneoikeus olisi rajoitettu yksikön sääntömääräiseen tarkoitukseen, mikä voisi tarkoittaa joko järjestön säännöissä määriteltyä tarkoitusta tai viranomaisen laissa määriteltyä toimialaa.

Pykälä olisi osa edustajakannedirektiivin 4 artiklan 1 ja 2 kohtien sekä 6 artiklan 1 ja 3 kohtien täytäntöönpanoa.

4 b §. *Oikeutettu yksikkö rajat ylittäviä edustajakanteita varten.* Pykälässä säädettäisiin siitä, millä edellytyksillä kuluttaja-asiamies ja kuluttajien yhteisiä etuja edistävät järjestöt voisivat panna vireille rajat ylittävän edustajakanteen Suomessa ja toisessa ETA-valtiossa.

Pykälän 1 momentin mukaan kuluttaja-asiamies voisi valvontavaltaansa kuuluvassa asiassa panna vireille kuluttajaryhmän puolesta hyvitystoimenpidettä koskevan edustajakanteen toisessa ETA-valtiossa sanotun valtion lainsäädännön mukaisesti. Lisäksi kanteen nostamisen edellytyksenä olisi, että vastaajana olevan elinkeinonharjoittajan menettely olisi loukannut kuluttajaryhmän oikeuksia Suomessa. Kuluttaja-asiamies voisi erinäisin reunaehdoin nostaa hyvityskanteen esimerkiksi Saksassa silloin, jos saksalaisen elinkeinonharjoittajan suomalaisten kuluttajien kanssa käyttämän vakiosopimuksen ehdot olisivat olleet direktiivin soveltamisalaan kuuluvan säännöksen vastaiset, ja kanteen nostaminen olisi Saksan lainsäädännön mukaan mahdollista.

Pykälän 2 momentin mukaan toisessa ETA-valtiossa sanotussa valtiossa säädetyin mukaisesti hyvitystoimenpiteitä koskevan edustajakanteen voisi panna vireille kuluttajaryhmän puolesta myös järjestö, jonka oikeusministeriö olisi nimennyt oikeutetuksi yksiköksi rajat ylittäviä edustajakanteita varten. Järjestön tulisi edistää kuluttajien yhteisiä etuja ja kanneoikeus koskisi vain järjestön sääntömääräiseen tarkoitukseen kuuluvia asioita vastaavasti kuin kotimaisissa edustajakanteissa.

Pykälän 3 momentissa säädettäisiin oikeusministeriön velvollisuudesta ilmoittaa 1 momentissa tarkoitettu viranomainen sekä sen tehtävät EU:n komissiolle, komission laatimaan luetteloon jäsenmaiden ilmoittamista rajat ylittäviä edustajakanteita varten nimetyistä oikeutetuista yksiköistä. Lisäksi momentissa olisi informatiivinen viittaus kuluttajien yhteisiä etuja edistävien järjestöjen oikeutetuksi yksiköksi nimeämisestä koskevaan lakiin, jossa säädettäisiin 2 momentissa tarkoitettujen järjestöjen ilmoittamisesta mainittuun luetteloon.

Pykälä olisi osa edustajakannedirektiivin 4 artiklan 2, 3 ja 7 kohtien, 5 artiklan 1 kohdan sekä 7 artiklan 1 kohdan täytäntöönpanoa.

4 c §. *Järjestön nimeäminen oikeutetuksi yksiköksi.* Pykälä sisältäisi informatiivisen viittauksen kuluttajien yhteisiä etuja edistävien järjestöjen oikeutetuksi yksiköksi nimeämisestä koskevaan lakiin.

7 §. *Ilmoituksen sisältö.* Pykälän 1 momentin 4 kohtaan lisättäisiin maininta siitä, että kantajan toimittaman ilmoituksen tulisi sisältää myös tieto mahdollisesta ilmoittautumismaksusta. Tieto

olisi lisättävä ilmoitukseen silloin, kun kanteen nostanut oikeutetuksi yksiköksi nimetty järjestö edellyttäisi ryhmään ilmoittautuvalta maksun suorittamista. Ehdotettu muutos liittyy direktiivin 20 artiklan 3 kohdassa tarkoitetun kohtuullisen osallistumismaksun perimisen sallimiseen. Maksusta säädettäisiin 8 §:n 1 momentissa.

8 §. Ryhmän jäsenyys. Pykälän 1 momenttiin tehtäisiin tekninen muutos poistamalla momentista sana *allekirjoitetun*. Voimassa olevan momentin mukaan ryhmän jäsen, joka asetetussa määräajassa on toimittanut kantajalle, eli käytännössä kuluttaja-asiamiehelle, kirjallisen *allekirjoitetun* ilmoituksen halukkuudestaan osallistua ryhmäkanteeseen, kuuluu ryhmään. Sähköisestä asiointista viranomaistoiminnassa annetun lain 9 §:n (534/2016) mukaan vireillepanossa ja asian muussa käsittelyssä vaatimuksen kirjallisesta muodosta täyttää myös viranomaiselle toimitettu sähköinen asiakirja, eikä asiakirjaa tarvitse täydentää allekirjoituksella, jos siinä on tiedot lähettäjistä eikä sen alkuperäisyyttä tai eheyttä ole syytä epäillä. Allekirjoitettua ilmoittautumista ei siten tosiasiaa vaadita kantajan ollessa viranomainen. Sanottua lakia ei kuitenkaan sovelleta muihin kuin viranomaisiin. Tästä seuraa, että kantajan ollessa oikeutetuksi yksiköksi nimetty järjestö allekirjoitusvaatimuksen voitaisiin katsoa edellyttävän kirjepostin käyttämistä ilmoittautumismenettelystä. Tämä ei ole nyky-yhteiskunnassa toimiva menettelytapa, mikä vuoksi momentista poistettaisiin vaatimus allekirjoituksesta. Kyse olisi kansallisiin säädöksiin liittyvästä tarkistamisesta.

Lisäksi 1 momenttiin lisättäisiin virke, jonka mukaan kantajana toimiva oikeutetuksi yksiköksi nimetty järjestö voisi edellyttää ryhmäkanteeseen osallistuvalla kohtuullisen ilmoittautumismaksun suorittamista. Ilmoittautumismaksulla tarkoitettaisiin muodollista, direktiivin 20 artiklan 3 kohdassa tarkoitettua määrältään kohtuullista osallistumismaksua. Silloin kun maksun suorittaminen olisi ilmoitettu osallistumisen edellytykseksi, maksu oikeuttaisi kuluttajan osallistumaan ryhmäkanteeseen ryhmän jäsenenä edellyttäen, että kuluttaja muutoin täyttäisi ryhmän jäsenen määritelmän. Maksu ei olisi oikeudenkäyntikulu eikä siten siirrettävissä vastapuolen korvattavaksi kanteen menestyessä. Maksussa kysymys olisi ainoastaan järjestön ja ryhmään mukaan ilmoittautuneiden kuluttajien välisestä oikeussuhteesta, joka vain välillisesti liittyisi ryhmäkanteeseen, eikä siitä säädettäisi laissa enemmälti. Riippumatta asian lopputuloksesta järjestön ei siten tarvitsisi palauttaa ilmoittautumismaksua kanteeseen liittyneelle kuluttajalle, ellei toisin olisi sovittu. Momentissa käytettäisiin 20 artiklan 3 kohdan liikkumavaraa.

15 a §. Tuomiosta tai muusta ratkaisusta ilmoittaminen ryhmän jäsenille. Ehdotettu pykälä olisi uusi ja sisältäisi säännökset kantajan ja vastaajan tuomioita koskevasta ilmoitusvelvollisuudesta.

Pykälän 1 momentissa säädettäisiin kantajan ilmoitusvelvollisuudesta. Kantajan velvollisuutena olisi ilmoittaa annetusta tuomiosta ja muista tuomioistuimen ratkaisuista edustamansa ryhmän jäsenille.

Pykälän 2 momentissa olisi säännös vastaajan ilmoitusvelvollisuudesta. Tuomioistuin voisi velvoittaa vastaajan antamaan 1 momentissa tarkoitetut tiedot ryhmän jäsenille. Tällaista velvoitetta ei asetettaisi viran puolesta, vaan vain kantajan sitä vaatiessa. Koska ryhmäkannelaissa säädetään opt-in-menettelystä, ja osallistuminen ryhmäkanteeseen näin ollen edellyttää ryhmään ilmoittautumista ja yhteystietojen antamista kantajalle, on todennäköistä, että säännös tulisi harvoin sovellettavaksi. Pykälässä käytettäisiin 13 artiklan 3 kohdan liikkumavaraa elinkeinonharjoittajan tiedottamisvelvollisuudesta. Liikkumavaraa on selostettu tarkemmin edellä luvussa 2.

18 a §. Ryhmäkanteista tiedottaminen. Pykälässä säädettäisiin siitä, miten kantajan tulisi informoida nostamistaan edustajakanteista. Ehdotetun pykälän mukaan kantajan olisi annettava

verkkosivustollaan tietoa suunnitelluista ja nostetuista ryhmäkanteista, ryhmäkanteiden käsitteilyvaiheesta sekä käsittelyn päättymisestä ja lopputuloksesta. Käytännössä kuluttaja-asiamiehen ja oikeutetuksi yksiköksi nimetyn järjestön olisi tiedotettava kaikista nostamistaan kanteista sekä niiden lopputuloksista. Pykälällä pantaisiin täytäntöön edustajakannedirektiivin 13 artiklan 1 kohta.

7.4 Laki oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa

1 luku Yleiset säännökset

6 §. *Markkinaoikeudelliset asiat.* Voimassa olevan pykälän 1 momentin 10 kohdan mukaan markkinaoikeus käsittelee markkinaoikeudellisina asioina asiat, jotka säädetään sen toimivaltaan kuuluviksi rajat ylittävästä kieltomenettelystä annetussa laissa. Momentin 10 kohdassa laki rajat ylittävästä kieltomenettelystä korvattaisiin lailla kieltotoimenpiteitä koskevista edustajakanteista. Kyse on teknisestä muutoksesta, joka on tarpeen, kun 1. lakiehdotuksen mukaan laki rajat ylittävästä kieltomenettelystä kumottaisiin lailla kieltotoimenpiteitä koskevista edustajakanteista.

5 luku Markkinaoikeudellisten asioiden käsittely

2 §. *Asian vireillepanoon oikeutetut.* Pykälän 1 momentin 7 kohta muutettaisiin siten, että siinä rajat ylittävästä kieltomenettelystä annetun lain mukaan vireillepanoon oikeutettujen sijaan säädettäisiin siitä, mikä taho voisi tehdä luvun 1 §:ssä tarkoitetun hakemuksen kieltotoimenpiteitä koskevista edustajakanteista annetun lain mukaisissa asioissa. Tämä taho olisi oikeutettu yksikkö.

7.5 Laki Kilpailu- ja kuluttajavirastosta

2 §. *Tehtävät.* Kilpailu- ja kuluttajavirastosta annetun lain 2 §:ssä säädetään KKV:n tehtävistä. Pykälään lisättäisiin uusi 4 momentti, jonka mukaan KKV voisi panna vireille edustajakanteen. Lisäksi momentti sisältäisi informatiivisen viittauksen lakiin kieltotoimenpiteitä koskevista edustajakanteista. Kyse on teknisestä muutoksesta, joka on tarpeen, kun 1. lakiehdotuksen mukaan laki rajat ylittävästä kieltomenettelystä kumottaisiin lailla kieltotoimenpiteitä koskevista edustajakanteista ja KKV voisi panna vireille sekä kotimaisen että rajat ylittävän edustajakanteen.

15 §. *Ryhmäkanteen.* Voimassa olevan pykälän mukaan kuluttaja-asiamies voi panna vireille ryhmäkanteen siten kuin ryhmäkannelaissa tarkemmin säädetään. Pykälää täydennettäisiin edustajakanteella niin, että kuluttaja-asiamies voisi panna vireille ryhmäkanteen, rajat ylittävän edustajakanteen ja kieltotoimenpidettä koskevan edustajakanteen. Lisäksi pykälään lisättäisiin informatiivisen viittaus ryhmäkannelakiin ja lakiin kieltotoimenpiteitä koskevista edustajakanteista. Kyse on teknisestä muutoksesta.

7.6 Laki matkapalveluyhdistelmien tarjoajista annetun lain 23 ja 24 §:n kumoamisesta

1 §. Pykälässä säädettäisiin matkapalveluyhdistelmien tarjoajista annetun lain (921/2017) 23 ja 24 §:n kumoamisesta.

Voimassa olevan kieltomenettelylain 2 §:n 2 momentin mukaan vaatimuksen kyseisen lain 1 §:n 2 momentin 5 kohdassa mainitun direktiivin 7 artiklan vastaisen toiminnan kieltämisestä käsittelee KKV siten kuin valmismatkaliikkeista annetussa laissa (939/2008) säädetään. Laki

valmismatkaliikkeistä on kumottu lailla matkapalveluyhdistelmien tarjoajista. Matkapalveluyhdistelmien tarjoajista annetun lain 23 §:n mukaan KKV voi ryhtyä kyseisen lain 22 §:ssä mainittuihin toimenpiteisiin myös rajat ylittävästä kieltomenettelystä annetun lain 2 §:ssä tarkoitettua ulkomaisen viranomaisen tai järjestön hakemuksesta, jos Suomesta peräisin oleva toiminta on vastoin matkapakettidirektiivin V ja VI luvun sekä VII luvun 20 artiklan säännöksiä sellaisina kuin ne on pantu kansallisesti täytäntöön sovellettavaksi tulevassa laissa.

Esitetyn 1. lakiehdotuksen 3 §:n mukaan kieltotoimenpiteitä koskevat edustajakanteet käsiteltäisiin yksinomaan markkinaoikeudessa, eikä enää miltään osin muissa viranomaisissa. Pykälä tulee siten kumota. Kyse on teknisestä muutoksesta, joka on tarpeen, kun laki rajat ylittävästä kieltomenettelystä kumottaisiin lailla kieltotoimenpiteitä koskevista edustajakanteista eikä KKV:llä olisi toimivaltaa käsitellä rajat ylittäviä edustajakanteita.

Matkapalveluyhdistelmien tarjoajista annetun lain 24 §:n mukaan KKV:n oikeudesta panna vireille kieltokanne toisessa EU- tai ETA-valtiossa säädetään rajat ylittävästä kieltomenettelystä annetussa laissa. Pykälän kumoaminen on tarpeen, koska laki rajat ylittävästä kieltomenettelystä kumottaisiin lailla kieltotoimenpiteitä koskevista edustajakanteista ja Kilpailu- ja kuluttajavirastosta annetun lain 2 §:ään lisättäisiin viittaus lakiin kieltotoimenpiteitä koskevista edustajakanteista.

2 §. *Voimaantulo.* Pykälä sisältäisi voimaantulosäännöksen.

7.7 Laki Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskuksesta

2 §. *Tehtävät.* Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskuksesta annetun lain (593/2009) 2 §:ssä säädetään Fimean tehtävistä. Pykälään lisättäisiin uusi *4 momentti*, jonka mukaan Fimea voisi panna vireille edustajakanteen. Lisäksi momentti sisältäisi informatiivisen viittauksen lakiin kieltotoimenpiteitä koskevista edustajakanteista.

7.8 Laki lääkelain 93 a ja 93 b §:n kumoamisesta

1 §. Pykälässä säädettäisiin lääkelain 93 a ja 93 b §:n kumoamisesta.

Voimassa olevan kieltomenettelylain 2 §:n 2 momentin mukaan vaatimuksen kyseisen lain 1 §:n 2 momentin 4 kohdassa mainitun direktiivin 21 artiklan sekä momentin 6 kohdassa mainitun direktiivin vastaisen toiminnan kieltämisestä käsittelee Fimea siten kuin lääkelaisa säädetään.

Läkelain 93 a §:n 1 momentin mukaan Fimea voi ryhtyä kyseisen lain 93 §:n 1 ja 2 momentissa mainittuihin toimenpiteisiin myös rajat ylittävästä kieltomenettelystä annetun lain 2 §:ssä tarkoitettua ulkomaisen viranomaisen tai järjestön hakemuksesta, jos Suomesta peräisin oleva toiminta on vastoin ihmisille tarkoitettujen lääkkeiden mainonnasta annetun neuvoston direktiivin 92/28/ETY tai televisiotoimintaa koskevien jäsenvaltioiden lakien, asetusten ja hallinnollisten määräysten yhteensovittamisesta annetun neuvoston direktiivin 89/552/ETY 14 artiklan säännöksiä sellaisina kuin ne on pantu kansallisesti täytäntöön sovellettavaksi tulevassa laissa.

Pykälä esitetään kumottavaksi, koska kieltomenettelyä koskeva laki kumottaisiin ja 1. lakiehdotuksen 3 §:n mukaan kieltotoimenpiteitä koskevat edustajakanteet käsiteltäisiin yksinomaan markkinaoikeudessa, eikä enää miltään osin muissa viranomaisissa.

Läkelain 93 b §:n mukaan Fimean oikeudesta panna vireille kieltokanne toisessa ETA-valtiossa säädetään rajat ylittävästä kieltomenettelystä annetussa laissa. Pykälä kumottaisiin, koska

laki rajat ylittävästä kieltomenettelystä kumottaisiin lailla kieltotoimenpiteitä koskevista edustajakanteista ja Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskuksesta annetun lain 2 §:ään lisättäisiin viittaus lakiin kieltotoimenpiteitä koskevista edustajakanteista.

2 §. Voimaantulo. Pykälä sisältäisi voimaantulosäännöksen.

7.9 Laki Finanssivalvonnasta

3 §. Tehtävät. Finanssivalvonnasta annetun lain (878/2008) 3 §:ssä säädetään Finanssivalvonnan tehtävistä. Pykälään lisättäisiin uusi *5 momentti*, jonka mukaan Finanssivalvonta voisi panna vireille edustajakanteen. Lisäksi momentti sisältäisi informatiivisen viittauksen lakiin kieltotoimenpiteitä koskevista edustajakanteista.

7.10 Laki Liikenne- ja viestintävirastosta

2 §. Tehtävät. Liikenne- ja viestintävirastosta annetun lain (935/2018) 2 §:ssä säädetään Traficomin tehtävistä. Pykälään lisättäisiin uusi *5 momentti*, jonka mukaan Traficom voisi panna vireille edustajakanteen. Lisäksi momentti sisältäisi informatiivisen viittauksen lakiin kieltotoimenpiteitä koskevista edustajakanteista.

7.11 Laki Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta

2 §. Tehtävät. Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta annetun lain (669/2008) 2 §:ssä säädetään Valviran tehtävistä. Pykälään lisättäisiin uusi *3 momentti*, jonka mukaan Valvira voisi panna vireille edustajakanteen. Lisäksi momentti sisältäisi informatiivisen viittauksen lakiin kieltotoimenpiteitä koskevista edustajakanteista.

7.12 Tietosuojalaki

14 §. Tietosuoja-valtuutetun tehtävät ja toimivaltuudet. Tietosuojalain 3 luvun 14 §:n 1 momentin mukaan tietosuoja-valtuutetun tehtävistä ja toimivaltuuksista säädetään tietosuoja-asetuksen 55–59 artiklassa, ja tietosuoja-valtuutetulla on myös muita kyseisessä tai muussa laissa säädettyjä tehtäviä ja toimivaltuuksia. Pykälän *1 momenttiin* lisättäisiin uusi säännös, jonka mukaan tietosuoja-valtuutettu voisi panna vireille edustajakanteen. Lisäksi momentti sisältäisi informatiivisen viittauksen lakiin kieltotoimenpiteitä koskevista edustajakanteista.

8 Voimaantulo

Ehdotetaan, että lait tulevat voimaan 25.6.2023.

Direktiivi on pantava täytäntöön 25.12.2022 mennessä, ja sen täytäntöön panemiseksi annettavia säännöksiä on sovellettava 25.6.2023 alkaen.

Muutokset vaikuttaisivat vain lakien voimaantulon jälkeen nostettaviin edustaja- ja ryhmäkanteisiin.

Järjestöt voisivat pyytää tulla nimetyiksi oikeutetuiksi yksiköiksi heti järjestöjen nimeämistä oikeutetuiksi yksiköiksi koskevan lain tultua voimaan.

9 Toimeenpano ja seuranta

Direktiivin toimeenpanosta ja seurannasta säädetään sen 23 artiklassa. Komissio toteuttaa direktiivin arvioinnin aikaisintaan 26.6.2028. Komissio arvioi erityisesti direktiivin soveltamisalaa ja sitä, voitaisiinko rajat ylittäviä edustajakanteita käsitellä parhaiten unionin tasolla perustamalla Euroopan oikeusasiamies. Komissio tekee arvionsa niiden tietojen perusteella, joita jäsenvaltiot ovat sille toimittaneet. Jäsenvaltioiden on toimitettava komissiolle viimeistään 26.6.2027 ja sen jälkeen vuosittain tiedot käsittelyistä edustajakanteista, säädösrikkomisten tyypeistä, edustajakanteiden osapuolista ja lopputuloksista.

10 Suhde muihin esityksiin

Esityksen 9. lakiehdotuksessa ehdotetaan, että Finanssivalvonnasta annetun lain 3 §:ään lisätään uusi 5 momentti, jonka mukaan Finanssivalvonta voisi panna vireille edustajakanteen. Samaan pykälään ehdotetaan muutosta hallituksen esityksessä eduskunnalle laeiksi rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä annetun lain ja Finanssivalvonnasta annetun lain 3 ja 20 b §:n muuttamisesta (HE 236/2021 vp). Sen 2. lakiehdotuksessa ehdotetaan muutettavaksi mainitun pykälän 2 momentin 5 kohta, eikä ehdotus siten vaikuta tässä esityksessä ehdotettuun.

Esityksen 11. lakiehdotuksessa ehdotetaan, että Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta annetun lain 2 §:ään lisätään uusi 3 momentti, jonka mukaan Valvira voisi panna vireille edustajakanteen. Samaan pykälään ehdotetaan muutosta hallituksen esityksessä eduskunnalle sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen lainsäädäntöön sekä eräihin muihin lakeihin tehtävistä muutoksista hyvinvointialueiden perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon ja pelastustoimen järjestämisen uudistusta koskevasta lainsäädännöstä johtuen (HE 56/2021 vp). Sen 52. lakiehdotuksessa ehdotetaan muutettavaksi mainitun pykälän 1 momentin 1 kohta, eikä ehdotus siten vaikuta tässä esityksessä ehdotettuun.

11 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

Edustajakannedirektiivin tarkoituksena on varmistaa, että kaikissa jäsenvaltioissa on ainakin yksi tehokas menettely, joka mahdollistaa, että niin sanottu oikeutettu yksikkö voi nostaa edustajakanteen kuluttajien yhteisten etujen suojaamiseksi unionin lainsäädäntöä rikkonutta elinkeinonharjoittajaa vastaan. Direktiivin mukaisessa edustajakannemenettelyssä tulee voida vaatia sekä elinkeinonharjoittajan toimintatavan kieltämistä että hyvitystä kuluttajille elinkeinonharjoittajan toiminnasta aiheutuneesta vahingosta.

Edustajakannedirektiivin 7 artiklan 5 kohdan mukaan jäsenvaltiot voivat säätää, että kieltotoimenpiteitä ja hyvitystoimenpiteitä koskevat vaatimukset käsitellään ja ratkaistaan samassa menettelyssä eli käytännössä samassa tuomioistuimessa tai hallintoviranomaisessa. Mahdollista olisi siten säätää kokonaan uudesta edustajakannedirektiivin mukaisesta menettelystä, jossa käsiteltäisiin sekä lainsäädännön noudattamisen valvontaan liittyviä kieltoja että yksittäisten oikeussubjektien välisiä hyvityksiä koskevia riita-asioita.

Kansallista harkintavaltaa esitetään kuitenkin käytettäväksi niin, että voimassa olevassa lainsäädännössä olevat mekanismit säilytetään, ja siksi kieltoja ja hyvityksiä koskevat edustajakanteet käsiteltäisiin eri menettelyissä. Esityksen 1. lakiehdotuksen 3 §:n mukaan markkinaoikeus olisi toimivaltainen tuomioistuimena käsittelemään kieltotoimenpiteitä koskevia edustajakanteita Suomessa. Esityksen 4. lakiehdotuksen 1 luvun 6 §:n mukaan kieltotoimenpiteitä koskevat edustajakanteet käsiteltäisiin niiden markkinoiden toimivuutta turvaavan luonteensa vuoksi markkinaoikeudessa markkinaoikeudellisina asioina. 3. lakiehdotuksen 1 §:n mukaan ryhmäkannelakia sovellettaisiin sen aineellisen soveltamisalan puitteissa edustajakannedirektiivissä

tarkoitettuihin hyvitystoimenpiteitä koskeviin kotimaisiin ja rajat ylittäviin edustajakanteisiin. Hyvityksiä koskeissa edustajakanteissa toimivaltainen tuomioistuin olisi siten Helsingin käräjäoikeus.

Lakiehdotuksilla on merkitystä oikeusturvaa koskevan perustuslain 21 §:n kannalta. Lisäksi lakiehdotuksilla on yhtymäkohtia tuomioistuinjärjestelmän kahtiajakoa koskeviin perustuslain säännöksiin.

Perustuslain 21 §:n mukaan jokaisella on oikeus saada asiansa käsiteltyksi asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa tai muussa viranomaisessa sekä oikeus saada oikeuksiaan ja velvollisuuksiaan koskeva päätös tuomioistuimen tai muun riippumattoman lainkäyttöelimen käsiteltäväksi. Käsittelyn julkisuus sekä oikeus tulla kuulluksi, saada perusteltu päätös ja hakea muutosta samoin kuin muut oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin ja hyvän hallinnon takeet turvataan lailla. Perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt huomiota oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja asioiden viivytyksettömään käsittelyyn liittyvien perusoikeuksien merkitykseen oikeusvaltion kulmakivinä (PeVL 43/2021 vp, s. 4, PeVL 5/2018 vp, s. 2, PeVL 12/2017 vp, s. 2, PeVL 14/2016 vp, s. 9, PeVL 29/2014 vp, s. 2). Niin yksityishenkilöiden kuin yritystenkin tulee oikeusvaltiossa pystyä saattamaan asiansa oikeuden tutkittaviksi ilman pelkoa kohtuuttomista kustannuksista tai viivästyksistä. (PeVL 29/2014 vp, s. 2).

Tuomioistuinjärjestelmän kahtiajako yleisiin tuomioistuihin ja hallintotuomioistuihin määritellään perustuslain 3 §:n 3 momentissa, jonka mukaan tuomiovaltaa käyttävät riippumattomat tuomioistuimet, ylimpinä tuomioistuinina korkein oikeus ja korkein hallinto-oikeus. Tuomioistuinlaitoksen rakenteesta on säännökset perustuslain 98 §:ssä. Tuomioistuinlaitos rakentuu jaolle yleisiin tuomioistuihin, joista säädetään pykälän 1 momentissa, ja hallintotuomioistuihin, joista säädetään pykälän 2 momentissa. Tätä jakoa täydentää pykälän 3 momentti, jonka mukaan tuomiovaltaa erikseen määrättyillä toimialoilla käyttävistä erityistuomioistuinista säädetään lailla. Markkinaoikeus on perustuslaissa tarkoitettu erityistuomioistuin. Perustuslakivaliokunta on katsonut, että sekä tuomioistuinlaitoksen kaksilinjaisuuden periaate että viittaus määrättyihin toimialoihin rajaavat merkittävästi mahdollisuutta säätää erityistuomioistuimen tehtävien laajuudesta. Erityistuomioistuimen toimialan tulee siten olla täsmällisesti rajattu ja kapea suhteessa yleisten tuomioistuinten ja hallintotuomioistuinten toimialaan. Erityistuomioistuimelle voidaan antaa käsiteltäväksi vain sellaisia asiaryhmiä, joiden käsittely erityistuomioistuimessa on sen toimiala ja tuomioistuinjärjestelmän kokonaisuus huomioon ottaen perusteltua. Perustuslakivaliokunta katsoi, että lait, joilla keskittiin immateriaalioikeudellisia asioita koskeva ratkaisutoiminta markkinaoikeuteen, voitiin säätää tavallisen lain säätämisyksikössä. (PeVL 33/2012 vp, s.2)

Esityksen mukaan kieltoja ja hyvityksiä koskevat edustajakanteet käsiteltäisiin eri menettelyissä. Suomessa markkinoiden toimivuutta varmistavia kieltoja ja velvoiteoikeudellisia riita-asioita käsitellään eri tuomioistuimissa. Kieltotoimenpiteiden määrittämisestä yleisen kuluttajakollektiivin hyväksi päättää joko valvontavastuussa oleva viranomainen tai markkinaoikeus viranomaisen hakemuksesta. Jos viranomainen itse määrää kiellon, päätöksen haetaan muutosta joko markkinaoikeudelta tai hallinto-oikeudelta. Hyvityksistä taas päättävät yleiset tuomioistuimet, ja ryhmäkanteita käsittelee ensimmäisenä asteena Helsingin käräjäoikeus.

Jos kielto- ja hyvitysvaatimukset käsiteltäisiin direktiivin mahdollistamalla tavalla yhdessä menettelyssä, oikeudenkäynnin kokonaiskesto olisi todennäköisesti lyhyempi. Kahdessa eri menettelyssä kokonaiskäsitelyaikaa saattaa pidentää esimerkiksi se, että kantaja odottaa ratkaisua kieltokanteeseen ennen kuin nostaa hyvityskanteen. Suomessa hyvitysvaatimusten esittäminen

ja ryhmäkanteen nostaminen ei kuitenkaan edellytä kieltokanteen nostamista, vaan ryhmäkanteen voi nostaa kieltokanteesta riippumatta tai kieltomenettelyn aikana. Kaksi eri menettelyä myös lisää kantajina toimivien oikeutettujen yksiköiden sekä vastaajina olevien elinkeinonharjoittajien oikeudenkäyntikuluriskiä. Sitä vastoin yksittäiset kuluttajat eivät vastaa edustajakanteiden oikeudenkäyntikuluista, eikä kahdella eri menettelyllä siten ole vaikutusta yksittäisille kuluttajille oikeudenkäynnistä aiheutuviin kustannuksiin. Käsittelyaika ja oikeudenkäyntikulut ovat merkityksellisiä oikeusturvan tosiasiallisen toteutumisen kannalta. Kielto- ja hyvitysvaatimusten käsitteleminen samassa menettelyssä voisi lyhentää kokonaiskäsittelyaikaa ja vähentää oikeudenkäyntikuluja, mutta lainsäädännön muuttaminen joko siten, että markkinaoikeus voisi kieltotoimenpidettä koskevan menettelyn yhteydessä ratkaista kuluttajaryhmään kuuluvien kuluttajien hyvitysvaatimukset, tai siten, että Helsingin kärjäoikeus voisi kollektiivisten hyvitysvaatimusten yhteydessä ratkaista markkinoiden toimivuutta koskevia kieltovaatimuksia, muuttaisi oikeusjärjestelmän rakennetta merkittävästi ja tekisi erityistuomioistuimen toimivallasta osittain päällekkäistä kärjäoikeuden toimivallan kanssa. Nykytilan ja oikeusjärjestelmän keskeisten rakenteiden muuttaminen direktiivin täytäntöönpanon edellyttämässä aikataulussa ei ole mahdollista eikä tarkoituksenmukaista. Sitä vastoin nyt esitetty ei laajentaisi merkittävästi markkinaoikeuden toimivaltaa, eikä se muuttaisi voimassa olevaa lainsäädäntöä siten, että käsittelyajat pidentyisivät tai oikeudenkäyntikulut lisääntyisivät, vaan nyt esitetty on oikeusturvan osalta voimassa olevien mekanismien mukainen.

Esityksen 1. lakiehdotuksen 1 §:ssä ja 3. lakiehdotuksen 1 §:n 2 momentissa määriteltäisiin lakien aineellinen soveltamisala pykälien sisältämän viittauksen kautta suoraan edustajakannedirektiivin soveltamisalan mukaan. Mainitut soveltamisalapykälät eivät sisältäisi luetteloa edustajakannedirektiivin liitteessä I luetelluista asetuksista ja direktiiveistä. Toimivallan rajat määrittyisivät siten niin kutsutun dynaamisen viittauksen kautta. Perustuslain 2 §:n 3 momentin mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin. Perustuslakivaliokunta on suositellut välttämään dynaamista viittausta direktiivin täytäntöönpanossa muun muassa siksi, että viittaustekniikka voi vaikeuttaa sääntelyn ymmärrettävyyttä ja mahdollisuuksia saada tietoa oikeustilasta. Perustuslakivaliokunta ei kuitenkaan ole pitänyt asiaa säätämisyjärjestyskysymyksenä silloin, kun viittaustekniikan piiriin kuuluva direktiivin sääntely on ollut teknisluonteista ja yksityiskohtaista ja kohdistunut rajalliseen ryhmään ammattimaisia toimijoita. Perustuslakivaliokunta onkin hyväksynyt sääntelyn, jossa lain tasolla viitataan teknisluonteisten ja yksityiskohtaisten vaatimusten osalta suoraan direktiivin tiettyihin säännöksiin. (PeVL 5/2013 vp, s. 2-3). Toisaalta perustuslakivaliokunta on pitänyt dynaamista viittausta säätämisyjärjestyskysymyksenä silloin, kun on ehdotettu yleisviittausta direktiiviin eikä täsmennetysti direktiivin tiettyihin säännöksiin. Perustuslakivaliokunta ei pitänyt asianmukaisena täytäntöönpanosääntelynä ehdotusta, jossa tiettyjen palvelusopimusten tietojen luovuttamisen ja julkaisemisen muodon osalta viitattiin esteettömyysdirektiiviin yleisesti. (PeVL 35/2020 vp, s. 3).

Ehdotetut dynaamiset viittaukset vastaavat perustuslakivaliokunnan lausunnossa PeVL 5/2013 kuvattua tilannetta. Viittaus koskisi edustajakannedirektiivin soveltamisalaa, ei direktiiviä yleisesti. Edustajakannedirektiivin liitteessä I on 66 eri säädöstä, jotka rajaavat direktiivin aineellista soveltamisalaa. Lisäksi direktiivin soveltamisala on käytännössä jatkuvan muutoksen kohteena. Esitetty ratkaisu soveltamisalan määrittelystä poikkeaa vallitsevasta lainsäädäntötekniikasta, mutta varmistaa parhaalla mahdollisella tavalla säännöksen pysymisen ajan tasalla. Jos soveltamisalaa määräävät unionin säädökset lueteltaisiin laeissa, lakeja olisi jatkuvasti muutettava, jotta ne olisivat ajantasaisia. Todennäköisesti näin ei aina tehtäisi, eikä lainsäädäntötekniikasta kömpelö ratkaisu siten varmistaisi ajantasaisuutta. Viittauksen kautta lakien soveltamisala päivittyisi automaattisesti, kun direktiivin liitteeseen I lisätään uusia säädöksiä. Koska viittaustekniikka edellyttäisi lainkäyttäjältä direktiivin liitteen I luettelon tarkistamista, tulisi tämä myös tietoiseksi mahdollisista soveltamisalaan tehdyistä muutoksista. Sääntelyä soveltavien ja sään-

telyn kohteena olevien toimijoiden ryhmä on myös rajattu, sillä edustajakanteen ja ryhmäkanteen voi panne vireille vain toimivaltainen viranomainen tai oikeutetuksi yksiköksi nimetty kulluttajien yhteisiä etuja edistävä järjestö. Viittaustekniikalla täytäntöön pantavat direktiivin säännökset muodostavat sääntelyä soveltavien ja sääntelyn kohteena olevien toimijoiden kannalta selkeän kokonaisuuden.

Edellä mainituilla perusteilla lakiehdotukset täyttävät siten perustuslain asettamat vaatimukset, ja lait voidaan käsitellä tavallisessa lainsäätämisyjärjestyksessä.

Ponsi

Koska edustajakannedirektiivissä on säännöksiä, jotka ehdotetaan pantaviksi täytäntöön lailla, annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

kieltotoimenpiteitä koskevista edustajakanteista

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Soveltamisala

Tätä lakia sovelletaan kuluttajien yhteisten etujen suojaamiseksi vireille pantavista edustajakanteista ja direktiivin 2009/22/EY kumoamisesta annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä (EU) 2020/1828, jäljempänä *edustajakannedirektiivi*, tarkoitettuihin kieltotoimenpiteitä koskeviin kotimaisiin ja rajat ylittäviin edustajakanteisiin.

2 §

Määritelmät

Tässä laissa tarkoitetaan:

- 1) *kuluttajien yhteisillä eduilla* kuluttajien yleistä etua tai tietyn kuluttajaryhmän etuja;
- 2) *oikeutetulla yksiköllä* kuluttajien etuja edustavaa viranomaista tai järjestöä, jonka Euroopan talousalueeseen kuuluva valtio, jäljempänä *ETA-valtio*, on nimennyt oikeutetuksi panemaan vireille edustajakanteita;
- 3) *edustajakanteella* kannetta, jonka tarkoituksena on suojata kuluttajien yhteisiä etuja ja jonka on pannut vireille kuluttajien puolesta toimiva oikeutettu yksikkö kieltotoimenpiteen määräämistä varten;
- 4) *kotimaisella edustajakanteella* edustajakannetta, jonka Suomessa nimetty oikeutettu yksikkö on pannut vireille Suomessa;
- 5) *rajat ylittävällä edustajakanteella* edustajakannetta, jonka oikeutettu yksikkö on pannut vireille muussa ETA-valtiossa kuin siinä, jossa se on nimetty;
- 6) *kieltotoimenpiteellä* määräystä, jolla elinkeinonharjoittajaa kielletään jatkamasta tai uudistamasta menettelyä.

3 §

Toimivaltainen tuomioistuin

Tässä laissa tarkoitetut edustajakanteet käsitellään markkinaoikeudessa. Edustajakanteiden käsittelyyn sovelletaan, mitä oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetussa laissa (100/2013) säädetään, jollei tästä laista muuta johdu.

4 §

Edustajakanne

Oikeutettu yksikkö voi hakemuksella panna vireille edustajakanteen elinkeinonharjoittajaa vastaan, joka on menetellyt edustajakannedirektiivin liitteessä I mainituissa säädöksissä olevien kuluttajien yhteisiä etuja suojaavien säännösten vastaisesti, myös sellaisina kuin nämä säännökset on kansallisesti pantu täytäntöön, jos kyseinen menettely aiheuttaa tai saattaa aiheuttaa haittaa kuluttajien yhteisille eduille.

Jos oikeutettuna yksikkönä toimiva viranomais katsoo, että elinkeinonharjoittaja on menetellyt 1 momentissa tarkoitettujen säännösten vastaisesti, viranomaisen on ennen edustajakanteen vireille panna ilmoitettava elinkeinonharjoittajalle asiasta siten, että elinkeinonharjoittaja voisi vapaaehtoisesti luopua menettelystään. Viranomaisen on annettava ilmoitus tiedoksi Kilpailu- ja kuluttajavirastolle, jollei se ole ilmeisen tarpeetonta. Ilmoituksen tekemättä jättäminen ei ole este edustajakanteen tutkimiselle markkinaoikeudessa.

5 §

Oikeutettu yksikkö kotimaisia edustajakanteita varten

Kuluttaja-asiamies, Kilpailu- ja kuluttajavirasto, Finanssivalvonta, Liikenne- ja viestintävirasto, Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus, Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto ja tietosuojavaltuutettu voivat oikeutettuina yksikköinä panna vireille kotimaisen edustajakanteen valvontavaltaansa kuuluvassa asiassa.

Kuluttajien yhteisiä etuja edistävä järjestö, jonka oikeusministeriö on nimennyt oikeutetuksi yksiköksi kotimaisia edustajakanteita varten, voi sääntömääräiseen tarkoitukseensa kuuluvassa asiassa panna vireille kotimaisen edustajakanteen kuluttajien yhteisten etujen suojaamiseksi. Nimeämisestä säädetään kuluttajien yhteisiä etuja edistävien järjestöjen nimeämisestä oikeutetuksi yksiköiksi annetussa laissa (/).

6 §

Oikeutettu yksikkö rajat ylittäviä edustajakanteita varten

Kuluttaja-asiamies, Kilpailu- ja kuluttajavirasto, Finanssivalvonta, Liikenne- ja viestintävirasto, Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskus, Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto ja tietosuojavaltuutettu voivat oikeutettuina yksikköinä valvontavaltaansa kuuluvassa asiassa panna vireille rajat ylittävän edustajakanteen toisessa ETA-valtiossa, jos elinkeinonharjoittajan menettely loukkaa kuluttajien yhteisiä etuja Suomessa 4 §:ssä tarkoitettulla tavalla.

Kuluttajien yhteisiä etuja edistävä järjestö, jonka oikeusministeriö on nimennyt oikeutetuksi yksiköksi rajat ylittäviä edustajakanteita varten, voi sääntömääräiseen tarkoitukseensa kuuluvassa asiassa panna vireille 4 §:ssä tarkoitettua edustajakanteen toisessa ETA-valtiossa, jos kieltotoimenpiteen kohteena oleva menettely loukkaa järjestön suojaamia kuluttajien yhteisiä etuja. Nimeämisestä säädetään kuluttajien yhteisiä etuja edistävien järjestöjen nimeämisestä oikeutetuksi yksiköiksi annetussa laissa.

7 §

Oikeus panna vireille rajat ylittävä edustajakanne Suomessa

Toisessa ETA-valtiossa rajat ylittäviä edustajakanteita varten nimetty oikeutettu yksikkö, joka on merkitty edustajakannedirektiivin 5 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuun luetteloon, voi panna vireille rajat ylittävän edustajakanteen Suomessa, jos kieltotoimenpiteen kohteena oleva menettely loukkaa oikeutetuksi yksiköksi nimetyn viranomaisen tai järjestön suojaamia kuluttajien yhteisiä etuja. Jos oikeutettu yksikkö on järjestö, se voi panna rajat ylittävän edustajakanteen vireille ainoastaan sääntömääräiseen tarkoitukseensa kuuluvassa asiassa.

Kuluttaja-asiamies voi harkintansa mukaan toimia toisessa ETA-valtiossa nimetyn oikeutetun yksikön oikeudenkäyntiasiamiehenä tai –avustajana, kun käsitellään 1 momentissa tarkoitettua edustajakannetta tuomioistuimessa.

8 §

Edustajakanteen vireille paneminen

Oikeutettu yksikkö voi panna edustajakanteen vireille markkinaoikeuteen toimitettavalla kirjallisella hakemuksella.

Hakemuksessa on ilmoitettava:

- 1) yksilöity vaatimus;
- 2) seikat, joita vaatimus koskee;
- 3) kuluttajien yleinen etu, johon vaatimus liittyy, jos vaatimus ei liity selkeästi määriteltävissä olevaan kuluttajaryhmään;
- 4) riittävät tiedot sen kuluttajaryhmän määrittelemiseksi, jota edustajakanne koskee, jos vaatimus liittyy rajattuun kuluttajaryhmään kohdistuneeseen menettelyyn ja edustajakanteen vireilläolo johtaa menettelyyn perustuvan velan vanhentumisen keskeytymiseen siten kuin 11 §:ssä säädetään;
- 5) mahdollisuuksien mukaan ne todisteet, jotka oikeutettu yksikkö aikoo vaatimuksensa tueksi esittää, sekä mitä tämä kullakin todisteella aikoo näyttää toteen.

Hakemuksessa on ilmoitettava asianosaisten nimet, yhteystiedot ja kotipaikat sekä heidän lailisen edustajansa tai asiamiehensä yhteystiedot sekä se postiosoite ja mahdollinen muu osoite, johon asiaa koskevat kutsut, kehotukset ja ilmoitukset voidaan lähettää. Jos jokin tieto muuttuu, oikeutetun yksikön tulee viipymättä ilmoittaa siitä markkinaoikeudelle.

Hakemus on oikeutetun yksikön tai, jollei oikeutettu yksikkö itse ole sitä laatinut, sen laatijan allekirjoitettava. Laatijan on samalla ilmoitettava ammattinsa ja asuinpaikkansa.

9 §

Edustajakanteista tiedottaminen

Kuluttaja-asiamiehen, Kilpailu- ja kuluttajaviraston, Finanssivalvonnan, Liikenne- ja viestintäviraston, Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskuksen, Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontaviraston ja tietosuojavaltuutetun sekä oikeutetuksi yksiköksi nimetyn järjestön on tiedotettava yleisölle verkkosivustoillaan vireille panemistaan edustajakanteista, niiden käsittelyvaiheista sekä niiden johdosta annetuista ratkaisuksista.

10 §

Kiellon määrääminen

Markkinaoikeus voi oikeutetun yksikön vaatimuksesta kieltää elinkeinonharjoittajaa jatkamasta edustajakannedirektiivin liitteessä I mainituissa säädöksissä olevia kuluttajien yhteisiä etuja suojaavia säännöksiä rikkovaa menettelyä taikka uudistamasta sitä tai siihen rinnastettavaa menettelyä. Kieltoa on tehostettava uhkasakolla, jollei se ole erityisestä syystä tarpeetonta. Kielto voidaan, jos siihen on erityistä syytä, kohdistaa myös elinkeinonharjoittajan palveluksessa olevaan tai muuhun, joka toimii hänen lukuunsa.

Kielto voidaan määrätä myös väliaikaisena, jolloin kielto on voimassa, kunnes asia on lopullisesti ratkaistu tai asiasta on toisin määrätty.

Määrätessään kiellon markkinaoikeus voi oikeutetun yksikön vaatimuksesta velvoittaa kiellon saaneen elinkeinonharjoittajan julkaisemaan oikaisuilmoituksen, jos sitä kuluttajille aiheuttavien ilmeisten haittojen vuoksi on pidettävä tarpeellisena. Määräystä voidaan tehostaa uhkasakolla.

Markkinaoikeus voi oikeutetun yksikön vaatimuksesta velvoittaa kiellon saaneen elinkeinonharjoittajan antamaan tiedon kieltotoimenpidettä koskevasta lainvoimaisesta ratkaisusta niille kuluttajille, joita edustajakanne koskee. Määräystä voidaan tehostaa uhkasakolla.

Hakemuksen markkinaoikeuden asettaman uhkasakon tuomitsemisesta maksettavaksi voi tehdä kieltotoimenpiteen määräämistä hakenut oikeutettu yksikkö.

11 §

Velan vanhentumisen keskeytyminen

Edustajakanteen vireilletulo keskeyttää kieltotoimenpiteen kohteena olevaan menettelyyn perustuvan velan vanhentumisen niiden kuluttajien osalta, joita edustajakanne koskee. Vanhentuminen keskeytyy edustajakanteen käsittelyn ajaksi. Velan vanhentuminen jatkuu käsittelyn päätyttyä. Tällöin velka vanhentuu kuitenkin aikaisintaan vuoden kuluttua käsittelyn päättymisestä.

12 §

Ilmoitusvelvollisuus

Oikeusministeriö ilmoittaa 6 §:n 1 momentissa mainitut viranomaiset sekä niiden tehtävät Euroopan komissiolle edustajakannedirektiivin 5 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua luetteloa varten. Edellä 6 §:n 2 momentissa tarkoitetun järjestön ilmoittamisesta säädetään kuluttajien yhteisiä etuja edistävien järjestöjen nimeämisestä oikeutetuiksi yksiköiksi annetun lain 7 §:ssä.

13 §

Voimaantulo ja siirtymäsäännökset

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Tällä lailla kumotaan rajat ylittävästä kieltomenettelystä annettu laki (1189/2000).

Ennen tämän lain voimaantuloa vireillä olleisiin rajat ylittäviin kieltomenettelyihin sovelletaan lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

Tämän lain 11 §:ää ei sovelleta velkaan, jonka peruste on syntynyt ennen tämän lain voimaantuloa.

2.

Laki

kuluttajien yhteisiä etuja edistävien järjestöjen nimeämisestä oikeutetuiksi yksiköiksi

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Oikeutettu yksikkö

Kuluttajien yhteisiä etuja edistävä järjestö voi hakemuksesta tulla nimetyksi kuluttajien yhteisten etujen suojaamiseksi nostettavista edustajakanteista ja direktiivin 2009/22/EY kumoamisesta annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä (EU) 2020/1828, jäljempänä *edustajakannedirektiivi*, tarkoitetuksi oikeutetuksi yksiköksi panemaan vireille:

- 1) kieltotoimenpiteitä koskevia kotimaisia edustajakanteita;
- 2) kieltotoimenpiteitä koskevia rajat ylittäviä edustajakanteita;
- 3) hyvitystoimenpiteitä koskevia kotimaisia ryhmäkanteita; tai
- 4) hyvitystoimenpiteitä koskevia rajat ylittäviä edustajakanteita.

Järjestö voi hakea nimeämistä yhden tai useamman 1 momentissa tarkoitetun kannetyypin vireille panemista varten.

2 §

Hakemus

Hakemus oikeutetuksi yksiköksi nimeämisestä osoitetaan oikeusministeriölle. Hakemuksessa on esitettävä 3 §:ssä säädettyjen vaatimusten täyttymisen arvioimiseksi tarvittavat tiedot.

Hakemuksessa on yksilöitävä, mitä 1 §:n 1 momentissa tarkoitettuja kannetyyppejä hakemus koskee.

3 §

Oikeutettua yksikköä koskevat vaatimukset

Kuluttajien yhteisiä etuja edistävä järjestö voidaan nimetä oikeutetuksi yksiköksi, jos:

- 1) se on yhdistyslaissa (503/1989) tarkoitettu rekisteröity yhdistys;
- 2) sillä on ollut tosiasiallista julkista toimintaa kuluttajien etujen suojaamiseksi vähintään 12 kuukautta ennen nimeämistä koskevan hakemuksen tekemistä;
- 3) sillä on sääntömääräisen tarkoituksensa mukaisesti oikeutettu intressi suojata kuluttajien etuja edustajakannedirektiivin liitteessä I mainituissa unionin oikeuden säädöksissä säädetyllä tavalla;
- 4) se on voittoa tavoittelematon;
- 5) sitä ei ole asetettu konkurssiin;
- 6) se on riippumaton ja siihen eivät vaikuta muut henkilöt kuin kuluttajat, erityisesti elinkeinonharjoittajat tai ulkopuoliset rahoittajat, joilla on edustajakanteiden nostamiseen liittyvä taloudellinen intressi;
- 7) sillä on käytössään menettelyt, joilla estetään 6 kohdassa tarkoitettu muiden kuin kuluttajien vaikuttaminen sekä oikeutetun yksikön, sen rahoittajien ja kuluttajien etujen väliset eturistiriidat;
- 8) se asettaa julkisesti saataville asianmukaisella tavalla, ainakin verkkosivustollaan, selkeällä kielellä tiedot, jotka osoittavat, että yhdistys täyttää edellä 1-7 kohdassa tarkoitettut vaatimukset, ja tiedot rahoituksensa lähteistä yleisellä tasolla, organisaatio-, hallinto- ja jäsenyysrakenteestaan, sääntömääräisestä tarkoituksestaan ja toiminnastaan.

4 §

Nimeäminen

Jos kuluttajien yhteisiä etuja edistävä järjestö täyttää 3 §:ssä säädetty vaatimukset, oikeusministeriö nimeää sen oikeutetuksi yksiköksi. Nimeämis päätöksessä on oltava tieto siitä, minkä 1 §:n 1 momentissa tarkoitetun kannetyypin vireille panemista varten oikeutettu yksikkö on nimetty sekä oikeutetun yksikön sääntömääräinen tarkoitus.

5 §

Tietojen muuttuminen

Jos 2 §:ssä tarkoitetut tiedot muuttuvat, oikeutetun yksikön on ilman aiheetonta viivytystä ilmoitettava siitä oikeusministeriölle. Jos oikeutettu yksikkö ei muutoksen takia tai muusta syystä enää täytä nimeämisen asetettuja vaatimuksia, oikeusministeriö peruuttaa nimeämisen.

6 §

Tietojen päivittäminen

Tultuaan nimetyksi oikeutetun yksikön on viiden vuoden välein ilmoitettava oikeusministeriölle 2 §:n 1 momentissa tarkoitetut tiedot. Jos tietoja ei kehotuksesta huolimatta ilmoiteta, oikeusministeriö peruuttaa nimeämisen.

Jollei ilmoitetuista tiedoista muuta johdu, oikeutettu yksikkö jatkaa oikeutettuna yksikkönä ilman eri päätöstä.

7 §

Ilmoitusvelvollisuus

Oikeusministeriö ilmoittaa rajat ylittävien edustajakanteiden vireille panemista varten nimetyt oikeutetut yksiköt sekä niiden tehtävät Euroopan komissiolle edustajakannedirektiivin 5 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua luetteloa varten. Oikeusministeriö ilmoittaa komissiolle sellaisista muutoksista, jotka edellyttävät luettelon päivittämistä.

Oikeusministeriö ilmoittaa julkisesti kotimaisten edustajakanteiden ja ryhmäkanteiden vireille panemista varten nimetyt oikeutetut yksiköt sekä niiden tehtävät.

8 §

Yhteyspiste

Oikeusministeriö toimii edustajakannedirektiivin 5 artiklan 5 kohdassa tarkoitettuna yhteyspisteenä.

Euroopan komission tai toisen jäsenvaltion esittämä pyyntö, joka koskee oikeutetuksi yksiköksi rajat ylittäviä edustajakanteita varten nimetyn järjestön nimeämisen asetettujen vaatimusten täyttymisen tutkimista, toimitetaan oikeusministeriölle. Oikeusministeriö tutkii nimeämisen asetettujen vaatimusten täyttymisen siten kuin tässä laissa säädetään. Jos oikeutetuksi yksiköksi nimetty järjestö ei enää täytä nimeämisen asetettuja vaatimuksia, oikeusministeriö peruuttaa nimeämisen.

9 §

Seuranta

Oikeusministeriö toimittaa edustajakannedirektiivin 23 artiklan 2 kohdassa tarkoitetut tiedot Euroopan komissiolle mainitussa kohdassa säädetyn mukaisesti.

10 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 ____.

3.

Laki

ryhmäkannelain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan ryhmäkannelain (444/2007) 1 §:n 1 momentti, 4 §, 7 §:n 1 momentti ja 8 §:n 1 momentti, sekä
lisätään 1 §:ään uusi 2 momentti, jolloin nykyinen 2 ja 3 momentti siirtyvät 3 ja 4 momentiksi, sekä lakiin uusi 1 a, 2 a, 4 a-4 c, 15 a ja 18 a § seuraavasti:

1 §

Sovellettamisala

Tätä lakia sovelletaan kuluttaja-asiamiehen toimivallan mukaisessa laajuudessa kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan välisen riita-asian käsittelyyn ryhmäkanteena.

Lakia sovelletaan myös kuluttajien yhteisten etujen suojaamiseksi nostettavista edustajakan-teista ja direktiivin 2009/22/EY kumoamisesta annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä (EU) 2020/1828, jäljempänä *edustajakannedirektiivi*, tarkoitettujen vaatimusten käsittelyyn ryhmäkanteena. Lakia ei kuitenkaan sovelleta edustajakannedirektiivissä tarkoitettuja kieltotoimenpiteitä koskevien vaatimusten käsittelyyn.

1 a §

Vireillepano-oikeus toisessa Euroopan talousalueeseen kuuluvassa valtiossa

Tässä laissa säädetään myös 4 a §:ssä tarkoitetun oikeutetun yksikön oikeudesta nostaa edus-tajakannedirektiivissä tarkoitettu hyvitystoimenpidettä koskeva edustajakanne toisessa Euroo-pan talousalueeseen kuuluvassa valtiossa.

2 a §

Ryhmäkanteen rahoitus

Ryhmäkanteen ulkopuolinen rahoittaja ei saa olla ryhmäkanteen vastaajan kilpailija tai vastaajasta riippuvainen. Rahoittaja ei saa vaikuttaa kantajan ryhmäkanteen käsittelyn puitteissa tekemiin päätöksiin kuluttajien yhteisten etujen kannalta haitallisella tavalla.

Jos ilmenee perusteltuja epäilyjä, että ryhmäkanteen rahoittaja on ryhmäkanteen vastaajan kilpailija tai vastaajasta riippuvainen taikka pyrkii vaikuttamaan kantajaan epäasianmukaisesti 1 momentissa tarkoitettulla tavalla, kantajaa on kehotettava määrääjässä toimittamaan tuomioistuimelle selvitys kanteen rahoituksesta ja mahdollisista korjaavista toimenpiteistä. Kantajalle on samalla ilmoitettava, että kanne voidaan jättää tutkimatta, jos kantaja ei noudata kehotusta. Tuomioistuimen on jätettävä kanne tutkimatta, jos ilmenee, että rahoitus on järjestetty 1 momentin vastaisesti eikä kantaja ole korjannut tilannetta, taikka jos kantaja ei toimita selvitystä kanteen rahoituksesta.

4 §

Kanneoikeus

Jäljempänä 4 a §:ssä tarkoitettu oikeutettu yksikkö panee kantajana vireille ryhmäkanteen ja käyttää siinä asianosaisena puhevaltaa.

4 a §

Oikeutettu yksikkö

Tässä laissa tarkoitettuja oikeutettuja yksiköjä ovat:

- 1) kuluttaja-asiamies valvontavaltaansa kuuluvassa asiassa;
- 2) sääntömääräiseen tarkoitukseensa kuuluvassa asiassa kuluttajien yhteisiä etuja edistävä järjestö, jonka oikeusministeriö on nimennyt oikeutetuksi yksiköksi tässä laissa tarkoitettuja ryhmäkanteita varten;
- 3) sääntömääräiseen tarkoitukseensa kuuluvassa asiassa toisessa Euroopan talousalueeseen kuuluvassa valtiossa edustajakannedirektiivissä tarkoitettuja rajat ylittäviä edustajakanteita varten nimetty oikeutettu yksikkö, joka on merkitty edustajakannedirektiivin 5 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuun luetteloon.

4 b §

Oikeutettu yksikkö rajat ylittäviä edustajakanteita varten

Kuluttaja-asiamies voi valvontavaltaansa kuuluvassa asiassa panna vireille kuluttajaryhmän puolesta edustajakannedirektiivin 9 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua hyvitystoimenpidettä koskevan edustajakanteen toisessa Euroopan talousalueeseen kuuluvassa valtiossa sanotun valtion lainsäädännön mukaisesti, jos elinkeinonharjoittajan menettely on loukannut kuluttajaryhmän oikeuksia Suomessa.

Kuluttajien yhteisiä etuja edistävä järjestö, jonka oikeusministeriö on nimennyt oikeutetuksi yksiköksi rajat ylittäviä edustajakanteita varten, voi sääntömääräiseen tarkoitukseensa kuuluvassa asiassa kuluttajaryhmän puolesta panna vireille 1 momentissa tarkoitettua edustajakanteen toisessa Euroopan talousalueeseen kuuluvassa valtiossa sanotun valtion lainsäädännön mukaisesti.

Oikeusministeriö ilmoittaa 1 momentissa tarkoitettua viranomaisen sekä sen tehtävät Euroopan komissiolle edustajakannedirektiivin 5 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua luetteloa varten. Edellä 2 momentissa tarkoitettujen järjestöjen ilmoittamisesta säädetään kuluttajien yhteisiä etuja edistävien järjestöjen nimeämisestä oikeutetuiksi yksiköiksi annetussa laissa (/).

4 c §

Järjestön nimeäminen oikeutetuksi yksiköksi

Järjestön nimeämisestä oikeutetuksi yksiköksi ja nimeämiselle asetetuista vaatimuksista säädetään kuluttajien yhteisiä etuja edistävien järjestöjen nimeämisestä oikeutetuksi yksiköiksi annetussa laissa.

7 §

Ilmoituksen sisältö

Kantajan toimittaman ilmoituksen tulee sisältää:

- 1) lyhyt kuvaus asiasta ja esitettävistä vaatimuksista;
 - 2) kuvaus ryhmästä, jonka puolesta kanne on nostettu;
 - 3) kantajan yhteystiedot; sekä
 - 4) tieto siitä, miten ryhmään ilmoittaudutaan ja ilmoittautumiselle asetetusta määräajasta sekä mahdollisesta ilmoittautumismaksusta.
-

8 §

Ryhmän jäsenyys

Määritelmän mukainen ryhmän jäsen, joka asetetussa määräajassa on toimittanut kantajalle kirjallisen ilmoituksen halukkuudestaan osallistua ryhmäkanteeseen, kuuluu ryhmään. Jos kanteen on nostanut oikeutetuksi yksiköksi nimetty järjestö, kantaja voi edellyttää ryhmäkanteeseen osallistuvilta kohtuullisen ilmoittautumismaksun suorittamista.

15 a §

Tuomiosta tai muusta ratkaisusta ilmoittaminen ryhmän jäsenille

Kantaja ilmoittaa ryhmän jäsenille annetusta tuomiosta ja muista tuomioistuimen ratkaisuksista. Kantajan vaatimuksesta tuomioistuin voi velvoittaa vastaajan antamaan ryhmän jäsenille 1 momentissa tarkoitetut tiedot.

18 a §

Ryhmäkanteista tiedottaminen

Kantajan on annettava verkkosivustollaan tietoa suunnitelluista ja nostetuista ryhmäkanteista, ryhmäkanteiden käsittelyvaiheesta sekä käsittelyn päättymisestä ja lopputuloksesta.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä _____ kuuta 20 ____.

Ennen tämän lain voimaantuloa vireillä olleiden asioiden käsittelyyn sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

4.

Laki

oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain 1 luvun 6 §:n ja 5 luvun 2 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain (100/2013) 1 luvun 6 §:n 1 momentin 10 kohta ja 5 luvun 2 §:n 1 momentin 7 kohta, sellaisena kuin niistä on 5 luvun 2 §:n 1 momentin 7 kohta laissa 1495/2016, seuraavasti:

1 luku

Yleiset säännökset

6 §

Markkinaoikeudelliset asiat

Markkinaoikeus käsittelee *markkinaoikeudellisina asioina* asiat, jotka säädetään sen toimivaltaan kuuluviksi:

10) laissa kieltotoimenpiteitä koskevista edustajakanteista (/);

5 luku

Markkinaoikeudellisten asioiden käsittely

2 §

Asian vireillepanoon oikeutetut

Edellä 1 §:ssä tarkoitetun hakemuksen voi tehdä:

7) kieltotoimenpiteitä koskevista edustajakanteista annetun lain mukaisissa asioissa oikeutettu yksikkö sen mukaan kuin mainitussa laissa tarkemmin säädetään;

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

5.

Laki

Kilpailu- ja kuluttajavirastosta annetun lain 2 §:n ja 15 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan Kilpailu- ja kuluttajavirastosta annetun lain (661/2012) 15 §, sekä
lisätään 2 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laeissa 1401/2016 ja 1080/2018, uusi 4 momentti
seuraavasti:

2 §

Tehtävät

Kilpailu- ja kuluttajavirasto voi panna vireille kieltotoimenpiteitä koskevista edustajakanteista
annetussa laissa (/) tarkoitetun edustajakanteen.

15 §

Ryhmäkanne ja edustajakanne

Kuluttaja-asiamies voi panna vireille ryhmäkannelaissa (444/2007) tarkoitetun ryhmäkanteen
ja rajat ylittävän edustajakanteen sekä kieltotoimenpiteitä koskevista edustajakanteista an-
tussa laissa tarkoitetun edustajakanteen.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 _____.

6.

Laki

matkapalveluyhdistelmien tarjoajista annetun lain 23 ja 24 §:n kumoamisesta

Eduskunnan päätöksen säädetään:

1 §

Tällä lailla kumotaan matkapalveluyhdistelmien tarjoajista annetun lain (921/2017) 23 ja 24
§.

2 §

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 _____.

7.

Laki

Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskuksesta annetun lain 2 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskuksesta annetun lain (593/2009) 2 §:ään,
sellaisena kuin se on osaksi laeissa 1480/2019 ja 726/2021, uusi 4 momentti seuraavasti:

2 §

Tehtävät

Keskus voi panna vireille kieltotoimenpiteitä koskevista edustajakanteista annetussa laissa (/) tarkoitetun edustajakanteen.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 ____.

8.

Laki

lääkelain 93 a ja 93 b §:n kumoamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 §

Tällä lailla kumotaan lääkelain (395/1987) 93 a ja 93 b §, sellaisina kuin ne ovat, 93 a § laissa 1546/2009 ja 93 b § laissa 773/2009.

2 §

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 ____.

9.

Laki

Finanssivalvonnasta annetun lain 3 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään Finanssivalvonnasta annetun lain (878/2008) 3 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laeissa 194/2011, 611/2014, 1198/2014, 1145/2015, 1055/2016 ja 1442/2016, uusi 5 momentti seuraavasti:

3 §

Tehtävät

Finanssivalvonta voi panna vireille kieltotoimenpiteitä koskevista edustajakanteista annetussa laissa (/) tarkoitetun edustajakanteen.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 ____.

10.

Laki

Liikenne- ja viestintävirastosta annetun lain 2 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään Liikenne- ja viestintävirastosta annetun lain (935/2018) 1 luvun 2 §:ään, sellaisena kuin se on laeissa 1504/2019 ja 1259/2020, uusi 5 momentti seuraavasti:

2 §

Tehtävät

Virasto voi panna vireille kieltotoimenpiteitä koskevista edustajakanteista annetussa laissa (/) tarkoitetun edustajakanteen.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 ____.

11.

Laki

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta annetun lain 2 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta annetun lain (669/2008) 2 §:ään,
sellaisena kuin se on laeissa 1263/2010, 1481/2019 ja 790/2021, uusi 3 momentti seuraavasti:

2 §

Tehtävät

Virasto voi panna vireille kieltotoimenpiteitä koskevista edustajakanteista annetussa laissa (/) tarkoitetun edustajakanteen.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____
kuuta 20 ____.

12.

Laki

tietosuojalain 14 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan tietosuojalain (1050/2018) 14 §:n 1 momentti seuraavasti:

14§

Tietosuojavaltuutetun tehtävät ja toimivaltuudet

Tietosuojavaltuutetun tehtävistä ja toimivaltuuksista säädetään tietosuoja-asetuksen 55–59 artiklassa. Tietosuojavaltuutetulla on myös muita tässä tai muussa laissa säädettyjä tehtäviä ja toimivaltuuksia. Tietosuojavaltuutettu voi panna vireille kieltotoimenpiteitä koskevista edustajakanteista annetussa laissa (/) tarkoitetun edustajakanteen.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____
kuuta 20 ____.

HE 111/2022 vp

Helsingissä 8.7.2022

Pääministeri

Sanna Marin

Oikeusministeri Anna-Maja Henriksson

3.

Laki**ryhmäkannelain muuttamisesta**

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan ryhmäkannelain (444/2007) 1 §:n 1 momentti, 4 §, 7 §:n 1 momentti ja 8 §:n 1 momentti, sekä

lisätään 1 §:ään uusi 2 momentti, jolloin nykyinen 2 ja 3 momentti siirtyvät 3 ja 4 momentiksi, sekä lakiin uusi 1 a, 2 a, 4 a-4 c, 15 a ja 18 a § seuraavasti:

*Voimassa oleva laki**Ehdotus*

1 §

1 §

*Lain soveltamisala**Lain soveltamisala*

Tätä lakia sovelletaan kuluttaja-asiamiehen toimivallan mukaisessa laajuudessa kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan välisen riita-asian käsittelyyn ryhmäkanteena. *Lakia ei kuitenkaan sovelleta arvopaperimarkkinalaissa (495/1989) tarkoitetun arvopaperin liikkeenlaskijan tai julkisen ostotarjouksen tekijän menettelyä koskevassa riita-asiassa.*

Tätä lakia sovelletaan kuluttaja-asiamiehen toimivallan mukaisessa laajuudessa kuluttajan ja elinkeinonharjoittajan välisen riita-asian käsittelyyn ryhmäkanteena.

Lakia sovelletaan myös kuluttajien yhteisten etujen suojaamiseksi nostettavista edustajakanteista ja direktiivin 2009/22/EY kumoamisesta annetussa Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä (EU) 2020/1828, jäljempänä edustajakannedirektiivi, tarkoitettujen vaatimusten käsittelyyn ryhmäkanteena. Lakia ei kuitenkaan sovelleta edustajakannedirektiivissä tarkoitettuja kieltotoimenpiteitä koskevien vaatimusten käsittelyyn.

Ryhmäkanteella tarkoitetaan kannetta, jota kantaja ajaa kanteessa määritellyn ryhmän puolesta siten, että asiassa annettava tuomio tulee myös ryhmän jäseniä sitovaksi.

Ryhmäkanteen käsittelystä on tämän lain lisäksi soveltuvin osin voimassa, mitä riita-asian käsittelystä muutoin säädetään.

Ryhmäkanteella tarkoitetaan kannetta, jota kantaja ajaa kanteessa määritellyn ryhmän puolesta siten, että asiassa annettava tuomio tulee myös ryhmän jäseniä sitovaksi.

Ryhmäkanteen käsittelystä on tämän lain lisäksi soveltuvin osin voimassa, mitä riita-asian käsittelystä muutoin säädetään.

1 a §

Voimassa oleva laki

Ehdotus

Vireillepano-oikeus toisessa Euroopan talousalueeseen kuuluvassa valtiossa

Tässä laissa säädetään myös 4 a §:ssä tarkoitetun oikeutetun yksikön oikeudesta nostaa edustajakannedirektiivissä tarkoitettu hyvitystoimenpidettä koskeva edustajakanne toisessa Euroopan talousalueeseen kuuluvassa valtiossa.

2 a §

Ryhmäkanteen rahoitus

Ryhmäkanteen ulkopuolinen rahoittaja ei saa olla ryhmäkanteen vastaajan kilpailija tai vastaajasta riippuvainen. Rahoittaja ei saa vaikuttaa kantajan ryhmäkanteen käsittelyn puitteissa tekemiin päätöksiin kuluttajien yhteisten etujen kannalta haitallisella tavalla.

Jos ilmenee perusteltuja epäilyjä, että ryhmäkanteen rahoittaja on ryhmäkanteen vastaajan kilpailija tai vastaajasta riippuvainen taikka pyrkii vaikuttamaan kantajaan epäasianmukaisesti 1 momentissa tarkoitettulla tavalla, kantajaa on kehotettava määräajassa toimittamaan tuomioistuimelle selvitys kanteen rahoituksesta ja mahdollisista korjaavista toimenpiteistä. Kantajalle on samalla ilmoitettava, että kanne voidaan jättää tutkimatta, jos kantaja ei noudata kehotusta. Tuomioistuimen on jätettävä kanne tutkimatta, jos ilmenee, että rahoitus on järjestetty 1 momentin vastaisesti eikä kantaja ole korjannut tilannetta, taikka jos kantaja ei toimita selvitystä kanteen rahoituksesta.

4 §

Kanneoikeus

Kuluttaja-asiamies panee kantajana vireille ryhmäkanteen ja käyttää siinä asianosaisena puhevaltaa.

4 §

Kanneoikeus

Jäljempänä 4 a §:ssä tarkoitettu oikeutettu yksikkö panee kantajana vireille ryhmäkanteen ja käyttää siinä asianosaisena puhevaltaa.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

4 a §

Oikeutettu yksikkö

Tässä laissa tarkoitettuja oikeutettuja yksiköjä ovat:

1) kuluttaja-asiamies valvontavaltaansa kuuluvassa asiassa;

2) sääntömääräiseen tarkoitukseensa kuuluvassa asiassa kuluttajien yhteisiä etuja edistävä järjestö, jonka oikeusministeriö on nimennyt oikeutetuksi yksiköksi tässä laissa tarkoitettuja ryhmäkanteita varten;

3) sääntömääräiseen tarkoitukseensa kuuluvassa asiassa toisessa Euroopan talousalueeseen kuuluvassa valtiossa edustajakannedirektiivissä tarkoitettuja rajat ylittäviä edustajakanteita varten nimetty oikeutettu yksikkö, joka on merkitty edustajakannedirektiivin 5 artiklan 1 kohdassa tarkoitettuun luetteloon.

4 b §

Oikeutettu yksikkö rajat ylittäviä edustajakanteita varten

Kuluttaja-asiamies voi valvontavaltaansa kuuluvassa asiassa panna vireille kuluttajaryhmän puolesta edustajakannedirektiivin 9 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua hyvitystoimenpidettä koskevan edustajakanteen toisessa Euroopan talousalueeseen kuuluvassa valtiossa sanotun valtion lainsäädännön mukaisesti, jos elinkeinonharjoittajan menettely on loukannut kuluttajaryhmän oikeuksia Suomessa.

Kuluttajien yhteisiä etuja edistävä järjestö, jonka oikeusministeriö on nimennyt oikeutetuksi yksiköksi rajat ylittäviä edustajakanteita varten, voi sääntömääräiseen tarkoitukseensa kuuluvassa asiassa kuluttajaryhmän puolesta panna vireille 1 momentissa tarkoitettun edustajakanteen toisessa Euroopan talousalueeseen kuuluvassa valtiossa sanotun valtion lainsäädännön mukaisesti.

Oikeusministeriö ilmoittaa 1 momentissa tarkoitettun viranomaisen sekä sen tehtävät

Voimassa oleva laki

Ehdotus

Euroopan komissiolle edustajakannedirektiivin 5 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua luetteloa varten. Edellä 2 momentissa tarkoitettujen järjestöjen ilmoittamisesta säädetään kuluttajien yhteisiä etuja edistävien järjestöjen nimeämisestä oikeutetuiksi yksiköiksi annetussa laissa (/).

4 c §

Järjestön nimeäminen oikeutetuksi yksiköksi

Järjestön nimeämisestä oikeutetuksi yksiköksi ja nimeämiselle asetetuista vaatimuksista säädetään kuluttajien yhteisiä etuja edistävien järjestöjen nimeämisestä oikeutetuiksi yksiköiksi annetussa laissa.

7 §

Ilmoituksen sisältö

Kantajan toimittaman ilmoituksen tulee sisältää:

- 1) lyhyt kuvaus asiasta ja esitettävistä vaatimuksista;
- 2) kuvaus ryhmästä, jonka puolesta kanne on nostettu;
- 3) kantajan yhteystiedot; sekä
- 4) tieto siitä, miten ryhmään ilmoittaudutaan ja ilmoittautumiselle asetetusta määräajasta.

8 §

Ryhmän jäsenyys

Määritelmän mukainen ryhmän jäsen, joka asetetussa määräajassa on toimittanut kantajalle kirjallisen *allekirjoitetun* ilmoituksen halukkuudestaan osallistua ryhmäkanteeseen, kuuluu ryhmään.

7 §

Ilmoituksen sisältö

Kantajan toimittaman ilmoituksen tulee sisältää:

- 1) lyhyt kuvaus asiasta ja esitettävistä vaatimuksista;
- 2) kuvaus ryhmästä, jonka puolesta kanne on nostettu;
- 3) kantajan yhteystiedot; sekä
- 4) tieto siitä, miten ryhmään ilmoittaudutaan ja ilmoittautumiselle asetetusta määräajasta sekä mahdollisesta ilmoittautumismaksusta.

8 §

Ryhmän jäsenyys

Määritelmän mukainen ryhmän jäsen, joka asetetussa määräajassa on toimittanut kantajalle kirjallisen ilmoituksen halukkuudestaan osallistua ryhmäkanteeseen, kuuluu ryhmään. *Jos kanteen on nostanut oikeutetuksi yksiköksi nimetty järjestö, kantaja voi edellyttää ryhmäkanteeseen osallistuvilta kohtuullisen ilmoittautumismaksun suorittamista.*

Voimassa oleva laki

Ehdotus

15 a §

Tuomiosta tai muusta ratkaisusta ilmoittaminen ryhmän jäsenille

Kantaja ilmoittaa ryhmän jäsenille annettusta tuomiosta ja muista tuomioistuimen ratkaisuksista.

Kantajan vaatimuksesta tuomioistuin voi velvoittaa vastaajan antamaan ryhmän jäsenille 1 momentissa tarkoitetut tiedot.

18 a §

Ryhmäkanteista tiedottaminen

Kantajan on annettava verkkosivustollaan tietoa suunnitelluista ja nostetuista ryhmäkanteista, ryhmäkanteiden käsittelyvaiheesta sekä käsittelyn päättymisestä ja lopputuloksesta.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 20 .

Ennen tämän lain voimaantuloa vireillä olleiden asioiden käsittelyyn sovelletaan tämän lain voimaan tullessa voimassa olleita säännöksiä.

4.

Laki

oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain 1 luvun 6 §:n ja 5 luvun 2 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan oikeudenkäynnistä markkinaoikeudessa annetun lain (100/2013) 1 luvun 6 §:n 1 momentin 10 kohta ja 5 luvun 2 §:n 1 momentin 7 kohta, sellaisena kuin niistä on 5 luvun 2 §:n 1 momentin 7 kohta laissa 1495/2016, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

1 luku

Yleiset säännökset

6 §

Markkinaoikeudelliset asiat

Markkinaoikeus käsittelee *markkinaoikeudellisina asioina* asiat, jotka säädetään sen toimivaltaan kuuluviksi:

10) rajat ylittävästä kieltomenettelystä annetussa laissa (1189/2000);

5 luku

Markkinaoikeudellisten asioiden käsittely

2 §

Asian vireillepanoon oikeutetut

Edellä 1 §:ssä tarkoitetun hakemuksen voi tehdä:

7) rajat ylittävästä kieltomenettelystä annetun lain mukaisissa asioissa ulkomainen järjestö tai viranomainen sen mukaan kuin mainitussa laissa tarkemmin säädetään;

1 luku

Yleiset säännökset

6 §

Markkinaoikeudelliset asiat

Markkinaoikeus käsittelee *markkinaoikeudellisina asioina* asiat, jotka säädetään sen toimivaltaan kuuluviksi:

10) *laissa kieltotoimenpiteitä koskevista edustajakanteista (/)*;

5 luku

Markkinaoikeudellisten asioiden käsittely

2 §

Asian vireillepanoon oikeutetut

Edellä 1 §:ssä tarkoitetun hakemuksen voi tehdä:

7) *kieltotoimenpiteitä koskevista edustajakanteista annetun lain mukaisissa asioissa oikeutettu yksikkö* sen mukaan kuin mainitussa laissa tarkemmin säädetään;

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 20 .

5.

Laki

Kilpailu- ja kuluttajavirastosta annetun lain 2 §:n ja 15 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan Kilpailu- ja kuluttajavirastosta annetun lain (661/2012) 15 §, sekä
lisätään 2 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laeissa 1401/2016 ja 1080/2018, uusi 4 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 §

2 §

Tehtävät

Tehtävät

*Kilpailu- ja kuluttajavirasto voi panna vi-
 reille kieltotoimenpiteitä koskevista edustaja-
 kanteista annetussa laissa (/) tarkoitetun
 edustajakanteen.*

15 §

15 §

Ryhmäkante

Ryhmäkante ja edustajakante

Kuluttaja-asiamies voi panna vireille ryh-
 mäkanteen siten kuin ryhmäkannelaissa
 (444/2007) tarkemmin säädetään.

Kuluttaja-asiamies voi panna vireille ryh-
 mäkannelaissa (444/2007) tarkoitetun ryhmä-
 kanteen ja rajat ylittävän edustajakanteen
 sekä kieltotoimenpiteitä koskevista edustaja-
 kanteista annetussa laissa tarkoitetun edusta-
 jakanteen.

*Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
 kuuta 20 .*

7.

Laki

Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskuksesta annetun lain 2 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään Lääkealan turvallisuus- ja kehittämiskeskuksesta annetun lain (593/2009) 2 §:ään,
 sellaisena kuin se on osaksi laeissa 1480/2019 ja 726/2021, uusi 4 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 §

2 §

Tehtävät

Tehtävät

Keskus voi panna vireille kieltotoimenpiteitä koskevista edustajakanteista annetussa laissa (/) tarkoitetun edustajakanteen.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 20 .

9.

Laki

Finanssivalvonnasta annetun lain 3 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään Finanssivalvonnasta annetun lain (878/2008) 3 §:ään, sellaisena kuin se on osaksi laeissa 194/2011, 611/2014, 1198/2014, 1145/2015, 1055/2016 ja 1442/2016, uusi 5 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

3 §

3 §

Tehtävät

Tehtävät

Finanssivalvonta voi panna vireille kieltotoimenpiteitä koskevista edustajakanteista annetussa laissa (/) tarkoitetun edustajakanteen.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä kuuta 20 .

10.

Laki

Liikenne- ja viestintävirastosta annetun lain 2 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään Liikenne- ja viestintävirastosta annetun lain (935/2018) 1 luvun 2 §:ään, sellaisena
kuin se on laisessa 1504/2019 ja 1259/2020, uusi 5 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 §

2 §

Viraston tehtävät

Viraston tehtävät

Virasto voi panna vireille kieltotoimenpiteitä koskevista edustajakanteista annetussa laissa (/) tarkoitetun edustajakanteen.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .

11.

Laki

Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta annetun lain 2 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
lisätään Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirastosta annetun lain (669/2008) 2 §:ään,
sellaisena kuin se on laeissa 1263/2010, 1481/2019 ja 790/2021, uusi 3 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

2 §

2 §

Tehtävät

Tehtävät

Voimassa oleva laki

Ehdotus

Virasto voi panna vireille kieltotoimenpiteitä koskevista edustajakanteista annetussa laissa (/) tarkoitetun edustajakanteen.

*Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .*

12.

Laki

tietosuojalain 14 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan tietosuojalain (1050/2018) 14 §:n 1 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

14 §

14 §

Tietosuojavaltuutetun tehtävät ja toimivaltuudet

Tietosuojavaltuutetun tehtävät ja toimivaltuudet

Tietosuojavaltuutetun tehtävistä ja toimivaltuuksista säädetään tietosuoja-asetuksen 55–59 artiklassa. Tietosuojavaltuutetulla on myös muita tässä tai muussa laissa säädettyjä tehtäviä ja toimivaltuuksia.

Tietosuojavaltuutetun tehtävistä ja toimivaltuuksista säädetään tietosuoja-asetuksen 55–59 artiklassa. Tietosuojavaltuutetulla on myös muita tässä tai muussa laissa säädettyjä tehtäviä ja toimivaltuuksia. *Tietosuojavaltuutettu voi panna vireille kieltotoimenpiteitä koskevista edustajakanteista annetussa laissa (/) tarkoitetun edustajakanteen.*

*Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .*